

JÓZSEF ATTILA
ÖSSZES VERSEI

1927–1937

KRITIKAI KIADÁS

Közzéteszi
STOLL BÉLA

BALASSI KIADÓ BUDAPEST

Megjelent a József Attila-emlékében
a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma támogatásával
a Nemzeti Kulturális Alapprogram keretében
József Attila születésének 100. évfordulója alkalmából

2., javított és bővített kiadás

© József Attila örökösei, 2005
© Stoll Béla (sajtó alá rendezés), 2005

ISBN 963 506 621 x
ISSN 963 506 619 8 ö

1927. szeptember–1928. december

326a. simon jolán

egyszer ha nem veszi észre
nézzetek az arcába hosszan
magános férfiak gondolták ki
amikor én még futbaloztam.

5 élete penge levegőben
borítsátok be nagykabáttal
sosem szavalt még verset tőlem
súrol szalad egy könyvállvánnyal.

10 piros idegen gyerekek
nyugszanak meg majd szavára
elhallgatott – locsolókocsik
csörömpölnek föl budavárba.

Szövegforrása a Makai család tulajdonában levő gépirat. Xeroxmásolata: Int. Arch. Szeged. A lap másik oldalán a *főzz neki lüszí huslevest...* (328) kezdetű töredék.

326b. Két vázlat

Simon Jolán

Egyszer, ha nem veszi észre,
nézzetek arcába hosszan,
magános férfiak gondolták ki,
amikor én még futbaloztam.

5 Élete: peng a levegőben,
borítsátok be nagykabáttal,
sosem szavalt még verset tőlem,
súrol, szalad egy könyvállvánnyal.

10 Ha volna kollektív iparosfa,
téli cipőjét megteremné,
ha volna igazszívű kecske,
az ő dicséretét mekegné.

Helyesírási eltérések: 1 NA *észre* (Sh.) 4 M *futballoztam*. g₁₋₂ NA *futbaloztam*. 5–7 g₁ *levegőben*. *Borítsátok be nagykabáttal*. *Sosem* 11 g₁ *igazszívű*

327a. németh andor

egy nagyon tiszta vízcseppet
dörgöljete a szemire –
36 éve várja már
térden a kékpupu teve

- 5 ne hagyjátok el asszonyok
mert zöld füstben a vízre száll –
két fürtje gyöngyházás gyerek-
késére gondol vissza már.

Szövegforrások:

k ismeretlen helyen. 1944-ben Németh Andor tulajdonában volt; kiadta József Attila című könyvében, Bp. [1944.] 78. A cím és a két sorvégi gondolatjel híján. Ékeztése (1 vízcseppet 4 kékpupu 6 vízre) nem a költőtől származik. A 4. sorban hibásan: kérpupu. Kelte: *budapest 1927 szeptember 22* g PIM JA 148/18. A 2. sor végi gondolatjel ceruzával. E kiadás főszövege.

327b. [Két vázlat]

Németh Andor

Egy nagyon tiszta vízcseppet
dörgöljete a szemire –
harminchat éve várja már
térden a kékpúpú teve.

- 5 Lidi, főzz neki húslevest,
rabi, mondj neki kabbalát,
vegyetek békákat neki,
hogyan legyen népe legalább.
- 10 Vad ágyúszóval vágatott
gyöngyház-korán a tenger át,
két fürtjén őrzi a leölt
halacsokák szürke sóhaját.

Helyesírási eltérések: **2** g₁ *szemire*, **5** NA *Lidi* g₁ *húslevest!* **6** M *rabi*, g₁ *Rabi*, NA g₂ *rabi*, g₁ *kabbalát!* **7** g₁ *Vegyetek* **10** g₁ *gyöngyház-korán* (Gh.)

A **Két vázlat** szövegforrásai:

g₁ PIM JA 1002/5. Hosszú ü-vel felszerelt írógépen írva, az í-ú betűk hosszú ékezeete nincs pótolva. A két darab a címek fölött meg van számozva. A gépiratot a költő a Nyugatnak küldte el 1928 szeptemberében.

Nincsen apám se anyám (1929. febr.) 57. Az i-u-ü mind rövid.

g₂ PIM JA 21/26. Az i-u-ü mind rövid. A tervezett Tiszta szívvel című gyűjteményes kötet összeállításakor, 1934 nyarán gépelt szöveg.

Medvetánc (1934. dec.) 41. A *Simon Jolán* 4. sorának *futballoztam* szavát egy *l*-lel, a *Németh Andor* 6. sorának *rabbi* szavát egy *b*-vel írtam, az autográf gépiratok alapján.

ÖM 1952. I, 298, 439; 336, 451. – ÖM 1955. I, 307, 452; 343, 463. – ÖV 1984. 328. sz.

328. [főzz neki lüsz huslevest...]

főzz neki lüsz huslevest
fogd meg ügyetlen karjait
mig hátranézel eltűnik
és rózsaszinné változik

5 egy felhőn alszik délután
húzd összebb jól a sálokat

Szövegforrása a Makai család tulajdonában. Xeroxmásolata: Int. Arch. Szeged. A ceruzával írt töredék a *simon jolán* (326a) szövegét tartalmazó gépiratlap hátoldalán olvasható. Az 5. és a 6. sor között egy kihúzott sor:

persze ez itt a parlament

ÖV 1984. 329. sz.

329a. Luca

1.

Áldalak búval, vigalommal,
féltelek szeretni-valómmal,
őrizlek kérő tenyerekkel:
buzaföldekkel, fellegekkel.

5 Topogásod muzsikás romlás,
falam ellened örök omlás,
düledék árnyán ringatózom,
leheletedbe burkolózom.

10 Mindegy szeretsz-e, nem szeretsz-e,
szivemhez szívvel keveredsz-e,
látlak, hallak és elképzellek,
Istennek tégedet felellek.

15 Ha kerülsz, ne kerülj el messze,
köténykéd lennék, ne tépj össze,
dalocskád lennék, ne hallgass el,
kenyérkéd lennék, ne taposs el.

A *Luca*-ciklus (329a–333a) jegyzetét lásd a 14. lapon.

Az **Áldalak búval, vigalommal** (329b) szövegforrásai:

k₁ PIM JA 910. A *Nem én kiáltok XXIII.* példányának 6. lapján. Tintával írt tisztázatot. A vers fölött: *wallesz lucának – Utána: budapest 1927 karácsony bubiéknál józsef attila* – Címe nincs. Végig kisbetűvel, írásjelek nélkül, csak a versszakok végén van két-két gondolatjel. Hasonmása: PIM Évk. 1960–1961. 188–189.

k₂ PIM JA 426/2. Tintával írt tisztázatot. A költő Kuncz Aladárnak küldte el 1928. ápr. 25-én. (Lev. 135. sz.) Lásd a jegyzetet a 3. kötet 153. lapján.

k₃ xeroxmásolata: PIM JA 1004. Az eredeti: American Hungarian Foundation, New Brunswick, USA. (Ladányi Imrétől.) Tintával írt tisztázatot. E kiadás alapszövege. A 9. sor *Mindegy* szava után vesszőt tettem.

Nyugat 1928. aug. 1., 166.

Marosvidék 1928. aug. 26. A címet kivéve az i-u mind rövid.

Az Újság Vasárnapja 1929. 2. sz.

Nincsen apám se anyám (1929. febr.) 33. Hibás utánközlése: Vásárhelyi Újság 1930. jún. 8.

Keleti Újság (Kolozsvár) 1929. ápr. 1.

Előörs 1930. jan. 4.

g PIM JA 150/8. Mindegyik i és u rövid. A gépirat egy tervezett gyűjteményes kötet összeállításakor, 1933 elején készült.

Békésmegyei Közlöny 1934. szept. 30.

Medvetánc (1934. dec.) 32.

ÖM 1952. I, 302, 441. – ÖM 1955. I, 310, 453. – ÖV 1984. 330. sz.

329b. Áldalak búval, vigalommal

Áldalak búval, vigalommal,
féltelek szeretnivalómmal,
őrízlek kérő tenyerekkel:
buzaföldekkel, fellegekkel.

5 Topogásod muzsikás romlás,
falam ellened örök omlás,
düledék-árnyán ringatózom,
leheletedbe burkolózom.

10 Mindegy, szeretsz-e, nem szeretsz-e,
szívemhez szívvel keveredsz-e,
látlak, hallak és énekellek,
Istennek tégedet felellek.

15 Hajnalban nyújtózik az erdő,
ezer ölelő karja megnő,
az égről a fényt leszakítja,
szerelmes szívére borítja.

Szövegváltozatok:

- 3–4 k₁ búzaföldekkel fellegekkel
őrízlek kérő tenyerekkel – –
7 k₁ alvó folyókon ringatózom
11 k₁ hallak látlak és énekellek
k₂ látlak, hallak és elképzellek,
15 k₁ a fényt az égről leszakítja

Wallasz Luca a 7. sornak erre a korábbi változatára emlékezett:

omladék-árnyán ringatózom

(Sándor Iván, Élet és Irodalom 1975. júl. 26.)

Egyéb eltérések: **Cím** NA BUVAL Mv búval 2 k₂ szeretni-valómmal, 4 KÚ E BK M búzaföldekkel, 6 g omlás, – 7 Mv E düledék árnyán 8 k₁ lehelletedbe 9 k₂ Mindegy: k₃ Mindegy ÚV NA KÚ E g BK M Mindegy, 10 M szívemhez ÚV NA KÚ BK szívvel g keveredsz-e – NY keveredsz-e, – ÚV KÚ keveredsz-e: 12 KÚ Istennek: (Sh.) 15 E fény (Sh.) NY E BK M leszakítja, 16 E M szívére NY E BK M borítja.

330a. [Luca]

2.

Imhol őzike-lépésekben,
kis rüggyel szájában a lány.
Szivembe vágó mértékekben
csak topogj, derítő Lucám!

5 Ifjui kínokban szenvednek
mind mind a vénülő füvek.
Holott éreztek s még éreznek
szellőcske-járású szüzet.

10 Csak volna fű én emberlelkem,
óhajtozván a harmatot!
Újuló, tűrő fű, amelyben
új kedved is topoghatod!

15 Mert vész az én lelkem bánatban,
anélkül hogy sírnál velem,
nem újul – nem hisz az Úr abban,
kit öl emberi szerelem.

330b. Pöttyös

Imhol őzike-lépésekben
kis rüggyel szájában a lány.
Büvös fogam koppanva ejti
megszolgált, kesere pipám.

5 Ifjui kínokban szenvednek
mind-mind a vénülő füvek.
Emlékeznek: mikor is láttak
szellőcske járásu szüzet.

10 Hopsza! fű leszek én ma este,
görnyesztnek bíbor harmatok,
ropogós, tűró fű, amelyben
új kedved is topoghatod!

15 De pöttyös ruhádban, lobogván,
ahogy látsz, itt hágysz engemet,
s meg kell öntöznöm hús csöbörrel
a kigyulladó füveket.

Szövegváltozatok:

- 4 g₂ *megrokkant fekete pipám.*
9–11 g₁ *Hoppsza! fű leszek, még ma este,*
viselve bíbor harmatot!
Ropogós, rugós fű, amelyben

Egyéb eltérések: 1 g₁ *őzike-lépésekben*, g₂ *őzike lépésekben* 6 g₂ *mind mind* 8 g₁₋₂ *szellőcske-járásu* 9 g₁₋₂ *Hoppsza!* 12 g₂ *topoghatod.* 14 g₁₋₂ *engemet*

Szövegforrások:

g₁ a Makai család tulajdonában. Ugyanezen a lapon a *Ringató* (334) és a *Reggeli* (238b) is. Xerox-másolata: Int. Arch. Szeged.

g₂ PIM JA 1002/8. A költő a Nyugatnak küldte el 1928 szeptemberében.

A költő mindkét gépiratot hosszú ü-vel ellátott írógépen gépelte, az i-ű betűk ékezetét nem pótolta. Nincsen apám se anyám (1929. febr.) 31. E kiadás alapszövege. Az 5. sor *kinokban* szavát hosszú í-vel írtam. Utánközlése: Vásárhelyi Friss Újság 1930. nov. 18.

ÖM 1952. I, 305, 441. (A 4. sorban a tájnyelvi *kesere* szó tévesen *keserű*-re javítva.) – ÖM 1955. I, 313, 454. – ÖV 1984. 353. sz.

331a. [Luca]

3.

Aki balszivemet adta,
rajta kezét megnyugtatta,
óvja már hús békességgel,
elülő végtelenséggel.

5 Bajocskáimat felejttem,
rejtvényeimet nem fejtem –
mégy, mégy kiáltó virággal,
és ő jön, jön csöndes ággal.

Szavad: nem értem, de sürgés.
10 Szava: nem értem, de zengés.
Nagyon szerethet már engem,
megtűr téged is szivemben.

331b. Tószunnyadó

Tószunnyadó békességgel,
elülő végtelenséggel
óvja szerelmem, ki adta
s tenyerével megnyugtatta.

5 Bajocskáimat felejem,
karddá nőtt bicskám elejtem –
sáppadsz, kiáltó virággal,
és ő dereng, csendes ággal.

10 Szavad: nem értem, de sürgés.
Szava: nem értem, de zengés.
Nagyon szerethet már engem,
megtűr téged is szivemben.

Szövegváltozatok:

Cím k_{1-2} *Alvó tavu békességgel*
1 k_{1-2} *Alvó tavu békességgel,*
5–6 k_1 *Karddá nőtt bicskám elejtem,*
bajocskáimat felejem, –

Egyéb eltérések: **2** g_1 *elülő* **3** NA *szerelmem* k_{1-2} g_{1-2} *szerelmem*, k_2 *adta*, **6** k_2 *elejtem*, – g_{1-2} *elejtem*,
8 k_2 *csöndes* **11** k_1 *engem*: k_2 *engem*<,>:

Szövegforrások:

k_1 PIM JA 426/2. Tintával írt tisztázat. A Kuncz Aladárnak 1928. ápr. 25-én írt levélhez (Lev. 135. sz.) volt mellékelve. (Lásd a 3. kötet 153. lapján.)

k_2 a Makai család tulajdonában. Xeroxmásolata: Int. Arch. Szeged. Tintával írt tisztázat. Lásd a *Táncba fognak* (305) g_1 -gyel jelzett gépiratának jegyzetét.

g_1 uo. Hosszú ú-vel ellátott írógépen gépelve.

g_2 PIM JA 1002/13. Hosszú ú-vel ellátott írógépen gépelve. A költő a Nyugat szerkesztőségébe küldte be 1928 szeptemberében.

Nincsen apám se anyám (1929. febr.) 35. E kiadás alapszövege. A 3. sor *szerelmem* szava után vesszőt tettem.

ÖM 1952. I, 306, 442. – ÖM 1955. I, 314, 454. – ÖV 1984. 342. sz.

332. [Luca]

4.

Menyasszony-mulásban
szerelmem nő mogorván,
üres szél a társam,
gyenge szívem sodorván.
5 Hétszámra hallgatok,
meg se kérdem istenem, –
szerelmet mért adott
hogyha rossz a szerelem.

Ahogy úr lelkemen,
10 tán már istenkáromlás.
Ez a bús szerelem
szépnek-jónak megromlás.
Jércének éles kés,
15 békés völgynek hóbika,
hímeknek herélés,
gyászlovaknak bóbíta.

S nem halhatok én meg,
amig el nem érhetem,
örökös kényének
20 örökös az életem.

5.

Csüngője voltam én Lucámnak,
s ő rázott minden délelőtt.
Fogyó kincsemül; én mátkámnak
nem leltem nagyobb szeretőt.
5 Kalaplemez szerelmemhez
nem leltem másik szenvedőt.

A *Luca*-ciklus szövegforrása a PIM JA 150/56. jelzetű gépirata. A költő hosszú ú-vel ellátott írógép-
pen gépelte; az í-ú betűkre nem tette ki a hosszú ékezetet. (Ezeket a többi szövegforrás alapján én pó-
toltam.) A 4. rész 10. sorában a *tán* szó azonnal, géppel *az*-ból javítva.

Bálint György, 1940. 153. (A 4–5. rész „Két vers” címmel, sok hibával.) – ÖM 1952. I, 307, 442.
(A 4. rész „Luca” címmel, a többi rész a variáns-szövegek apparátusában. A 4. rész utolsó sorában ki-
maradt a névelő.) – ÖM 1955. I, 315, 455. (Mint ÖM 1952. A 4. rész 7. sorában hibásan: miért) – ÖV
1984. 335. sz.

333b. Csüngője voltam

Csüngője voltam én Lucámnak
s ő rázott férfi s nő előtt.
Fogyó kincsemül, én-mátkámnak,
nem leltem nagyobb szeretőt.
5 Megpattant, hűvös tűzhelyemhez,
tejecskén nevelt életemhez
nem leltem másik szenvedőt.

Nagyon kell, most hát Isten óvja
kis csorba bögréjét, szívem.
10 Majd féltvén két kezébe fogja,
hisz érte bánattal izen.
Jó volt és rossz volt ő: embernyi,
most nem jó s nem rossz, ám szeretni
ma is lehet még szeliden.

Változatok: 4 k₁ A sor után külön sorban: <Tejecskén> 5 k₁ hűvös tűzhelyemhez, k₂ hűvös tűz-
lyemhez, 8 k₁ óvja k₂ óvja,

Szövegforrások:

k₁ Cserépfalvi Imre örököseinek tulajdonában. Fényképe: Int. Arch. Szeged. Tintával írt tisztázat. Címe nincs. A lap alsó fele a 9. sor után le van vágva. A lap másik oldalán *A szintetikus ítélet...* kezdetű próza. (József Attila: Tanulmányok és cikkek. Bp. 1995. 138.)

k₂ PIM JA 426/1. Tintával írt tisztázat. A költő Kuncz Aladárnak küldte el 1928. ápr. 25-i levélben. (Lásd a jegyzetet a 3. kötet 153. lapján.) E kiadás alapszövege. Az 5. sor ü betűit k₁ alapján hosszú ékezzettel láttam el, s a 8. sor végéről elhagytam a vesszőt.

ÖM 1952. I, 308, 443. – ÖM 1955. I, 316, 455. (A cím tévesen zárójelben, három ponttal.) – ÖV 1984. 340. sz.

334. Ringató

Holott náddal ringat,
holott csobogással,
kékellő derűvel,
tavi csokolással.

- 5 Lehet, hogy szerelme
földerül majd mással,
de az is ringassa
ilyen ringatással.

Szövegváltozat:

Cím _{k₁₋₂} *Holott náddal ringat*

Egyéb eltérések: **1** Mv *váddal* (Sh.) **3** Mv *derűvel* ÚV NA _{g₂₋₃} *derűvel*, **4** Mv *Tavi* (Sh.) **5** _{k₁₋₂} NA *Lehet* **7** NY ÚV *ringassa*,

Szövegforrások:

_{k₁} PIM JA 426/1. Tintával írt tisztázat. A költő Kuncz Aladárnak küldte el 1928. ápr. 25-én. Lásd a jegyzetet a 3. kötet 153. lapján.

_{k₂} Kiss Ferenc tulajdonában. (Wallesz Lucától?) Tintával írt tisztázat.

_{g₁} a Makai család tulajdonában. Xeroxmásolata: Int. Arch. Szeged. Hosszú ü-vel ellátott írógépen gépelve. Lásd a *Pöttyös* (330b) _{g₁}-gyel jelzett gépiratának jegyzetét.

Marosvidék 1928. aug. 29.

Nyugat 1929. jan. 16., 87.

Az Újság Vasárnapja 1929. 6. sz.

Nincsen apám se anyám (1929. febr.) 34.

Vásárhelyi Friss Újság 1931. jan. 13.

_{g₂} PIM JA 150/69. A gépirat egy tervezett gyűjteményes kötet összeállításakor, 1933 elején készült.

_{g₃} PIM JA 21/42. A gépirat a tervezett Tiszta szívvel című gyűjteményes kötet összeállításakor, 1934 nyarán készült.

Medvetánc (1934. dec.) 33. A *Két dalocska* második darabjaként. Az első a *Dalocska* (278b). E kiadás főszövege.

ÖM 1952. I, 317, 444. – ÖM 1955. I, 325, 457. – ÖV 1984. 341. sz.

335. Lucához

Lucám, hiába válok tőled,
hiába vágok a mezőnek,
baj mindenütt, mit szörnyű csép hadar,
jobban busít sok búsuló magyar.

5 Gulyáink, kik még terelődnek,
üszökszagú szelektül bőgne
s a görbült, öreg számadó cseléd
sóhajtva tolja hátra süvegét.

Hátát jegenye támogatja,
10 fáradt az is, de nem mutatja.
Nem bűg lombjáért, az jó földbe hullt,
de az egen, hol alszik a borult,

mindegyre keserűbben zörget.
S köröskörül a megvert földek
15 összemásznak, hogy motoz a setét,
mind nyögve-súgva kéri istenét.

Hijja van a legjobb kalásznak.
Bosszús parasztok nyargalásznak,
sírból jött lelkük dörgés, fürgeteg,
20 rongyos ködmenjük zsíros föllegek.

Egy keserű nép sír belőlem,
hát ne szeress, de ne félj tőlem,
szövetség ez már, nem is szerelem,
a kezedet add és kiáltsd velem:

25 Orvosunk, szebb jövőnk szaladj hát!
E bús nép ház előtti padját
letörli: várnak komoly kurucok,
míg pókos lovad mégis bekocog!

Szövegforrása: Népszava 1928. ápr. 27. A 11. sor *bűg* és a 26. sor *bús* szavának kivételével az i-u-ü mind rövid. (A hosszú ékezeteket én tettem ki.) A vers alatt: „Szerzőnek »Nincsen apám, se anyám« című sajtó alatt levő könyvéből. Előfizetéseket elfogad a Népszava-könyvkereskedés. Előfizetési ára 2 pengő.”

Kardos László, 1950. 462. – ÖM 1952. I, 318, 445. (A 12. sorban hibásan: *égen*) – ÖM 1955. I, 326, 457. – ÖV 1984. 343. sz.

334. Ringató

Holott náddal ringat,
holott csobogással,
kékellő derűvel,
tavi csókolással.

- 5 Lehet, hogy szerelme
földerül majd mással,
de az is ringassa
ilyen ringatással.

Szövegváltozat:

Cím k_{1,2} *Holott náddal ringat*

Egyéb eltérések: 1 Mv *váddal* (Sh.) 3 Mv *derűvel* ÚV NA g_{2,3} *derűvel*, 4 Mv *Tavi* (Sh.) 5 k_{1,2} NA *Lehet* 7 NY ÚV *ringassa*,

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 426/1. Tintával írt tisztázat. A költő Kuncz Aladárnak küldte el 1928. ápr. 25-én. Lásd a jegyzetet a 3. kötet 153. lapján.

k₂ Kiss Ferenc tulajdonában. (Wallesz Lucától?) Tintával írt tisztázat.

g₁ a Makai család tulajdonában. Xeroxmásolata: Int. Arch. Szeged. Hosszú ü-vel ellátott írógépen gépelve. Lásd a *Pöttyös* (330b) g₁-gyel jelzett gépiratának jegyzetét.

Marosvidék 1928. aug. 29.

Nyugat 1929. jan. 16., 87.

Az Újság Vasárnapja 1929. 6. sz.

Nincsen apám se anyám (1929. febr.) 34.

Vásárhelyi Friss Újság 1931. jan. 13.

g₂ PIM JA 150/69. A gépirat egy tervezett gyűjteményes kötet összeállításakor, 1933 elején készült.

g₃ PIM JA 21/42. A gépirat a tervezett *Tiszta szívvel* című gyűjteményes kötet összeállításakor, 1934 nyarán készült.

Medvetánc (1934. dec.) 33. A *Két dalocska* második darabjaként. Az első a *Dalocska* (278b). E kiadás főszövege.

ÖM 1952. I, 317, 444. – ÖM 1955. I, 325, 457. – ÖV 1984. 341. sz.

335. Lucához

Lucám, hiába válok tőled,
hiába vágok a mezőnek,
baj mindenütt, mit szörnyű csép hadar,
jobban busít sok búsuló magyar.

5 Gulyáink, kik még terelődnek,
üszökszagú szelektül bőgnek
s a görbült, öreg számadó cseléd
sóhajtva tolja hátra süvegét.

10 Hátát jegenye támogatja,
fáradt az is, de nem mutatja.
Nem bűg lombjáért, az jó földbe hullt,
de az egen, hol alszik a borult,

15 mindegyre keserűbben zörget.
S köröskörül a megvert földek
összemásznak, hogy motoz a setét,
mind nyögve-súgva kéri istenét.

20 Hija van a legjobb kalásznak.
Bosszús parasztok nyargalásznak,
sírból jött lelkük dörgés, fürgeteg,
rongyos ködmenjük zsíros föllegek.

Egy keserű nép sír belőlem,
hát ne szeress, de ne félj tőlem,
szövetség ez már, nem is szerelem,
a kezedet add és kiáltsd velem:

25 Orvosunk, szebb jövőnk szaladj hát!
E bús nép ház előtti padját
letörli: várnak komoly kurucok,
míg pókos lovad mégis bekocog!

Szövegforrása: Népszava 1928. ápr. 27. A 11. sor *bűg* és a 26. sor *bús* szavának kivételével az i-u-ü mind rövid. (A hosszú ékezeteket én tettem ki.) A vers alatt: „Szerzőnek »Nincsen apám, se anyám« című sajtó alatt levő könyvéből. Előfizetéseket elfogad a Népszava-könyvkereskedés. Előfizetési ára 2 pengő.”

Kardos László, 1950. 462. – ÖM 1952. I, 318, 445. (A 12. sorban hibásan: *égen*) – ÖM 1955. I, 326, 457. – ÖV 1984. 343. sz.

336. Két vers

K. S. † tbc-ben

Elsirattam – sírni szabad –
legjobb, sánta elvtársamat.

Kevés jó csók volt a fején:
harcos volt és cipészlegény.

- 5 Dolgozott is, hallgatott is,
mikor örült, topogott is –
nem csinál már több lábbelit,
szeretőt is talált pedig,
10 harcos volt a teste-lelke,
dísz: sortüzet érdemelne.

A három kovács

A három rettentő kovács
halottunk sírjánál megáll –
az egyik tüzet fujtató,
hogy meg ne hűtse a halál.

- 15 A másik tüzes, százkilós
abroncsból glóriát csinál, –
szoknyában van a harmadik,
izzó gyereket kalapál.

Szövegforrása: Népszava 1928. febr. 19. Az í-ü betűkre a hosszú ékezeteket én tettem ki.

Kardos László, 1950. 437. – ÖM 1952. I, 310, 443. – ÖM 1955. I, 318, 455. – ÖV 1984. 332. sz.

337. Munkások Kórusa

– A világ szakszervezeteinek –

A vekker nem tud semmiről,
a munkásember bériről,
hamar megfáradt férfiről,
az asszonyok jó véiről!

5 Csak két kezünk, sok gyerekünk,
téglát és zsákot emelünk,
óh – botor ellenségeink
jövőjéért is szenvedünk!

10 Óh kalapáljuk a vasat,
mert a vas szíve meghasad,
ha nem verjük ki rajta, mit
embernek sírni sem szabad!

15 Óh jó a jövőnek: jövőnk!
Óh jó az ételnek: erőnk!
Óh jó az igazságnak is:
győzni fog mégis mivelünk!

Nincs géppuskánk, se templomunk!
Egy héten hatszor meghalunk!
Mert nekünk jaj! jaj: széthuzunk
20 és pusztulunk! és pusztulunk!

Szövegforrása: Népszava 1928. márc. 9. A 18. sor sajtóhibáját (*Egyhéten*) javítottam; az *i* betűk hosszú ékezetét pótoltam.

Kardos László, 1950. 461. – ÖM 1952. I, 314, 444. (A 12. sorban hibásan: *nem*) – ÖM 1955. I, 322, 456. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 333. sz.

338a. Néhány éjjelre padra, kőre

Néhány éjjelre padra, kőre,
adatok immár fekhelyet.
Én nem vagyok jó gazda ökre,
se lány, se bolha, se beteg.

5 Mindnyájan alusztok időre,
enélkül én sem élhetek.
Hogyan kaptok így új erőre,
hogyan dolgozhassam veletek?

10 Jusson a néniknek nagy bögre,
szerető mindnek, ki szeret,
helyettem leljen szeretőre,
aki egy éjre eltemet.

A kézirat szövegváltozatai:

Cím *Egy éjjelre, padra, kőre*
1-2 *Csak egy éjjelre, padra, kőre,*
adatok nékem fekhelyet.

Egyéb eltérések: 6 k *E nélkül* [...] *élhetek*<,>! 7 k(1) *hogyan NSZ így új k így új*

Szövegforrások:

k a Makai család tulajdonában. Hasonmása: Képes Figyelő 1947. dec. 6. Xeroxmásolata: Int. Arch. Szeged. Tintával írt tisztázat. Az 5. sor helye üresen van hagyva; a 9. sor után a papírlap le van vágva. A költő a 6–7. sor központozását módosította, majd a 2. szakaszt ceruzával áthúzta. A lap másik oldalán *A műalkotás...* kezdetű próza. (József Attila: Tanulmányok és cikkek. Bp. 1995. 136.)

Népszava 1928. ápr. 6. E kiadás alapszövege. A 7. sorban az ékezetést a kézirat szerint adom.

ÖM 1952. I, 312, 443. (A 12. sorban hibásan: *éjjelre*) – ÖM 1955. I, 319, 455. – ÖV 1984. 337. sz.

338b. Éji dal

Néhány éjjelre, padra, kőre,
adatok nékem fekhelyet.
Én nem vagyok jó gazda ökre,
se lány, se bolha, se beteg.

- 5 Jusson a néniknek nagy bögre,
szerető mindnek, ki szeret –
áldott, mert élek én örökre,
aki egy éjre eltemet.

Szövegváltozatok:

Cím	k ₁₋₂	Dal
1	k ₁₋₂	<i>Csak egy éjjelre, padra, kőre</i>
7	k ₂	<i>áldott mert élek mindörökre,</i>
	NA	<i>rálel bennem a honi rögre,</i>

Egyéb eltérések: 1 k₂ padra 4 k₁ lány se bolha k₂ bolha 5 k₂ bögre; 6 k₂ szeret, –

Szövegforrások:

k₁ Cserépfalvi Imre örökösének tulajdonában. Fényképe: Int. Arch. Szeged. Tintával írt tisztázat. A papírlap a 8. sor után le van vágva. A lap másik oldalán *A műalkotás...* kezdetű próza. (József Attila: Tanulmányok és cikkek. Bp. 1995. 135.)

k₂ Kiss Ferenc tulajdonában. A verset a költő a Nincsen apám se anyám *Szegi Paliéknak* ajánlott példányának 10. lapjára, az *Éji dal* szövege alá írta be. A vers alatt: (*Eredeti szöveg!*) József Attila

Nincsen apám se anyám (1929. febr.) 10. Utánközlése: Vásárhelyi Friss Újság 1930. okt. 26.

g PIM JA 21/12. A tervezett Tiszta szívvel című gyűjteményes kötet összeállításakor, 1934 nyarán készült.

Medvetánc (1934. dec.) 18. A *Két dal* első darabjaként. E kiadás főszövege.

ÖM 1952. I, 313, 443. – ÖM 1955. I, 321, 456. – ÖV 1984. 369. sz.

339a. Dal [I.]

Derüs vagyok és hallgatag –
pipám is, bicskám is elhagytam.
Még sertésólbán sem nyugodtam.
Szalonnán éltem, mialatt
5 virágzott minden vállalat
s rossz nők ültek az autókban.
Derüs vagyok és hallgatag.
Sirattam akasztottakat.
Nincs senki, akire rámondjam,
10 örömét lelte nyomoromban.
Felhő valék – már süt a nap.
Derüs vagyok és hallgatag.

Szövegváltozatok:

Cím	k ₂	Derüs
3	k ₁	vagy ötven kilóra lefogytam
5	SZ	élt, csalt, bukott bank, vállalat,
6	k ₁	s rossz nők ültek jó autókban
8	k ₁	szenvedtem: ostobák miatt
	SZ	Hopp szél, fűdd szét e dalomat!

Más eltérések: 1, 7 k₁ *derüs* SZ *Derüs* 3 SZ Hiányzik; sh.? 8 k₂ *Sirattam*: 9 k₂ S *nincs* k₂ SZ *rámondjam*: 11 k₁₋₂ SZ *valék*: 12 k₁ *derüs* SZ *Derüs*

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 1025/1. (Kunvári Lillától, Sándor Imre özvegyétől.) Cím nélkül. Fent: *sándor imrének* Kelte: *budapest, 1928. febr. 10.* Végig kisbetűvel. A 8. és a 11. sorban egy-egy kettőspont s a szöveg végén pont; egyébként írásjelek nélkül. Közölte Nádass József, Népszava 1943. máj. 23. Hasonmása: Kat. [4.] mell.

k₂ PIM JA 426/2. A Kuncz Aladárnak 1928. ápr. 25-én írt levél mellékleteként. (Lev. 135. sz.) A sorok egy vonalban kezdődnek. Lásd a jegyzetet a 3. kötet 153. lapján. Hasonmása: Németh Andor: József Attila. 2. kiad. Bp. 1991. 90.

Népszava 1928. márc. 3. Kiadásunk főszövege.

Színház. Színházi Újság (Szeged) 1928. szept. 30. A sorok egy vonalban kezdődnek.

ÖM 1952. I, 311, 443. – ÖM 1955. I, 320, 455. – ÖV 1984. 331. sz.

339b. Dal [II.]

Derűs vagyok és hallgatag,
pipám is, bicskám is elhagytam.
Derűs vagyok és hallgatag.

5 Hopp, szél, fúdd szét e dalomat!
Nincs senki, akire rámondjam:
„Örömét lelte nyomoromban.”
Felhő valék, már süt a nap.
Derűs vagyok és hallgatag.

Helyesírási eltérések: 2 VFÚ *pipám is* 3 VFÚ A sor után nincs köz. 4 NA VFÚ *Hopp VFÚ szél!* 6 NA *örömét* VFÚ *Örömét* NA VFÚ *nyomoromban*. 7 NA VFÚ *valék*:

Szövegforrások:

Nincsen apám se anyám (1929. febr.) 11. Utánközlése: Lantos Magazin 1929. szeptember, 861. (A 2. sorban sh.: *elhagytak*.)

Vásárhelyi Friss Újság 1931. jan. 13.

g PIM JA 21/7. Az ú és ü betűk ékezeete nincs pótolva. A gépirat a tervezett Tiszta szívvel gyűjteményes kötet összeállításakor, 1934 nyarán készült.

Medvetánc (1934. dec.) 18. A *Két dal* második darabjaként.

ÖM 1952. I, 313, 443. – ÖM 1955. I, 321, 456. – ÖV 1984. 369. sz.

340. József Attila

Vidám és jó volt s tán konok,
ha bántották vélt igazában.
Szeretett enni s egyben másban
istenhez is hasonlított.
5 Egy zsidó orvostól kapott
kabátot és a rokonok
úgy hívták: Többé-itt-ne-lássam.
A görög-keleti vallásban
nyugalmat nem lelt, csak papot –
10 országos volt a pusztulásban,
no de hát ne búsuljatok.

Szövegváltozat:

11 E *na de ne búsuljatok.*

Egyéb eltérések: 2 E *Ha* (Sh.) 3 E BK *egyben-másban* 4 E k NA BK *Istenhez* 6 k *kabátot*, 7 E *ugy hívták: Többé itt-ne lássam.* k *hívták: NA hívták: 8 E BK görögkeleti 9 E k NA papot, 10 k pusztulásban*, – E A sor után nincs köz. 11 k *busuljatok.*

Szövegforrások:

Együtt 1928. ápr. 10.

PIM JA 426/1. Tintával írt tisztázat. A költő Kuncz Aladárnak küldte el 1928. ápr. 25-én. Lásd a jegyzetet a 3. kötet 153. lapján. Hasonmása: Szántó J. 1958. 131.

Nincsen apám se anyám (1929. febr.) 16.

Békésmegyei Közlöny 1934. nov. 18.

Medvetánc (1934. dec.) 23. E kiadás főszövege.

ÖM 1952. I, 237, 423. – ÖM 1955. I, 306, 451. – ÖV 1984. 338. sz.

341. Nemzett József Áron

Nemzett József Áron,
szappanfőző, aki már
a Nagy Óceánon
szagos füveket kaszál.

5 Megszült Pöcze Borcsa,
kit megettek a fenék,
gyomrát, hasát sorba,
százláb súroló kefék.

10 Szerettem Lucámat,
de Luca nem szeretett.
Bútoraim: árnyak.
Barátaim nincsenek.

15 Bajom se lesz többé,
lelkemmé lett mindahány, –
élek mindörökké
gazdátlan és ostobán.

Szövegváltozatok:
Cím k_{1,2} E BN NA g
13 k₂ NA

Örökélet
Baj se lesz már többé:

Egyéb eltérések: 2 BN *a szappanfőző*, (Sh.) 3 E *Oceánon* NA *óceánon* 5 E *Pöcze* BN *Pöce* 7 k₂ *gyomrát-hasát* k_{1,2} E BN NA *sorba* 8 k₁ BN NA *suruló* 11 k₂ E BN NA *Butoraim*: k_{1,2} E BN NA *árnyak*, 12 k₁ *Barátaim*: (A B th.) E BN *barátaim*: k₂ *barátaim* NA *Barátaim* (Sh.) 13 k₂ *többé* <,>: NA *többé*, 14 k₁ E NA *mindahány*: k₂ *mindahány* – BN *mindahány*, 15 k₁ E BN *mindörökké*,

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 426/1. A költő Kuncz Aladárnak küldte el 1928. ápr. 25-én. Lásd a jegyzetet a 3. kötet 153. lapján.

k₂ xeroxmásolata: PIM JA 1004. Az eredeti: American Hungarian Foundation, New Brunswick, USA. (Ladányi Imrétől, akinek a költő 1928 szeptemberében ajándékozta.)

Együtt 1928. június, 6.

Bácsmegeyi Napló 1928. dec. 25. Kétsoros szakaszokban.

Nincsen apám se anyám (1929. febr.) 6.

g PIM JA 21/38. Az ú betűkön nincs pótolva a hosszú ékezet. A gépirat a Tiszta szívvel című, tervezett gyűjteményes kötet összeállításakor, 1934 nyarán készült.

Medvetánc (1934. dec.) 19. E kiadás főszövege.

ÖM 1952. I, 316, 444. – ÖM 1955. I, 324, 456. – ÖV 1984. 339. sz.

342. Tedd a kezed

Tedd a kezed
homlokomra,
mintha kezed
kezem volna.

5 Úgy őrizz, mint
ki gyilkolna,
mintha éltem
élted volna.

10 Úgy szeress, mint
ha jó volna,
mintha szívem
szíved volna.

Helyesírási eltérések: **Cím** Mv *kezed...* **5** VFÚ *őrizz*, (Sh.) **6** Mv SZ NA VFÚ *gyilkolna*: **10** Mv SZ NA *volna*. **11** Mv SZ NA *Mintha* VFÚ *szivem* **12** VFÚ *szived*

Szövegforrások:

Marosvidék 1928. aug. 12. Az i-u mind rövid.

Színház. Színházi Újság (Szeged) 1928. okt. 7. Az i-u mind rövid.

Nincsen apám se anyám (1929. febr.) 36. Az i-u mind rövid.

Vásárhelyi Friss Újság 1930. dec. 7.

g PIM JA 21/48. Az í és ú betűkön a hosszú ékezet nincs pótolva. A tervezett Tiszta szívvel gyűjtéményes kötet összeállításakor, 1934 nyarán gépelt szöveg.

Medvetánc (1934. dec.) 34. E kiadás főszövege.

ÖM 1952. I, 309, 443. – ÖM 1955. I, 317, 455. – ÖV 1984. 344. sz.

343. Illyés Gyulának

Minket, Gyuszi, szeretni kell
s engem tán jobban s láthatóbban.
Ki vassal szerelmet mivel,
az földet mivel parasztsorban.
5 Mi föld vagyunk s ha meghalunk
minket nem is kell eltemetni,
de addig addig el kell minket
az Istenek elől szeretni.
Igy egymás nélkül kódorogva
10 fojtott dühünk az égbe száll –
s a fojtott düh az Isten lelke,
s az Isten földet nem kapál.

A Nem én kiáltok kötet Illyés Gyulának ajándékozott példányában. (Illyés Mária tulajdonában.)
Hasonmása: Illyés Gyula emlékkönyv. Bp. 1984. 21. A 3. sor első betűje *k*-ból javítva. A 9. sor előbb
így:

Ha egymás elől elbujunk,

A vers alatt: *Szervusz, öllelek Attila.*

Szép Szó 1938. november, 127. – ÖM 1952. II, 333, 448. – ÖM 1955. II, 350, 479. – ÖV 1984.
604. sz.

344. Kerek asztal

Óh kerek világ kerek asztala,
éhesen ültem én melletted mindig.
Terülj most nékem, kezemből behinti
szürkeséged rózsák zuhataga.

5 Terülj most nékem. Ült-e valaha
eléd bosszus istent rendelő vendég?
És könyökölt-e így? Tudod-e nemrég
szivem vérfoltos abroszod vala.

10 És teritettem rajta mindeneknek,
faló farkasnak, öklendő ölebnek
s most itt révedek rajtad éhesen.

Mondd, megdicsérmél-e, ha szólni tudnál?
Vagy lábaiddal tőlem messze futnál,
hogy ne boruljak asztalomra sem?

Vágó Márta másolta le a tulajdonában volt kéziratról emlékiratába. Az ÖM összeállítása során erről készült másolat alapján közöljük. (Int. Arch. Szeged.)

ÖM 1952. II, 330, 447. – ÖM 1955. II, 346, 478. (A 9. sorban hibásan: *Én*) – ÖV 1984. 595. sz.

345. Virág

Mártinak

Megőrized-e lángvirágom,
mit kezem szivedre tűz?
Heve: nyaram, s ő nyíló berkem:
gyomnyi fekete tűz.

5 Volt úgy, hogy nem volt füstgyomocska,
de bokros mennyei jel, –
a pokolvihar a virágzást
tőle tanulta el.

10 Tőle tanulta s fellepszirma
fodrozva, rengve vonult,
s mint jácintporzók, kihajolván
villámival, lenyult.

15 Szaggatta, tépte gyomocskámat.
Harmatja jégeső,
és megborzongva rája rázta,
ki friss-nedvet leső.

20 Most virágpóra leheletnyi,
és talán meddő korom,
mely, ím, reszketve száll hajadra
és gyászfátyolba von.

Szeresd és viseld lángvirágom,
mit kezem szivedre tűz,
forró nyaram ő s csendes berkem:
gyomnyi fekete tűz.

Kézirata 1942-ben Vágó Márta tulajdonában volt. Vágó Márta gépiratos másolata alapján kiadva: ÖM 1952. II, 326. és Vágó Márta: József Attila. Bp. 1975. 49. (Az utóbbi az 1. sorban hibás: Megőrizted-e...)

ÖM 1952. II, 326, 446. (A rögtönzések között, „Virág Mártinak” címen.) – ÖM 1955. II, 342, 478. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 345. sz.

346. Gyász és patyolat

A gyenge szűz, a patyolat
már utánozza hajadat;
barna, barna,
mintha gyászolni akarna.

5 A gyász, a gyász is megremeg,
mintázza fején fejedet;
barna, barna,
mintha pirulni akarna.

10 Örök gyász, örök patyolat
irigyelik a hajadat.
Barna, barna,
mintha vérembe takarna.

Szövegváltozatok:

1 k₁ A patyolat, a patyolat

6 k₁ másolja fején fejedet,

k₂ fején mintázza fejedet,

12 k₁₋₂ mintha éltetni akarna.

Egyéb eltérések: 1 g szűz, k₂ szűz, 2 k₁₋₂ hajadat, 10 g irigyelik k₁₋₂ irigyelik k₂ hajadat, 11 k₂ barna,

Szövegforrások:

k₁ ismeretlen helyen. Vágó Márta gépiratos másolata alapján kiadva: Vágó M. 1975. 52. Cím nélkül; a szöveg fölött ajánlás: *Mártinak*

k₂ ismeretlen helyen. Vágó Márta gépiratos másolata alapján kiadva: ÖM 1952. I, 331, és Vágó M. 1975. 133. A cím ajánlással: *Gyász és patyolat, Mártinak*.

g PIM JA 257. E kiadás főszövege. A hosszú ékezeteket az 1. és 10. sorban a kéziratok alapján pótoltam. Nem-autográf gépiratos másolata: PIM JA 564, ennek nyilvánvalóan téves keltezése: „Makó, 1923. szeptember 3.”

ÖM 1952. I, 331, 450. (k₂ alapján.) – ÖM 1955. I, 120, 394. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 346. sz.

347a. Elernyedés

Tudtam én, hogy itt leszel közel.
Erre fordította szép fejét
minden napraforgó és a lég
salátánkat úgy borzolta fel.

5 Mormolgattam: szoknyád szele ez!
Csermely, amely pipaccsal habos,
aranyhalak raja benn a rozs,
illanásuk mosolyodnyi nesz.

Ládd-e? Te vagy fürdöm, italom.
10 Karod hüs ár, melled kavarog,
fülemben is csupán az csobog,
ahogy lélegzel a vállamon.

Folyj fogam közt: parázsban remeg!
Óh igyalak – szomjas a halál,
15 óriási korsó sör a nyár,
habok rajta pufók fellegek.

g₁ szövegváltozatai:

- 4 *salátánkat úgy fodrozta fel.*
5 (1) *Nem szellő, de égi csermely ez,*
(2) *Nem is szellő, égi csermely ez.*
6 *Pipacsok között fehérre mos,*
8 *illanásuk villanásnyi nesz.*
9 *Nékem te vagy minden patakom.*
14 *Nagyon szomjas lehet a halál:*

g₁ egyéb eltérései: 1–2 közel, errefordította 13 remeg.

Szövegforrások:

g₁ PIM JA 559. Két részből álló ciklus 1. darabjaként, külön cím nélkül. A közös cím az olvashatatlanságig ki van húzva. A 2. darab a *[Mamám melle...]* (348a). Keltezése: *Pest, 1928. jun.* A költő az 5. sor szövegét tintával módosította. Hosszú ű-vel ellátott írógépen gépelte; az í-ú betűk hosszú ékezetét nem tette ki.

g₂ a Makai család tulajdonában. Xeroxmásolata: Int. Arch. Szeged. A költő hosszú ű-vel ellátott írógépen gépelte; az í-ú betűk ékezetét nem pótolta. (Ezeket a 2. és 4. sorban én tettem ki.) A 13. sor első szavának helyesírását géppel javította. (Előbb: *Folly*) Ugyanezen a lapon van a *Gyereksírás* (348a) és az *[Öreg itt minden...]* (352a) szövege is. A 347a. sz. főszövege.

347b. Tudtam én

Tudtam én, hogy itt leszel közel –
erre fordította kőfejét
minden napraforgó és a lég
salátánkat úgy borzolta fel.

5 Mormolgattam: szoknyád szele ez!
csermely: pipacsbúborral habos,
aranyhalak raja benn a rozs,
illanásuk mosolyodnyi nesz.

Fürdöm vagy te, csengő italom.
10 Karod hüs ár, melled kavarg,
fülemben is csupán úgy csobog,
hogyha lélegzel a vállamon.

Zúdulj fogamra! parázsban remeg!
Igyalak én, mert szomjas a halál:
15 óriási korsó sör a nyár,
habok rajta pufók fellegek.

Szövegforrása: Nincsen apám se anyám (1929 febr.) 41. A 2. és 11. sorban a hosszú ékezeteket én tettem ki.

ÖM 1952. I, 324, 446. – ÖM 1955. I, 331, 458. – ÖV 1984. 347. sz.

348a. Gyereksírás [I.]

Anyám melle tárul most feléd.
Erős vagyok, mint az anyatej,
s ajkad közül sírva folyok el,
édes fogad elejti csecset.

5 Mért nem ikertestvérem levél?
Hemperegnénk most a réteken,
s aranymoszatokkal fejedem
kádacskámban velem fürdenél.

10 Hiába, hogy majd anyám ölen
kövér öklöcskéekkel szendereg
jóllakottan két szopós gyerek
s lehelettel csókol: te meg én.

15 Egymagamban vénit az idő
s hanyatt esett bogár búja ráz,
kezem-lábam sírva hadonász,
mint viharban ezer rózsató.

Szövegváltozatok:

1 k g₁ *Mamám melle tárul most feléd, –*

6 k g₁ *Hemperegnénk enyhe réteken*

10 k g₁ *mellén majd mosolygva szendereg*

13 k g₁ *Amig élek – magánycsecsemő –*

Egyéb eltérések: 1 g₁ *feléd*. 2 k *erős vagyok* k g₁ *anyatej* 3 k *el*, – g₁ *el* – 9 k g₁ *Hiába [...] ölen*, 12 k s *lehellettel* 14 k g₁ *hanyatt [...] búja* 15 k *kezem, lábam sírva*

Szövegforrások:

k ismeretlen helyen. 1942-ben Vágó Márta tulajdonában volt. Kiadva: Vágó M. 1975. 111. Cím nélkül.

g₁ PIM JA 559. Cím nélkül, 2. jelzéssel. Az 1. darab az *Elernyedés*, ugyancsak cím nélkül; lásd 347a. szám alatt. Kelte: *Pest, 1928. jun.* A 14. sor *búja* szavában az ékezet ceruzával.

g₂ a Makai család tulajdonában. Xeroxmásolata: Int. Arch. Szeged. Ugyane lapon az *Elernyedés* (347a) és az *[Öreg itt minden...]* (352a) gépirata is. Az í-ú betűkön a hosszú ékezet nincs pótolva. (Ezeket a 3. és 14–15. sorban én tettem ki.) A 348a. sz. főszövege.

348b. Gyereksírás [II.]

Anyám melle tárula feléd, –
erős valék mint az anyatej
s ajkad közül sirva folyok el,
édes fogad elejté csecset.

5 Mért nem ikertestvérem levél?
Összebujnánk télen melegen
s aranymoszatokkal fejedem
kádacskámban velem fürdenél.

10 Láttam én, míg száradt künn az ing:
tátott szájjal büszkén szendereg
együtemre ringva két gyerek
s halkan járnak vad szomszédaink.

15 Óh, magamban vénit az idő!
Hanyatt esett bogár búja ráz,
kezem-lábam ríva hadonász,
mint viharban ezer rózsató.

Szövegforrása: Nincsen apám se anyám (1929. febr.) 43. A 10. (szendereg,) és 14. (*Hányott*) sor sajtóhibáját javítottam.

ÖM 1952. I, 321, 445. – ÖM 1955. I, 328, 457. – ÖV 1984. 348. sz.

349. Gyöngy

Gyöngy a csillag, úgy ragyog,
gyöngyszilánkokként potyog,
mint a szőlő, fürtösen,
s mint a vízcsepp, hűvösen.

5 Halovány bár a göröngy,
ő is csámpás barna gyöngy;
a barázdák fölfűzik,
a bús földet díszítik.

10 Kezed csillag énnem,
gyenge csillag fejemen.
Vaskos göröngy a kezem,
ott porlad a sziveden.

15 Göröngy, göröngy, elporlik,
gyenge csillag lehullik,
s egy gyöngy lesz az ég megint,
egybefogva sziveink.

Szövegváltozatok:

12 k_{1-2} ott porlad a szivemen.

16 NY összefogva sziveink.

Egyéb eltérések: 1 MFÚ csillag NY úgy 3 k_{1-2} ÚV szőlő: VÚ szőlő VFÚ szőlő g MFÚ fürtösen 4 BK mint NY vízcsepp, NA VÚ hűvösen. k_{1-2} g NY VFÚ hűvösen. BK hűvösen (Sh.) 6 k_{1-2} g ÚV BK csámpás, g MFÚ ÚV gyöngy. 7 g MFÚ ÚV A NA fölfűzik k_{1-2} g MFÚ ÚV BK fölfűzik, VÚ föltűzik, (Sh.) 8 k_2 bus NY díszítik. VFÚ díszítik. 9 ÚV énnem: BK énnem (Sh.) 10 MFÚ fejemen, (Sh.) 12 VFÚ sziveden, (Sh.) 13 BK Göröngy, göröngy 14 BK csillag, k_{1-2} ÚV BK lehullik 16 k_1 szíveink. VFÚ egybefolyva (Sh.) szíveink.

Szövegforrások:

- k₁ PIM JA 491. (Gergely Páltól.) Tintával írt tisztázat. Hasonmása: Szántó J. 1957. 128.
k₂ xeroxmásolata: PIM JA 1004. Az eredeti: American Hungarian Foundation, New Brunswick, USA. (Ladányi Imrétől, akinek a költő 1928 szeptemberében ajándékozta.) Tintával írt tisztázat.
g a Makai család tulajdonában. Xeroxmásolata: Int. Arch. Szeged. Abbahagyott tisztázat, az utolsó három sor hiányzik. Hosszú ü-vel ellátott írógépen gépelve, az í-ű betűk hosszú ékezeete nincs pótolva. Ugyanezen a lapon az [*Öreg itt minden...*] (352a) gépirata is.
Nyugat 1928. augusztus 1., 166.
Makói Friss Újság 1928. aug. 12. Az i-u-ü mind rövid.
Az Újság Vasárnapja 1928. 38. sz. (dec.) 55. Az i-u-ü mind rövid.
Nincsen apám se anyám (1929. febr.) 32. E kiadás alapszövege. A hosszúságot a 4. és 7. sorban k₂ szerint jelöltem; a 7. sor végére vesszőt tettem.
Vásárhelyi Újság 1930. jún. 8.
Vásárhelyi Friss Újság 1930. nov. 9.
Békésmegyei Közlöny 1934. dec. 30. Az i-u-ü mind rövid.
A költő a versnek egy *Gyöngy Mártinak* című kéziratát Vágó Mártának ajándékozta. (Vágó Márta 1975. 87.)
ÖM 1952. I, 320, 445. – ÖM 1955. I, 327, 457. – ÖV 1984. 349. sz.

350. Förfgeteg

A förfgeteg fekete vadezüst;
csattogó szivek árnya!
Munkaruhám ő, szívemet hüvös
hajlásaiba zárja!

5 Ő mennyköves, virágos kalapot
nem is csap más fejébe,
csak annak, aki huzódik fagyott
akác kemény tövébe,

10 mint én s bár érez vasszuronyokat,
melyek husába vágnak,
behunyva szemét rétfjén szántogat
egy jobb szikú világnak.

15 Jó förfgeteg, szerelmek dörmögő
nagyatyja, csattos angyal!
Bosszúinas, rajt piszkos kék kötő,
mennyet letörlő ronggyal.

20 Mert ez már nem a régi tétovás,
a vénség tüsszentése –
de helyettünk szakadt káromkodás,
köpés a földre, égre.

Az szülte, mikor rablót ordított
a csósz, csatakba ülven,
sárga foga közt kikavarodott,
a kastély ellen dülvén.

25 Hogy két öklével hadonásza már
az ősz varkocsu jobbágy –
a csordában ha villámkutya jár,
lábába mar a korbács.

30 Vert-e már téged valaki, vihar?
Ostorral kergetett-e?
Sötét erődbe bujtál-e, vihar,
ugy mint a szégyenedbe?

- Tartalmad vagyunk – robbanás-alak!
Zászlós a dúlók rangján!
- 35 Csettintek én! és felszólítalak,
kinzottak hulló hangján –
- Te fürgeteg, fekete vadezüst,
parasztharag bográcsa,
rotyogó mérget, engem főzz, nagy üst,
és fordíts a világra!
- 40

Szövegváltozatok:

- 1 g₃ *A fürgeteg fekete hab, ezüst:*
2 g₁ *A sor után:*
<Páncéлом ő és őriző>
5 g₁(1) *Ő menykőves bimbóju kalapot*
6 g₁(1) *nem illeszt más fejébe,*
(2) *nem is vág más fejébe,*
13 g₁ *Uj fürgeteg, szerelmek dörmögő*
16 g₁₋₂ *de mesterünk lesz avval!*
17–18 g₃ *Ez itt már nem a régi tétovás,*
nem vénség tüsszentése,
20 g₁ *A sor után:*
<Láttam szívemben, mikor született:
gazdátlan, égrontásban,
mely hajunk kóccá tépte, léceket
csattantó rohanásban.>
21 g₃ *Kisercent, mikor rablót ordított*
24 g₁₋₂ *a másik ellen dülvén.*
25–28 g₃ *Hogy kapával az apjához ütött*
(E sor helye üres.)
mert parancs füstölt a feje fölött
és korbács ült a hátán.
27–28 g₁₋₂ *a csordában ha villámkutya járt,*
lábába mart a korbács.
36 g₃ *a kinzott hulló hangján –*
37 g₃ *Fekete habu fürgeteg, ezüst*

Egyéb eltérések: 1 g₁₋₂ vadezüst, 4 g₁₋₃ zárja. 5 g₁ A költő a sor átdolgozásakor nem tett vesszőt a menykőves után. 9 g₁ én, 11 g₃ szemét, 12 g₁₋₂ szikü 15 g₃ Bosszu-inas, rajt' 16 g₂ avval. g₃ ronggyal! 18 g₁₋₂ tüsszentése, 20 g₃ égre! 21 g₁ ordított, 26 g₂ jobbágy, – 31 NA vihar? g₁₋₃ vihar, 32 g₃ ugy, g₂ szégyenedbe! 33 g₁₋₃ vagyunk, g₂ robbanás alak! 35 g₁₋₃ én és felszólítalak 36 g₂ hangján: 37 g₂ vadezüst (Gh.) 39 NA főzz g₁₋₃ főzz,

Szövegforrások:

g₁ a Makai család tulajdonában. Xeroxmásolata: Int. Arch. Szeged. Hosszú ü-vel ellátott írógépen gépelve, az i és u betűkön sehol sincs hosszú ékezet. A 2. sor után egy géppel kihúzott sor; az 5. sor tintával, a 6. sor géppel módosítva; a 20. sor után egy ceruzával áthúzott szakasz.

g₂ PIM JA 1002/2. Hosszú ü-vel ellátott írógépen gépelve; az i és u betűkön sehol sincs hosszú ékezet. A gépiratot a költő a Nyugatnak küldte el 1928 szeptemberében.

Nincsen apám se anyám (1929. febr.) 46. E kiadás alapszövege. A 31. sor *vihar* szava után és a 39. sor *főzz* szava után vesszőt tettem. Utánközlése: Indulás (Losonc) 1933. június. (Sok hibával, pl. 14 csattanós 22 csatákba 31 erdőbe stb.)

g₃ PIM JA 21/17. Az i-u-ü betűkön nincs hosszú ékezet. A versszakok 2. és 4. sora beljebb van kezdve, a 26. sor helye üresen van hagyva. A gépirat a tervezett Tiszta szívvel című gyűjteményes kötet összeállításakor, 1934 nyarán készült.

ÖM 1952. I, 326, 447. – ÖM 1955. I, 333, 460. – ÖV 1984. 350. sz.

351. Pernyetáncra

Te tüzkazal, mint pernye,
úgy röpködök körötted.
Bicegve szállok édes,
kunkorgó száraidból.
5 S hipp-hopp, orrod hegyéről
mosolygok rád, te drága.
Subába jó az alkony,
hüvös pipába fogja
fickándó lángjaid, kik
10 pofoznak jobbra-balra.
Guggolsz már, ugye, hékás?
Ládd, lefejti magáról
a bokor piros szoknyád,
mit rádobtál, hogy vélem
15 nyujtózva szemtelenkedj.
Hát húzd be tüzes szarvad,
feküdj a gyenge fűre.
No majd be is borítom
fehérrel barna szíved.

Szövegváltozatok:

8 g₁ s hüvös hálába fogja
Vágó Márta (1975. 113.) erre a változatra is emlékezett:
hüvös markába fogja

Egyéb eltérések: 1 g₁ NA *pernye* 2 NA *úgy* 3 g₁ NA *édes* 4 g₁ *száraidból*, 5 g₁ *hipp-hopp*, NA *S hipp hopp* 6 NA *drága* (Sh.) 7 g₂ *Subában* (Gh.?) g₁ NA *Subába jó az alkony* 11 NA *már* 16 NA *húzd* 17 g₁ NA *fűre*. 18 g₁ *No*,

Szövegforrások:

g₁ a Makai család tulajdonában. Xeroxmásolata: Int. Arch. Szeged. Hosszú ú-vel ellátott írógépen gépelve; az i-u mind rövid.

Nincsen apám se anyám (1929. febr.) 38.

g₂ PIM JA 21/39. A gépirat a tervezett Tiszta szívvel című gyűjteményes kötet összeállításakor, 1934 nyarán készült. E kiadás alapszövege. A 7. sorban a *Subában* szót javítottam (lásd a 3. kötet 156. lapján levő jegyzetet); az i-u-ü betűkről mindenütt hiányzó hosszú ékezetet a 2. és 16–17. sorban a többi forrás alapján, a 18–19. sorban hozzátvetőleg pótoltam.

ÖM 1952. I, 323, 446. (NA alapján.) – ÖM 1955. I, 330, 458. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 351. sz. (Mint ÖM 1952.)

352a. [Öreg itt minden...]

Öreg itt minden. A vén vihar
görbe villámra támaszkodva jár,
tüske-szakállu rózsáknak dudál
s velük totyog rossz lábaival.

5 Öreg minden. A forradalom
jó, barrikádnak való köveken
köhögve guggol s csontos keziben
fillér fénylik: legszebbik dalom.

10 Kezem mért nem átlátszó-öreg,
hogy tapogatván arcom ráncait
ölembe ejtném s aki látna itt,
hinné, szememből a könny pereg?

15 Lelkem nyirt fehér láng, nincs hegye.
S nem is láng: fésült, cukorszin szakáll,
megdörzsöli kezét, ha rája száll
aludni a bölcsesség legye.

g₁ szövegváltozatai:

4 (1) *s azok totyognak multjuk árnyival.*

(2) *sők totyognak multjuk árnyival.*

8 A sor után még egy szakasz:

*Mért vagyok én fiatal magam?
Mért is hiszem, hogy fiatal vagyok?
Hisz az ifjuság ármányos dolog
s itt a békülések nyara van.*

10 (1) *hogysimogatván arcom ráncait,*

(2) *hogysimogatnám arcom ráncait,*

11 (1) *ölembe ejtve, s aki látna itt,*

13–16 E szakasz helyén a következő sorok állnak:

<Öreg minden>

*Lelkem nyirt fehér láng, nincs hegye
s tán nem láng: fésült, cukorszin szakáll
itt sétál rajta s dörzsölgeti már
kezét dörzsölve sétál rajta már
s mosolyog a bölcsesség legye.*

Lelkem fésült, cukorszin szakáll

(nyirt fehér láng volt, nem is volt hegy [!])

Más eltérések: 9 *g₁* *átlátszó-öreg?* 11 *g₂* *itt* 14 *g₂* *szakáll* 15 *g₂* *<S>* *megdörzsöli*

352b. Öreg minden [I.]

Öreg itt minden, a vén vihar
görbe villámra támaszkodva jár,
tüskeszakállu rózsáknak dudál
s velük totyog rossz lábaival.

- 5 Öreg minden. A forradalom
dobálni való hegyes köveken
köhögve guggol s csontos keziben
fillér fénylik: legszebbik dalom.

- 10 Kezem mért nem átlátszó-öreg,
hogyan tapogatózom arcom ráncait
ölembe ejtném s aki látna így,
hinné: szememből a könny pereg?

- 15 Ifjuságom! oltáros korom!
Juj, fickándozó, hüvös hal gyanánt
az alkony hálójába reng a láng
s békanyál lesz meghaló porom.

352c. Öreg minden [II.]

Öreg itt minden, a vén vihar
görbe villámra támaszkodva jár,
tüskeszakállu rózsáknak dudál
s velük totyog rossz lábaival.

- 5 Öreg minden. A forradalom
dobálni való, hegyes köveken
köhögve guggol s csontos keziben
fillér fénylik: legszebbik dalom.

352a. [Öreg itt minden...] szövegforrásai:

g₁ a Makai család tulajdonában. Xeroxmásolata: Int. Arch. Szeged. Cím nélküli, befejezetlen fogalmazvány. A 4. és 10–11. sor szövege géppel módosítva. A 2. és 3. szakasz között egy később kihagyott szakasz. Az utolsó versszak egyes sorai két-két (kihúzatlan) változatban is olvashatók. Az utolsó sor vége a papír csonkasága miatt hiányzik. Hosszú ű-vel ellátott írógépen gépelve; az í-ú betűk hosszú ékezeete nincs pótolva. Ugyane lapon van az *Elermyedés* (347a) és a *Gyereksírás* (348a) gépirata is.

g₂ ugyanott. Cím nélkül. Hosszú ű-vel ellátott írógépen gépelve; az í-ú betűk hosszú ékezeete nincs pótolva. Ugyanezen a lapon van a *Gyöngy* (349) gépirata is. Ezt a változatot közlöm 352a. sz. alatt. A 11. és 14. sor végén hiányzó vesszőt pótoltam. Az utóbbi esetben a költő a következő sor *s* kötőjelének törlése után nem pótolta a vesszőt.

352b. Öreg minden [I.] szövegforrása:

Nincsen apám se anyám (1929. febr.) 48. A 4. sor sajtóhibáját (togyog) javítottam; a 11. sor végén hiányzó vesszőt pótoltam.

352c. Öreg minden [II.] szövegforrása a PIM JA 21/37. jelzetű gépirata, amely a tervezett Tiszta szívvel című gyűjteményes kötet összeállításakor, 1934 nyarán készült.

ÖM 1952. I, 325, 447. (NA szövege.) – ÖM 1955. I, 332, 459. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 352. sz. (Mint ÖM 1952.)

353. Sok gondom közt

Sok gondom közt veled vesződöm,
bóbiskós szántón mérgelődöm
s harmatos, dobogó dombokon
szememre húzom a kalapom.

5 Hosszúkat lépek s keserülvén,
leigelgető borjak közt ülven,
orrockájuk is téged idéz
s rózsás csülkökkel szívembe lépsz.

10 Zsákom rádobom a bokorra,
bottal ütök a virágokra,
ordítok, ha szól a billegő.
A folyóig szenved a mező.

15 Ha kerülsz, ne kerülj el messze,
köténykéd lennék, ne tépj össze,
dalocskád lennék, ne hallgass el!
Kenyérkéd leszek, ne taposs el.

Szövegváltozatok:

8 g₁₋₂ s rózsás csülkökkel szívembe lépsz.

16 g₁ VFÚ kenyérkéd lennék, ne taposs el.

Egyéb eltérések: 4 NA huzom 5 NA E Hosszúkat g_{1,2} NA ÚV E VFÚ keserülvén 6 g_{1,2} NA E VFÚ ülven 8 VFÚ szívembe 11–12 g₁(1) NA VFÚ billegő, a 15–16 g_{1,2} NA ÚV E VFÚ el, kenyérkéd

Szövegforrások:

g₁ PIM JA 1002/10. Hosszú ü-vel ellátott írógépen gépelve; az í és ú betűk hosszú ékezete nincs pótolva. A 11–12. sor központozása géppel módosítva. A költő a Nyugatnak küldte el 1928 szeptemberében.

g₂ a Makai család tulajdonában. Xeroxmásolata: Int. Arch. Szeged. Hosszú ü-vel ellátott írógépen gépelve; az í és ú betűk hosszú ékezete nincs pótolva. Lásd a *Táncba fognak* (305) g₁-gyel jelzett gépiratának jegyzetét.

Nincsen apám se anyám (1929. febr.) 30.

Az Újság Vasárnapja 1929. febr. 24. (8. sz.) 24. Az i-u-ü mind rövid. A vers alatt: „A szerző most megjelent, »Nincs [!] apám, se anyám« c. kötetéből.”

Előörs 1930. jan. 4.

Vásárhelyi Friss Újság 1930. nov. 30.

Békésmegyei Közlöny 1934. szept. 30. E kiadás főszövege.

ÖM 1952. I, 328, 448. (NA alapján.) – ÖM 1955. I, 335, 460. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 354. sz. (Mint ÖM 1952.)

354. Klárisok

Klárisok a nyakadon,
békafejek a tavon.
Báránygané,
bárányganéj a havon.

5 Rózsa a holdudvaron,
aranyöv derekadon.
Kenderkötél,
kenderkötél nyakamon.

10 Szoknyás lábad mozgása
harangnyelvek ingása,
folyóvízben
két jegenye hajlása.

15 Szoknyás lábad mozgása
harangnyelvek kongása,
folyóvízben
néma lombok hullása.

Helyesírási eltérések: 3 NA *Báránygané* 4 E *Bárányganéj* (Sh.) 9 E *mozgása*, 11, 15 NA g *folyóvízben*

Szövegforrások:

Nincsen apám se anyám (1929. febr.) 37.

Előörs 1930. jan. 4.

g PIM JA 21/27. A tervezett Tiszta címmel című gyűjteményes kötet összeállításakor, 1934 nyarán legépelt szöveg.

Medvetánc (1934. dec.) 35. E kiadás főszövege. Utánközlése: Népújság (Hódmezővásárhely) 1936. okt. 4.

ÖM 1952. I, 322, 446. – ÖM 1955. I, 329, 458. – ÖV 1984. 355. sz.

355. Derengő rózsza

Óh, köd a lelkem, ködben áll
a rózsaszál, a rózsaszál.
Papagáj-hajnal szállt fölötte,
szárnyával hátba is ütötte
5 és ő mosolygott, a balog
s amikor csendes este volt,
levelén megpihent a hold
és tüskéin a csillagok.

Derengő rózsza, szomorú,
10 derekán kórókoszorú.
Derű, de bú a foglalátja.
Tavaszom, hajnalom lakatja.
Szerelmem atyja! el ne dülj!
Bár reszketésre született,
15 böködik nagycsontú szelek,
hópelyhek zümmögik körül.

Szövegváltozatok:

- 10 (1) *derekán kórókoszorú;*
11 A sor alatt két áthúzott sor:
*<szelmem, örömmnek atyja,
ki reszketésre született>*

Egyéb eltérések: **5 a** *<szegény> a balog* (Így; azonnali javítás.) **6 volt 9** A sor fölött, külön sorban egy azonnal kihúzott szó: *<Most>* **10 (1)** A *kóró* olvashatatlan szóból javítva. **11 (1)** *derű, de bú a foglalátja, 12 lakatja<, >*.

Szövegforrása a költőnek Vágó Mártához, 1928. szept. 12-én írt levelében. (PIM JA 689. Lev. 142. sz.) Cím nélküli fogalmazvány, javításokkal. A cím a szept. 13-i levélben. (Lev. 143. sz.) A 6. sor végére vesszőt tettem.

ÖM 1952. I, 329, 449. (Vágó Márta könyvének gépirata alapján. A 10. sorban a korábbi, áthúzott változat: *kórókoszorú*) – ÖM 1955. I, 337, 461. (Mint ÖM 1952.) – Vágó M. 1975. 126. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 357. sz.

356a. [Mióta elmentél...] [I.]

Mióta elmentél, itt hűvösebb
a sajtár, a tej, a balta nyele;
puffanva hull a hasított fa le,
s gunnyaszt fehéren hová leesett.

5 A tompa földön öltözik a szél,
kapkod s kezei meg-megállanak,
leejti kebléről az ágakat
s koszorujából szállong a levél.

10 Óh, azt hittem már, völgy leszek nagyon,
két melled véd meg észak s dél felől
a hajnal nyílik hajam fűrtjiből,
s az alkonyat ragyog a talpamon.

15 A szálló kóró mellemre bukik
hozzámdörgöli csörgő hidegét,
kék virágjában elhamvadt az ég
és mint a rózsza, lassan beborít.

Szövegváltozatok:

- 4 (1) *nem ugrál, gunnyaszt, ahogy leesett.*
(2) *és úgy gunnyaszt ott, hová leesett.*
7 (1) *leejti melléről az ágakat*
9 (1) *Óh, azt hittem már, völgyecske leszek*
15 (1) *kis virágjában elhamvadt az ég*

Egyéb eltérések: 1 *hűvösebb* (Az ü-ű-ből javítva.) 10 <s> két

Szövegforrása a költő Vágó Mártához, 1928. szept. 13-án írt levelében. (PIM JA 689. Lev. 143. sz.)
A 4. sor szövege kétszer, a 7., 9–10. és 15. soré egyszer módosítva. Hasonmása: Kat. [6.] mell.

356b. Mióta elmentél [II.]

Mióta elmentél, itt hűvösebb
a sajtár, a tej, a balta nyele,
puffanva hull a hasított fa le
s dermed fehéren, ahogy leesett.

5 A tompa földön öltözik a szél,
kapkod s kezei meg-megállanak,
leejti kebléről az ágakat,
dühödten hull a törékeny levél.

10 Ó, azt hittem már, lágy völgyben vagyok,
két melled óv meg észak s dél felől,
a hajnal nyílik hajam fürtjiből
s a talpamon az alkonyat ragyog!...

15 Soványan ülök, nézem, hogy virítsz,
világ, kóró virágja, messziség.
Kék szirmaidban elhamvad az ég.
A nagy szürkület lassan elborít.

Szövegváltozatok:

Cím	NA	<i>Itt hűvösebb</i>
	<i>g₁</i>	<i>Hűvösödik</i>
9	NA	<i>Óh, azt hittem, már völgy vagyok nagyon.</i>
	<i>g₁₋₂</i>	<i>Óh, azt hittem már, békés völgy vagyok!</i>
12	NA	<i>s az alkonyat ragyog a talpamon! –</i>
15	<i>g₁(1)</i>	<i>Kék szirmaidban elhamvad az ég</i>
	<i>(2)</i>	<i>Kék szirmod libbenése ez az ég,</i>
16	<i>g₁(1) NA</i>	<i>és mint a rózsa, lassan beborít.</i>
	<i>g₁(2)</i>	<i>mely mint a rózsa, lassan beborít.</i>
	<i>g₂</i>	<i>és mint a rózsa, lassan elborít.</i>

Egyéb eltérések: **2** *g₁ nyele.* **3** *g₁ Puffanva [...] le,* **4** NA *fehéren* **6** *g₁ meg-megállanak.* **7** *g₁ Leejti [...] ágakat.* **8** *g₁ Dühödten* **9** *g₁ hittem, már,* (Gh.) *g₂ Óh [...] vagyok,* **10** NA *g₁ Két* **12** *g₁ ragyog!* **13** NA *ülök. Nézem, hogy virítsz* *g₁ ...Soványan* *g₁₋₂ ülök. Nézem,* **14** NA *g₁ világ! kóró virágja! messziség!* *g₂ messzeség.* **15** NA *kék* NA *g₂ ég* **16** NA *beborít.*

Szövegforrások:

Nincsen apám s anyám (1929. febr.) 42.

g₁ PIM JA 150/45. A 15–16. sor szövege géppel módosítva. Az í-ú-ű betűk hosszú ékezte nincs kitéve. A gépirat egy tervezett gyűjteményes kötet összeállításakor, 1933 elején készült.

g₂ PIM JA 21/32. Címe nincs. Az í-ú-ű betűk hosszú ékezte nincs kitéve. A gépirat a tervezett Tiszta szívvel című gyűjteményes kötet összeállításakor, 1934 nyarán készült.

Medvetánc (1934. dec.) 37. E kiadás főszövege.

ÖM 1952. I, 330, 449. – ÖM 1955. I, 338, 461. – ÖV 1984. 358. sz.

357. Szeretnének

Jóról és rosszról nem gondolkozom,
csak szenvedek én és csak dolgozom.

Csinálok csempét, csavaros hajót,
bánatba rosszat, közönyömbe jót.

5 Munkámnak nincs se száma, se szeri.
Kedvesem tudja, ő számba veszi.

Ő számba veszi, hisz valamiben.
S ha kérdem, rámnéz s nem mondja, miben.

10 Ha fa volnék, hát fészket igazán
a varjú is szükségből rakna rám.

Ha föld volnék, mit kapás vénje tört,
csicsókás volna az a krumpliföld.

Krumplival is csak úgy volnék teli,
ahogy a munka megköveteli.

15 Ha víz volnék, hát volnék pocsolya.
Ha tűz volnék, hát volnék hamuja.

S ha én volnék az úr, az úr helyett,
nagyon szeretnének az emberek.

Szövegváltozatok:

- 8 g₁ NA *S ha kérdem, néz, néz s nem mondja miben.*
11 g₁(1) *Ha föld volnék, mit zsellérkapa tört,*
(2) *Ha föld volnék, mit görbe zsellér tört,*
NA g₂ *Ha föld volnék, mit zsellér vénje tört,*
17 g₁ *S ha én hordanék ing helyett eget,*

Egyéb eltérések: 5–6 NA szeri, kedvesem 8 NA néz, s 9 g₁ volnék 10 NA varju 15 NA viz 16 g₁ NA tűz 17 NA Ur az Ur

Szövegforrások:

g₁ PIM JA 1002/11. Hosszú ű-vel ellátott írógépen gépelve; az í-ű betűk hosszú ékezeete nincs pótolva. A 11. sor szövege géppel módosítva. A gépiratot a költő a Nyugat szerkesztőségébe küldte be 1928 szeptemberében.

Nincsen apám se anyám (1929. febr.) 8.

g₂ PIM JA 21/43. Az í-ű-ü betűkön nincs pótolva a hosszú ékezet. A gépirat a tervezett Tiszta szívvel című gyűjteményes kötet összeállításakor, 1934 nyarán készült.

Medvetánc (1934. dec.) 16. E kiadás főszövege.

ÖM 1952. I, 339, 452. – ÖM 1955. I, 346, 464. – ÖV 1984. 360. sz.

358. [Ördög farába...]

Ördög farába, semmi husába
s harapván Isten fehér hasába,
hajnal-nyelvem a világra öltöm –
lelkem még jó e rossz étkü földön.

5 Teteje felhő, mocsok az alja,
az se kóstolja, aki kavarja.
S ha már csak bicska volna ebédem,
akkor is meggyfa volna cselédem.

10 Csak aki főzte, énvelem enne,
csak egy csipetnyit nyelvire venne,
fájdalom volna kóstoló nyála,
nálam is lakna sok vacsorára.

15 Fátyolból varná törülgetőjét,
csontjából venné kevergetőjét,
elmosó tálja gyermeke lenne,
piros fedőnek ülne szivemre.

Szövegforrása a költő 1928. okt. 1-jén Vágó Mártához írt levelében. (Lev. 149. sz. Ismeretlen helyen.) Vágó Márta gépiratos másolata alapján kiadva: ÖM 1952. és Vágó M. 1975. 144.

ÖM 1952. I, 332, 450. – ÖM 1955. I, 339, 462. – ÖV 1984. 361. sz.

359. [Nyüzsög a boldogság...]

Nyüzsög a boldogság bennem,
a napfény se fér be tőle,
lecsurog szakállam
fonatán a lábaimra.
5 Kalapom, repülj a mennybe
a kopasz felhő fejére
ha meg prüsszent lebbenhetsz
a kékorru kaparóra.
Pipacsot szedett a kedves,
10 belefonta fürtjeimbe –
s ha elalszom köd-ölében
a szirmocskák ringatóznak.

Szövegforrása a költőnek 1928. okt. 10-én Vágó Mártához írt levelében. (Lev. 156. sz. Ismeretlen helyen.) Vágó Márta gépiratos másolata alapján kiadva: ÖM 1952. és Vágó M. 1975. 159.

ÖM 1952. II, 327, 446. (A rögtönzések között.) – ÖM 1955. II, 343, 478. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 362. sz.

360. Az Édesanyjának

Rajzás és nyüzsögés szivemben,
széllé kellene kerekednem,
ablakról ablakra szétfutni
s függönyötökben elaludni.

5 Jobbkezed csendes órazengés,
balkezed télesterengés.
Örülök néked ködön át is,
ledobnék érted pacsirtát is.

10 Arcomat olajtól haraggal
hányszor törültem zsákdarabbal!
és nyálkás kosarakkal jártam.
Engedd, hogy fátokat fölvgjam.

15 Lábadhoz leülvén, simítsd meg,
hulló hajamat erősítsd meg,
szülőcském, fillérem aranyja,
mennyezetemnek édesanyja.

20 Szelid dörgésben, jó harmatban
csurgóra húzott rossz kalapban
nem fogok bolyongni már többé,
ülök és mosolygok örökké.

Szövegforrása a PIM JA 951. jelzetű kézirata. (Gellért Oszkártól.) Tintával írt tisztázat. A 17. sor végén egy áthúzott vessző.

Csillag 1953. 1004. (Gellért Oszkár közlése.) – ÖM 1955. I, 336, 461. – ÖV 1984. 356. sz.

361a. Kínos, szögletes mulásom

Fürtöm szőlőkhöz volt hasonló
s most hüvelyében rohadt borsó:
Fekete szemei peregnek.

5 Oh kínos, szögletes mulásom!
Perccel nyelődő pusztulásom!
Számban halálok keverednek.

Oh égbolt csontos tisztasága!
Éhen halottak fagyossága!
Tettembe vetett bizalommal!

10 Mig göggel fortyog sokak babja,
milyen meredt az ábrázatja
hunyor nélküli nyugalommal!

Vonom-viszem a téli mennyek
együgyü fényét kedvesemnek –
15 szerelem volt a végességem.

Tapogathatnak kézen-lábon,
vas vagyok én már a vaságyon
s szerelem lesz a békességem.

Szövegforrása: Színház. Színházi Újság (Szeged) 1929. máj. 12. Közölte Péter László, ItK 1955. 201. Az 1. sor sajtóhibáját (szőlőkhöz) javítottam, a 4. sor *kinos* szavát hosszú í-vel írtam.

ÖM 1955. I, 462. (A *Zuzmara* jegyzetében.) – ÖV 1984. 364. sz.

361b. Zuzmara

Fürtöm szöllőkhöz volt hasonló
s most hüvelyében rohadt borsó.
Fekete szemei peregnek,
hulló könnyemmel keverednek.

5 Óh kínos, szögletes mulásom,
széltörte, fehér hajlongásom!
Koppanó hátam iramlása!
Csonka szerelmem forradása!

10 Óh égbolt csontos tisztasága –
éhen halottak fagyosságá!
Hunyor nélküli nyugalommal!
Tettembe vetett bizalommal!

15 Gyémántos, hús heringen élek,
bútoraim az égi fények,
körmeim egyre keményebbek,
de a rózsái fehérebbek.

A kézirat szövegváltozatai:

- 6–8** *perccel nyelődő pusztulásom!
Vonom-viszem a téli mennynek
együgyü fényét kedvesemnek.*
- 13–16** *Szereltem volt a végességem,
szerelem lesz a békeességem, –
bútoraim az égi fények,
de neked én tompább, szegényebb.*

Más eltérései: **2** hüvelyébe **9** tisztasága: **11** nyugalommal, **12** tettembe

Szövegforrások:

k ismeretlen helyen. A Vágó Mártához 1928. nov. 16-án írt levélben volt. (Lev. 167. sz.) Cím nélkül. Kiadva: Vágó M. 1975. 184.

Nincsen apám se anyám (1929. febr.) 9. E kiadás főszövege.

ÖM 1952. I, 334, 450. – ÖM 1955. I, 341, 462. – ÖV 1984. 363. sz.

362a. Meggy a kórón

Piros hold körül denevérek,
bársonyröptüek és kövérek.
Malacvilágosság az égen.

5 A saláták az estharmatban
borzonganak, kotyognak halkan.
Már-már rikoltva fölrepülnek.
S tollászkodva megint elülnek.

10 Óh jaj, mint lázvert sebes ajkak
gyengén lihegve kicsattannak
a meggyszemek körül a fákon.

Micsoda tompa puffanások,
puha füveken járkálások!
Szarvasok aggancai hullnak.
Vagy ágak? virág után nyulnak?

15 Nézd: meggy, nézd: fennakadt a kórón!
Ölelj meg, hozzája hasonlón.
Ringass, terhelj, gyökig hajoljál,
mikéntha termésem te volnál.

A kézirat szövegváltozata:

8 *Óh nézd, mint lázvert sebes ajkak,*

Egyéb eltérései: **6–7** *fölrepülnek*, *s* **9** *gyengén*, **15** *fönnakadt a kórón*. **16** *meg*

Szövegforrások:

k ismeretlen helyen levő, Vágó Mártának 1928. nov. 16-án írt levélben. (Lev. 167. sz.) Kiadva: Vágó M. 1975. 186. Címe nincs.

Színház. Színházi Újság (Szeged) 1929. jún. 16. Kiadta Péter László, ItK 1955. 202. E kiadás főszövege.

ÖV 1984. 365. sz.

362b. Piros hold körül

Piros hold körül denevérek,
bársony koszorú, bodor féreg.
Malacvilágosság az égen.
Hűvöslő szalmazsák a réten.

5 A saláták az estharmatban
borzonganak, kotyognak halkan.
Már-már rikoltva fölrepülnek.
S tollászkodva megint elülnek.

10 Pokoli tompa puffanások,
puha füveken járkálások.
Szarvasok agancsai hullnak.
Vagy virág után ágak nyúlnak?

15 Piheg a meggy kicsattant ajka,
még a kórón is, fönnakadva.
S hogy tágul, szűkül gyors ütemre
az egész világ! Mint a melle...

20 Minden lábához ejti kincset.
Lábamhoz ess-e, ó szegénység?
Ki terhel majd, gyökig hajolva,
miként ha termésem ő volna?

Szövegváltozatok:

- 12 NA *Vagy ágak: virág után nyúlnak?*
13 NA *Hogy piheg a meggy csattant ajka,*
g *Hogy piheg a meggy kicsattant ajka,*

Más eltérések: **3–4** NA *égen, hűvöslő* **7** NA *Már már [...] fölrepülnek, (Sh.)* **10** NA *járkálások!* **11** M *agancsai* NA g *agancsai* **14** NA *is fönnakadva!...* **15** NA g *Hogy* NA *tágul-szűkül* **16** NA *mint a melle!* **17** NA *kincset...* **18** NA *oh g óh* **19** NA *majd gyökig hajolva*

Szövegforrások:

Nincsen apám se anyám (1929. febr.) 40.
g PIM JA 21/40. Az i-u-ü mind rövid. A gépirat a tervezett Tiszta szívvel című gyűjteményes kötet összeállításakor, 1934 nyarán készült.
Medvetánc (1934. dec.) 36. E kiadás alapszövege. A 11. sorban az *agancsai* szót két g-vel írtam.
ÖM 1952. I, 335, 450. – ÖM 1955. I, 342, 463. – ÖV 1984. 366. sz.

363a. Óh szív! nyugodj!

Fegyverben réved fönn a téli ég,
kemény a menny és vándor a vidék,
halkul a hó, megáll az elmenő,
lehellete a lobbant keszkenő.

5 Hol is vagyok? Egy szalmaszál nagyon
helyezkedik a csontozott uton;
kis, száraz nemzet; izgágán szuszog,
zuzódik, zizzen, izzad és buzog.

10 De fönn a hegyen ágyat bont a köd,
mint egykor melléd: mellé leülök.
Bajos szél jaját csendben hallgatom,
csak hulló hajam repes vállamon.

15 Óh szív! nyugodj! Vad boróka hegyén
szerelem szólal, incseleg felém,
pirkadó madár, karcu, koronás,
de áttetsző, mint minden látomás.

Szövegforrása: Nincsen apám se anyám (1929. febr.) 15. A csupa verzállal írt címet a kötet tartalomjegyzéke, „Kereső”-je szerint írtam; a 13. sor *Oh szív* szavait a címnek megfelelően hosszú ékezetekkel láttam el.

ÖM 1952. I, 333, 450. – ÖM 1955. I, 340, 462. – ÖV 1984. 367. sz.

363b. Fegyverben réved...

Fegyverben réved fönn a téli ég,
kemény a menny és vándor a vidék.
Halkul a hó, megáll az elmenő,
lehellete a lobbant keszkenő.

5 Hol is vagyok? Egy szalmaszál nagyon
helyezkedik a csontkemény uton,
kis, száraz nemzet, izgágán szuszog,
zuzódik, zizzen, izzad és buzog – –

10 de, fönn a hegyen, ágyat bont a köd.
Mint egykor melléd, mellé leülök.
Bajos szél jaját csendben hallgatom,
csak hulló hajam repes vállamon.

15 Óh, szív! nyugodj!... Vad boróka hegyén
szerelem szólal, incseleg felém,
pirkadó madár, karcsu, koronás,
de áttetsző, mint minden látomás.

Szövegforrása a PIM JA 21/15. jelzetű gépirata, mely a Tiszta szívvel című, tervezett gyűjteményes kötet összeállításakor készült, 1934 nyarán. A 13. sorban a *szív* szót hosszú *í*-vel írtam.

364. Hosszú az Úristen

Hosszú az Úristen,
rövid a szalonna,
nyavalyás a szegény ember,
mintha gazdag volna.

5 Úgy meggörbül, mintha
réti ösvény volna
s rajt libegnének a lányok
tejért a majorba.

10 Hosszú és kemény is,
püspököké mégis,
rábízná pedig siralmas
dolgát a szegény is.

15 Jutna neki kolbász,
asszonyának szoknya –
az ájtatos Úristenhez
vigadozva szokna.

20 Délszemmel ha néz a
sokútú világra,
a legbajosabb dülőkön
a szegényt találja.

Ha ma sincs, hogy értünk
seregekké lenne,
szegény ember, ha elpusztul,
nem is pihen benne.

Szövegváltozatok:

- 23 NA *szegény magyar, ha elpusztul*
g *szegény magyar (Azonnal erre javítva:)*
a szegény nép, ha elpusztul,

Egyéb eltérések: **Cím** NA *HOSSZU AZ URISTEN* NA tartalomjegyzéke: *Hosszú az Uristen* 1 NA *Hosszu az Uristen,* g *uristen,* 5 NA *Ugy* 8 NA *tejér* 14 NA *szoknya,* 15 NA *Uristenhez* g *uristenhez* 18 NA *sokutú*

Szövegforrások:

Nincsen apám se anyám (1929. febr.) 22.

g PIM JA 21/21. Az í és ú betűkön nincs hosszú ékezet. A 23. sor szövege géppel módosítva. A gépirat a Tiszta szívvel című gyűjteményes kötet összeállításakor, 1934 nyarán készült.

Medvetánc (1934. dec.) 27. Kiadásunk főszövege.

ÖM 1952. I, 338, 452. – ÖM 1955. I, 345, 464. – ÖV 1984. 373. sz.

365. Magyar Alföld

Magyar Alföld – gond a dombja;
temploma cövek;
talaja mély aludttej, de benne
hánykolódnak szögletes kövek.

- 5 Magyar ember – rongya zászló;
étele a tál;
dudvaszedő nemzet vagyunk, értünk
mezítláb jön foltozott halál!
- 10 Nosza költő! Holt a holdad;
köldököd kötél;
csettintésed égő város, tollad
füstölög s egy szál gyufát nem ér!
- 15 Ó, kik nőttök felhőt leveledzvéen,
bodzás kis fenék –
nézzétek, ím, országúton, némán
vándorolnak ki a jegenyék!

Szövegváltozat:

4 NA hánykódnak bús, szögletes kövek.

Helyesírási eltérések: 1 NA NSZ *Alföld*: NA *dombja*, NSZ *dombja*. 2 NA *temploma*: cövek NSZ *Temploma*: cövek. 3 NSZ *Talaja* NA NSZ *aludt tej*, 5 NA *ember*: rongya zászló, NSZ *ember rongya*: zászló. 6 NA *tál* – NSZ *Étele*: a tál. 7 NSZ *Dudvaszedő* 8 NA NSZ *mezítláb* [...] *halál*. 9 NA *holdad*. NSZ *Nosza, költő*: *holt a holdad*. 10 NA *Köldököd kötél*. NSZ *Köldököd*: *kötél*. 11 NA NSZ *Csettintésed égő város*. *Tollad* 12 NA NSZ *füstölög*. *S* [...] *ér*. 13 NA NSZ *Óh, kik nőttök*, 14 NA *fenék*, 15 NA *nézzétek im*, NSZ *im, országúton*, 16 NA *jegenyék*.

Szövegforrások:

Nincsen apám se anyám (1929. febr.) 13.

Népszava 1929. márc. 3.

Medvetánc (1934. dec.) 21. E kiadás főszovege.

ÖM 1952. I, 337, 451. – ÖM 1955. I, 344, 464. – ÖV 1984. 371. sz.

366. [Borostyánkőbe...]

Borostyánkőbe én be nem fagyok,
pihéné nőnek hűvös kócsagok
s hogy mosolyogjanak az öregek,
én őszi esték melege leszek.

5 Hisz a zöld gyík is sorsom keresi,
zörget a búza: magvát kiveti,
rámnéz a hangya, mely tavon remeg.
S a sírók sóhajtotta fellegek,

10 a háborúkkal vívott hajnalok,
a zengve leinduló csillagok
körülkóvályogják a fejem.
Világizzása hőmérsékletem.

15 Szakállam serceny, reccsenj, kunkorodj,
boronaként a vetésen vonódj –
az ég fölött, mint lenn a fellegek,
egy simogatás gazdátlan lebeg.

20 És senki ember nem érzi ma még,
csak munkásszemben a hajnali ég
e hűvös varázst amely szeliden
szakállamon majd egykor megpihen.

Nagy életem még nő, ha meghalok,
szebb, jobb halászok vizébe fulok,
kik együtt húzzák a bővebb halat,
hajladozván a csengések alatt.

A Kiss Ferenc tulajdonában levő gépiratról. (Móricz Virágtól, ő meg József Jolántól.) A szöveget Róna Judit volt szíves lemásolni számomra. Hosszú ü-vel ellátott írógépen gépelve; az i-u mind rövid. (Ezekre én tettem ki hozzátétőleg a hosszú ékezeteket.)

Kelet Népe 1942. máj. 1. – ÖM 1952. I, 347, 455. (A 9. sorban hibásan: *hívott*) – ÖM 1955. I, 350, 466. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 368. sz.

367. Medáliák [II.]

1. Elefánt

Elefánt voltam, jámbor és szegény,
hűvös és bölcs vizeket ittam én,
a dombon álltam s ormányommal ott
megsímogattam a holdat, a napot,
5 és fölnyujtottam ajkukhoz a fát,
a zöld cincért, a kígyót, a kovát, –
most lelkem: ember – mennyem odavan,
szörnyű fülekkel legyezem magam – –

k és g₁ szövege:

Elefánt

*Elefánt voltam, derék és szegény,
hűvös és bölcs vizeket ittam én,
a dombon álltam s ormányommal ott
megsimogattam a holdat, a napot, –*

*és fölnyujtottam ajkukhoz a fát,
a zöld cincért, a kígyót, a kovát,
most lelkem: ember – a csillag rámsuhan,
szörnyű fülekkel legyezem magam – –*

g₁ eltérései a kéziratától: **2** hűvös **4** napot, **7** lelkem ember, – **8** magam.

g₂ és NA helyesírási eltérései a főszövegtől: **4** NA napot, – **6** g₂ NA kovát,

2. Porszem

Porszem mászik gyenge harmaton,
lukas nadrágom kézzel takarom,
a kis kanász ríva öleli át
kővé varázsolt tarka malacát –

- 5 zöld füst az ég és lassan elpirul,
csöngess, a csöngés tompa tóra hull,
jéglapba fagyva tejfehér virág,
elvált levélen lebeg a világ – –

Helyesírási eltérések: 2 NA *lyukas* 4 NA *malacát*, – 6 NA *csöngess*:

3. *Totyog totyog*

Totyog, totyog a piócahalász,
bámul, bámul a sovány kanász,
lebeg, lebeg a tó fölött a gém,
gőzöl, gőzöl a friss tehénlepény –

5 egy fáradt alma függ fejem felett,
a hernyó rágott szívéig szemet,
kinéz hát rajta és mindent belát,
virág volt ez a vers, almavirág – –

Helyesírási eltérések: 1 *g*₂ *totyog* (Gh.) NA *piócahalász*. (Sh.) 4 NA *tehénlepény*, – 7 NA *belát*, –
*g*₂ *belát*;

4. *Lehet, hogy*

Lehet, hogy hab vagy, cukrozott tejen,
lehet, hogy zörej, meredt éjjelen,
lehet, hogy kés vagy ónos víz alatt,
lehet, hogy gomb vagy, amely leszakad –

- 5 a cselédlány könnye a kovászba hull,
ne keress csókot, ez a ház kigyúl,
hazatalálsz még, szedd a lábodat –
füstölgő szemek világítanak – –

Helyesírási eltérések: 1 NA g₂ vagy 2 NA g₂ zörej 4 NA leszakad, – 7 NA lábodat,

5. *Disznó*

Disznó, de akin jáspis a csülök,
fábul faragott istenen ülök,
hejh, bársony gyász, a tejen tűnj elő!
meghalok s mázsás szakállam kinő

- 5 s ha megrándul még bőröm, az egek,
hátamról minden hasamra pereg;
hemzsegnek majd az apró zsírosok,
a csillagok, kis fehér kukacok – –

Helyesírási változatok: 3 NA *hejh bársony gyász* 4 NA *kinő!* – 5 NA S [...] *egek* – 6 NA *pereg* – g₂ *pereg*,

g₁ egy szakaszból álló szövege (a 3. sorban a *hejh* szó *hajh*-ből géppel javítva):

4.

*Disznó, de akin jáspis a csülök,
fábul faragott istenen ülök,
hejh, gyászcsillag a tejen tűnj elő!
meghalok s mázsás szakállam kinő.*

6. Ragyog

Ragyog a zöld gyík, sorsom keresi,
zörget a búza: magvát kiveti,
rámnéz a tó, ha belé kő esett
s a sírók sóhajtotta fellegek,

5 a háborúkkal hívott hajnalok,
ugró napok és rezgő csillagok
körülkóvályogják nyugodt fejem –
világizzása hőmérsékletem – –

6. sz. M Kihagyva.

Helyesírási eltérések: 1 NA *gyik* – 3 NA *esett*, – 7–8 NA *fejem*. *Világizzása*

7. A küszöbön

A küszöbön a vashabú vödör, –
szeresd a lányt, ki meztéláb söpör,
a szennyes lé lapulva árad el,
tajtékja fölgyürt karján szárad el –

5 én is bádoghabokba horpadok,
de kélnék csengő és szabad habok
s végigcsattognak tengerek lován
a lépcsőházak villogó fogán – –

Szövegváltozat:

5 NA g₂ óh én is pléhhabokba horpadok,

Egyéb eltérések: 1 g₂ a küszöbön (Gh.) NA g₂ vödör, 2 NA söpör – 5 g₂ óh,

A Népszava szövege:

A küszöbön

A küszöbön a vashabu vödör,
szeresd a lányt, ki meztéláb söpör,
a szennyes lé lapulva árad el,
s tajtékja fölgyürt karján szárad el, –

óh, én is pléhhabokba horpadok,
de vannak habok csengők, szabadok,
s végigcsattognak, ha meghal e lány,
a lépcsőházak villogó fogán.

8. Borostyánkőbe

Borostyánkőbe fagy be az ügyész,
fekete frakkban guggolva kinéz,
meredten nézi, hogy mi féltve föld,
cirógat, áld a fény, a szél, a köd,

5 befut a rózsza, amint rothadok,
pihéné szednek hűvös kócsagok
és őszi esték melege leszek,
hogy ne ludbörzzenek az öregek – –

Eltérések: 8. sz. M Kihagyva. 4 NA fény a szél a köd, –

g₁ szövege:

2.

*Borostyánkőbe fagy be az ügyész,
fekete frakkban guggolva kinéz,
mert sorsa nézni, hogy mi boldogan
az örök fényben állok egymagam, –*

*befut a rózsza, amint rothadok,
pihéné nőnek hűvös kócsagok
és őszi esték melege leszek,
hogy mosolyogjanak az öregek.*

9. *Barátommal*

Barátommal egy ágyban lakom,
nem is lesz hervadó liliomom,
nincs gépfegyverem, kövem vagy nyilam,
ölni szeretnék, mint mindannyian

- 5 s míg góggel fortyog a bab és sziszeg,
főzelékszinű szemmel nézitek,
hogyan széles ajkam lázba rezgve ring
s fecskék etetnek bogárral megint – –

Helyesírási eltérések: **3** g₂ *kövem*, NA *nyilam* **4** NA *mindannyian*, – **5** NA *sziszeg* **6** g₂ *főzelék színű*

10. Szakállam

Szakállam serceny, reccsenj, kunkorodj,
boronaként a vetésen vonódj –
az ég fölött, mint lent a fellegek,
egy cirógatás gazdátlan lebeg

- 5 s e hűvös varázs húzva, szeliden,
szakállamon majd egykor megpihen
s vörös fonatján bütykömig csorog
jó ízzel-gőzzel, mint a gyógyborok – –

Szövegváltozat:

4 NA g₂ egy simogatás gazdátlan lebeg –

Egyéb eltérések: 3 NA lenn 4 NA gazdatlan (Sh.) g₂ lebeg 5 NA huzva szeliden 8 NA izzel-gőzzel
(a hiányzik, sh.)

11. Huszonhárom

Huszonhárom király sétál,
jáspiskorona fejükben,
sárga dinnyét edegélnek,
új hold süt a balkezükben.

- 5 Huszonhárom kölyök császkál,
csámpás sityak a fejükben,
görögdinnyét szürcsölőznek,
új nap lángol jobbkezükben.

Szövegváltozatok:

4 g: *uj hold van a balkezükben.*

8 g: *uj nap van a jobbkezükben.*

Egyéb eltérések: **2** g: *jáspis korona* **5** NA *császkál* **8** M *jobb kezükben. NA jobbkezükben.*

12. Az eltaposott

Az eltaposott orrú fekete,
a sárga, kinek kékebb az ege,
a rézbőrű, kin megfagyott a vér
és a lidércként rugódzó fehér –

5 -----

12. sz. M Kihagyva.

5–8 g₁ NA A vonásokból álló szakasz nincs meg.

Egyéb eltérések: 3 g₁ rézbőrű, 4 g₁ fehér. NA (a hiányzik, sh.) fehér – –

Szövegforrások:

k PIM JA 426/2. Az 1. darab változata. A költő Kuncz Aladárnak küldte el 1928. ápr. 25-én. (Lev. 135. sz.) Lásd a jegyzetet a 3. kötet 153. lapján. Hasonmása: Németh Andor: József Attila. 2. kiad. Bp. 1991. 90.

g₁ PIM JA 1002/7. Öt darab, megszámozva, a következő sorrendben: 1, 8, 12, 5 (csak az első szakasz), 11. Hosszú ü-vel ellátott írógépen gépelve, az í és ú betűk hosszú ékezeete nincs pótolva. A költő a Nyugatnak küldte el 1928 szeptemberében.

Népszava 1928. dec. 16. A 7. darab változata.

Nincsen apám se anyám (1929. febr.) 50–55. Az 5. darab 7. sorának *zsírosok* és a 6. darab 4. sorának *sírók* szavának kivételével az i-u-ü betű mindenütt rövid. Mind a tizenkét darab.

g₂ PIM JA 21/31. A tervezett Tiszta szívvel című gyűjteményes kötet összeállításakor, 1934 nyarán készült. Az i-u-ü mind rövid. Mind a tizenkét darab.

Medvetánc (1934. dec.) 38–40. E kiadás alapszövege. Az innen hiányzó 6., 8. és 12. darabot g₂ alapján közlöm. A g₂-ben mindenütt hiányzó hosszú ékezeteket hozzávetőleg pótoltam; a 11. darab 8. sorában a *jobb kezükben* szavakat egybeírtam. Az egyes darabok címét a NA tartalomjegyzéke alapján adom.

A 9., 2., 5. és 4. darab korábbi változatát lásd 325. sz. alatt. A 8., 6. és 10. darab szövegének variánsa a *Borostyánkőbe...* (366) kezdetű vers.

ÖM 1952. I, 343, 453. (A 7. darab 5. sorában hibásan: bádoghabokra; a 12. darab 4. sorában hibásan: és lidércként rugódozó) – ÖM 1955. I, 351, 466. (Az első hiba kijavítva.) – ÖV 1984. 376. sz.

1929. április–1930. augusztus

368a. Istenhegyi László

Kopaszodsz és őszülsz te!
Bölcsőbb! korod előtt hajolj!
Ügyész ügyel: böszülsz-e?
Ne bánd! jó vagy: derülj, danolj.

5 Pipabagó az ország.
Mi gondod, hogy szutyka rotyog?
Ebed szeret, vihar vág,
kell-e más, ha meggondolod?

10 Forg a világ; csak lenten,
miként a megnyomott darázs,
vakság dereng a szenten
és csak a Mú a látomás.

Szövegforrása az MTAK 383/253. jelzetű kézírata. (Hatvany Lajostól.) Tintával írt tisztázat. Kelte: Buda, 1929. április.

368b. Laci bá'

Kopaszodsz és őszülsz te!
Bölcsőbb! korod előtt hajolj!
Zsandár sandít, böszülsz-e?
Ne bánd, jó vagy, derülj, danolj!

5 Pipabagó nem ország,
ne bomolj, ha szutyka csorog!
Ebed szeret, vihar vág,
kell-e más, ha meggondolod?

10 Forg a világ! csakhogy lenn,
miként a megnyomott darázs,
dong a napban, szívemben –
dehát ez is csak hallomás.

Szövegforrása: A Toll 1929. nov. 3. A 2. sor *Bölcsőbb* szava után a kézirat alapján felkiáltójelet tettem.

Kelet Népe 1940. máj. 15. – ÖM 1952. II, 13, 372. – ÖM 1955. II, 8, 377. – ÖV 1984. 377. sz.

369a. [- Ejh! hopp!...]

– Ejh! hopp! mint bő parasztleányok
paplan alatti adomája:
elszállsz az ég alól, talányok
félig ludtalpu Attilája!

- 5 S tűnő, foltozott fenekedre,
hol aranygyapjas rended hordod,
bámulva néznek s csendesedve
szüzek, tüzek és napraforgók.

Szövegforrása a PIM JA 601. jelzetű, tintával írt tisztázata. (Hatvany Lajosnétól.) Hasonmása: PIM Évk. 1965–1966. (6) 5. A 6. sor végéről hiányzó vesszőt pótoltam.

369b. Két keserves

Csin-bin

– Hoppsz, hopp! Mint bő parasztleányok
szoknyába suttyant adomája,
elszállsz az ég alól, vagányok
félig ludtalpú Attilája;
5 s tűnő, foltozott fenekedre,
hol aranygyapjas rended hordod,
tátva bámulnak kecske, medve
s szüzek! anyókák! napraforgók!

Medália

- 10 Hiába, hogy tegnap sem ettem,
evett az ördög énhelyettem
csülköket, országot, jövődőt.
S bár ő töltötte meg a bendőt –
helyén a holdaknak, napoknak,
15 vad ürülékeim ragyognak,
pecsétei disznó halálnak!
Hancuroznak és muzsikálnak...

Szövegváltozatok:

- 10 k₂₋₄ *evett az Isten énhelyettem*
11 k₂ *húslevest! országot! jövendőt,*
k₃₍₁₎ *husleve (Abbahagyva és azonnal a véglegesre javítva.)*
15 k₃ *pecsétei dühnek, halálnak*

Egyéb eltérések: 1 T *Hoppsz, hopp*, k₁ *Hoppsz*, g₁ *Hopp!* (Gh.) T k₁ g₁₋₂ *mint* 2 T *adomája* (Sh.) 4 k₁ T *ludtalpu* DT *lúdtalpu* k₁ *Attilája*. 5 k₁ *S tűnő*, 7 k₁ g₂ DT *medve*, 8 T k₁ g₁₋₂ DT *s szüzek, anyókák*, 11 k₃ *jövendőt* k₄ T *jövendőt*, DT *jövendőt!* 12 k₂₋₄ T s k₂₋₄ g₂ DT *bendőt*, – T *bendőt!* 13 k₂₋₃ *napoknak* 14 k₃ *ragyognak* 15 k₂ *halálnak*, k₄ *halálnak!* – 16 DT *hancúroznak* k₂ *hancuroznak!* g₂ k₃₋₄ T *hancuroznak* k₂ k₄ *muzsikálnak* – – k₃ g₂ DT T *muzsikálnak*.

A *Csin-bin* szövegforrásai:

A Toll 1929. máj. 26.

k₁ PIM JA 612. (Révai Ibolyától.) Tintával írt tisztázat. Kelte: *N. Verőce, 1929. szept. 9.*

g₁ PIM JA 127. Az i-u-ü mind rövid. A vers alatt a költő rajza. Hasonmása: Szabolcsi, KM 23. mell.

A *Medália* szövegforrásai:

k₂ MTAK Ms. 383/252. (Hatvany Lajostól.) Tintával írt tisztázat.

k₃ a Makai család tulajdonában. Xeroxmásolata: Int. Arch. Szeged. Tintával írt tisztázat, cím nélkül. Vámos Henrik József Attilának 1929. ápr. 12-én írt levele (Lev. 174. sz.) verzőján. A 11. sor módosítva.

k₄ Szőke György tulajdonában. Hasonmása: ItK 1960. 482. Tintával írt tisztázat. A cím alatt: 13. (Vö. a 12 darabból álló *Medáliákkal!*)

A Toll 1929. jún. 9.

A két darab együtt:

g₂ PIM JA 150/21. Közös cím nélkül. Az í-ü-ű betűk hosszúsága nincs jelölve. A gépirat egy tervezett kötethez, kb. 1930 júniusának elején készült.

Döntsd a tőkét, ne siránkozz (1931. márc.) 29.

Medvetánc (1934. dec.) 53. E kiadás főszövege.

ÖM 1952. II, 8, 369, – ÖM 1955. II, 7, 377. – ÖV 1984. 378. sz.

370. Esik

Állok, lábamnál tócsa nő
a pocsolyához – az a dolga.
Bevont farokkal bú elő
az eb, hogy lábam megszagolja.
5 Kövér az ég, az üdv a gondja,
pislog, dagad a püspök dombja,
fütyülnék s számra pára jő –
hát megfontoltan, mint a dudva,
gőzölgök szépen, komolykodva,
10 révedek én is, révedő.

Fütyültem könnyedébb koromba...
Esik, hogy nőjön sár meg bodza,
csak egy hűvösen heverő
répa, egy jámbor meszelő
15 meg én hallgatjuk gondolkodva.

Lassudad, országos eső
hulló hajamat panaszolja.

Dörmögő vagyok, dörmögő.
Meg ballagó, hisz evező
20 nem kell soha az országútra!

És dünnyög, motyog a cipő,
hogy csizmának is elég volna.

Feszeng a tök, busong a boglya,
esik a mezitlábásokra,
25 a munkátalan munkásokra,
esik a remegő toronyra,
a lány talajra, tulajdonra,
gödörlakó kubikosokra,
párnás, polgári lakásokra,
30 esik, esik, hisz az a dolga.

Lassudad, országos eső,
nehézkedve és panaszkodva.

Szövegváltozatok:

- 1 T *Állok, hol állok, tócsa nő*
11–12 T *Fütyültem napsütött koromba,
esik, hogy legyen sár és bodza,*
23–30 T E nyolc sor helyén a következő hat áll:

*Esik a sárhoz ragaszkodva,
feszeng a tök, busong a boglya,
a végtelenség csukott pilla,
onnan vagyunk mi kicsorogva,
állok, lábamnál tócsa nő
a pocsolóához: ez a dolga.*

- 26–27 EH DT g₁ *esik a magántulajdonra,
a lány talajra, a toronyra,*

Egyéb eltérések: 1 DT – *Állok*, 2 T *dolga* – 3 T *bevont* 4 EH *lábom* T *megszagolja*, 5 T *kövér* 6 T *Püspök Dombja*, 7 T EH *jő*, 8 T DT *megfontoltan* 10 g₁ *is* 11 EH *koromba'*, DT g₁ *koromba'*. 12 EH *esik*, EH DT g₁₋₂ *nőjjön* 13 T EH *hüvösen* 14 T DT g₂ *meszelő*, 15 T *gondolkozva*. 16 T DT *Lassudad* 20 T *országutra!* EH A sor után nincs köz. 24 EH *mezítlábasokra*, 26 DT g₁ *magántulajdonra*: 29–30 EH *lakásokra*. *Esik*, 31 T *Lassudad országos eső*

Szövegforrások:

- A Toll 1929. júl. 21. Nincs szakaszokra osztva.
Erdélyi Helikon (Kolozsvár) 1930. október, 658.
Döntsd a tökédt, ne siránkozz (1931. márc.) 12. Utánközlése: Kulturharc (New York) 1931. november, 13.
g₁ PIM JA 21/11. Az í-ú-ü betűk hosszúsága nincs jelölve. A tervezett Tiszta szívvel gyűjteményes kötet összeállításakor, 1934 nyarán gépelt szöveg.
Medvetánc (1934. dec.) 54. E kiadás főszövege. Utánközlése: Magyar Nap (Moravská Ostrava) 1936. márc. 5.
g₂ PIM JA 21/10. Az í-ú-ü betűk hosszúsága nincs jelölve. Ugyanezen a lapon a *Mama* (490) szövege. A gépirat 1936-ban keletkezhetett.
ÖM 1952. II, 9, 370. – ÖM 1955. II, 9, 378. – ÖV 1984. 379. sz.

371a. Avas

- Avas szalonnán élt, mint az idő,
telt-mult mezítláb, csendben görbülő.
Szalmát zúzott és nézte az eget,
s a csillagokban szíve zizegett.
- 5 Vájt tálja volt a kelekótya tök.
Hosszan pipált és lassan köpködött.
S mert nénje küldte: eredj, szórakozz!
mulatozott, hogy mint hull a toboz.
- 10 Hát így. És most egy gyűló hajnalon
odatopog egy bokor hajadon
és dönögött, de ő se hallgatott:
markos bajszába imígy mormogott:
- Ejh, dudorássz csak, míg a szerelem
hulló levélen hajadon pihen,
15 míg fürtödre a giz-gaz rátapad,
karod rángasd és ringasd derekad.
- Megöregülsz majd! Bőröd meglohad,
könnyen becsípi haragvó ludak,
s csimbókba barnul, mint a naspolya,
20 két ringó melled ringló mosolya.
- Fazekadból kifut a gög-erő,
megnyugszik minden csapkodó fedő,
s a tollas karalábé görcseit
homlokodon a fiúk föllelik!...
- 25 Dalolj csak, rózsaromboló leány!
pántos fagy az én homlok-koronám,
bütykös kezemmel a tóra teszem
s lassulva nézem sürgős életem.

Szövegforrása egy ismeretlen helyen levő kéz- vagy gépirat. Kiadva: Csillag 1955. 803. A jegyzet szerint a vers gépiratát a költő 1929-ben küldte Déry Tibornak. Déry a Csillag szerkesztőségének írt levelében (Szabolcsi Miklós örökösénél) kéziratról ír. Nem-autográf gépiratos másolata: PIM JA 1039. Ezt a gépiratot követem, két gépelési hibáját (a 2. és a 4. sort nagybetűvel kezdi) kijavítottam; az í-ú-ű betűk mindenütt hiányzó hosszú ékezetét pótoltam.

371b. Dörmögő

Avas szalonnán élt, mint az idő.
Telt-mult naponta, sárgán görbülő;
szalmát számolt, vagy nézte az eget,
a csillagokban szíve zizegett.

5 Tudta, nagy nap kél a hegyek mögött.
Hosszan pipált és lassan köpködött.
Ha fürgeteg csapkodta, ballagott –
zúgó vízárnál ült és hallgatott.

10 Hát így. És most e gyűlő hajnalon
odatopog egy bokor hajadon
s dönög, donog. Hát elbosszankodott
s markos bajszába mormolt, mormogott.

– Ejh, dudorássz csak, míg a szerelem
hulló levélen hajadon pihen;
15 míg fürtödre a giz-gaz rátapad,
karod rángasd és ringasd derekad!

Könnyen becsípi proletár-ludak
tapadó bőröd, majd ha meglohad.
S csimbókba barnul, mint a naspolya,
20 két ringó melled ringló mosolya.

Fortyos fazekad gögben szenvedő?
Megnyugszik minden csapkodó fedő.
S a tollas karalábé görcseit
a fejedén új ifjak föllelik.

25 No, dalolj, rózsaromboló leány!...
(Igy feledte a lángos lány után,
hogy zokszava bár vág, akár a sás –
erős a sorsunk, mint a csikarás!)

Szövegváltozatok:

- 2 DT *Telt-mult naponta, munkán görbülő, –*
3 T DT *szalmát zuzott és nézte az eget*
5 T *Tudta, hogy völgy ül a hegyek mögött,*
DT *Tudta, hogy nap kél a hegyek mögött;*
9 T *Hát így. És most a gyülő hajnalon*
10 DT *odatopog egy gazdag hajadon*
11 T DT *s donog, donog. Hát elbosszankodott,*
17 T *Könnyen becsípi haragvó ludak*
24 T *homlokodon a fiúk föllelik.*
DT *homlokodon uj ifjak föllelik.*
28 T *erős az Isten, mint a csikarás.*

Egyéb eltérések: 1 T *idő*, 2 T *telt-mult [...]* görbülő, 4 T DT *s a* 5 T *völgyül* (Sh.) 6 T DT *hosszan* T *köpködött*, 7 T *ha* T DT *ballagott*, 8 T DT *zugó* 10 T *hajadon*, 11 DT *elbosszankodott* 12 T *mormogott*: 13 T DT – *Ejh!* DT *dúdorássz* 14 T DT *pihen*, 15 DT *rátapad*; 16 T DT *derekad*. 17 T *ludak*. (Sh.) DT *proletár ludak* 18 T *Tapadó* (Sh.) *bőröd, majd, ha meglohad*, 19 T *s [...]* *naspolya* 21 T *szenvető* – 22 T *megnyugszik* T DT *fedő!* 25 T *No [...]* *leány!* – 26 T *Így* DT *Igy* 27 T DT *sás*, 28 T DT *csikarás*.

Szövegforrások:

A Toll 1929. aug. 11.

Dönts d a tökét, ne siránkozz (1931. márc.) 32–33. Mindegyik i rövid.

Medvetánc (1934. dec.) 60. E kiadás főszövege.

ÖM 1952. II, 10, 371. – ÖM 1955. II, 10, 378. – ÖV 1984. 380. sz.

372a. [Lágy tájék...]

Lágy tájék, csendes est,
tömött, fonott falomb,
ködös hegy búja rezg
a gyenge halmokon.

- 5 A völgy aranypiros.
A málnató meleg
karján buggyos, zsiros
papiros szendereg.

Szövegforrása: Népszava Naptár 1939. 48. Szélpál Árpád közlése egy azóta elveszett kéziratról.
A 7. sor *zsiros* szavát rövid i-vel írtam.

372b. Harmatocska

Guggolva ringadoz
a málnató, meleg
karján buggyos, zsiros
papiros szendereg.

5 Lány a táj, gyöngy az est;
tömött, fonott falomb.
Hegyek párája rezg
a halmokon s dalom.

10 Hát dolgoztam hiven,
zümmögve, mint a rét.
Milyen könnyű a menny!
A műhely már sötét.

15 Fáradt meg együgyű,
vagy tán csak jó vagyok
s reszketek, mint a fű
és mint a csillagok.

Szövegváltozat:

12 T E g₁ DT *Műhelyem már sötét.*

Egyéb eltérések: 3 T E zsiros 5 T E est, 6 T falomb, E falomb; 7 T E hegyek 9 T E BK hiven, 13 DT BK együgyű, 14 T vagyok, 15 DT s reszketek BK fű

Szövegforrások:

A Toll 1929. aug. 25.

Előörs 1930. jan. 4.

g₁ PIM JA 150/58. Az ű betűk hosszúsága nincs jelölve. Előtte a *Margaréta* (374). A gépirat egy tervezett kötethez, kb. 1930 júniusának elején készült.

Döntsöd a tőkét, ne siránkozz (1931. márc.) 10.

g₂ PIM JA 21/20. Az ű betűk hosszúsága nincs jelölve. 1934 nyarán, a *Tiszta szívvel* című, tervezett gyűjteményes kötet összeállításakor legépelte szöveg.

Békésmegyei Közlöny 1934. okt. 28.

Medvetánc (1934. dec.) 48. E kiadás főszövege.

ÖM 1952. II, 11, 371. – ÖM 1955. II, 11, 379. – ÖV 1984. 381. sz.

373. Tiszazug

A báránybunda árnyakat
tülevelű fák fércelik.
Szalad a puli pillanat,
fagyon koppantja körmeit.

5 Hümmögőn áhítgat a nép
s házacskák gondolkodnak, ím
zsuppjának zsíros süvegét
lehúzza ablakára mind.

10 Kárál a tyúk keservesen
az eresz alatt, mintha már
vénasszony lelke volna, mely
rimánkodóan visszajár.

15 Belül is pöttyös állatok,
ütődött, kékes öregek
guggolnak, mordulnak nagyot,
csupán hogy ne merengjenek.

20 Mert sok a révülni való,
ha már az ember nem kapál.
Szép, puha gond a pipaszó,
tört ujjak közt pamutfonál.

S mit ér a vén? A kanalat
elejti, csöppent, etetik
s ha ő etet, a malacok
habos vödröstül fellökik.

25 És lágyn a tanya, langy az ól.
Csillagra akasztott homály!
Kemény a menny. A gally alól
bicegő cinke sírdogál.

Szövegváltozatok:

14 T k RÚ g₁ kékes köcsögök, öregek, –
DT kifosztott, kékes öregek

Egyéb eltérések: **Cím** k *Tiszazúg* 2 DT *tülevelü* BK *tülevelü* T RÚ *fércelik*, k *fércelik*; 3 T k RÚ *szalad* T *puli-pillanat*, 5 k *áhitgat* T *nép.* (Sh.) 6 T DT BK *im* k g₁ *im* – 7 k BK *zsiros* 8 DT *lehuzza* 9 DT *tyuk* 11 k *volna* 12 g₂ BK *vissza jár.* 13 RÚ *állatok:* 14 k RÚ g₁ *öregek* 16 RÚ *csupán*, 18–19 T *kapál;* *szép*, 22 k *elejti* (Th.) A *csöppent*, ö-je u-ból javítva; előbb talán *csurrag*-ot akart írni a költő. g₁ *csöppent* (Gh.) T RÚ g₁ DT *etetik*, 24 T *föllökik...* 25–26 T RÚ g₁ DT *ól;* *csillagra* 26 T *homály;* 27 T *kemény a menny!* a *gajj* k RÚ g₁ *menny;* a 28 M D *sírdogál.* T k DT BK *sírdogál.*

Szövegforrások:

A Toll 1929. szept. 8.

k MTAK Ms 5081/37. Ceruzával írt tisztázat. A vers mellett haránt: *Zajti Ferencnek szeretettel. József <Attila> Atilla*

Reggeli Újság 1930. febr. 10. Az i-u-ü mind rövid.

g₁ PIM JA 150/81. Az í-ú-ü betűk hosszú ékezeete nincs pótolva. A gépirat egy tervezett kötethez, kb. 1930 júniusának elején készült.

Döntsd a tőkét, ne siránkozz (1931. márc.) 6–7.

g₂ PIM JA 21/45. Az í-ú-ü betűk hosszú ékezeete nincs pótolva. A tervezett *Tiszta szívvel* című gyűjteményes kötet összeállításakor, 1934 nyarán gépelt szöveg.

Békésmegyei Közlöny 1934. okt. 28.

Medvetánc (1934. dec.) 45. E kiadás alapszövege. A 28. sor *sírdogál* szavát rövid i-vel írtam.

ÖM 1952. II, 15, 373. – ÖM 1955. II, 12, 380. – ÖV 1984. 382. sz.

374. Margaréta

Itt kuksolok a szilvafák között,
kakukkolgat a hamvas szerelem,
kakukkolgat. A berekháti köd
pamutpapucsban lépked szívemen.

5 Elültem, mint az öreg szúnyogok.
Összébb simul a szittyó meg a nád,
hever lábamnál a szél és morog;
borzas a szőre. Sóhajt a világ.

10 Téгла a boglyán, öklöm fejemen, –
egy margarétán búsulnék magam,
már pára hátán illan életem
s – vén görbe bú! – munkám még lombtalan.

15 Csak bámul göbbedő hodály alól
a barna kapa hűvöslő nyele – –
Ökörnyál után ugrik a bokor,
zsibongva rebben száraz levele.

Szövegváltozatok:

- 8 T g₁ borzas szőrrel, ha sóhajt a világ.
11 T leves virágtól prüszköl a tüzem,
g₁ elalvó virág csukja életem
DT g₂ tőkés világ kamatja életem
12 T s óh, görbe bú! munkám is lombtalan.
g₁₋₂ DT s – vén, görbe bú! – munkám is lombtalan.

Más eltérések: 3 T g₁ DT kakukkolgat; a 4 T DT szívemen. 5 DT szunyogok. 6 T simul, (Sh.) nád. 7 T Hever T g₁ morog DT g₂ morog. 8 DT g₂ Borzas 9 T fejemen. g₁₋₂ fejemen – 10 T Egy g₁ magam – DT magam, – 11 T virágtól, (Sh.) 14 T hűvöslő T g₁ nyele.

Szövegforrások:

A Toll 1929. okt. 20.

g₁ PIM JA 150/58. A gépirat egy tervezett kötethez kb. 1930 júniusának elején készült a *Harmatocska* (372b) gépiratával együtt.

Dönts a tőkét, ne siránkozz (1931. márc.) 4.

g₂ PIM JA 21/30. Az i-u-ü mind rövid. A tervezett Tiszta szívvel című gyűjteményes kötethez, 1934 nyarán készült.

Medvetánc (1934. dec.) 43. E kiadás főszövege. Utánközlése: Új magyar költők. Bp. [1936.] II, 58.

ÖM 1952. II, 12, 372. (A 11–12. sor DT alapján.) – ÖM 1955. II, 13, 380. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 383. sz.

375. Bethlen István

A napba bámul sebtiben –
hül már a langyos Balaton, –
árnyéka hosszabb a vizen,
mint ő maga a szárazon.

5 Rólunk nem tud, hisz rá sem ér!
S még száznál többen is vagyunk!
És éretlenül ér a dér:
savanyú szőlő az agyunk.

Elhullunk, mint az ő haja.
10 Hisz ott is, hol nem vágta gép,
földünk kopasz. Idestova
jöhet az új, parókanép.

Ezt, mikor éhen összeestem,
tisztos bosszúból verselém,
15 mert meghalok, de ő e versben
örökkön él e sártekén.

A kézirat szövegváltozatai:

10 (1) *Lám, ott is hol nem vágta gép,*
15 *mert halni jó már s ő e versben*

Más eltérések: 1 k *sebtiben*; 2 E *Hül* (Sh.) k *hül* [...] *Balaton*. 3 k *Árnyéka* E *vízen*, k *vízen* 5 k *ér*, 6 k s [...] *vagyunk*. 7 k *dér*, 8 E *szőlő* k *szőlő* 9 k *Elhullunk* 10 k *is* 12 k *új paroka-nép*. (Az első a fölött egy áthúzott vessző.)

Szövegforrások:

k MTAK Ms. 5081/38. (Paku Imrétől.) Tintával írt tisztázat. A 10. sor szövege ceruzával módosítva.

Előörs 1930. jan. 11. A vers alatt a szerző betűjegye: – j A – E kiadás alapszövege. A 2. sor sajtóhibáját javítottam; a 2. sor *hül* a 3. sor *vízen* és a 8. sor *szőlő* szavát a kézirat alapján ékezttem.

ÖM 1952. II, 14, 373. (A 16. sorban hibásan: örökké) – ÖM 1955. II, 15, 381. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 389. sz.

376a. Akácokhoz!

Száz göbbedő, odvas falunkba
homokot kötözni magunkba –
ákácok, vigyázzunk magunkra, –
szisszentő ez, de lombos föladat.

5 Zizegni minden bizalomra
keserülő mennyei munka,
de kössünk, kössünk lágyan zsongva, –
a homok elfut, a föld megmarad.

Törzs vagyok-e, vagy már csak torzsa?
10 Nem sors az egyes ember sorsa –
kötöm én, lám kötöm ujjongva,
a jó fa fogy, az édes táj dagad – –

Recseg az ég odvas falunkba –
fogom én és kötöm busongva –
15 s csikorogva hordja halomba
hulló, szerelmes hivatalomat.

Szövegforrása: Előörs 1929. nov. 23.

376b. Ákácokhoz

Száz göbbedő odvas falunkba'
homokot kötözni magunkba'
– ákácok, vigyázzunk magunkra! –
az úri szélben ez a föladat.

5 Zizegni minden bizalomra
keserülő e marxi munka,
de kössünk, kössünk lágyan zsongva,
a homok elfut, a föld megmarad.

Törzs vagyok-e, vagy már csak torzsa?
10 Nem sors az egyes ember sorsa!
Fogom én, lám kötöm ujjongva,
a jó fa zúg, az édes táj dagad. –

Recseg az ég odvas falunkba',
csikorogva hordja halomba
15 tört águnkat, csörög a lombja, –
de meleg földet fogunk föld alatt.

Helyesírási eltérések: **Cím** NSZ *Ákácokhoz*. **1** NSZ *Száz, göbbedő, odvas falunkba* **2** NSZ *magunkba'* – **3** NSZ *ákácok, [...] magunkra* – **4** NSZ *uri* **5** NSZ *bizalomra*, **7** NSZ *zsongva*, – **11** NSZ *ujjongva*, – **12** NSZ *zug*, DT *dagad*, – (Sh.) NSZ *dagad*. – **15** NSZ *lombja*,

Szövegforrások:

Népszava 1930. dec. 12. A vers alatt: „Mutatvány a költőnek »Döntsd a tőkét, ne siránkozz« címen sajtó alatt levő verseskönyvéből.”

Döntsd a tőkét, ne siránkozz (1931. márc.) 31. E kiadás alapszövege. A 12. sor sajtóhibáját javítottam.

ÖM 1952. II, 16, 373. – ÖM 1955. II, 14, 381. – ÖV 1984. 384. sz.

377a. Favágó [I.]

Vágom a fát hűvös halomba,
fényesül a görcse sikongva,
zuzmara hull szárnyas hajamra,
csiklándani benyul nyakamba, –
5 bársonyon futnak perceim.

Fönn, fönn a fagy baltája villog,
szikrázik föld, ég, szem, a homlok,
pirultan sujt az Isten s röpöpn,
a fák durrognak örömkben, –
10 kacagva reped szét a törzs.

Visongj, szivem, mi közünk ahhoz,
hogy zördülő ujjakkal kapdos
belénk a bú? Csapódj a sorshoz!
Csupán a pusztaság rikoltoz, –
15 az ember szétnéz, mosolyog.

Helyesírási eltérések: **2** T *fényes* (Sh.) VFÚ *fényesül* g *Fényesül* (Gh.) **4** VFÚ *csiklandani* (Sh.) *nyakamba*, **7** VFÚ *szikrázik a föld*, (Sh.) **9** VFÚ *örömkben*, **10** VFÚ *kacagni* (Sh.) **11** VFÚ g *szivem*. **Mi 13** VFÚ *Capódj* (Sh.) *a sorshoz*, g *sorshoz*. **14** VFÚ *csupán [...]* rikoltoz,

Szövegforrások:

A Toll 1929. dec. 1. E kiadás alapszövege. A 2. sor sajtóhibáját javítottam.

Vásárhelyi Friss Újság 1930. márc. 5.

g ismeretlen helyen. (1951-ben a PIM-ben volt.) Az ÖM összeállítása során készült gépiratos másolata: Int. Arch. Szeged. Eszerint „Apró betűtípus, ¼ ív papíron, jó állapotban. Aláírás gépirással.” A költő gépirata valószínűleg egy tervezett kötethez, 1930 júniusának elején készült.

377b. Favágó [II.]

Vágom a fát hűvös halomba,
fényesül a görcse sikongva,
zúzmara hull szárnyas hajamra,
csiklándani benyúl nyakamba –
5 bársonyon futnak perceim.

Fönn, fönn a fagy baltája villog,
szikrázik föld, ég, szem, a homlok,
hajnal suhint, forgács-fény röppen –
amott is vág egy s dörmög közben:
10 tövet töröm s a gallya jut.

– Ejh, döntsд a tőkét, ne siránkozz,
ne szisszenj minden kis szilánkhoz!
Ha odasujtsz körül a sorshoz,
az úri pusztaság rikoltoz –
15 a széles fejsze mosolyog.

Szövegváltozat:

8 NSZ *pirultan sujt az isten s röppen,*

Egyéb eltérések: 1 DT *hűvös* 4 DT *benyul* NSZ *nyakamba*, DT K *nyakamba*, – 7 K *szikrázik*, (Sh.) 8 DT *röppen*, K *röppen*. 9 K *Amott* NSZ DT *közben*, – 10 K *Tövet* 11 NSZ *Ejh*, 14 NSZ *rikoltoz*, DT K *rikoltoz*, – 15 DT K *mosolyog!*

Szövegforrások:

Népszava 1930. dec. 21. Az i-u-ü mind rövid. A vers után: „Mutatvány a költőnek »Döntsд a tőkét, ne siránkozz« cimen sajtó alatt levő verseskönyvéből.”

Döntsд a tőkét, ne siránkozz (1931. márc.) 9.

Kulturharc (New York) 1933. június–július, 133. Mindegyik u-ü rövid.

g PIM JA 21/14. Az ú-ü betűk hosszú ékezte nincs pótolva. A gépirat a Tiszta szívvel című, tervezett gyűjteményes kötet összeállításakor, 1934 nyarán készült.

Medvetánc (1934 dec.) 47. E kiadás főszövege.

ÖM 1952. II, 17, 374. – ÖM 1955. II, 16, 381. – ÖV 1984. 400. sz.

378a. Arany [I.]

Lombozott a por még, ám elült a zaj,
elfult a homokban a sziklamoraj
s míg a karcsu füst köt, e szelid virág,
gond érleli termőn a pusztá fiát.

5 Édes burgonyát föld darabos talaj.
Igy földött el téged a gond meg a baj.
Meggondoltad mélán: Méntapodta táj,
a hős el van vetve! Teremni muszáj!

10 A sikról, hol eltűnt a könnyű fiu,
megtértél rakodtan, érett férfiu!
Hol szél nyalta, tépte a rét bokrait,
lassan lépve hoztad komoly ökreid.

15 Mezőnk megint pusztá, kóbor a kutyánk –
soványan csellengünk, vagyonos Atyánk!
Szúróbb a szárazság, pusztít az egér
s göggel fortyog kásánk, de hát az mit ér?

A javított sorok korábbi szövege:

- 3 *s hol a karcsu füst köt, mint szelid virág,*
5 *Mint burgonyát elföld darabos talaj*
6 *<Teg> Így (Azonnali javítás.)*
9 *A sikról, hol eltűnt a szilaj fiu,*
10 *megtértél rakodva, érett férfiu!*
11 *Atyánk! a pusztán, hol szél robog, nyerit,*
16 A sor után még három sor:
Meg kéne tanulnunk
Lennénk ismét hajlott mesteremberek –
A homokot kömi, földet oldni kell

Szövegforrása egy ceruzával írt fogalmazvány. (PIM JA 207.) Két hiányzó írásjelet pótoltam: az 5. sor végén a pontot, a 11. sor végén a vesszőt. A 12. sort kisbetűvel kezdtem.

378b. Arany [II.]

- Lombozott a por még, ám elült a zaj,
elfult a homokban a sziklamoraj.
Köt a karcsu füst is, e szelid virág
s gond érleli termőn a puszta fiát.
- 5 Édes burgonyát föld darabos talaj –
Téged is földött így a gond meg a baj.
S gondoltad, mit gondolt csendjében a táj –
a hős el van vetve, teremni muszáj.
- 10 S míg szél nyalta, tépte a rét bokrait,
lassan lépve hoztad komoly ökreid.
Verseidre raktál szép cseréptetőt
s homokot kötöttél, a futó időt.
- 15 Hadd csellengünk hozzád, vagyonos Atyánk!
Házhelyünk a puszta, kóbor a kutyánk.
Hadar a szárazság, pusztít az egér
s göggel fortyog kásánk, de hát az mit ér?

Szövegváltozatok:

- 1–4 g *Köt a karcsu füst már, e szelid virág,
gond érleli termőn a puszta fiát.
Itt-ott száll a por még, ám elült a zaj,
elfult a homokban a sziklamoraj.*
- 6 g *Téged így földött el a gond meg a baj,*
- 9 g k(1) *S hol szél nyalta, tépte a rét bokrait,*
- 13–16 g *Hadar a szárazság, pusztít az egér,
s göggel fortyog kásánk, de hát az mit ér?
Legyünk mi is hajlott mesteremberek.
Vén, vagyonos atyánk, neveld népedet.*

Egyéb eltérések: 7 g *s gondoltad* [...] táj: 10–11 g *ökreid, verseidre* 12 g *időt...* 14 k *kobor* (Th.)

Szövegforrások:

g Ismeretlen, valószínűleg Szántó Judit tulajdonában volt szövegforrás másolata Kiss Ferenc tulajdonában. (József Etelkától.) A vers alatt: *JÓZSEF ATTILA*, majd egy *, s alatta a *Fagyon veszek, vagy éhen...* (443) szövege.

k PIM JA 94. Tintával írt tisztázat. A cím idegen kézzel. A 9. sort a költő módosította. E kiadás alapszövege. A 14. sor tollhibáját javítottam.

Németh Andor 1938. 281. A gépirat szövege. A 3. sorban hibásan: *eltünt A Fagyon veszek, vagy éhen...* (443) kezdetű töredék tévesen az *Arany* utolsó szakaszaként. – ÖM 1952. II, 194, 419. – ÖM 1955. II, 192, 436. – ÖV 1984. 385. sz.

379a. Betlehem [I.]

A gyolcs ködön át puha varjak szállnak,
csüggedt borókán elül a homály,
tömpe szobácska vert földjén megállnak
két botos pásztor és három király.

5 Az asszony leszáll a kamrai létrán –
„Mennyből az angyal...” zeng öt atyafi,
az öreg kapás az ólban ganét hány,
kántálnak sírva lompos tyúkjai.

10 Fagyos szalmában sáros krumpli gubbaszt,
borostás arccal nyöszörög a zsupp,
fodor leveske szaga áraszt vigaszt,
mely a danával mennyezetre fut.

15 Jézus, kinek szállása sárga irka,
heverő papírbarmok közt örül
s a tűz fényénél a jámborok mintha
ugrándoznának a jászol körül.

20 De ez nem igaz. Csontos fákat hajszol
a csépes szél és gőzlik a magyar,
s a két pásztor fonott kalácsot majszol
s a három király pálinkát nyakal.

Szövegforrása: Előörs 1929. dec. 21.

379b. Betlehem [II.]

A gyolcs ködökben puha varjak ülnek,
csüggedt borókán fészkel a homály.
Tömpe szobácska vert földjére dülnek
két botos pásztor és három király.
5 Az asszony leszáll a kamrai létrán, –
Mennyből az angyal! – zeng öt atyafi.
Az öreg kapás az ólban ganét hány,
kántálnak sírva lompos tyúkjai.
Fagyos szalmában sáros krumpli gubbaszt,
10 borostás állal komorul a zsupp
s fodor leveske szaga áraszt vigaszt,
mely a danával mennyezetre fut.
Jézus, kinek szállása sárga irka,
heverő papírbarmok közt örül
15 s a tűz fényénél a jámborok mintha
ugrándoznának a jászol körül.
De ez nem igaz. Részes-szalmát hajszol
az úri szél és gőzlik a magyar
s a két pásztor fonott kalácsot majszol
20 s a három király pálinkát nyakal.

DT szövegváltozatai:

10 *borostás arccal nyoszolyog a zsupp*

17 *De ez nem igaz. Zsellér szalmát hajszol*

DT egyéb eltérései: **5** létrán – **6–7** atyafi, az **11** vigaszt, **12** menyezetre **14** papírbarmok **15** s a tűz fényinél **18** uri

Szövegforrások:

Döntsd a tőkét, ne siránkozz (1931. márc.) 17.

Medvetánc (1934. dec.) 51. E kiadás főszövege.

ÖM 1952. II, 18, 374. (A 17. sor DT alapján.) – ÖM 1955. II, 17, 382. – ÖV 1984. 387. sz.

380. Betlehemi királyok

Adjonisten, Jézusunk, Jézusunk!

Három király mi vagyunk.

5 Lángos csillag állt felettünk,
gyalog jöttünk, mert siettünk,
kis juhocska mondta – biztos
itt lakik a Jézus Krisztus.

Menyhárt király a nevem.

Segíts, édes Istenem!

Istenfia, jónapot, jónapot!

10 Nem vagyunk mi vén papok.

Úgy hallottuk, megszületél,
szegények királya lettél.

Benéztünk hát kicsit hozzád,

15 Üdvösségünk, égi ország!

Gáspár volnék, afféle

földi király személye.

Adjonisten, Megváltó, Megváltó!

Jöttünk meleg országból.

20 Főtt kolbászunk mind elfogyott,
fényes csizmánk is megrogyott,
hoztunk aranyat hat marékkal,
tömjént egész vassfazékkal.

Én vagyok a Boldizsár,

aki szerecseny király.

25 Irul-pirul Mária, Mária,

boldogságos kis mama.

Hulló könnye záporán át

alig látja Jézuskáját.

A sok pásztor mind muzsikál.

30 Meg is kéne szoptatni már.

Kedves három királyok,

jóéjszakát kívánok!

Szövegváltozatok:

- 18** g₁₋₂ LM DT *jöttünk messzi országból.*
19 g₁ LM *A kolbászunk mind elfogyott,*
20 g₂ *magos csizmánk is megrogyott.*
21 g₁ LM *hoztunk aranyat marékkal,*
26 g₁₋₂ LM *Boldogságos Szűz Anya.*
DT *Egész helyes kis mama.*

Egyéb eltérések: **Cím** g₁₋₂ LM *Bethlehemi* **1** g₁₋₂ LM *Adjon Isten*, g₁ LM DT *Jézusunk, Jézusunk*, g₂ *Jézusunk, Jézusunk.* **2** g₁ LM DT *három* **4** g₂ DT *siettünk.* **5** g₂ DT *Kis* g₁₋₂ LM DT *mondta*, **7** g₁ LM *nevem*, **8** g₁ LM *segíts* g₂ *Segíts* g₁ DT *istenem.* g₂ LM *Istenem.* **9** g₁₋₂ *Isten Fia*, LM *Isten fia*, g₁ LM *jó napot, jó napot*, g₂ *jó napot, jó napot.* DT *jónapot, jónapot*, **10** g₁ LM DT *nem* g₁ *papok!* **12–13** g₁₋₂ LM DT *lettél, benéztünk* **14** DT *üdvösségünk*, g₂ LM *Égi Ország.* g₁ *Ország.* **17** g₁₋₂ LM *Adjon Isten*, g₁ LM DT *Megváltó, Megváltó*, g₂ *Megváltó, Megváltó.* **18** g₂ LM DT *Jöttünk* **20** DT *megrogyott.* **21** g₂ DT *Hoztunk* **25** g₂ *Irul, pirul* LM *Mária, Mária.* DT *Mária, Mária*, (Sh.; **26** *Egész*) **28** g₁ LM *Jézuskáját*, **29** g₁ *a [...]* *muzsikál*, LM – *a [...]* *muzsikál*, – **30** g₁ LM *meg* **32** g₁₋₂ LM *jó éjszakát* g₁₋₂ LM DT *kivánok.*

Szövegforrások:

g₁ a Makai család tulajdonában. Xeroxmásolata: Int. Arch. Szeged. A cím alatt: *Etelnek karácsonyra, csak úgy*

Lantos Magazin 1930. január, 14.

g₂ PIM JA 150/20. A gépirat egy tervezett kötethez, kb. 1930 júniusának elején készült.

Dönts a tőkét, ne siránkozz (1931. márc.) 18–19.

A fenti forrásokban a szakaszok 1–2. sora nincs kijebb, és a többi sortól spácium választja el őket. Az i-u-ü mind rövid.

Medvetánc (1934. dec.) 52. E kiadás főszövege.

A Szántó Juditnak Hódmezővásárhelyen, 1932. dec. 19-én írt levél (Lev. 208. sz.) végén a költő a 25–26. sort így idézi:

A Három királyok utolsó szakasza így lesz:

*Irul, pirul Mária, Mária,
boldogságos, szűz mama.
stb.*

ÖM 1952. II, 19, 375. (A 26. sor DT alapján.) – ÖM 1955. II, 18, 382. – ÖV 1984. 388. sz.

381. [Babits egy versszakának átírásai]

Az Isten a földet puhán becsavarta
égi flanelba,
ráfonta, kötötte havát, ködét,
5 hogy óvja azt a pár maradék plántáját,
amit az ember
nem irtott ki még

*

Csupasz fák gémberedő ágát
puha gyolcs-ködbe csavarja, fedi:
az Isten megóvja világát;
az ember lelkét vaksággal veri.

Szövegforrása: A Toll 1930. jan. 10. (Babits egyik verskötetetének bírálatában.)

ÖM 1958. III, 53. – József Attila: Tanulmányok és cikkek 1923–1930. Bp. 1995. 224–225.

382. Füst

Kis, nyurga füst virágzik hold előtt.
Ezüsttel köt meg old, hajlong, ledől.
Áttetszel rajta, égi hűvösség.

5 Sokat szenvedtem, hát sovány vagyok,
elszállok, mint a köznapi bajok –
áttetszel rajtam, égi hűvösség.

Elszállok, el, de a lány remegés
az életért, világot ringat és
áttetszik rajtad, égi hűvösség.

Szövegváltozatok:

2 NSZ P *ezüsttel köt és old, hajlong, ledől* –

7 DT *Elszállok, de vad vörös remegés*

Helyesírási eltérések: 1 NSZ *Kis* NSZ P *előtt*, 3 NSZ P *áttetszel* BK *hűvösség*. (Sh.) 5 DT *bajok*, 7 NSZ P *el*; 8 NSZ *életért* – 9 g *átetszik* (Gh.) BK *átteszik* (Sh.)

Szövegforrások:

Népszava 1930. febr. 6. Mindegyik ü rövid.

Pásztortűz (Kolozsvár) 1930. július, 337. Mindegyik ü rövid.

Döntsd a tökét, ne siránkozz (1931. márc.) 5.

g PIM JA 21/18. Az ü betűk hosszú ékezeete nincs kitéve. A gépirat a tervezett Tiszta szívvel gyűjteményes kötet összeállításakor, 1934 nyarán készült.

Békésmegyei Közlöny 1934. dec. 2.

Medvetánc (1934. dec.) 44. E kiadás főszövege.

ÖM 1952. II, 23, 376. (DT alapján.) – ÖM 1955. II, 21, 383. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 390. sz.

383a. Nyár [I.]

Aranyos lapály, gólyahír,
áramló könnyűségü rét.
Ezüst derűvel ráz a nyír
egy szellőcskét és ring az ég.

5 Jön a darázs, jön, megszagol,
dörmög s a vadrózsára száll.
A mérges rózsa meghajol –
vörös, de karcsu még a nyár.

10 Ám egyre több lágy buggyanás.
Vérbő eper a homokon,
bóbiskol, zizzen a kalász.
Vihar gubbaszt a lombokon.

15 Ily gyorsan betelik nyaram!
Ördögszekéren jár a szél –
csattan a menny és megvillan
elvtársaim: a kaszaél.

Szövegváltozatok:

- 2 T *áramló könnyűség a rét.*
7 T *a kérges rózsa meghajol –*
8 T MFÚ g P *még karcsu száron ing a nyár.*
9 T MFÚ *De megvastagszik s hadonász...*
g *De egyre több a buggyanás.*
P *De egyre több lágy buggyanás.*
13–16 T MFÚ g P *Ily gyorsan múlik el nyaram.*
Ördögszekéren hord a szél, –
egy pillanat és odavan,
amit egy nemzedék remél.

Egyéb eltérések: 1 T MFÚ *gólyahír*, – 2 P *könnyűségü* 3 DT *derűvel ráz a nyír* T P *derűvel ráz a nyír* 6 T *száll*; MFÚ *szál*, – (Sh.) 7 T MFÚ a 9 MFÚ *hadonász*. 10 T *homokon*. P *homokon*; 11 T *Bóbiskol*, MFÚ g *kalász*, 12 MFÚ g *vihar* 14 MFÚ P *szél*, g *szél* – – 15 g *Egy*

Szövegforrások:

- A Toll 1930. febr. 7. Az 1–3. vsz. utánközlése *A nyár* címmel: Bácsmegeyi Napló 1930. febr. 16.
Makói Friss Újság 1930. febr. 16. Az i-u-ü mind rövid.
g PIM JA 195. Az i-u-ü mind rövid. A gépirat egy tervezett kötet összeállításakor, 1930 júniusának elején készült.
Pásztortűz (Kolozsvár) 1930. június, 297.
Döntsd a tőkét, ne siránkozz (1930. márc.) 8. Az 1. sor *gólyahír* szavának kivételével az i-u-ü mind rövid. E kiadás alapszövege. A 3. sorban a hiányzó hosszú ékezeteket T és P szerint pótoltam.
ÖM 1952. II, 27, 377. (A 4. sor a Medvetánc alapján.) – ÖM 1955. II, 22, 383. (Mint ÖM 1952.)

383b. Nyár [II.]

Aranyos lapály, gólyahír,
áramló könnyűségű rét.
Ezüst derűvel ráz a nyír
egy szellőcskét és leng az ég.

5 Jön a darázs, jön, megszagol,
dörmög s a vadrózsára száll.
A mérges rózsza meghajol –
vörös, de karcsú még a nyár.

10 Ám egyre több lágy buggyanás.
Vérbő eper a homokon,
bóbiskol, zizzen a kalász.
Vihar gubbaszt a lombokon.

15 Ily gyorsan betelik nyaram.
Ördögszekéren hord a szél –
csattan a menny és megvillan
kék, tünde fénnel fön a tél.

A gépirat szövegváltozatai:

14 *Bogáncsfejekén jár a szél –*

16 *– dől a zápor – a kaszaél.*

Központozási eltérése: **13** *nyaram!*

Szövegforrások:

g PIM JA 21/34. Az i-u-ü mind rövid. A gépirat a tervezett Tiszta szívvel című gyűjteményes kötet összeállításakor, 1934 nyarán készült.

Medvetánc (1934. dec.) 46. E kiadás főszövege. Utánközlései: Párisi Magyar Évkönyv 1935.; Magyar Út 1935. febr. 15.; Új magyar költők. Bp. [1936.] II, 58.

ÖV 1984. 391. sz.

384a. Egy költőre [I.]

„Sakált” kiált, hollót hörög,
ki jól dalolni restel,
és idenyög a Dala-dög,
az éveire mester.

5 Nem a szipolyt, ő azt gyalázza,
 kinek nem álma pálmaháza.

Pálmáját öntözzék ebek,
álljon közibük ő is,
zsendüljön egész rengeteg,
10 amely susog is, bög is.

 És vakogjon, ha muszáj néki!
 De föl a holdra, mint a régi!

Mit koslat aggódók körül
szárnyaska szamarával,
15 ha nem vívódik emberül
 a népek nyomorával.

 Ha gyujtót se gyujt emberedve,
 hol sir a gyerek gémberevedve.

Kóró a lelke, ül azon
20 kis varasbéka ékül;
 vartyog s mig zizzen a haszon,
 vénebb békákkal békül.

 Ha hitted messziről smaragdnek,
 csak fogd meg, ujjaid ragadnak.

25 Honunk és népünk mit neki,
 hogy oszladozó felhő,
 hogy uri szél tépegeti
 és gyűrögeti szellő.

 Hogy sorsunk rongy és alatt szárnyal
30 tapogatódzó ökörnyállal.

Nagyságát titkolja, hiszen
szerény, akár a kórság.

Ha szippant, undorodva sem
élnek tovább a rózszak.

35 Nos, zugjon elsodró viharja,
 ugyiscsak a hasát csikarja.

384b. Egy költőre [II.]

Sakált kiált, hollót hörög,
ki jól dalolni restel;
és idenyög a Dala-dög,
az éveire mester.

5 Nem a szipolyt, ő azt gyalázza,
 kinek nem álma pálmaháza.

Pálmáját öntözzék ebek,
álljon közibük ő is.
Kertésszen őszi kerteket,
10 hol megtrágyázzák őt is.
 És orrát vájván, mint a vermet,
 csak higgye azt, hogy elmerengett.

Mit koslat ködgyűrűk körül
szárnyaska szamarával,
15 ha nem vivódik emberül
 a népek nyomorával!
 S a poshadt ködöket habossá,
 ha nem habarja viharossá!

Ha nem bú, nem baj öneki,
20 hogyan oszladozó felhő
 ez édes nép, mert szétszedi
 az úri szél, a dörgő.
 Míg sorsunk rongy és alatt szárnyal,
 tapogatódzó ökörnállal!...

25 Kóro a lelke, ül azon
 kis varasbéka ékül;
 vartyog s mig zizzen a haszon,
 vénebb békákkal békül.
 Ha hitted messziről smaragdnak,
30 csak fogd meg, ujjaid ragadnak.

...Olcsón adódott el, hiszen
szerény, akár a kórság.
Adjuk rá néki iziben
ezt a jószagu rózsát.
35 'sz künn azért zug nemes viharja,
 mert benn a hasikát csikarja.

385. Ady emlékezete

– Meghalt? Hát akkor mért ölik naponta
szóval, tettel és hallgatással is?
Mért békitik a símák alattomba'
lány-duzzogássá haragvásait?
5 Földön a magyar és földben a költő,
dühödtt markába röögöket szorit,
melléről égre libbent föl a felhő,
de tovább vívja forradalmait.

A televény titokzatos honában
10 izgat tovább, nem nyugszik, nem feled.
Ezer holdon kiált és haragjában
szeleket űz a Hortobágy felett.
Szeleket, melyek úri passzióból
a begyűjtött kis szénát szétszedik
15 s a sülyedt falun fölkapják a hóból
Dózsa népének zsuppfedeleit.

Teste a földé. Földművesé lelke,
ezért koppan a kapa néhanap.
Sirja három millió koldus telke,
20 hol házat épít, vet majd és arat.
Verse törvény és édes ritmusában
kő hull s a kastély ablaka zörög, –
eke hasit barázdát uj husában,
mert virágzás, mert élet és örök.

384. Egy költőre

Szövegforrások:

- a) Kortárs 1930. ápr. 27. A 33. sor sajtóhibáját (undorova) javítottam.
b) Döntsd a tőkét, ne siránkozz (1931. márc.) 22–23. A 13. sor sajtóhibáját (kődgyűrők) javítottam;
a 28. sor végén vessző helyett pontot írtam.

ÖM 1952. II, 25, 377. – ÖM 1955. II, 24, 385. (A 21. sorban hibásan: az) – ÖV 1984. 395. sz.

k₁ teljes szövege:

- (1) *Nincs elevenünk. Ez az emberöltő
nyoszolyán vívja forradalmait.
Földben a magyar és földben a költő,
férgék susogják legszebb dalait*
- (2) *Földön a magyar és földben a költő,
férgék susogják legszebb dalait
Nincs elevenünk. Ez az emberöltő
nyoszolyán vívja forradalmait.*
- (1) *Nyoszolyán, igen! de nem szalmazsákon*
(2) *selyemnyoszolyán, de nem szalmazsákon*
(3) *a nyoszolyán, de nem a szalmazsákon
hol már zizegni sem mer a nyomor,
aranyzalmával ékes rónaságon,
hol öt millió ember haldokol.*

<Vitézkedett, míg élt halottak élén>

- (1) *Esze Tamás komája...? Mindhiába,*
(2) *Esze Tamás komája. Mindhiába,
megjött a Tamás, elment az esze
Ady népének gödörben a lába
és bilincsben vagy ölben a keze.
Mellén felhők, hajában varju fészek
ajkán a dalnak pattogzott helye*

Teste a földé; <s a > földművésé lelke

- (1) *A televény titokzatos honába'*
(2) *A televény titokzatos honában
izgat tovább, nem nyugszik, s nem feled*
(1) *ezer holdon vad szelet űz hiába*
(2) *ezerholdon vad szelet űz magában
és birkózik a Hortobágy felett.
Urak kalapját leveri a sárba,
amint leverte királyi koronát,
kipirult arca nem fehér, nem sárga*

k₂ szövegváltozatai:

- 8** (1) *de tovább vívja forradalmait.*
(2) *és tovább vívja forradalmait.*
(3) *de tovább vívja forradalmait.*
12 (1) *szelekkel űz a Hortobágy felett.*
14 *a kis begyűjtött szénát szétszedik*
18 (1) *azért gyulad ki arcunk néhanap,*

Egyéb eltérések: **1** k₂ NSZ *Meghalt?* k₃ *Meghalt.* NSZ DT *miért* k_{2,3} *mért* **2** k₂ szóval k₃ *harag-
vással is?* (Leírási hiba.) **3** k₂ *békítik* NSZ DT *simák* k_{2,3} *simák alattomba* **4** k₂ <kis> *lány-duzzo-
gássá* (Azonnali javítás.) **5** k₂ *költő* **6** k₂ *szorít* **7** k₂ *felhő* – **10** k₂ *feled* k₃ *feled;* **11** k_{2,3} *ezer* **12–13** k₃

felett; szeleket, 15 NSZ süllyedt 16 k₂ zsuppfedeleit. – – 17 k₂ földé; földművesé lelke NSZ földé, földművesé 18 k₂ néhanap, 19 k₂ [!] NSZ k₃ Sirja: k₂ telke 20 k₂ A sor után egy kihúzott félsor: <kő hull s a ka> 21 k₂ Verse: (A V v-ből javítva.) NSZ Verse: 22 k₂ zörög, k₃ zörög. 23 k₃ Eke k₂ hasít 24 k₂ virágzás, (Th.)

Szövegforrások:

k₁ OSZK Analekta 11.364. Cím nélküli, ceruzával írt fogalmazvány. Kiadta Hatvany Lajos, Művelt Nép 1955. okt. 16.

k₂ OSZK Analekta 11.364. Ceruzával írt tisztázat, javításokkal. A sorvégi írásjelek néhol hiányoznak. A vers fölé írt ajánlás: *Hatvany Lajosnének szeretettel és szeretettel. (!)* Keltezése a vers alatt: *Istenhegy, 1930. márc. 23. este 8-kor Hatvanyéknál.* Hasonmását Hatvany Lajos közölte, uo.

k₃ OSZK Fol. Hung. 1849. 47. Tintával írt tisztázat Rozsnyay Kálmán Ady koszorúja című gyűjteménye számára. Keltezése: *Bp. 1930.*

Népszava 1930. márc. 25. A 13. sor *úri* szavának kivételével az i-u-ü mind rövid. A vers alatt: „A költő fölolvasta a magyar ifjúság s a Bartha Miklós Társaság vasárnapi Ady-ünnepén.”

Döntsd a tőkét, ne siránkozz (1931. márc.) 21. E kiadás alapszövege. A kéziratok alapján az 1. sor *miért* szavát (mint az ÖM) *mért*-re, a 3. sor *simák* szavát *símák*-ra változtattam.

ÖM 1952. II, 24, 376. – ÖM 1955. II, 23, 384. (A 7. sorban hibásan: *libben*) – ÖV 1984. 392. sz.

386. Egeres

Megy a mező, mint a víz.
Cincog a fűszál is.
Egér lett a buza is,
egér a bogár is.

5 Egymás vállán kis kezük,
táncra kerekednek.
Fölrugják az életünk
arany föllegeknek.

10 Nyüzsög, izog, föltolul –
ráncolódó bunda.
Akasztotta fene úr
ide, a nyakunkba.

15 Szegény paraszt reményét
megeszi a kórság.
Tántorodó kéményét
megüti a grófság.

A Népszava szövegváltozata:

8 *Arany porföllegek.*

A Népszava egyéb eltérései: **6** *kerekednek*, **9** *föltolul*, **12** *Ide* **14** *kórság*,

Szövegforrások:

Népszava 1930. máj. 1. A sorok nagybetűvel kezdődnek.

g PIM JA 453. Hasonmása: Szántó J. 1958. 140. A gépirat egy tervezett kötethez, kb. 1930 júniusának elején készült. E kiadás alapszövege. A 2. és 11. sorban az ű, illetőleg ú betű hosszú ékezetét, melyet a költő nem tett ki, a Népszava szövegének alapján pótoltam.

Bálint György, 1940. 348. – ÖM 1952. II, 28, 378. (NSZ alapján.) – ÖM 1955. II, 26, 385. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 393. sz. (Mint ÖM 1952.)

387. Regös ének

- Koromorrú bikát fejtem,
rege, róka, rejtem,
sorsot nézni bikatejben,
rege, róka, rejtem.
- 5 Hét csöböröm jó vasában,
rege, róka, rejtem,
lobot vetött habosában,
rege, róka, rejtem.
- 10 Lángos csöbörim befödni,
rege, róka, rejtem,
szertefuttam rózsaszedni,
rege, róka, rejtem.
- Nép rozsa ring a rózsában,
rege, róka, ejtem,
- 15 kasznár szíve káposztában,
rege, róka, ejtem.
- Keni urát oly kenőccsel,
rege, róka, ejtem,
fizeti a népet löccsel,
- 20 rege, róka, ejtem.
- Váljon szénájuk szalmává,
rege, róka, ejtem,
tányér tészta piócává,
rege, róka, ejtem.
- 25 Láng legyen kecskéjük szarva,
rege, róka, ejtem,
böködjön a paplanukba!
Rege, róka, ejtem.

A Népszava szövegváltozatai:

- 2 *rege, róka, regülejtem.* (A refrén végig ez.)
11 *Szertefussak rózsaszedni,*
13 *Boszorka ring a rózsában,*
21 *Váljon paplanuk parázsa,*
25 *Hasas disznó lángot elljen,*
27 *Röfögjön a hálólhelyen,*

Egyéb eltérések: Cím NSZ *Regós* 1 NSZ DT *Koromorra* 4 g *rejem*, (Gh.) 7 NSZ *vetett* 10 NSZ A sor hiányzik, sh. 12 NSZ A sor után köz van, sh. 15 NSZ DT *szive* 21 DT *szalmává!* 22 NSZ *regü*, (Sh.) 23 DT *piócává!* 25 DT *szarva!* 28 DT *rege*,

Szövegforrások:

g₁ Kiss Ferenc tulajdonában. (József Etelkától.) Abbahagyott fogalmazvány. Teljes szövege:

*Regülejtem, regülejtem,
koromorra bikát fejtem.
Hét csöböröm jó vasában
lobot vetett habosában.*

*Lángos csöbreim befedni
szétszaladtam rózsaszedni.*

Népszava 1930. júl. 24. A refrénsorokon kívül mindegyik sor nagybetűvel kezdődik.

Döntsd a tőkét, ne siránkozz (1931. márc.) 16.

g₂ PIM JA 150/68. Az í-ú-ü betűkön nincs pótolva a hosszú ékezet. A gépirat a tervezett Tiszta szívvel című gyűjteményes kötet összeállításakor, 1934 nyarán készült.

Medvetánc (1934. dec.) 50. E kiadás főszövege.

A véglegessel egyező szöveggel megjelent a vakok Homeros-énekkara 1933. márc. 16-i hangverse-nyének műsorában. (ÖM 1952. II, 378.) Ezt a szövegforrást nem láttam.

ÖM 1952. II, 29, 378. – ÖM 1955. II, 27, 385. – ÖV 1984. 394. sz.

388. A csodaszarvas

Ükös ükünk, ősök őse,
ázsiai puszták hőse,
vágyat nevelt csodavadra,
szarvast üzött napnyugatra.

5 Üztön üzte kis sereggel,
éjten éjjel, reges reggel,
át az éren, át az áron,
fegyveres népű határon.

10 Csodaállat, csak elillant,
lombokon át, ha megcsillant.
Csak a nyomát hagyta minden
füves földön, fájó szívben.

Az az előd nem volt boldog.
Nem boldogok az utódok.
15 Az ős haza odaveszett,
de a vágy nem emlékezet.

Hejh magyarok, hajh szegények,
hova üzni, azt a gímet?
Aki hajtja, belepusztul
20 asszonyostul, csapatostul.

Az is, aki látta, végre,
hagyja immár békességbe.
Tisza mellett, Duna mellett,
az a szarvas itt legelget.

25 Ázsiai nehéz szaga
ázott pusztán füstől tova
s aranyszőre, mikor illan,
gyári füstön általcsillan.

30 Kortyolgat az ég tavából,
villó agganca világol –
ága-boga tükörképe
csillagvilág mindensége.

A Hír 1933. aug. 4-i számából. Kiadta Hárs László, Népszabadság 1969. dec. 7.
ÖV 1984. 440. sz.

389. Bánat

Futtam, mint a szarvasok,
lány bánat a szememben.
Famardosó farkasok
űznek vala szívemben.

5 Aggancsom rég elhagyám,
törötten ing az ágon.
Szarvas voltam hajdanán,
farkas leszek, azt bánom.

10 Farkas leszek, takaros.
Varázs-üttön megállok,
ordas társam mind habos;
mosolyogni próbálok.

15 S ünőszóra fülelek.
Hunyom szemem álomra,
setét eperlevelek
hullanak a vállamra.

Szövegváltozatok:

Cím g₁ Lány
EH Arról, hogy belőlem, aki szarvas
voltam, farkas lesz
6 g₁ gyémántot szór az ágon.

Egyéb eltérések: 4 g₁₋₃ M űznek EH DT űznek 5 M Aggancsom g₁₋₃ EH T DT Aggancsom 10 g₁ T DT Varázsüttön g₂ megállok, – 11 g₁ EH habos, g₂ habos. 12 g₂ Mosolyogni

Szövegforrások:

g₁ PIM JA 150/54. A gépirat egy tervezett kötethez, 1930 júniusának elején készült.

Erdélyi Helikon (Kolozsvár) 1930. október, 658.

A Toll 1931. febr. 25.

Döntsd a tökét, ne siránkozz (1931. márc.) 11.

g₂ PIM JA 150/18. A gépirat egy gyűjteményes kötet összeállításakor, 1933 elején készült.

g₃ PIM JA 21/4. A tervezett Tiszta szívvel című gyűjteményes kötet összeállításakor, 1934 nyarán gépelt szöveg.

Medvetánc (1934. dec.) 49. E kiadás alapszövege. A 4. sorban az űznek szót hosszú ű-vel, az 5. sorban az Aggancsom szót két g-vel írtam.

ÖM 1952. II, 30, 379. – ÖM 1955. II, 28, 386. – ÖV 1984. 396. sz.

1930. szeptember–1932. október

390. Tömeg

Munkát! kenyeret!
Munkát! kenyeret!
Jön a tömeg, a tömeg!
Mint a megriadt legyek
5 röpülnek róla a kövek.
Szálló szikla apró szikra,
mint ki a szemét kinyitja,
ha vasdorong ütötte meg.
A tömeg
10 járó erdő rengeteg,
ha megáll, vér a gyökere.
Termőföld talpa, tenyere.
Százezer hegy a kenyere,
itala nem férne ködnek
15 s a ködök bár hegyet fődnek,
a tömegnek nincs kenyere.

Kenyértésztaként dobódik,
hánykolódik, dagasztódik
a tömeg.
20 Tömény összejt, püffeteg
tapogatóit kibontja,
nyúlik, válik amőbaként,
más dudorait bevonja.

Világ, bekap a tömeg!
25 Felleget fú orralika,
odvas foga
bérkaszárnnyák görbe sora.
Kapkod, nyúl, ahova ér,
csűrért, gyárért, boglyáért,
30 hétórai munkáért,
a Göncölért, Fiastyúkért,
bővízü alföldi kútért – –

Nyirkos, görbedő atyáim,
édes, sovány leánykáim

35 a tömeg.
 Körötte füstölgő csövek.
 Folyót piszkál a szalmaszál, –
 ni, kapja, viszi már az ár!
 és sodorja a padokat,
 40 a kiszniket, a kocsikat,
 a csákókat, a lovakat,
 a fölmutatott kardokat – –

Óh!
 Minden más hiábavaló,
 45 az alku, az átok, a csönd, a szó!
 Ő
 az épület s az építő,
 lenn alapkö és fönn tető,
 a dolgozó, a tervező – –

50 Éljen a munkásság, parasztság,
 nem fogja polgári ravaszság,
 fölrugja milliónyi láb, –
 hú! tömegek, tovább! tovább!

A gépirat szövegváltozatai:

Cím	<i>Szeptember 1.</i>
17	<i>Mint a tészta úgy dobódik</i>
20–23	Kihagyva.
25–27	<i>Odvas foga</i> <i>Bérkaszárnnyák görbe sora,</i> <i>Felleget fú orralika.</i>
33–42, 49	Kihagyva.
52	<i>rátipor milliónyi láb –</i>

Szövegforrások:

g stencilmásolata ismeretlen helyen. Kiadta Flórián László, Magyar Hírlap 1975. aug. 31. A szakaszok közt nincs köz. Központozási eltéréseit nem közlöm.

Dönts a tőkét, ne siránkozz (1931. márc.) 26–27. E kiadás alapszövege. A 18. és a 32. sor hibás központosítását megváltoztattam. Az eredetiben: **18** *hánykolódik dagasztódik*, **32** *bővizű*,

ÖM 1952. II, 31, 379. – ÖM 1955. II, 29, 386. – ÖV 1984. 397. sz.

391. „Lebukott”

- Megvallattak, hogy vérzett a húsunk.
Elvtársunk, ki még sétálsz, mint a fény,
gondolj reánk, kik föl-le futkosunk
és messzenézünk cellánk szögletén.
5 Lányult az ízmunk, fekhelyünk kemény,
eledelünket kiköpi a szánk,
gyomor- s tüdőbajt ítétek reánk
s ha nem pusztulunk, elpusztítanak.
Még harcolunk, de testünk oly sovány.
10 *Testvér, segítsd a lebukottakat.*
- Otthon a tűzhely hűvös és repedt,
hideg fazékban készül az ebéd,
a csarnok nyirkos kövéről szedett
kis káposztalevél és hulladék.
15 Az asszony szédül, szidja gyerekét
s a szomszédné a gangon kiabál,
hogy tőlünk sosem kapja vissza már
az ujjnyi kevés lámpaolajat.
Tél lesz, ragyog a fagy s az éhhalál.
20 *Testvér, segítsd a lebukottakat.*
- Gondoljatok a bűdös kiblire,
mely ködgomolyban küld új nyavalyát.
Adjatok szappant, lóhúst s télire
apadt testünkre adjatok ruhát.
25 Küldjetez könyvet, bármily ostobát,
mert megőrjít a patkánypuha éj,
az asszony nélkül gyötrő szenvedély.
Enyhítsd kínunk, ha munkás vagy s szabad,
Elvtársunk! Te vagy a Vörös Segély!
30 *Testvér, segítsd a lebukottakat.*
- Küzdünk híven a forradalomért,
nem halhatunk meg, élnünk kell tovább.
Zizegve várnak a röpcsik, a hék
s éhbérrel várnak mind a burzsoák.
35 A mozgalom vár, munka és család,
míg megbukik a kizsákmányolás.

Villan a sarló, sújt a kalapács
s börtönről, gyárról lehull a lakat.
Éljen a Szovjet, a munkástanács!
Testvér, segítsd a lebukottakat.

40

Változatok: 1 M *husunk*; D *husunk*, 2 MÚ *Elvtárs*, M *Elvtárs, ki szabadon sétálsz*, 3 M D *fel-le* 4 M D *messze nézünk* 5 M D *izmunk*, 6 D *szánk* 8 MÚ *pusztulunk el, elpusztitanak*, M *elpusztitanak!* 9 M *sovány...* 10 M D Nincs kiemelve. M *lebukottakat!* 11 D *repedt.* 12 D *Hideg* M D *ebéd:* 15 M *gyermekét...* 16 M A *szomszédné* 17 D *sose* 19 M *éhhálál...* D *éhhálál:* 20 M D Nincs kiemelve. M *lebukottakat!* 21 M *büzs* D *küblire*, 23 D *Küldjete* M *lőhust, télire* 24 M *ruhát!* 27 M *szenvedély!* 28 M *és szabad*, 29–30 M D Nincs kiemelve. 29 MÚ *Elvtársunk!* *Hisz te* M D *Elvtárs, hisz te* M *vörös segély!* D *Segély.* 30 M *lebukottakat!* 31 M *Küzdöttünk* 32 MÚ *nem halhatunk, élnünk kell tovább!* M *Nem halhatunk, élnünk kell még tovább.* 34 D *éhbérre* (Sh.) MÚ M *s éhbérrel* 35 MÚ *vár!* *Munka és család.* 36 MÚ *Mig* [...] *kizsákmányolás:* 37 MÚ *Sarló villan, sújt a Kalapács*, M *Sarló villan, lesújt a kalapács*, D *a sarló villan, sújt a kalapács* 38 MÚ *börtönről*, M *Börtönről* [...] *lakat* – 39 MÚ *szovjet*, M *szovjet!* CS *munkástanács.* 40 M D Nincs kiemelve. MÚ M *lebukottakat!*

Szövegforrások:

Csűrjáró A. szerzeményeként a vers átütéssel készült első példányai. Egyet ezek közül 1930. december elején Farkas Sándornál a nyomozó detektív megtalált, és bűnjelként lefoglalt. Ebből csak a cím („*Lebukott*”) és a 35–40. sor ismeretes, melyet a detektív jelentésében idéz. (Farkas Sándor közlése, Párttörténeti Közlemények 1964. 153.) Az irat a közléskor a Párttörténeti Intézet Archivumában (26.807. fasc. 1930.) volt, 1978-ban nem találták.

Az Út (Pozsony) 1931. nov. 1. Az utolsó versszak helyén: „elkobozták.” A szerző neve nincs feltüntetve. E kiadás alapszövege. A hiányzó utolsó szakaszt D alapján közlöm, javítva a 34. sor *éhbérre* szavát. A 37. sort a detektív jelentésében idézett szöveg szerint adom.

Munkás Újság (Párizs) 1931. nov. 28. A vers alatt jegyzet: „A csehszlovákiai »Út« 8.–9. számából.” Az utolsó szakaszhoz ez a jegyzet járul: „Ezt az utolsó szakaszt a csehszlovák cenzúra elkobozta.” A nyomdának nem volt hosszú í-je.

Munkás (Kassa) 1935. dec. 1. Címe: *Testvér, segítsd a lebukottakat!* Mindegyik sor nagybetűvel kezdődik. A szerző neve nincs feltüntetve. Utánközlése: Szabad Szó (Párizs) 1936. jan. 4. (A 25. sor utolsó szava: *egyszerűt*)

Döntsd a tőkét... József Attila forradalmi versei. Bp. 1945. 28.

ÖM 1952. II, 46, 382. (D alapján.) – ÖM 1955. II, 44, 389. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 398. sz.

392. Farsangi lakodalom

Tőke és Fasizmus jegyesek
Minden külön értesítés helyett.

- Kuka kakuk mekegett,
kis göndör domb rőfögött,
mosoly szállt az érre
s a kiázott fák töve
5 sárga foggal röhögött
a lakzi hírére. Lám, lám.
- „– Édes úrnőnk házasul!
Hé munkás! Hé bércseléd!
Meghivott a tőke!
10 Itt a levél, legalul
napszám-pengő a pecsét –
kétség nincs felőle!” Lám, lám.
- „– Görbe karónk meghizott!
Kolbász lesz belőle, ám
15 paraszti bendőbe!
Napszámos is inni fog –
sárga bor a láthatár,
pezsdül erjedőbe!” Lám, lám.
- „– Kiki ezer egeret
20 kap a mezőn – fogja meg!
Jó lesz egyelőre,
az idén, hogy spájz legyen
s hogy ne álljon üresen
a kamra jövőre!” Lám, lám.
- 25 „– Mert a tőkés uraság
nem az ördögök menyé;
ég a főkötője!
Ezért áll a napvilág
helybe, mint a jegenye
30 viharos időbe.” – Lám, lám.

Szövegforrása: Döntsd a tőkét, ne siránkozz (1931. márc.) 20.

ÖM 1952. II, 40, 381. – ÖM 1955. II, 38, 388. – ÖV 1984. 399. sz.

393. Kispolgár

Szállt a daru. Tüntén
révedtél mereven.
S csak mormolgattad ülven:
az ott a szerelem.

5 A tömör földeken
dünnyögtél tétován.
Tünődöttél, mért hagy el
a jó módú leány.

10 A faj, a faj szavát
gyúrte össze a szád.
S nem tudtad, hogy a fajt
megosztja a világ.

15 Hogy tuskó kezű munka
s nyúlt ujjú élvezet
igazít utunkra.
Tied hová vezet?...

20 Nyúlós, tömött e táj,
hájjas homály dereng.
Hüllők hona. Megállj!
A víz tompán mereng.

Vékonyulsz, elhajolsz
e puszta szélénél
s széjjelkapkod a sors
mint a füstöt a szél.

Szövegforrása: Népszava 1931. jan. 6. A vers alatt: „Mutatvány a költőnek »Döntsd a tőkét, ne síránkozz« című, rövidesen megjelenő verseskötönyéből.” Az í-ú-ü betűkről mindenütt hiányzó hosszú ékezetet hozzávetőleg pótoltam.

Kardos László, 1950. 479. – ÖM 1952. II, 34, 380. – ÖM 1955. II, 33, 386. – ÖV 1984. 401. sz.

394. Anyám

A bögrét két kezébe fogta,
ugy estefelé egy vasárnap
csöndesen elmosolyodott
s ült egy kicsit a félhomályban – –

5 Kis lábaskában hazahozta
kegyelmeséktől vacsoráját,
lefeküdtünk és eltűnődtem,
hogyan ők egész fazékkal esznek – –

10 Anyám volt, apró, korán meghalt,
mert a mosónők korán halnak,
a cipeléstől reszket lábuk
és fejük fáj a vasalástól – –

15 S mert hegyvidéknek ott a szennyes!
Idegnyugtató felhőjáték
a gőz s levegőváltásul
a mosónőnek ott a padlás – –

20 Látom, megáll a vasalóval.
Törékeny természet a tőke
megtörte, mindig keskenyebb lett –
gondoljátok meg, proletárok – –

A mosástól kicsit meggörnyedt,
én nem tudtam, hogy ifju asszony,
álmában tiszta kötényt hordott,
a póstás olyankor köszönt néki – –

Szövegváltozat:

19 k NSZ *megnyomta, mindig keskenyebb lett,*

Egyéb eltérések: **2** DT M *ügy* k NSZ *ügy* **6** NSZ *Kegyelmeséktől* **16** NSZ *padlás!...* **17** k DT *vasalóval* – NSZ *vasalóval*, – **18** k NSZ DT *törékeny* **19** DT *mindig* NSZ *lett*: **20** g meg NSZ *proletárok!...* **22** M *ifjú* k NSZ DT *ifju* NSZ *asszony*, – **24** NSZ M *postás* k DT g *póstás*

Szövegforrások:

k OSZK Oct. Hung. 2013. A Nincsen apám se anyám Székely Bélának ajánlott példányába beírva. Kelte: *Bpest, jan. 6.* Hasonmásban kiadta Scheiber Sándor, Tiszatáj 1966. 313.

Népszava 1931. jan. 11. A szakaszok végén három-három pont áll.

Döntsd a tőkét, ne siránkozz (1931. márc.) 3. Utánközlései: Kulturharc (New York) 1931. november, 13.; Falvak Népe (Nagyvárad) 1932. okt. 7.

g PIM JA 21/2. Az í-ú-ű betűk hosszúsága nincs jelölve. A tervezett Tiszta szívvel című gyűjteményes kötet összeállításakor, 1934 nyarán gépelt szöveg.

Medvetánc (1934. dec.) 42. E kiadás alapszövege. A 2., 22. és 24. sorban az ékezést a kézirat szerint adom. Utánközlése: Népújság (Brassó) 1935. jún. 8.

ÖM 1952. II, 37, 380. – ÖM 1955. II, 34, 386. – ÖV 1984. 402. sz.

395. Tünődő

Vihar

Mint gyerek a páncélos bogarat,
két ujjal megfogtam hóna alatt,
imígy morogván: Ez hát a vihar!...
5 S kapálódzott kis villámaival.

Eperfa

Öreg eperfa áll az út felén,
zömök, tömött, mint hős paraszti dajka.
Úrvezető vigyázz! a törzs kemény!
10 S óh koldus, nézd, mily lágy a gyümölcs rajta.

Keresztény

Kövér kazlak közt éhen sorvadok,
meg-megsimít a bú.
Fejem fölött csillagos ég ragyog,
15 mint töviskoszorú.
Kedvem ellen keresztény így vagyok,
míg nem lesz háború.

Írásjel

Ez mind csak játék. Ceruzával írom,
20 uraktól kapott pénzen vett papíron.
Még nem gépfegyver-züm-züm e betű.
Váj, mint a nyomor, csíp, mint a tetű.

Szövegváltozatok:

Cím	T	<i>Írásjelek</i>
11	DT	<i>Fegyvertelen</i>
12–14	T DT	<i>Gazdag boglyák közt éhen sorvadok, bokán simít a bú, fejem körül csillagos ég ragyog,</i>
17	T	<i>én szegény, szomorú.</i>
	DT	<i>míg jössz, óh háború!</i>

Egyéb eltérések: **Cím** M tartalomjegyzékében: *Tűnődő* **4** T DT *vihar!* **7–8** DT *felén.* *Zömök*, **9** T *Urvezető, vigyázz,* DT *Urvezető, vigyázz,* **10** DT *nézd* T DT *rajta!* **13** DT *simít* **15** DT *töviskoszoru.* **16** DT *igy* **21** T DT *gépfegyverzüm-züm* DT *betü,* – **22** DT *váj,* T *nyomor.* *Csíp,* DT *tetü.*

Szövegforrások:

A Toll 1931. jan. 19. Alcímek nélkül. A 2–3. szakasz fordított sorrendben, utána a *Szél csapta...* kezdetű szakasz. A 13. sor *bú* és a 19. sor *írom* szavának kivételével az í-ú-ü betűk hosszúsága nincs jelölve.

Döntsd a tökét, ne siránkozz (1931. márc.) 30.

Medvetánc (1934. dec.) 59. E kiadás főszövege.

ÖM 1952. II, 33, 379. (A 14. sor DT alapján.) – ÖM 1955. II, 35, 387. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 403. sz.

396. [Szél csapta...]

Szél csapta égi rózsabokromat.
Kerengve száll a fonnyadt alkonyat.
Elnyomott népre hull a levele.
Játszik a bánat szellője vele.

Szövegforrása: A Toll 1931. jan. 19.

ÖM 1952. II, 33, 379. (A *Tűnődő* 4. darabjaként, „Szél” címen, a sorok végén hibás központozással.) – ÖM 1955. II, 35, 387. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 403. sz. (A *Tűnődő* jegyzetében.)

397a. Tej

Kis nedves, csetlő, botló reggel.
Guggolok lim-lomok között.
Lágyan elülünk, komoly szemmel.
Ájtatosak a teli köcsögök.

- 5 Alsom s a világ szelíd máza
alélva sárgul szívemen.
Várok a Vörös Óriásra
s vár sonka, kolbász kamra húsiben.
- 10 Vár föld s a gyár, óh, Éhes, jösszte!
Tömött tejszinem megremeg, –
beh jó lesz befolyni csöpögve
bajusztörülő tuskódad kezéd.

DT szövegváltozatai:

- Cím** *Beszél a tej*
10–12 *A tömött tejszín megremeg, –
álmában érinti csöpögve
a bajusztörő tuskódad kezét.*

Helyesírási eltérések: **5** NSZ *szelid* DT *szelíd* **6** NSZ *szivemen*. DT *szívemen*. **7** DT *Óriásra!* **8** DT *S*
NSZ *húsiben*. DT *húsiben*. **9** DT *jösszte!*...

Szövegforrásai:

Népszava 1931. jan. 30. A főszövegben ezt adom. Az i-ű betűkről hiányzó hosszú ékezeteket az 5–
6. és 8. sorban DT alapján pótoltam.

Döntsöd a tökét, ne siránkozz (1931. márc.) 28.

397b. Beszél a tej

Csöpp, gyenge, csetlő-botló reggel.

Guggolok lim-lomok között.

Lágyan elülünk, komoly szemmel.

Ájtatosak a teli köcsögök.

- 5 Alszom s a világ szelíd máza
alélva sárgul szívemen.
Várok a Dolgos Óriásra.
S vár sonka, kolbász, kamra húsiben.
- 10 Vár föld és gyár – óh éhes, jösszte!...
(A tömött tejszín megremeg,
álmában érinti csöpögve
a bajusztörlő, tuskódad kezét.)

Szövegforrása: Medvetánc (1934. dec.) 58.

ÖM 1952. II, 38, 380. (A 7. sor DT alapján.) – ÖM 1955. II, 36, 387. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 404. sz.

398a. Áradat

– Hé, emberek, hova, hova?

– Ahol munkát, dolgot kapnánk,
tág világban ide s tova,
puszta hat hét a tarisznyánk.

5 Sztrájkoltunk, most kutunk sincsen.
Penész legel az álláson,
családjaink csúrgós csűrben,
hogyan is volna maradásunk?...

Az égen ha felhő volna,
10 égő kendőként lobogna;
a földön ha dinnye volna,
sisteregne és ugorna.

– E patakban megfürödnénk,
megöblítenők az inget,
15 azután meg tovább mennénk, –
megcsinálnánk mi már mindent...

De rivall a csermely csőszé,
békák botosa bottal mondja,
vicsorogja víz vitéze,
20 ordas inas, úr bolondja:
– Eltakarodj, öt tekergő!
Kotródj innen, kujtorogó!
Fattyúnak itt nincsen fürdő,
csavargónak nincs csobogó...

25 Világ valamennyi vizét
hazatereld, víz juhásza!
Csíbor húzzon tücsök-zenét
undok urad udvarába!
Holott rakjon tanyát, aklot,
30 nagyobb uraságra vallót –
feje fölé vízből zsuppot,
talpa alá vízből pallót!

– Habos tengert egyengessen
a vasfogú boronával!
35 Hosszú szárú esőt vessen,
gyűjtse boglyába fiával!
S ha már van elég halpénze,
kárászoknak nyisson kocsmát!
Örvénysüveg a fejére!
40 Húzzon vizigödör csizmát!

– Paplana csendes folyóvíz, –
legyen a bolhája béka!
Azt szedje a szoknyából is
édes lánya-ivadéka!
45 Álmát kotró kotorja fel!
Zöld legyen a virradatja!
Elsodorja – sodorja el! –
a szegények áradatja!...

Proletárok, hova, hova?
50 S ni amott is, kettő, három,
s ezer! ezrek millioma!
Habokba kél a világon.
Vérrel habzik, vassal zuhog,
osztott földünket előnti
55 s az osztatlan pillanatot
dördül ahogy felköszönti.

Szövegforrása: Döntsd a tökét, ne siránkozz (1931. márc.) 14–15. Az í-ú-ű betűkről (a 7. sor *csúr-
gós* szavának kivételével) mindenütt hiányzó hosszú ékezetet pótoltam.

ÖM 1952. II, 41, 381. (A 11. sor szövege, a 15–16., 23–24. és 36–37. sor központozása a Medve-
tánc alapján.) – ÖM 1955. II, 39, 388. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 405. sz.

398b. Öt szegény szól

Az égen ha felhő volna,
égő kendőként lobogna.
A síkon ha dinnye volna,
sisteregne és ugorna.

5 Öt szegény szól: – Megfürödnénk,
megöblíténők az inget,
azután meg továbbmennénk.
Megcsinálnánk mi már mindent.

De rivall a csermely csősze,
10 békák botosa bottal mondja,
vicsorogja víz vitéze,
ordas inas, úr bolondja.
– Eltakarodj, öt tekergő!
Kotródj innen, kujtorogó!
15 Fattyúnak itt nincsen fürdő!
Csavargónak nincs csobogó!

Világ valamennyi vizét
hazatereld, víz juhásza!
Csíbor húzzon tücsök-zenét
20 undok urad udvarába!
Holott rakjon tanyát, aklot,
nagyobb uraságra vallót –
feje fölé vízből zsuppot,
talpa alá vízből pallót!

25 Habos tengert egyengessen
a vasfogú boronával!
Hosszúszárú esőt vessen,
gyűjtse boglyába fiával.
Ha már van elég halpénze,
30 kárászoknak nyisson kocsmát!
Örvény-süveg a fejére!
Húzzon vizi-gödör csizmát!

Paplana csendes folyóvíz –
legyen a bolhája béka!
35 Azt szedje a szoknyából is
édes lánya-ivadéka!
Álmát kotró kotorja fel!
Zöld legyen a virradatja!
Elsodorja – sodorja el
40 a verejték áradatja!...

Szövegforrása: Medvetánc (1934. dec.) 56–57.

ÖV 1984. 460. sz.

399. Aranybojtú

Aranybojtú nyár lóg vállamon,
fontolgom vastag dühömet;
darázslepte tarkóm vakarom –
hetven öregasszony körbe hümmöget.

- 5 – Csimbókos a bútól, úgy bizony!
de harcos e dal, mint a tömeg!
Uszít is a tőkés nép-iszony
ellenforradalmi kis ördögöket!
- 10 – Hogy' fondorkodnak! Csak hallgatom
a lócslábú, sáfrány dögöket.
Pizskafával, barna bivalyon,
böködik vöröslő énekeimet!
- 15 Uszuj föl, uszító nép-iszony!
Forgóst köpök, mint a fürgeteg –
– Eldöngöljük, elvtárs – el bizony! –
az álkulturáért mind a dögöket!

Szövegforrása: Döntsd a tőkét, ne siránkozz (1931. márc.) 25. Az utolsó sor sajtóhibáját (áltkulturáért) javítottam; az í-ú betűkről az 5. sor *bútól* szavának kivételével mindenütt hiányzó hosszú ékezetet hozzávetőleg pótoltam.

ÖM 1952. II, 39, 381. – ÖM 1955. II, 37, 388. – ÖV 1984. 406. sz.

400. Szocialisták

Szövegforrása: Döntsd a tőkét, ne siránkozz (1931. márc.) 34–35. A 15. sor végéről hiányzó veszszőt és az í-ú betűk ékezetét pótoltam. Utánközlései: Az Út (Pozsony) 1933. ápr. 7.; Új Előre (New York) 1933. jún. 18. Az utánközlésekben a vers címe: *Le a kapitalizmussal!*

A vers azonos című korábbi változatát lásd 302. sz. alatt.

ÖM 1952. II, 45, 382. (A 12–17., 26–27. és 30–31. sor hibás tördeléssel.) – ÖM 1955. II, 43, 389. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 407. sz.

400. Szocialisták

Le a kapitalizmussal! Hatalmat, húst a dolgozóknak!...

A tőke szennyében gázolunk, kedves fegyverünk böködi tomporunkat –
Böködj, böködj csak szüntelenül, kedves fegyverünk,
hadd tudjuk meg újra és újra, hogy véletlenül, tusa nélkül csatát
nem nyerünk.

5 Nem sietünk, erősek vagyunk, rengeteg az elevenünk, a halottunk,
tanácsot állunk a dombon, melyre pincéből, bányából, kubikos gödörből
feljutottunk –
viszi az idő a ködöt, tisztán meglátni csúcsainkat.

Viszi a ködöt az idő s az időt mi hoztuk magunkkal,
hoztuk harcunkkal, tartalék nyomorunkkal,
10 a kenyérrel, mely megpenészedett, amíg a munkás
megszeghette,
a kásával, mely megdohosodott, amíg a munkás
megfőzhette,
a tejjel, amely megsavanyodott, amíg a munkás
15 köcsögébe belecsobbant,
a csókkal, amelyből cafróság lett, amíg a munkás
fiatalába beledobbant,
a házzal, amelyből omladék lett, amíg a munkás
beleköltözött,
20 a ruhával, amelyből rongy lett, amíg a munkás
beleöltözött,
a szabadsággal, mely elnyomás lett, amíg a munkás
megszületett,
a bőrszivarral, mely bagó lett, amíg a munkás
25 felnövekedett, – –
a tőkével, mely munka lesz,
míg megnő az inas
s kalapácsával odavág
világ!
30 ahol a legfehérebben
izzik a vas!...

Vers, eredj, légy osztályharcos! a tömeggel együtt majd felszállsz!...

Te délre mégy, te nyugatra, én pedig északra, Elvtárs!

401. Párbeszéd

(Hexaméterek)

Burzsoá:

Szép proletár, hova mégy? No fiam, nézd, állj meg a szóra!

Proletár:

Nem fogsz úgyse becsapni, minek tartasz föl utamban!

Burzsoá:

Áll, jaj, a drága üzem, jöjj, dolgozz, nagy fizetést kapsz!

Proletár:

Öntudatos munkás, amig él, nem tör soha sztrájkot!

Burzsoá:

5 Öntudatos munkásról szólsz s az csak te magad vagy!

Proletár:

Én magam-é? Nem társaim tettek-e öntudatossá?

Burzsoá:

Társaid eljönnek munkát könyörögni maholnap!

Proletár:

Majd mikor eljönnek könyörögni, velük jövök én is!

Burzsoá:

Gondold meg, hogy az asszony vár az üres fazekakkal!

Proletár:

10 Eddig is úgy várt, szíinig üres fazekával az asszony!

Burzsoá:

Kölyköd is elpatkol, már most oly deszka-soványka!

Proletár:

Arra felelj, mért vékony, hogyha töröm magam érte?

Burzsoá:

Visszaveszek mindenkit, tégedet újra kidoblak!

Proletár:

Együtt tettük le, föl is együtt vesszük a munkát!

Burzsoá:

15 Járhat a szád, egyedül csavarogsz majd éhen az uccán!

- Proletár:*
Biz egyedül, kereken tizenöt millió proletárral!
- Burzsoá:*
Látom már, te valál üzememben a fő-fő uszító!
- Proletár:*
ÉN, mikor én s amikor nem, akkor a másik, a többi!
- Burzsoá:*
Még tréfálsz, te bitang? Besoroztatlak katonának!
- 20 *Proletár:*
Éppen jó, katonáéknál kell most agitátor!
- Burzsoá:*
Elvetemült uszító! Fegyházba vitetlek azonnal!
- Proletár:*
Torkodat, ejh, használd, mielőtt a kötélre kerülne!
Így sietett el a burzsuj a rendőrségre haraggal,
hozni a csizmás andrisokat, hogy a drága üzembe
25 sortűz hajtsa a munkások seregét haloványan
s elsietett proletártestvérünk is, hogy a géppel
megfontolja, miként vihetik vérszín lobogóval
társaik ősi ügyét a cipész szakmában is addig
bérletörés ellen harcolván béremelésre,
30 míg okulón eme harcból is belátja a többség,
hogy csak az öntudatos proletárok diktatúrája
vethet véget a burzsikizsákmányolásnak örökre.

Szövegforrása a PIM JA 9. jelzetű gépirata. (Fábry Zoltántól.) A cím alatt: *Irtá: J* Az 5. sor után egy géppel írt, majd géppel kihúzott sor:

Hát csakugyan, – nem társaim tettek-e öntudatosá?

Ceruzával van módosítva a 22. sor utolsó szava (előbb: *kerülnél!*), kihúzva egy-egy vessző a 28. sor *addig* és a 29. sor *harcolván* szava után, pótolva az ékezet a 27. sor *vérszín* szavában (az í-ú-ű betűk hosszúsága egyébként nincs jelölve), s javítva egy-egy gépelési hiba a 27–28. sorban. A 18. sor gépelési hibáját (*a mikor*) javítottam.

Új Szó (Pozsony) 1949. 1. sz. (Fábry Zoltán közlése.) – ÖM 1952. II, 43, 381. (A következő hibákkal: 6 társim 12 érte! 13 léged 32 burzsikizsákmányolásnak) – ÖM 1955. II, 41, 388. (Mint ÖM 1952. A 32. sor hibája kijavítva.) – ÖV 1984. 409. sz.

402. [Állás nélkül...]

Állás nélkül élek, akár a madár,
idestova másfél esztendeje már.

Vásárcsarnok nyirkos boltjai alatt
hordott ölem nyálkás, bő kosarakat.

5 Mintha fojtogatnék, eltorzult kezem
deresen hűvöslő drótköteleken.

Voltam könyvügynök, ki nem olvas, de át
Móriczot, Shawt, Barbusse-t, Cocteau-t meg Zolát.

10 Kerek kenyerek közt vékony kenyeres,
ki száz karajt át el, míg egyet keres.

Nem volt szalonnám s min piritnám, tüzem,
lucskos padon háltam, harmatos fűvön.

Változatok:

- 2** A sor után három sor:
(1) *Voltam ujságárus, voltam kenyeres,*
(2) *Kerek kenyerek közt vékony kenyeres,*
(1) *ki száz karajt árul, míg egyet keres.*
(2) *ki száz karajt ad el, míg egyet keres.*

Voltam könyvügynök és kövezőinas

Ezt a három sort a költő talán az áthelyezés szándékával bekarikázta, de új helyét nem jelölte meg. Az eddigi kiadásokkal egyetértően az első két sort a 4. szakasz után közlöm. A harmadik sor a 7. sor változata.

- 4** (1) *Vállon hordtam nyálkás, bő kosarakat*
(2) *Hordott ölem nyálkás, bő kosarakat*

A költő a szakaszt ezzel a sorral kezdte, majd fölírta a 3. sort. A *H*-t nem javította.

- 5** (1) *Dérülte drótkötél fagyos fonata*

- 8** (1) *Móriczot és Barbusset, Cocteaute és Zolát*

- (2) *Móriczot, Shawt, Barbusse-t, Cocteaute meg Zolát*

A *Shawt, Barbusse-t*, szavak alatt: *Csumandrint*

A költő egyik változatot sem húzta át. A sor alatt:

<Küldtem>

Ajánltam Kinába keserüvizet

9–10 A kéziratban ez a két sor az első szakasz után olvasható, lásd a 2. sor jegyzetét.

11–12 E két sor a jobb oldali margón, haránt. A költő a szakaszt a 12. sorral kezdte, majd fölírta a 11. sort. Az *L*-t nem javította. A 12. sor alatt:

tehetségem pusztul vígasztalanul

Szövegforrása a PIM JA 203. jelzetű, ceruzával írt fogalmazványa. A 4., 6., 8. és 12. sor végén pótoltam a hiányzó pontot; a 4. sorban a *Hordott* szó *H*-ját, a 12. sorban a *Lucskos* szó *L*-jét, melyek a szakaszok átdolgozásakor javíthatatlanok maradtak, kisbetűre változtattam.

Bálint György, 1940. 493. – ÖM 1952. II, 274, 435. (Bálint Gy. kiadásából. A 10. sorban hibásan: karéjt) – ÖM 1955. II, 304, 468. (A kéziratról. A 10. sorban mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 562/f. sz.

403. Buza

Zúdul a szél a rétekre,
sóhajunkkal keveredve.
Dohog a föld, zúg a buza,
zeng a buza.

5 Verejtékünk egy-egy cseppje
száraz földdel gyúrva egybe
buzaszem a buzaszáron.
Zúg a buza.

10 Kenyér magva, tőke magva,
megy a csűrbe, fut a bankba.
Hozzánk nem ér, csak a hangja:
zúg a buza.

15 Nő a buza, nő az inség.
Fegyverkezik az ellenség.
Csöndet kíván a fasizmus!
S zúg a buza.

– Ahol növök, táborom van,
hadirend a táboromban,
golyó, sortüz kalászsomban
20 (zúg a buza)

– Ide, aki földet szántott!
Ide, aki traktort gyártott!
Segitsetek, proletárok!
Zúg a buza!

Az Új Harcos 1933. májusi számából.

Dönts a tökét... József Attila forradalmi versei. Bp. 1945. 43. – ÖM 1952. II, 80, 389. – ÖM 1955. II, 85, 398. – ÖV 1984. 410. sz.

404. [Ragyog az ég...]

Ragyog az ég. Terülő, fagyos háló,
a jeges bogok rajta csillagok.
Itt nyárfa sír. S a tömör vízben gázló
halászok csendes árnya ring amott.

5 Most partra lépnek rekedt csizmáikban,
s mig lágyan málnak iszamos rögök,
a halak husa fölpattanva villan
s a háló-alji kis vízben csörög –

10 A bulldog csuka sötét fényü teste
mint árnyék fekszik a keszeg hasán,
s mintha taknyos ponty lágyságára lesne
tátogván kap a görgő víz után.

A PIM-ben őrzött kéziratról. (JA 142.) Ceruzával írt fogalmazvány, javításokkal. A központozást a következő helyeken javítottam: **2 csillagok 6 rögök 7 A 10 hasán**. A lap tetején három áthúzott sor:

*<Ragyog az ég fönn. S mint a fagyos hálón
a jeges bogok – úgy a csillagok.
A végtelenség híg vizébe szállón>*

E három sor fölé a költő utóbb a 7. sor változatát írta:

A halak téli pattanása villan

A többi javított sor korábbi szövege:

- 6** *hol lágyan málnak iszamos rögök*
7 (1) *A halak téli pattanása villan*
(2) *A halak hasa fölpattanva villan*
9 *Lapos-fej csuka sötét fényü teste*
11 *s akárha taknyos ponty lágy husára lesne*

Németh Andor, 1938. 269. („Tájéék II.” címmel.) – ÖM 1952. II, 280, 436. – ÖM 1955. II, 297, 466.
– ÖV 1984. 560/a. sz.

405. [A tó jegét...]

A tó jegét kásás hó fedi

A PIM JA 579. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról. A sor egy dosszié fedelére van írva. Ugyanoda, jóval később, a költő a *Nem találok szavakat...* (457) kezdetű töredéket, majd a *Lépte könnyü...* (458) kezdetű töredéket írta.

ÖM 1952. II, 308, 443. – ÖM 1955. II, 322, 473. – ÖV 1984. 560/b. sz.

406. Holt vidék

- Füstöl a víz, lóg a káka
kókkadón a pusztaságba.
Dunnába bútt fönn a magas.
Sűrű csönd ropog a havas
5 mezőben.
- Kövér homály, zsíros, csendes;
lapos lapály, kerek, rendes.
Csak egy ladik, mely hallhatón
kotyog még a kásás tavon
10 magában.
- Jeges ágak között zörgő
időt vajudik az erdő.
Csattogó fagy itt lel mohát
s idekőti csontos lovát
15 pihenni.
- És a szöllő. Közbul szilva.
A tőkéken nyirkos szalma.
Sorakozó sovány karók,
öreg parasztoknak valók
20 járkálni.
- Tanya, – körülötte körbe
fordul e táj. A tél körme
oldaláról egy keveset
repszetgeti még a meszet;
25 eljátszik.
- Az ól ajtaja kitárva.
Lóg, nyikorog, szél babrálja.
Hátha betéved egy malac
s kukoricatábla szalad
30 csövestül!
- Kis szobában kis parasztok.
Egy pipázik, de harasztot.
Ezeken nem segít ima.
Gondolkodva ülnek im a
35 sötétben.

Uraságnak fagy a szőlő.
Neki durrog az az erdő.
Övé a tó s a jég alatt
neki bujnak a jó halak
iszapba.

40

Szövegváltozatok:

25	g T PH	<i>porzónak.</i>
	KÉ L	<i>mogorván.</i>
26–30	k	Még nincs meg.
31	k (1)	<i>Kis tanyában kis parasztok;</i>

Egyéb eltérések: **1** PH *káka*, **3** k *bujt T magas!* **6** k *zsiros*, k L *csendes*, **13** k *lel<rt>* (Azonnali javítás.) k L *mohát*, **14** k *idekőti L ide köti* **16** M *szőlő*. k g T PH *szőlő*. KÉ L *szőlő*. **17** T *tőkében* (Sh.) **18** k *Sorakozó*, **22** L *a táj*. (Sh.) **24** k *meszet* – g T PH KÉ L *meszet* **26** g *kitárva*; T PH *kitárva*, **27** g T PH *lóg*, T *babrálja*, – **28** T *hátha* **30** g PH *csövestül*. **31** k *parasztok*; **32** k egy **33** L *segít* **36** M *szőlő*. k g T PH *szőlő*. KÉ L *szőlő*.

Szövegforrások:

k PIM JA 53. Tintával írt tisztázat. A 6. versszak (26–30. sor) még nincs meg; az 5. versszakot utólag írta a költő haránt, a lap szélére. A 31. sor szövegét módosította. A sorok egy vonalban kezdődnek. Hasonmása: ÖM 1952. II, 72. l. után; Szántó J. 1958. 158, 160.

g PIM JA 150/43. Az i-u-ü mind rövid.

A Toll 1932. jan. 30. Csak a 3. sor *bútt* szavában van hosszú ékezet; az i és ü mind rövid.

A Pesti Hírlap Vasárnapja 1932. febr. 21. Az i-u-ü mind rövid.

Külvárosi éj (1932. okt.) 7–8. Az ékezés ugyanúgy, mint A Toll szövegében.

Lillafüredi Fürdőújság 1933. jún. 10.

Medvetánc (1934. dec.) 68–69. E kiadás alapszövege. A 16. és a 36. sorban a *szőlő* szót így közlöm: *szöllő*

ÖM 1952. II, 74, 387. – ÖM 1955. II, 51, 391. – ÖV 1984. 414. sz.

407. [A pipafüst lenyúl a földig...]

A pipafüst lenyúl a földig.
Embergyujtotta láng vergődik
a kályhán s kacsint a gyerekre –
az is hancurozni szeretne.

5 A zsupptetők, a templom tornya,
a hóba ejtve, hóba szórva,
mint a bárányok ürüléke,
feketéllik a messziségbe.

10 Fehér szelek – csordában járnak –
minthogyha lovak suhannának
tisztá fagyból s nem láthatóan,
szikrát üt patájuk a hóban.

15 a napot csak sejtí az ember,
mint remélő a boldogságot –
onnan tudom, hogy süt, mert látok.

A PIM JA 101. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról. A 11. sor végi pontot vesszőre változtattam. A 12. sorban a költő előbb ezt írta: *patája* majd pótolta a többes szám *k* jelét, de az előtte levő *a* betűt nem javította. A 13. sor helye üresen van hagyva. A 9. és 11. sor előbb így:

9 *Szürke szelek csordában járnak –*
11 *tiszta fagyból, nem láthatóan.*

Pesti Napló 1938. május 8. – ÖM 1952. II, 279, 436. (A 12. sorban: *patájok*) – ÖM 1955. II, 296, 466. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 560/c. sz.

408. [Csendes, k v be kötött reggel...]

Csendes, k v be kötött reggel,
zsömle-zizeg s  világ,
porhanyó falucska, mondd el
a l gy kenyér dalát.

5 Im, a k nny  sz l el surran,
tereget szép b zamez t
s tovaringatja l gy fodorban
a zümmögő időt

a lombok közt
10 borzong az este már.
Tömött gondját bontja a béres

A PIM JA 209. jelzetű, ceruzával irt kéziratáról. A 9–11. sor a papírlap bal oldalán, haránt. Az 5. sor kétszer, a 6. sor egyszer módosítva:

- 5 (1) *Im, könnyed sz l terit a porban*
(2) *Im, könnyed szellő terit a porban*
6 (1–2) *sárguló b zamez t*

Németh Andor, 1938. 236. (Az első két szakasz.) –  M 1952. II, 281, 437. (Németh Andor kiadásából.) –  M 1955. II, 289, 463. (Együtt a 409. sz. töredékkel.) –  V 1984. 560/d. sz.

409. [Gyenge muharos mezőt...]

Gyenge muharos mezőt
terít a szél könnyedén,
a fű zümmögő időt
ringat rezgő levelén.

5 Tovaringat fodrosan

*

Az idő
futva terem mint bab

*

Esős, kisímult vidékem
tócsába foglalta a holdat.

A PIM JA 286. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról. A 6–7. sor a papírlap bal oldalán, haránt, a 8–9. sor a papírlap jobb oldalán, haránt. A 3–5. sor előbb így

3	(1)	<i>a fű a zümmögő időt</i>
4	(1)	<i>ringatja tova levelén</i>
	(2)	<i>ringat elrezgő levelén</i>
5	(1)	<i>Tovaringatja fodrosan</i>

ÖM 1955. II, 289, 463. (Együtt a 408. sz. töredékkal, az 5. sor híján. A 8. sorban hibásan: vidéken)
– ÖV 1984. 560/f. sz.

410. [Dagadt hentes...]

Dagadt hentes bárdja vágjon át,
tátott hátadba hulljon bé a hó
te kézrebbentő hülye elnyomó

Szövegforrása a PIM JA 569. jelzetű, tintával írt kézírata. Mindhárom sor szövegét módosította a költő. Előbb így:

*Dagadt hentes bárdja vágja át
tátott hátába hulljon bé a hó*

te szemrebbentő hülye elnyomó

ÖM 1952. II, 298, 441. – ÖM 1955. II, 314, 471. – ÖV 1984. 562/c. sz.

411. [Szegény ember hova menjen...]

Szegény ember hova menjen?
Mefogott egy marék bolhát

A PIM-ben őrzött, ceruzával írt kéziratról. (JA 565.) Az 1. sorban egy azonnali javítás: *Szegény ember <merre> hova menjen?*

ÖM 1952. II, 298, 440. – ÖM 1955. II, 313, 471. – ÖV 1984. 562/d. sz.

412. [Szamár széllel...]

**Szamár széllel pajtáskodni vén
bosszankodó rózsa vagyok én**

A PIM-ben őrzött ceruzakéziratról. (JA 568.)

ÖM 1952. II, 298, 441. – ÖM 1955. II, 314, 471. – ÖV 1984. 568/mm. sz.

413. [Mióta egyéb nagy írók...]

**Mióta egyéb nagy írók
bús másolását vállalom**

Szövegforrása a PIM JA 573. jelzetű kézirata. Tintával írt, elkezdett tisztázat.

ÖM 1952. II, 298, 441. – ÖM 1955. II, 314, 471. – ÖV 1984. 562/b. sz.

414. Bánat

Hát kijöttem ide, az erdőbe.
Lágy libegés, – a levelek zizegnek,
mint a röpcédulák. A föld csöndje
fekszik, nehéz. Ágak, karok nyulnak:
5 Minden hatalmat!... Lombos hajamba
száraz ág hull. A száraz ágak hullnak.
Csak egy pillanatra martak ki, csak.
Zúgj, erdő elvtárs! Szinte csikorgok.
Egy pillanatra se martak ki, csak
10 az az elvaduló csahos rám támadt
s kijöttem, hogy erőm összeszedje,
mint a néni a gallyat, a bánat.
Könnycsepp, – – egy hangya ivott belőle,
eltűnődve nézi benne arcát
15 és mostan nem tud dolgozni tőle.

Szövegforrása: Külvárosi éj (1932. okt.) 30. Egyes példányaiban a 7. és 9. sor *martak* szava sajtóhibásan: *marta*. A hibát nyomás közben kijavították.

ÖM 1952. II, 67, 386. – ÖM 1955. II, 72, 395. – ÖV 1984. 411. sz.

415. Munkások

- Forgolódnak a tőkés birodalmak,
csattog világot szaggató foguk.
Lágy Ázsiát, borzolt Afrikát falnak,
s mint fészket ütik le a kis falut.
- 5 Egy nyál a tenger! Termelő zabálás, –
kis, bűvő országokra rálehel
a tátott tőke sárga szája. Párás
büdösség-felhő lep bennünket el.
- S hol zápfog rág, a város érdes része,
10 hol a vasbányák fuwallata ing,
gép rugdal, lánc zúg, jajong ládák léce,
lendkerék szíjja csetten és nyalint,
hol a fémkeblű dinamókat szopják
a sivalkodó transzformátorok,
15 itt élünk mi. És sorsunk összefogják
a nők, gyermekek, agitátorok.
- Itt élünk mi! Idegünk rángó háló,
vergődik benn' a mult sikos hala.
A munkabér, a munkaerő ára,
20 cincog zsebünkben, úgy megyünk haza.
Ujságpapír az asztalon kenyérrel
s az ujságban, hogy szabadok vagyunk –
poloskát üzünk lámpával s a kéjjel
s két deci fröccsel becsüljük magunk'
- 25 Elvtárs és spicli jár a csöndben erre,
részeg botlik, legény bordélyba lóg,
mert hasal az éj s pörsenéses melle,
mint szennyes ingből, füst alól kilóg.
Igy élünk mi. Horkolva alszunk s törten,
30 egymás hátán, mint odvas farakás
s hazánk határát penész jelzi körben
a málló falon; nedves a lakás.

De – elvtársaim! – ez az a munkásság,
 mely osztályharcban vasba öltözött.
 35 Kiállunk érte, mint a kémény: lássák!
 És búvunk érte, mint az üldözött.
 A történelem futószallagára
 szerelve ígyen készül a világ,
 hol a munkásság majd a sötét gyárra
 40 szegzi az Ember öntött csillagát!

Szövegváltozatok:

- 1 k *Forgolódnak a modern birodalmak,*
 2 g F SZ SZSZ *tépik földünk, mely göndör és zömök.*
 4–5 g F SZ SZSZ *ropogtatnak a fogaik között.*
Egy nyál a tenger! Termelés-zabálás.
 7 k *az új hódítók sárga szája. Párás*
 10 K *hol a vasbányák sugallata int,*
 13–14 g F SZ SZSZ *a keménykeblü dinamikát szopják*
sivalkodó, szűk transzformátorok, –
 23 g F SZ SZSZ *Poloskát üzünk lámpával és kéjjel*
 28 g F SZ SZSZ *az olcsó batiszt-füst alól kilóg.*
 33–34 k *De már nem nép ez, hanem a munkásság,*
a gondolkodó, vasba öltözött.
 39 k *hol fölszegezzük majd a sötét gyárra*
 40 g F SZ *világítón kitüzi zászlaját.*
 SZSZ *kitüzi a szabadság zászlaját.*
 k (1) *sorsunk nehéz kovácsolt csillagát!*
 (2) *az embersors kovácsolt csillagát!*

Egyéb eltérések: 1 SZ birodalmak (Sh.) 6 g F SZ SZSZ Kis, SZSZ buvó 7 g SZ SZSZ szája; párás F szája, párás 8 K bűdösségfelhő 10 F hol vasbányák (Sh.) 11 KÉ zug, F SZ SZSZ zúg, 12 KÉ szíjja SZ SZSZ szíjja K szíja SZ eseten (Sh.) 13 KÉ fémkeblü SZ SZSZ keménykeblü 14 SZ SZSZ szűk SZ SZSZ transzformátorok, SZSZ transzformátorok – K transzformátorok: 18 SZ síkos 19 g F SZSZ A munka- bér – a munkaerő ára – 20 KÉ ugy SZ SZSZ úgy 21 KÉ Ujságpapír SZ SZSZ Ujságpapír SZSZ asztalon, SZ SZSZ kenyérral, 22 g(1) vagyunk, – g(2) vagyunk! – F vagyunk! SZSZ vagyunk, 23 g(1) SZ SZSZ poloskát KÉ üzünk SZ SZSZ üzünk 24 g F SZ SZSZ magunk. 27 g F SZ SZSZ melle 29 g SZ mi! SZ törten 32 SZ falon: 36 SZSZ buvunk 37 g SZ SZSZ futószallagjára F futó-szalagjára 38 SZSZ ígyen 40 SZ világítón kitüzi

Szövegforrások:

g PIM JA 51. A 22–23. sorban a központozás módosítása, a 6. sor *búvó* és a 36. sor *búvunk* szavának *ú*-ján az ékezet ceruzával.

Front 1931. dec. 17. A 11. sor *zúg* és a 36. sor *búvunk* szavának kivételével mindegyik i-u-ü rövid.

Szabadon 1932. 2. sz.

Szabad Szó (Nagyvárad) 1932. febr. 25.

Külvárosi éj (1932. okt.) 14–15. E kiadás alapszövege. A 11–13., 20–21. és 23. sorban az í-ú-ü betűk ékezetét a Szabadon szövege alapján pótoltam.

Kulturharc (New York) 1933. április, 91. Az i-u-ü mind rövid.

k Kiss Ferenc tulajdonában. (József Etelkától.) A Külvárosi éj egyik példányából kitépett lap, a költő javításai. Hasonmása: Péter L. 2000. 308–309.

ÖM 1952. II, 48, 382. A jegyzetben az utolsó sor szájhagyományban megőrzött variánsa:

szegzi az Ember vörös csillagát.

ÖM 1955. II, 46, 389. (Az utolsó sornak ez a változata a főszövegben.) – ÖV 1984. 412. sz.

416. [Repedt kályhámom...]

Repedt kályhámom macska ül –
ne hadd, hogy szomorú legyek,
ne hadd motyognom félszegül
hogy élni kell és nem lehet.

5 Töprengett ősszel szilajon,
havazik gondolkodva most –
kérdeszem hát, ha nem tudom:
követ tépjek, vagy papírost?

10 Kékorru katonák között
polgár vagyok-e, vagy fegyenc?

*

Repedt kályhámom macska ül
Ne hadd, hogy szomorú legyek
ne hagyj motyognom félszegül
mikor az Istenhez megyek

15 Tél van, puhán jár, mint a köd
a síkló, soknyákú, kegyenc –
kékorru katonák között
polgár vagyok-e, vagy fegyenc!

A PIM-ben őrzött kéziratról. (JA 246.) Ceruzával írt fogalmazvány, javításokkal. A verzón az 1–10. sor, a rektón ezek későbbi változata, a 11–18. sor. A 3–4. sor zárójelbe van téve. A 17. sor így: *kékorru <között> katonák között* (Leírási hiba azonnali javítása.) A 18. sorban előbb: *vagyok-é*, majd az *é* ékezeze áthúzva. A verzón a jobb felső sarokban: *noha barbár és fulladó*

A javított sorok korábbi szövege:

- 4 *hogy elől a bú engemet.*
- 7 *hogy lágy a bölcsesség, tudom*
- 8 *követ tépnék, vagy papirost?*
- 13 *ne hagyj motyognom tétlenül*

Bálint György, 1940. 492. (A 11–18. sor.) – ÖM 1952. II, 284, 438; 310, 443. (Bálint György kiadásából, de a 11–14. és 15–18. sor külön töredékként.) – ÖM 1955. II, 290, 463. (A 2. változat 1. szakasza, az 1. változat 2. szakasza és a 2. változat 2. szakasza.) – ÖV 1984. 562/a. sz.

417a. Fagy [I.]

Töprengett ősszel szilajon,
havazna gondolkodva most
s kemény fagy tiszta ablakán
dobol az ingerült idő.

5 Monopoltőke vas-szelű
ideje ez, jelen idő,
ez a kovácsolt hideg,
e villanó, e nincs-idő – –

10 Hullt ezüstpénzdarab szava,
elhangzott merev pendülés
a kartel márványasztalán
ez az idő, e nincs-idő – –

15 Mögötte mennyi hallgatag
hideg kenyér és pléhdoboz,
megmeredt dolgok halmaza,
kirakat üvege-idő – –

Hol az az éles szélű kő?
Hol az a fagyos vasdarab?
Vágd bele! zúzd be! Lépj belé!...
20 Ez az idő, ez az idő – –

A Szabadon szövegváltozatai:

- 5 *Fuchs cégjegyző úr és neje*
8 *e villanó, e kés-idő.*
9 *Nagy ezüstpénzdarab szava,*
11 *egy szörnyű márványasztalon*
13–16 *Nincs meg.*

A Szabadon egyéb eltérései: **12** *nincs-idő.* **17** *szélű* **19** *bele, zúzd be, lépj* **20** *idő...*

Szövegforrások:

Szabadon 1932. január, 13. Kiadta Bárdos Pál, Élet és Irodalom 1961. aug. 12.

k PIM JA 1025/2. (Kunvári Lillától, Sándor Imre özvegyétől.) A hosszában kettéhajtott, majd elszakadt papírlapnak – s vele az egyes sorok tintával írt szövegének – csak a bal oldali fele van meg. A teljes szöveget az akkor még ép kéziratból kiadta Nádass József, Népszava 1943. máj. 23. E kiadás alapszövege. Az 5. sor *vas-szelű* és a 17. sor *szélű* szavát hosszú ü-vel írtam; az utóbbit a Szabadon alapján, az előbbit azért, mert a Népszava nagyon gyakran nem jelöli a hosszúságot, talán a hiányos nyomdai betűkészlet miatt.

417b. Fagy [II.]

Töprengett ősszel szilajon,
havazna gondolkodva most
s kemény fagy tiszta ablakán
dobol az ingerült idő.

5 Bankárok és tábormokok
ideje ez, jelen idő,
ez a kovácsolt hideg,
e villanó, e kés-idő.

A csördülő ég vasban áll.
10 Ez a fagy átszúr, döf tüdőt,
rongy mögött meztelen kebelt –
köszörűn sikoltó idő.

Mögötte mennyi hallgatag
hideg kenyér és pléhdoboz,
15 megdermedt dolgok halmaza –
kirakat-üvege-idő.

És kiáltoznak: „Hol a kő,
hol az a deres vasdarab?
Vágd bele! Zúzd be! Lépj belé!...”
20 – – Milyen idő – – milyen idő – –

Szövegváltozatok:

- 5 k₁ KÉ *Fuchs bankelnök ur és neje*
8 k₂ *a villanó, e kés-idő.*
15 KÉ *megmeredt dolgok halmaza:*
17 KÉ *S: „Hol az az éles szélű kő,*
k₂ *És kiáltások: Hol a kő?*
20 k₂ *S az én időm ez az idő.*

Egyéb eltérések: 1 k₁ *szilajon* 4 KÉ *idő* – – 8 KÉ *kés-idő* – – 9 k_{1,2} KÉ *áll*, 10 k_{1,2} KÉ *ez k₁ átszur!* *Döf tüdőt* KÉ *átszúr*; 11 k₁ *kebelt*, – KÉ *kebelt*, 12 KÉ *köszörűn* k₁ KÉ *idő* – – 13 KÉ *hallgatag*, 14 k₂(1) *pléhdoboz* – k₂(2) *pléhdoboz*: 16 KÉ *kirakat üvege idő* – – 18 k₂ *Hol M Hol* (Sh.) KÉ *hol* 19 k₂ *Vágd bele, zúzd be, lépj belé!... k₁ zúzd* 20 KÉ *Milyen idő!* – –

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 567. Ceruzával írt vázlat. (Az 1–2. sor, a 3. sor s kötőszava, az 5. és a 9–12. sor.)
Külvárosi éj (1932. okt.) 23.

k₂ PIM JA 1/6. Tintával írt tisztázata. Hasonmása: Szántó J. 1957. 162.

Medvetánc (1934. dec.) 79. E kiadás alapszövege. A 18. sor sajtóhibáját javítottam.

ÖM 1952. II, 53, 384. – ÖM 1955. II, 53, 391. – ÖV 1984. 413. sz.

418. Mondd, mit érlel...

Mondd, mit érlel annak a sorsa,
akinek nem jut kapanyél;
kinek bajszán nem billeg morzsa,
ki setét gondok közt henyél;
5 ültetne krumplit harmadába
s nincs szabad föld egy kapa se,
s csomókban hull a hajaszála
s nem veszi észre maga se?

Mondd, mit érlel annak a sorsa,
10 akinek öt holdja terem;
lompos tyúkja kárál a torsra
s gondjai fészke a verem;
s igája nem zörög, sem ökre
nem bög elnyújtva – nincs neki –
15 s mélyéről párolog a bögre,
ha kis családját eteti?

Mondd, mit érlel annak a sorsa,
ki maga él, maga keres;
levesének nincs sava-borsa,
20 hitelt nem ad a fűszeres;
egy tört széke van, hogy begyűjtson,
repedt kályháján macska ül,
ritmust lóbál az ajtókulcson,
néz, néz, s lefekszik egyedül?

Mondd, mit érlel annak a sorsa,
ki családjáért dolgozik;
veszekszenek, kié a torzsa,
és csak a nagy lány néz mozit;
a nő mindig mos – lucsok holtja –
30 szájíze mint a főzelék
s a szigor a lámpát ha eloltja,
csend fülel, motoz a setét?

Mondd, mit érlel annak a sorsa,
ki a gyár körül őgyeleg;
35 helyén a kapszlit nő kapdossa

- s elfakult fejű kisgyerek;
s a palánkon hiába néz át,
hiába cipel kosarat,
szatyrot, – ha elalszik, fölrázzák
40 s lebukik, hogyha fosztogat?
- Mondd, mit érlel annak a sorsa,
ki sőt mér, krumplit, kenyeret,
hozomra, újságpapirosba
s nem söpri le a mérleget;
45 s ritkás fény közt morogva rámol
– az adó hosszú, nagy a bér –
s mi haszna sincs, hiába számol
többet a petróleumért?
- S mondd, mit érlel annak a sorsa,
50 ki költő s fél és így dalol;
felesége a padlót mossa
s ő másolás után lohol;
neve, ha van, csak áruvédjegy,
mint akármely mosóporé,
55 s élete, ha van élte még egy,
a proletár utókoré?!

Szövegváltozat:

47 k s haszna sincs, hiába számol

Helyesírási eltérések: **Cím** k *érlel?! g H érlel? NSZ érlel 2–3 k g H kapanyél? Kinek 4 H sötét (Sh.) k g H henyél? 5 k g H Ültetne 7 H hul (Sh.) a hajaszála, 8 k se?! 10 k g H terem? 11 k g H Lompos H tyukja 12–13 k g H verem? S 14 k g H elnyujtva, NSZ elnyujtva, – g neki, – H neki, 16 k eteti?! 18–19 k g H keres? Levesének 20 k H fűszeres? g fűszeres? 21 k g H Egy k begyujtson, 22 H ül (Sh.) 24 k néz, néz, – s lefekszik egyedül?! g néz, néz NSZ és (Sh.) 26 k g H dolgozik? 27 k g H Veszekszenek, g H torzsa 28 k g H mozit? 29 k g H A M mindig k H mindig g(1) mos, lucsök holtja, g(2) mos, – lucsök holtja, – H most – (Sh.) lucsök holtja, – 30 g szájize, H szájize, k H NSZ főzelék, 32 k setét?! 34 k g H ógyeleg? 35 k g H Helyén NSZ kapdossa, 36 k fejű kisgyerek. g H kisgyerek? 37 k g H S 39 k g H NSZ fölrázzák, 40 k fosztogat?! 43 k újságpapirosba, H újságpapirosba 44 k g H mérleget? 45 k g H S g rámol, 46 k – az adó hosszú! nagy a bér! – g(1) az [...] bér H bér! – 48 k petróleumért?! 50 k g H NSZ dalol? 51 k g H NSZ Felesége NSZ mossa, 52 k g H lohol? NSZ lohol (Sh.) 53 k g H NSZ Neve, M áruvédjegy, k g H NSZ áru-védjegy, 54 H mosóporé NSZ mosóporé, (Sh.) 56 g utókoré? H utókoré!? NSZ a proletárutókoré.*

Szövegforrások:

k OSZK Analekta 2774. Tintával írt tisztázat.

g MTAK Ms 383/254. Az ajánlás, a 29. és a 46. sor központozása tintával módosítva. A cím alatt ajánlás előbb ez volt: *Hatvany Lajosnak, az egyetlennek, aki fölemelte ezt a sipot, melyet a külső élet s a belső temetés kiütött, kihullatott számból, kezemből.* Módosított szövege: *Hatvany Lajosnak, aki föl-emelte e sipot, melyet az élet kiütött számból.* Az í-ú-ü betűkön nincs pótolva a hosszú ékezet.

A Hét 1932. febr. 4.

Szabad Szó (Nagyvárad) 1932. márc. 25. Ezt a szövegforrást nem láttam.

Népszava 1932. szept. 5. A 30. sor *szájíze* szavának kivételével az i-u-ü mind rövid.

Külvárosi éj (1932. okt.) 9–11. A 20. sor *fűszeres* szavának kivételével az i-u-ü mind rövid.

Medvetánc (1934. dec.) 66–67. E kiadás alapszövege. A 29. sor *mindig* szavát rövid *i*-vel, az 53. sor *árúvédjegy* szavát rövid *u*-val írtam.

A Külvárosi éj vagy a Medvetánc utánközlései: Munkás (Kassa) 1936. jan. 5.; 1936. május 1. (Röpirat.) Szerk. Szélpál Árpád.

ÖM 1952. II, 58, 385. – ÖM 1955. II, 59, 393. – ÖV 1984. 415. sz.

419. [Arcuk egy-egy kis külváros...]

Arcuk egy-egy kis külváros, ahol
nincs kövezet és nincs jó kocsmá sem
Kis, zsiros hajuk a sipka alól
előkanyarul vizesen

A PIM JA 223. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról.

Németh Andor, 1938. 358. – Bálint György, 1940. 487. (Németh Andor kiadásából.) – ÖM 1952. II, 283, 437. (Bálint György kiadásából.) – ÖM 1955. II, 299, 467. – ÖV 1984. 562/g. sz.

420. Külvárosi éj

A mellékudvarból a fény
hálóját lassan emeli,
mint gödör a víz fenekén,
konyhánk már homállyal teli.

5 Csönd, – – lomhán szinte lábrakap
s mászik a súroló kefe;
fölötte egy kis faldarab
azon tűnődik, hulljon-e.

10 S olajos rongyokban az égen
megáll, sóhajt az éj;
leül a város szélínél.
Megindul ingón át a téren;
egy kevés holdat gyújt, hogy égjen.

15 Mint az omladék, úgy állnak
a gyárok,
de még
készül bennük a tömörebb sötét,
a csönd talapzata.

20 S a szövőgyárok ablakán
kötegbe száll
a holdsugár,
a hold lágy fénye a fonál
a bordás szövőszékeken
s reggelig, míg a munka áll,
25 a gépek mogorván szövik
szövőnők omló álmait.

S odébb, mint boltos temető,
vasgyár, cementgyár, csavargyár.
Visszhangzó családi kripták.
30 A komor föltámadás titkát
őrzik ezek az üzemek.
Egy macska kotor a palánkon
s a babonás éjjeli őr
lidércet lát, gyors fényjelet, –

35 a bogárhátú dinamók
hűvösen fénylenek.
Vonathütyty.
Nedvesség motoz a homályban,
a földre ledőlt fa lombjában
40 s megnehezíti
az út porát.
Az úton rendőr, motyogó munkás.
Röpcédulákkal egy-egy elvtárs
iramlik át.
45 Kutyaként szimatol előre
és mint a macska, fülel hátra;
kerülő útja minden lámpa.
Romlott fényt hány a korcsma szája,
tócsát okádik ablaka;
50 benn fuldokolva leng a lámpa,
napszámos virraszt egymaga.
Szundít a korcsmáros, szuszog,
ő nekivicsorít a falnak,
búja lépcsőkön fölbuzog,
55 sír. Élteti a forradalmat.
Akár a hült érc, merevek
a csattogó vizek.
Kóbor kutyaként jár a szél,
nagy, lógó nyelve vizet ér
60 és nyeli a vizet.
Szalmazsákok, mint tutajok,
úsznak némán az éjjel árján – –
A raktár megfeneklett bárka,
az öntőműhely vasladik
65 s piros kisdedet álmodik
a vasöntő az ércformákba.
Minden nedves, minden nehéz.
A nyomor országairól
térképet rajzol a penész.

- 70 S amott a kopár réteken
rongyok a rongyos füveken
s papír. Hogy' mászna! Mocerog
s indulni erőtlén...
- 75 Nedves, tapadós szeled mása
szennyes lepedők lobogása,
óh éj!
Csüngsz az egen, mint kötelen
foszló perkál s az életen
a bú, óh éj!
- 80 Szegények éje! Légy szemem,
füstölögj itt a szívemen,
olvaszd ki bennem a vasat,
álló üllőt, mely nem hasad,
kalapácsot, mely cikkan pengve,
85 – sikló pengét a győzelemre,
óh éj!
- Az éj komoly, az éj nehéz.
Alszom hát én is, testvérek.
Ne üljön lelkünkre szenvedés.
90 Ne csipje testünket féreg.

70 A sorral nem kezdődik új szakasz.

Szövegforrások:

Külvárosi éj (1932. okt.) 3–6. Az 54. sor *búja*, a 64. sor *öntőműhely* és a 79. sor *bú* szavának kivételével mindegyik i-u-ü rövid. A Medvetánc szövegétől ezenkívül csak néhány apróságban tér el: **12 téren**, **15 a gyáarak**, **24 áll 50 benn'**

Medvetánc (1934. dec.) 62–64. E kiadás alapszövege. A 15. sor végén a hiányzó vesszőt KÉ alapján pótoltam.

ÖM 1952. II, 64, 386. (A 61–62. sor tévesen nem külön szakaszként.) – ÖM 1955. II, 55, 392. – ÖV 1984. 418. sz.

421. Ritkás erdő alatt

Ritkás erdő alatt a langy tó,
lukba búvik piros bogárka,
fű biccen szürke csöpp varangytól
és a szántón borong a nyárfa.

5 Magos muharban hasán horkol
odvas dorong, a végén gomba.
Nézi teltkeblű öreg hordó;
puha moha meg zsíros donga.

10 Lebeg a hosszú szél lebontva,
– késő, szép délután ez, késő –
fodraiból a levelet
fésüli zümmögő fésű.

15 S a köd szoptatós melle buggyan
a ráncos szoknyájú hegyek közt, –
így volt. Egy ember ült a porban
s eltűnt a kifeslő jegyek közt.

Szövegforrások:

Külvárosi éj (1932. okt.) 12. A 3. sor *fű* szavának kivételével mindegyik i-u-ü rövid. Ezenkívül egyetlen eltérés a Medvetánc szövegétől: *7 telt keblű*

Medvetánc (1934. dec.) 73. E kiadás alapszövege. A 12. sor *fésű* szavának *ü*-jét sajtóhibának tekinttem és javítottam, mint az ÖM.

ÖM 1952. II, 72, 387. – ÖM 1955. II, 64, 394. – ÖV 1984. 419. sz.

422. Ordas

Éles a szeme a vadnak,
ragadozónak, szabadnak.
Mint a kék tél s a gyötrelem,
világos és könyörtelen.

5 Ordas kapál az ugaron;
ugassatok az udvaron.
Vonítsatok, de ne nagyon,
meghallja az árny a fagyon.

10 Zúzmara-lógókkal illan,
jég fénye közt tovavillan;
a kín csattogó hercege,
álmunk házőrzője, ebe!

15 Friss havat zabál még s érzi
husotok, amint bevérzi.
Eltűnődik, száját nyalja
s morog, de maga se hallja.

Szövegváltozatok:

15–16 KÉ *Tűnődik még, száját nyalja,
csendben, hogy maga se hallja.*
g *eltűnődik, száját nyalja,
csendben, hogy maga se hallja.*

Szövegforrások:

Külvárosi éj (1932. okt.) 13. A 7. és 11. sor í-je rövid.
g PIM JA 582. Csak a 15–16. sor változata, géppróbaként. (A 15. sorban gépelési hibából: szájjáz)
A lap másik oldalán *A vásártéren...* (437) és az *És ámulok...* (611) kezdetű töredék.
Medvetánc (1934. dec.) 72. E kiadás főszövege.

ÖM 1952. II, 54, 384. – ÖM 1955. II, 54, 392. – ÖV 1984. 420. sz.

423. A hetedik

E világon ha ütsz tanyát,
hétszer szüljön meg az anyád!
Egyszer szüljön égő házban,
egyszer jeges áradásban,
5 egyszer bolondok házában,
egyszer hajló, szép búzában,
egyszer kongó kolostorban,
egyszer disznók közt az ólban.
Fölsír a hat, de mire még?
10 A hetedik te magad légy!
Ellenség ha elődbe áll,
hét legyen, kit előtalál.
Egy, ki kezdi szabad napját,
egy, ki végzi szolgálatját,
15 egy, ki népet ingyen oktat,
egy, kit úszni vízbe dobtak,
egy, ki magva erdőségnek,
egy, kit őse böggve védett,
csellel, gánccsal mind nem elég, –
20 a hetedik te magad légy!
Szerető után ha járnál,
hét legyen, ki lány után jár.
Egy, ki szívet ad szaváért,
egy, ki megfizet magáért,
25 egy, ki a merengőt adja,
egy, ki a szoknyát kutatja,
egy, ki tudja, hol a kapocs,
egy, ki kendőcskére tapos, –
dongják körül, mint húst a légy!
30 A hetedik te magad légy.
Ha költenél s van rá költség,
azt a verset heten költsék.
Egy, ki márványból rak falut,
egy, ki mikor szülték, aludt,
35 egy, ki eget mér és bólint,
egy, kit a szó nevéen szólít,
egy, ki lelkét üti nyélbe,

egy, ki patkányt boncol élve.
 Kettő vitéz és tudós négy, –
 40 a hetedik te magad légy.

S ha mindez volt, ahogy írva,
 hét emberként szállj a sírba.
 Egy, kit tejes kebel ringat,
 egy, ki kemény mell után kap,
 45 egy, ki elvet üres edényt,
 egy, ki győzni segít szegényt,
 egy, ki dolgozik bomolva,
 egy, aki csak néz a Holdra:
 Világ sírköve alatt mégy!
 50 A hetedik te magad légy.

Szövegváltozatok:

- 4–9 k₁ *egyszer ahol áradás van
 egyszer késsel a blúzában,
 egyszer hajló szép buzában,
 egyszer <kongó> disznók közt az ölben,
 egyszer pedig kolostorban.
 Fölsir a hat s ám mire mégy?*
- 11 k₁ *Ellenség ha utadba áll,*
- 13–15 k₁₋₂ *Egy, ki népet ingyen oktat,
 egy, kit úszni vízbe dobtak,
 egy, ki végzi szolgálatát,*
- 16–18 k₁ *egy, ki kezdi szabadságát,
 egy, kit őse foggal őrze,
 egy, ki tudja, uj faj őse*
- k₂ *egy, ki <végzi> kezdi szabad napját,
 egy, kit őse bögve védett,
 egy, ki magva erdőségnek*
- 41–44 k₁₋₂ *S ha nem óhajtsz többet álmat,
 hétszer kell a sírba' hálnod!
 Egyszer ölben tejes szájjal,
 egyszer ölben sebes szájjal.*
- 45 k₁(1) *Egyszer üres pléhfazékkal*
 k₁(2) k₂ *Egyszer üres edényekkel,*
 PN KÉ *egy, ki forgat üres edényt;*
- 46 k₁ *egyszer győzve a tömeggel.*
 k₂ *egyszer győzve szegényekkel.*
- 47 k₁₋₂ *Egyszer munkádra omolva,*
- 48 k₁ *egyszer csak nézve a Holdra:*
 k₂ *egyszer eszmélve a Holdra*
 PN *egy, ki föleszmél a Holdra:*
- 50 k₁ *Hetedik halott magad légy.*

Egyéb eltérések: **2, 3** k₁ PN *szüljön* **8** PN *ólban!* **10** k₁ *légy.* **11** k₂ *Ellenség<re>* **12** k_{1,2} PN *előtalál!* **14** k₂ *vizbe* **15** k₁ *ki <szolga> végzi* k₂ *szolgálatját,* **18** PN *védett;* **23** M *szivet* PN *szívet* **28** PN *tapos;* – **32** PN *költsék!* **34** PN *szülték,* **40** PN *légy!* **41** k₁ Az *álmot,* szó *o*-ja *a*-ból javítva; th. javítása. **42** k₁ A *sirba'* ebből javítva: *sirban* A *hálnod!* *o*-ja *a*-ból javítva; th. javítása. k₂ *hálnod.* PN *sírba!* **43** KÉ *egy,* (Sh.) **45** KÉ *edényt,* **47** k₁ *egyszer* (Th.) **49** k₁ *világ sirköve alatt mégy.*

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 446/1–2. (István Jánostól.) Az 1. lapon az 1–2. szakasz változata a 19–20. sor híján, a 2. lapon az utolsó szakasz változata. Cím nélkül, azonnali javításokkal.

k₂ PIM JA 446/3–4. (István Jánostól.) A 3. lapon a 2. szakasz 11–18. sorának, a 4. lapon az utolsó szakasz 42–48. sorának változata, cím nélkül. A 3. lap verzóján: *A hold, sirkő*

A kéziratok szövegét Wacha Imre adta ki: ItK 1964. 63.

Pesti Napló 1932. okt. 23. A szakaszok 3–7. sorának végén pontosvessző áll.

Külvárosi éj (1932. okt.) 16–18. Az *i*-*u*-*ü* mind rövid.

Medvetánc (1934. dec.) 74–75. E kiadás szövege. A 23. sorban a *szivet* szót PN alapján *í*-vel írtam.

ÖM 1952. II, 61, 386. – ÖM 1955. II, 62, 394. (A 2. sorban hibásan: *még*) – ÖV 1984. 421. sz.

424. Emlék

Apró, kemény kontyú ángyom
réz-homloka fénybe clikkan,
réz-hajlással földet érint,
búzát kötöz csörögve a nyomainkban.

5 Ki kél pergő, könnyű hintón?
Arany haja sétál, mászkál.
Mi mint búza s ő pirosuló
napernyővel, mint a pipacs, fölöttünk száll.

10 Ángyikám mint rézből öntött,
áll a zizegő mezőben.
Por lombjai hajladoznak.
Bogár szemén piros villog eltűnőben.

Majd áttetsző krumpli gőzlött,
hűtötte a csendes este.
15 Ángyom sóhajtott s elvillant
a sűrűlő szürkületben még egy fecske.

S jóéjszakát szólt a szalma.
Jószágaink ciripelgettek
s jószágunk volt a föld, az ég,
20 a tücsköknek a csillagok felelgettek.

Szövegforrások:

Külvárosi éj (1932. okt.) 19. A 7. sor *búza* és a 16. sor *sűrűlő* szavának kivételével az i-u-ü betűkön sehol sincs hosszú ékezet.

Medvetánc (1934. dec.) 71. E kiadás alapszövege. A 8. sor végén pótoltam a hiányzó pontot.

ÖM 1952. II, 70, 387. – ÖM 1955. II, 65, 394. – ÖV 1984. 422. sz.

425. Medvetánc

Fürtös, láncos, táncos, nyalka,
aj de szép a kerek talpa!

Hova vánszorogsz vele?

Fordulj a szép lány fele!

5 Brumma, brumma, brummadza.

Híres, drága bunda rajtam,
húsz körömmel magam varrtam.

Nyusztból, nyestből, mókusból,
kutyából meg farkasból.

10 Brumma, brumma, brummadza.

Gyöngyöt őszig válogattam,
fogaimra úgy akadtam.

Kéne ott a derekam,
ahol kilenc gyerek van.

15 Brumma, brumma, brummadza.

Azért járom ilyen lassún,
aki festő, pingálhasson.

A feje a néninek
éppen jó lesz pemszlinek.

20 Brumma, brumma, brummadza.

Kinek kincse van fazékkal,
mér a markosnak marékkal.

Ha nem azzal, körömmel,
a körmösnek örömmel.

25 Brumma, brumma, brummadza.

Szép a réz kerek virága,
ha kihajt a napvilágra!

Egy kasznárnak öt hete
zsebbe nőtt a két keze.

30 Brumma, brumma, brummadza.

Állatnak van ingyen kedve,
aki nem ad, az a medve.

Ha megfázik a lába,
takaródzzék deszkába.

35 Brumma, brumma, brummadza.

426. A kanász

Az én falkám olyan falka,
ondolálva van a farka.
Orrukban csak magyar mód
csillog egy kis aranydrót.

5 Van egy pösze kis malacom,
fővárosi grófkisasszony.
Sóhajtott is egy ízbe,
nézi magát a vízbe.

10 Van nekem egy oly kis kanom,
szelid szóra kezes nagyon.
Az ha fogja s egyet túr,
a kőkastély felfordul.

15 Van egy semmi kis furulyám,
nem nőtt az, csak datolyafán.
Azt ha fúvom, hull a makk,
a fák tánkra állanak.

20 S ahány felhő, összeszalad,
ha csördítem ustoromat.
Réz a nyele, szikrázik.
De sok szoknya megázik!

Szövegforrások:

Külvárosi éj (1932. okt.) 25. Az i és u betűkön sehol nincs hosszú ékezet. Utánközlése: A Toll 1932. dec. 15.

Medvetánc (1934. dec.) 78. E kiadás főszövege.

ÖM 1952. II, 63, 386. – ÖM 1955. II, 68, 395. – ÖV 1984. 424. sz.

425. Medvetánc

Szövegforrások:

Külvárosi éj (1932. okt.) 20–21. Az i és u betűkön sehol sincs hosszú ékezet. A 27. sor végén pont van. Utánközlése: A Toll 1932. dec. 15.

Medvetánc (1934. dec.) 76–77. E kiadás alapszövege. A 23. sor végén hiányzó vesszőt KÉ alapján pótoltam.

ÖM 1952. II, 68, 386. (A 16. sorban: lassun,) – ÖM 1955. II, 66, 394. – ÖV 1984. 423. sz.

427. Eső

- Kaszák villannak az egen,
suhogó rendekben dől a zápor.
Nagy nyalábokban, szélesen
borul a szál, zizeg, aláhull.
5 És búzaszemekként a cseppek
tetőkön pattognak, peregnek.
- Kaszák villognak? Szuronyok.
Golyók kopognak, csörögnek boltok,
futók sortüze vet lobot,
10 porzik a füst, összeszorított
foggal a föld tömege zendül.
Setét lé bugyog az erekből.
- Vagy csak motor zúg? S gép szövi
az aláomló puha kelmét?
15 S a kínzott talajt befödi,
mint orsózaj a fáradt elmét?...
Ősz anyó, – kerek tükröt vágott.
Mit láttok benne, proletárok?

Szövegváltozatok a Valóságban:

- 7 *Kaszák cikkannak?... Szuronyok!*
12 *Setét vér bugyog az ereszből.*
14 *az esőt, e puha kelmét?*
17 *Ősz eső motyog: „Tükröt tárok.”*

Más eltérések ugyanott: **4** szál. (Sh.) **5** búzaszemekként **7** cikkannak?... (Sh.) **8–9** boltok. *Futók 10 füst! Összeszorított 15 kinzott 16 elmét?*

Szövegforrások:

Valóság 1932. jún. A versszakok első sora beljebb van kezdve.
Külvárosi éj (1932. okt.) 22. E kiadás alapszövege. A 10. sor *összeszorított* és a 15. sor *kinzott* szavát hosszú í-vel írtam.

ÖM 1952. II, 55, 385. – ÖM 1955. II, 58, 393. – ÖV 1984. 416. sz.

428. Határ

Dongó ödöng az erdő szélénél.
Harkály kopog, gyík ragyog. Marha bög.
S tovaringatja fodrosan a szél
a tünődve zümmögő időt.

5 Gyúrt, sárga táj, az égi mellig ér,
muharmező, kemény kötény, nehéz –
mi van benne? Amott fut egy kis ér
s itt ház ül. Kisfia, az ól, idenéz.

10 Poros a víz, nincs kedve kéklenni.
Zörrenő fák közt pikkelylik az út –
és gomolygón új korunk vénjei,
kik elhagyták az omladó falut.

15 Hátha kenyér nő idegen igán.
Lassan ügetnek, barnák s csontosak.
Csöpp cókókjuk gunnyaszt a taligán.
Fönn felhők lágy batyui bomlanak.

20 S sziszeg a por, rájuk locsog a sár –
na, ki ad nektek munkát, kenyeret?...
Tétova szunyog sír és a határ
száraz szemekkel magába mered.

Szövegváltozatok:

- 2 PH KÉ *harkály kopog, gyík ragyog, messzi bög*
6 PH *muharos rét, kemény kötény, nehéz –*
11 PH *s rajt új korunk kora öregjei,*
KÉ *s rajta gomoly, korunk öregjei,*
16 PH *(Már lágy a táj s mint anyaöl, fogad.)*
17–18 PH KÉ *S sziszeg a por, csufolkodik a sár –*
na, ki ad nekik munkát, kenyeret?

Egyéb eltérések: 1 PH *szélénél*, 2 KÉ *Harkály [...]* ragyog. *Messzi bög*. 3 PH s 5 KÉ *Gyúrt PH ér*; 9 PH *kéklenni*; 10 PH *zörrenő [...]* ut KÉ *ut*, 13 PH KÉ *igán!* 14–15 PH *csontosak, csöpp*

Szövegforrások:

A Pesti Hírlap Vasárnapja 1932. okt. 2. Az i-u-ü betűkön sehol sincs hosszú ékezet.
Külvárosi éj (1932. okt.) 24. Az i-u-ü betűkön sehol sincs hosszú ékezet.
Medvetánc (1934. dec.) 61. E kiadás főszövege. Utánközlései: Új magyar költők. Bp. [1936.] II, 63.; Magyar Út 1937. ápr. 22.

ÖM 1952. II, 73, 387. (A 16. sorban: batyúi) – ÖM 1955. II, 61, 394. – ÖV 1984. 417. sz.

429. Fák

- Puha szántások esővert, leves
gerezdjei között
csüggedten várják a fák a sebes,
apadt mellű ködöt.
- 5 Sárga levelük lefele konyul,
törzsük vizes, ragyog.
Kisírtan állnak – gyorsan alkonyul
s e fák magányosok.
- 10 Még gallyas, vágatlan, sudár alak
mind: hántatlan dorong.
Fényes gyümölcsük helyén hallgatag,
zömök varjú borong.
- 15 Görcsösen fogja ijedt gyökerük
az elmálló talajt.
Nedvük sebesen kering, tüdejük
még zörren, még sohajt.
- 20 Rügyre gondolnak mormolva e fák.
S a tág ég tiszta, nagy –
reggel az erkölcs hűvös, kék vasát
megvillantja a fagy.

Helyesírási eltérések: 2 g KÉ között, 3 g KÉ sebes 7 g KÉ állnak, KÉ alkonyul, 9 KÉ vágatlan 18 g nagy, –

Szövegforrások:

g PIM JA 150/41. Az i-u-ü mind rövid. A sorok egy vonalban kezdődnek. Előtte a *Háló* (430).

Külvárosi éj (1932. okt.) 29. Az i-u-ü mind rövid. A sorok egy vonalban kezdődnek. Utánközlése:
A Toll 1932. dec. 15.

Medvetánc (1934. dec.) 70. E kiadás főszövege.

ÖM 1952. II, 60, 385. – ÖM 1955. II, 71, 395. – ÖV 1984. 426. sz.

430. Háló

Hull a hajam, nincs kenyérem,
tollam vásik,
halász bátyám így veszett el.
Él így más is.

5 Idegeim elmeritem,
mint a hálót,
hust fogni s a nehéz vizen
könnyű álmot.

10 Szakadt lehet – gondolkozom, –
az én hálóm.
Kiaggatom, megfoltozom.
S íme, látom –

15 Kiterített fagyos hálóm
az ég, ragyog –
jeges bogai szikrázón
a csillagok.

A gépirat szövegváltozatai:

- 3–4 *halász bátyám elhullt; velem
él sok más így.*
7 *fogni hust és nehéz vizen*
12 *S félve látom –*

Más eltérések: **2** g(1) *vásik*, g(2) *vásik*; **3** g(1) *Halász M bátyám* (Sh.; a kötet számos példányában maga a költő kijavította.) **4** KÉ *egy* (Sh.; a kötet számos példányában maga a költő *igy*-re javította.) **9** g *gondolkozom* – **10** g(1) *hálóm*, g(2) *hálóm*, – **11** g *kiaggatom*, **13** g *Kiterített*, **14** g(1) *az ég, ragyog*, g(2) *az ég! ragyog*, –

Szövegforrások:

g PIM JA 150/41. A 2., 10. és 14. sor központozását a költő tintával módosította. Az í-ü-ű betűk hosszú ékezetét nem pótolta. Alatta a *Fák* (429).

Külvárosi éj (1932. okt.) 31. Mindegyik i-u-ü rövid.

Medvetánc (1934. dec.) 65. E kiadás főszövege.

ÖM 1952. II, 71, 387. – ÖM 1955. II, 73, 395. – ÖV 1984. 427.

431. A cipő

Költő vett föl, pici lábán
egy ilyen tapos,
két megtörött, szelid orcám
azért bánatos.

5 Fény deszkázhat, ég füstölhet.
Lekvár lesz a sár?
Neki mindegy. Füzőmből meg
kanócot csinál.

10 Sziszeghetek, ügyet se vet
rám, a marcona.
Kiadhatom a lelkemet, –
ennek nincs hona.

15 S ha szívemet künn az uccán
elébe teszem,
elpirul ugyan, de aztán
döfköd mérgesen.

20 Nyelvem néha rája öltöm;
visszanéz csunyán
s ő is, az én morcos költőm
nyelvét ölti rám.

Volt fényes és szép életem.
Hordott egy huszár
s váltogatott, a hűtelen.
Ennek vége már.

25 Ne tartott vón ilyen árra,
vetett volna ki
Észak homályló havára
dérrel porlani,

30 vagy Dél izzadt erdejében
tigris tépne szét,
vagy gyík fülelné belőlem
az éj gyors neszét,

vagy egy éjjel hordanának
szét a természetek, – –

35 vagy tengeri zöld homálynak,
 ahol elleszek

 virágállatok közt csendben,
 mint cipő-virág,
 mig belepnek puha testtel
40 iszamos csigák.

 Oh, sudarán fa lombjának,
 szagolna maki,
 vagy csak mocsári gólyának
 vetett volna ki!

45 Az is befűzne kigyóval,
 szállana velem,
 lassút lépne s állva tollal
 fedné egy felem.

 Rab vagyok a költő lábán,
50 két éve tapos,
 két megtörött, szelid orcám
 azért bánatos.

Szövegforrása: Külvárosi éj (1932. okt.) 26–28. A 38. sor végéről hiányzó vesszőt pótoltam. Utánközlése: Hetivásár (Hódmezővásárhely) 1932. dec. 27.

ÖM 1952. II, 56, 385. – ÖM 1955. II, 69, 395. (A 25. sorban hibásan: *Nem*) – ÖV 1984. 425. sz.

432. A város peremén

A város peremén, ahol élek,
beomló alkonyokon
mint pici denevérek, puha
szárnyakon száll a korom,
5 s lerakódik, mint a *guanó*,
keményen, vastagon.

Lelkünkre így ül ez a kor.
És mint nehéz esők
vastag rongyai mosogatják
10 a csorba pléhtetőt –
hiába törli a bú szívünkről
a rákövesedőt.

Moshatja vér is – ilyenek vagyunk.
Uj nép, másfajta raj.
15 Másként ejtjük a szót, fejünkön
másként tapad a haj.
Nem isten, nem is az ész, hanem
a szén, vas és olaj,

a való anyag teremtett minket
20 e szörnyű társadalom
öntőformáiba lötytyintve
forrón és szilajon,
hogyan helyt álljunk az emberiségért
az örök talajon.

Szövegváltozatok:

Cím	g ₁₋₂ K NSZ G	Óda
6	g ₁₋₂ K NSZ G MN	<i>lassúdan, vastagon.</i>
17	NSZ	<i>Nem a Sors, nem is az Ész, hanem</i>
19	g ₂	<i>megértett anyag teremtett minket</i>
	G	<i>tudatlan anyag teremtett minket</i>

Egyéb eltérések: 2 g₁₋₂ K NSZ G MN *alkonyokon*, 4 g₁₋₂ NSZ G MN *korom* 5 NSZ g₂ MN *guanó*, (Nincs kiemelve.) 6 G MN *lassúdon*, (Sh.) 7 g₁ *igy MN kor* (Sh.) 10 g₁ K NSZ G MN *pléhtetőt*, – 11 NSZ G *szívünkről* 13 g₁ K NSZ *is: MN is, K Ilyenek MN vagyunk* (Sh.) 14 NSZ *Új* 15 G *szót*; 17 g₁₋₂ K *Ész, G „Ész”*, 18 NSZ *olaj*, – G *olaj* – 19 g₁ K NSZ *Való Anyag* g₁ K *minket*, 20 g₁ *a* (Gh.?) g₁ K *szörnyű*

- 25 Papok, katonák, polgárok után
 így lettünk végre mi hú
 meghallói a törvényeknek;
 minden emberi mű
 értelme ezért bűg mibennünk,
 30 mint a mélyhegedű.
- Elpusztíthatatlant annyian,
 mióta kialakult
 naprendszerünk, nem pusztítottak
 eddig, bár sok a mult:
 35 szállásainkon éhinség, fegyver,
 vakhit és kolera dúlt.
- Győzni fogó még annyira
 meg nem aláztatott,
 amennyire a csillagok alatt
 40 ti megaláztatok:
 a földre sütöttük szemünk. Kinyílt
 a földbe zárt titok.
- Csak nézzétek, a drága jószág
 hogy elvadult, a gép!
 45 Törekeny falvak reccsennek össze,
 mint tócsán gyöngye jég,
 városok vakolata omlik,
 ha szökken; s döng az ég.

27 NSZ

betöltői a törvényeknek;

41 g₁₋₂ K NSZ

A földre sütöttük szemünk s kinyílt nekünk

44 g₁

hogy megvadult! – a gép.

26 K NSZ G *így* 27 g₁ *törvényeknek*: MN *törvényeknek*. g₃(1) *törvényeknek*, 28 MN Minden 31 g₁ K *Elpusztíthatatlant* MN *Elpusztíthatatlan* (Sh.) g₁ MN *annyian* 32 MN – *mióta* K *kialakult*. (Sh.) 33 g₁ K G *Naprendszerünk*, MN *naprendszerünk* – g₁ K *pusztítottak* 34 g₁ K NSZ *mult*, – g₂ G *mult* – MN *mult*. 35 MN *Szállásainkon* NSZ *éhinség*, 36 g₁ K *dult*. 37 MN *Győzni fogó* 40 g₁₋₂ K NSZ MN *megaláztatok*. G *megaláztatok*; 41 NF *sütöttük* (Sh.) NSZ *kinyílt* G *szemünk s kinyílt* MN A [...] *szemünk s kinyílt* 43 g₁ K *nézzétek* – 44 NSZ g₂ *hogy* K *elvadult!* – *a gép*. g₂ *elvadult* – MN *elvadult: a gép*. 46 g₂ *jég*; 47 G *ömlik*, (Sh.)

- 50 Ki inti le – talán a földesúr? –
a juhász vad ebét?
Gyermekkora gyermekkorunk. Velünk
nevelkedett a gép.
Kezes állat. No, szóljatok rá!
Mi tudjuk a nevét.
- 55 És látjuk már, hogy nemsoká
mind térdre omlotok
s imádkoztok hozzá, ki pusztán
a tulajdonotok.
De ő csak ahhoz húz, ki néki
60 enni maga adott...
- Im itt vagyunk, gyanakvón s együtt,
az anyag gyermekei.
Emeljétek föl szivünket! Azé,
aki fölemeli.
- 65 Ilyen erős csak az lehet,
ki velünk van teli.
- Föl a szívvel, az üzemek fölé!
Ily kormos, nagy szivet
az látott-hallott, ki napot látott
70 füstjében fulladni meg,
ki lüktetését hallotta a föld
sok tárnás mélyeinek!

- 55 g₁ g₂(1) K NSZ *Mi tudjuk a törvényt! Nemsoká*
g₂(2) *Ha így megy tovább, nemsoká*
G *Azt is tudjuk, hogy nemsoká*
67 g₁₋₂ K NSZ G *Föl a szívvel a gyárok fölé!*

49 NF *le?* – (Sh.) g₁₋₂ K NSZ *le*, G *le* (talán a földesúr?) MN *le*, – g₃ *le* – g₁ NSZ földesúr, K g₂ földesúr, 51 NSZ Gyermekkora: g₂ gyermekkorunk, – velünk MN gyermekkorunk: 52 g₁ K gép; g₂ gép! 53 g₁ K kezes állat. Na, (k-ban No,-ra javítva.) NSZ g₂ Na, 54 g₁ K Mi (Kiemelve.) NSZ nevét! 55 g₂(1) törvényt. g₁(1) nemsoká 58 g₁ K tulajdonotok! 59 MN De ő is csak (Sh.?) g₁ húz, 60 NSZ MN adott. 61 NSZ Im, g₂ Im, itt vagyunk 62 g₁ K Anyag g₁₋₂ K NSZ gyermekei! 63 g₁₋₂ K szivünket – azé, NSZ G szivünket, – azé, 64 g₁₋₂ K G fölemeli! 66 G MN Ki (Sh.) 67 NSZ G MN szívvel g₃ szívvel, 68 NSZ szivet g₃ szivet, 69 g₁ K MN látott, hallott, NSZ aki (Sh.) 70 G meg; MN meg. 71 MN Ki g₁ K Föld 72 k G sok-tárnás g₂ G MN mélyeinek. NSZ mélyinek.

- Föl, föl!... E fölosztott föld körül
 sír, szédül és dülöng
 75 a léckerítés leheletünktől,
 mint ha vihar dühöng.
 Fújjunk rá! Föl a szívvvel,
 füstöljön odafönt!
- Míg megvilágosul gyönyörű
 80 képességünk, a rend,
 mellyel az elme tudomásul veszi
 a véges végtelent,
 a termelési erőket odakint s az
 ösztönöket idebent...
- 85 A város peremén sivít e dal.
 A költő, a rokon,
 nézi, csak nézi, hull, csak hull a
 kövér, puha korom,
 s lerakódik, mint a *guanó*,
 90 keményen, vastagon.
- A költő – ajkán csörömpöl a szó,
 de ő, (az adott világ
 varázsainak mérnöke),
 tudatos jövőbe lát
 95 s megszerkeszti magában, mint ti
 majd kint, a harmóniát.

- 73 g₁₋₂ K NSZ MN Föl! Föl! A fölosztott Föld körül
 G A földarabolt Föld körül
 74 g₁ K már szédül és dülöng
 91 g₁ Uj költő, – ajkán csörömpöl a szó,

73 NSZ g₂ MN Föl, föl! [...] föld 74 k sír, 75 NSZ G léckerítés NSZ leheletünktől, 77 NSZ Fújjunk g₁₋₂ K NSZ szívvvel! G MN szívvvel – 78 g₁₋₂ K NSZ Füstöljön G odafönt. 79 K NSZ G Míg g₁ K NSZ G megvilágosul g₁ K gyönyörű 80 MN képességünk: 84 g₁(1) idebent. NSZ idebent... (Sh.) 85 G MN a dal. (Sh.?) 87 K nézi, csak nézi: 88 g₁₋₂ K NSZ G MN korom 89 G s lerakodik, (Sh.) NSZ g₂ MN guanó, (Nincs kiemelve.) 91 K NSZ költő, – G költő? – Ajkán MN költő K szó; 92 g₁₋₂ K NSZ G MN g₃(1) az 93 g₁ K mérnöke g₂ k NSZ G MN g₃(1) mérnöke, 96 G kint (Sh.) MN kint –

Szövegforrások:

- g₁ PIM JA 61. A hosszúság jelölése, az 55. és 84. sorban a helyesírás módosítása piros ceruzával. Korunk (Kolozsvár) 1933. július–augusztus, 563–564. Népszava 1933. nov. 19.
- g₂ PIM JA 148/20–21. Az 55. sor tintával módosítva. Az i-u-ü mind rövid. A gépirat a Tiszta szívvel kötet összeállításakor, 1934 nyarán készült. Az első lap indigós másolata: JA 148/22.
- k PIM JA 34. Módosítások (tintával) a Korunk nyomtatott szövegének 53., 72., 74. és 93. sorában. Hasonmása: ÖM 1952. 80. l. után.
- Gondolat 1936. január–február, 11–13.
- Magyar Nap (Moravská Ostrava) 1937. aug. 1. Az i-u-ü betű a 67. és 85. sor *i*-jének kivételével mind rövid. A szedés talán a Gondolat egy átjavított példányáról készült, lásd a 6., 66. és 85. sort. Utánközlése: Kanadai Magyar Munkás 1937. szept. 4.
- g₃ PIM JA 137/III/4–5. A hosszúság jelölése, a 27. és 92–93. sorban a központozás módosítása tintával. A Nagyon fáj nyomdai gépirata.
- Nagyon fáj (1936. dec.) 24–29. E kiadás alapszövege. A 41. és 49. sor sajtóhibáit javítottam. Utánközlése: Népszava Naptár 1938. [1937. nov.] 28.
- ÖM 1952. II, 81, 389. – ÖM 1955. II, 86, 398. – ÖV 1984. 437. sz.

1932. november–1934. december

433. Invokáció

- Énekelni oly nehéz, hol kíváncsi szemek figyelnek,
Mégis, elfogódva bár,
Fújd el dalod, zengd a munkások dalát.
Föl vagy húzva az életre s végül minden óramű lejár.
5 Nyisd meg szived, a világ alázatosan ül a kapunál.
Ez itt körül mind ellenség, gondold meg jól, az nyugalmat ad.
Énekelni oly nehéz itt, énekelj a munkások dalát!
- Tekints körül e tört síkon, melyre kövér falkában épp betör a homály.
Nincs ideje vigadásnak, ládd, a nap is feldöntött pohár.
10 Mi már nyugtalan álmunkhoz készülődünk – drága a világ, –
Cirpelni kezd a fáradtság; énekelj a munkások dalát!
- Óh hogy fetreng a nagy este! Erdős öléből sötéten dől a vér.
Az orvos szerint százhusz milliónak nem jut egy falat kenyér.
Ama százhusz millióban, mely a hold-zsupp földte ólban rongyaiba váj,
15 Megszületett az a Gyermeke, kit nem véd sem Isten, sem Király –
Egész világ ege alatt
Emeld föl műszered, szavadat, –
Ismered a modern pszichológiát, –
Szíved elöl nincs menekvés. Énekelj a munkások dalát!
- 20 Rebbentsd meg a kíváncsiak gúnyos csapatát.
Hölgyek, urak, ismerősök. Mosolyogni akarsz, mint barát.
Rájuk vagy utalva. S mintha néznétek egymást ablakon át.
– Csörrenjen meg az az üveg! Énekelj a munkások dalát!

A kolozsvári Korunk 1932. decemberi számából. A 4. sor *óramű* és a 17. sor *műszered* szavának kivételével valamennyi i-u-ü rövid. A hiányzó hosszú ékezeteket hozzávetőleg pótoltam.

ÖM 1952. II, 76, 388. (A 11. sorban hibásan: ciripelni) – ÖM 1955. II, 74, 395. (A 19. sorban hibásan: előtt) – ÖV 1984. 428. sz.

434. [Hová forduljon az ember...]

Hová forduljon az ember, ha nem tartozik a harcosok közé,
nem dob be ablakot, nem tép föl uccaköveket?

Hová forduljon az ember, ha nem tartozik a harcosok közé
és nem elégedetlen, bár nem elégedett?

- 5 Hová forduljon az ember – ismétli megint az ismerős.
Borostás arca mintha látna, de a szeme semmit se néz, akár a halé.
Milyen gyöngé és bánatos! És bánata mily alapos, erős!
Meghalni semmiért sem tudna, de ha villamos ütné el, bátran állna
a halál elé.
- 10 Tudja mindazt, mit én tudok, de nem onnan tudja, ahonnan én.
Eszét külön, szívet külön szárnyalja be az egyröptü szó.
– Madarat lát? – pihe suhan s a csontváz ott áll messzi kopasz ág
zörgő tetején – –
néki a fogalmak hideg vasak, miket csak messziről szemlélni jó.
Nézd! szólnék, de mit is mondjak? Meghallgat, de legbelül egy
öregre figyel
ki szomorúan mosolyogva őszi esőben lebontott hajjal bolyong
15 hűvös szelét már én is érzem s megrendülök. El innen, el –
Ellenség ő, ellenségünk páralepte szemeivel –
nekünk vaskörmével kívül, a hideg kályhán csörömpöl, guggol a
gond.

Szövegforrása a PIM JA 444. jelzetű kézírata. Tintával írt tisztázat, szövegmódosításokkal. A korábbi szöveg:

6 *Borostás arca mintha látna, de a szeme semmit se néz, mint a halaké.*

7 *Milyen gyöngé és bánatos! Bánata mily alapos, erős!*

12 *s így a fogalmak hideg vasak, miket csak messziről szemlélni jó.*

15 *a hűvös szelet már én is érzem s megrendülök. El innen, el –*

Tollhibák javításai: 4 és nem <ege> 17 nekünk <kivül> vaskörmével

Németh Andor, 1938. 246. („Németh Andornak” címen.) – ÖM 1952. II, 100, 394. – ÖM 1955. II, 100, 404. (A 13. sorban hibásan: mit kis) – ÖV 1984. 429. sz.

435. [Tehervonatok tolatnak...]

Tehervonatok tolatnak,
a méla csörömpölés
könnyü bilincseket rak
a néma tájra.

5 Oly könnyen száll a hold,
mint a fölszabadult.

A megtört kövek
önnön árnyukon fekszenek,
csillognak
10 maguknak,
úgy a helyükön vannak,
mint még soha.

Milyen óriás éjszaka
szilánkja ez a sulyos éj,
15 mely úgy hull le ránk,
mint a porra a vasszilánk?

Napszülte vágy!
Ha majd árnyat fogad az ágy,
abban az egész éjben
20 is ébren
maradnál?

A raktár
előtt poros lámpa ég.
Csak látszik, nem világít,
25 ilyen az ész, ha áhit.
Pislog élénken, holott
nagy halott
fény az ég.

Szövegforrása egy tintával írt tisztázat. (MTAK Ms 6179/8.) Ascher Oszkártól Frankl Sándornéhoz, tőle Aczél Györgyhöz, majd az ő hagyatékával a MTAK-ba került. A költő az 1. sor végi vesszőt pontból, a 2. sor névelőjét A-ból javította.

Németh Andor, 1938. 258, 354. (Az 1–21. sor a teljes versek között, „Vázlat a Külvárosi éjhez” címen, az utolsó szakasz a töredékek között.) – ÖM 1952. II, 97, 394; 310, 443. (Németh Andor kiadásából.) – ÖM 1955. II, 98, 403. – ÖV 1984. 430. sz.

436. Téli éjszaka

Légy fegyelmezett!

A nyár
ellobbant már.

5 A széles, szenes göröngyök felett
egy kevés könnyű hamu remeg.
Csendes vidék.

A lég
finom üvegét
megkarcolja pár hegyes cserjeág.
10 Szép embertelenség. Csak egy kis darab
vékony ezüstrongy – valami szalag –
csüng keményen a bokor oldalán,
mert annyi mosoly, ölelés fönnakad
a világ ág-bogán.

15 A távolban a bütykös vén hegyek,
mint elnehezült kezek,
meg-megrebbenve tartogatják
az alkonyi tüzet,
a párolgó tanyát,
20 völgy kerek csöndjét, pihegő mohát.

Hazatér a földműves. Nehéz,
minden tagja a földre néz.
Cammog vállán a megrepedt kapa,
vérzik a nyele, vérzik a vasa.
25 Mintha a létből ballagna haza
egyre nehezebb tagjaival,
egyre nehezebb szerszámaival.

Már fölszáll az éj, mint kéményből a füst,
szikrázó csillagaival.

30 A kék, vas éjszakát már hozza hömpölyögve
lassudad harangkondulás.

Helyesírási eltérések: 1 PN *fegyelmezett*. (A sor után nincs köz.) 12–13 PN *oldalán*. Mert 14 PN *ágbogán*. 18 PN *tüzet*; 19 PN *tanyát*; 21 PN *földműves, nehéz, g földműves, Nehéz*, (Gh.) 22–23 PN *néz, cammog* 30 PN *A kék vas-éjszakát*

És mintha a szív örökről-örökre
állna s valami más,
talán a táj lüktetne, nem az elmulás.
35 Mintha a téli éj, a téli ég, a téli érc
volna harang
s nyelve a föld, a kovácsolt föld, a lengő nehéz.
S a szív a hang.

Csengés emléke száll. Az elme hallja:
40 Üllőt csapott a tél, hogy megvasalja
a pántos égbolt lógó ajtaját,
melyen a gyümölcs, a búza, fény és szalma,
csak dőlt a nyáron át.

Tündöklük, mint a gondolat maga,
45 a téli éjszaka.

Ezüst sötétség némasága
holdat lakatol a világra.

A hideg ürön holló repül át
s a csönd kihül. Hallod-e, csont, a csöndet?
50 Összekoccannak a molekulák.

Milyen vitrinben csillognak
ily téli éjszakák?

A fagyra tört emel az ág
s a pusztaság
55 fekete sóhaja lebben – –
varjucsapat ing-leng a ködben.

Téli éjszaka. Benne,
mint külön kis téli éj,
egy tehervonat a síkságra ér.
60 Füstjében, tengve

A Pesti Napló szövegváltozatai:

32 *Mintha a szív örökről-örökre*

39 *Csengés emlékét hallom. Kékség vallja:*

57 *Áttetszőn rezeg a messzi mély.*

32 A sorral nem kezdődik új szakasz. 33 PN más: 35 PN A sorral új szakasz kezdődik. 42 PN *szalma*
44 PN *S tündöklük*, 48 PN *át*; 49 PN *Hallod-e csont* 55 PN *lebben*, 56 PN *varjucsapat g ing<.>-leng*
58 PN *Mint* 60 PN *Füstjében* –

- egy ölnyi végtelenbe,
keringenek, kihúynak csillagok.
- A teherkocsik fagyos tetején,
mint kis egérke, surran át a fény,
65 a téli éjszaka fénye.
- A városok fölött
a tél még gőzölög.
De villogó vágányokon,
városba fut a kék fagyon
70 a sárga éjszaka fénye.
- A városban felüti műhelyét,
gyártja a kínok szűrő fegyverét
a merev éjszaka fénye.
- A város peremén,
75 mint lucskos szalma, hull a lámpafény,
kissé odább
a sarkon reszket egy zörgő kabát,
egy ember, üldögél,
összehúzódik, mint a föld, hiába,
80 rálép a lábára a tél...
- Hol a homályból előhajol
egy rozsdalevelű fa,
mérem a téli éjszakát.
Mint birtokát
85 a tulajdonosa.

61 PN *végtelenbe* – **62** PN *kihúynak* **63** PN *tetején* **64** PN *egérke* **65** g *éjszaka*<.> **67** PN *gőzölög*, **68** *de villogó vágányokon* **71** PN *fölüti* **72** PN *fegyverét*, **74** PN *peremén* **75** PN *szalma hull a lámpafény*. **76** PN *Kissé odább*, **77** PN *kabát*: **78** PN *egy ember; üldögél*. (Sh.) **79** PN *összehúzódik*, **80** PN g *tél*. PN A sor után egy sor gondolatjel.

Szövegforrások:

Pesti Napló 1933. márc. 19.

g PIM JA 21/49. Az í-ú-ű betűkön nincs pótolva a hosszú ékezet. A gépirat a tervezett Tiszta szívvel című gyűjteményes kötet összeállításakor, 1934 nyarán készült.

Medvetánc (1934. dec.) 82–84. E kiadás főszövege.

ÖM 1952. II, 94, 394. (A 42. sorban hibásan: *amelyen*) – ÖM 1955. II, 79, 396. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 431. sz.

437. [A vásártéren...]

A vásártéren sátrat ütnek, vernek

süvölvények közt ácsorog a Gyermek
egy roskadozó deszkapolc előtt.

A deszkapolcon bádogdobozok

5 Én nem vagyok te, én nem csupán látszom,
 én játszom.

Fedezheti igazamat a
napsugár elől Kazamata, –
fogaim közt leng a zamata.

10 Nem testedben, ám tebenned, a nedvek
 ha meg-megcsillantják a tünde kedvet

Vassal csorbitott csontváz-leletek
mutatják, hogy itt mivé lehetek,
ha mellemre kitüzöm jeletek, –
15 csirkefogók! Nem játszom veletek!

A PIM JA 582. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról. A lap alján későbbi írással az *És ámulok...* (611) kezdetű töredék áll. A 14. sor előbb így:

ha mellemre kitüzném jeletek. –

ÖM 1952. II, 309, 443. (A 14. sorban a javítás előtti változat: *kitüzném*) – 1955. II, 324, 473. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 562/e. sz.

438. Haszon

- Dagassz gázlágnál kenyeret,
vagy éessz lukas, vörös téglát;
törje kapa a tenyered;
áruld magad, míg leng a szoknyád;
5 feküdj hanyatt és deszkázz akná;
cipelj zsákot a piacon;
tanulj, vagy ne tanulj ki szakmát –
itt állsz és ott ül a haszon.
- Öblíts benzinben selymeket;
10 szedd guggolva a vörös hagymát;
ölj kecskét, amely rád mekeg;
jól szabj, hogy álljon jól a nadrág;
csak rajta, mikor abbahagynád!
Kirugnak s mit nyerhetsz azon?
15 Koldulsz? Betörsz? A rend lecsap rád –
itt állsz és ott ül a haszon.
- Költsél epedő verseket;
pácolj prágai módra sonkát;
gyűjts gyógynövényt; fejts köszönet;
20 vezess főkönyvet s rejtse a titkát;
viselj aranyzsinóros sapkát;
élj Párizsban vagy Szatymazon, –
mire a béredet kikapnád,
itt állsz és ott ül a haszon.
- 25 Öregem, folytatnám, de unnád;
tudod, hogy nem élsz lazacon –
vagy térferegsz, vagy adnak munkát
s itt állsz és ott ül a haszon.

Szövegváltozatok:

Cím	KH K	<i>A tőkések hasznáról</i>
	g ₁	<i>Tőkehaszon-ballada</i>
1	k(1)	<i>Dagassz villanynál kenyeret;</i>
4–5	k(1)	Fordított sorrendben.
8	k KH K g ₁	<i>a tőkéséké a haszon.</i>
10	k(1)	<i>guggolj és szedd a vörös hagymát;</i>
16	k KH K g ₁	<i>a tőkéséké a haszon.</i>
24	k KH K g ₁	<i>a tőkéséké a haszon.</i>
	k KH K	A sor után: <i>Ajánlás</i> (k-ban aláhúzva.)
25	k KH	<i>Proletár! folytatnám, de unnád;</i>
	K	<i>Testvérem, folytatnám, de unnád,</i>
	g ₁	<i>Öregem, folytatnám, de unnád,</i>
	M	<i>Attila, folytatnám, de unnád;</i>
	javított M g ₂	<i>Öregem, folytatnám, de unnád,</i>
27–28	k KH K g ₁	<i>amíg tőkések adnak munkát,</i> <i>a tőkéséké a haszon.</i>

Egyéb eltérések: **1** k *kenyeret*; **2** KH *lyukas*, **4** k *míg* **6** k(1) *piacon* – **7** k KH K *szakmát*, – **9** K *Öblits* **10** KH *vöröshagymát*; **13** k KH *abbahagynád!* – **14** k K *Kirúgnak* **15** KH *betörsz? K betörsz?* k KH K *rád*, – **16** k A pont felkiáltójelből javítva. **19** k K *gyűjts gyógynövényt*, **21** k *sapkát*, **22** k *Párizsban*, g₂ *Szatymazon* – **23** g₁(1) *kikapnád* – **25** g₂ *unnád*; **26** k KH K *lazacon*, – **27** K *amíg* a (Sh.)

Szövegforrások:

k PIM JA 55. Cím nélküli, tintával írt tisztázat. A költő az 1., 10. és 16. sor szövegét, valamint a 6. sor központozását tintával módosította. Ceruzával a véglegessel egyezőre javította a 4–5. sor sorrendjét. Hasonmása: ÖM 1952. II, 96. l. után; Szántó J. 1957. 150–151.

Kulturharc (New York) 1933. október, 170. Korábbi szövegforrás alapján, mint a Korunk. Az i-u-ü betű mind rövid.

Korunk (Kolozsvár) 1933. szeptember, 665.

g₁ PIM JA 247. A költő a 23. sor központozását géppel (azonnal) módosította. Az í-ú-ü betűk hosszú ékezetét nem pótolta. A gépirat a tervezett Tiszta szívvel című gyűjteményes kötet összeállításakor, 1934 nyarán készült.

Medvetánc (1934. dec.) 85. E kiadás alapszövege. A 25. sor első szavát a gépiratok és a javított Medvetánc-példányok alapján írtam. A három javított példányt a 3. kötet 192. lapján sorolom föl.

g₂ PIM JA 147/13. Előtte az *Egy spanyol földműves sírverse* (536) áll, a gépirat tehát 1936-ban készült. Az í-ú-ü betűk hosszú ékezte nincs pótolva.

ÖM 1952. II, 92, 392. (A Korunk alapján, de a 25. sor a kézirat szerint.) – ÖM 1955. II, 96, 402. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 432. sz.

439. Bérmunkás-ballada

Hordunk vinnyogó kosarat,
kapálunk reszkető salátát,
vályognak dagasztunk sarat,
szabjuk a divathölgy ruháját,
5 fejtjük a sertés-oldal háját,
zsírt olvasztunk, libát tömünk
s az est ha bontja lengő táját,
bérünk van, nincsen örömünk.

Hiába emelünk falat
10 és rakjuk sorsunk kaszárnyáját,
fiúnk uccán, üveg alatt
nézi csak építőkockáját
s ha lányunk babaruhácskáját
kéri – hisz szövetet szövünk –
15 összeszorítja puha száját –
bérünk van, nincsen örömünk.

Szemünk előtt csak szíj szalad,
csinálunk kocsit, hozzá pályát,
földben, föld fölött, föld alatt
20 elültetjük a világ fáját,
begyűjtjük a rét gabonáját
és még büszkék se lehetünk –
tűzbe vetik, vízbe dobálják.
Bérünk van, nincsen örömünk.

25 A krumpli úgy nő, ha kapálják!
Ott nincs hiba, hogy küzködünk,
nem az rágja az ember máját.
Bérünk van, nincsen örömünk.

A gépirat szövegváltozatai:

- 3–4** *söpörjük uccán a sarat,
varrjuk a divathölgy ruháját,*
- 10** (1) *építjük sorsunk kaszányáját*
- 13** (1) *kis lányunk kis babaruháját*
(2) *s ha lányunk kis babruhácskáját*
- 20** *mi ültetjük a világ fáját*
- 26** (1) *Hogy szenvedünk, hogy küzködünk,*
- 27** *nem ez rágja az ember máját –*

A gépirat egyéb eltérései: **5 sertésoldal 9 falat, 10 kaszányáját 14 kéri, [...]** szövíünk **15 <s> összeszorítja (Azonnali javítás.) 18 pályát 22 lehetünk 23 dobálják – 24, 28 bérünk**

Szövegforrások:

g PIM JA 150/44. Cím nélkül. A 10., 13., 15. és 26. sor szövegét a költő géppel módosította. Az í-ú-ü betűk hosszú ékezetét nem pótolta.

Népszava 1934. aug. 19. E kiadás főszövege.

Népszava Naptár 1939. 46. (Szélpál Árpád közlése a gépirat alapján, „Munkások” címmel.) – Bálint György, 1940. 346. (A gépirat alapján.) – ÖM 1952. II, 107, 396. – ÖM 1955. II, 95, 402. – ÖV 1984. 453. sz.

440. [Már arra gondolok nem egyszer...]

Már arra gondolok nem egyszer
fülem ha cseng, fejem ha zúg,
hogy talán semmi nem hazug,
s kiket a Duna sodra vet fel,
5 vagy kopaszodnak becsülettel
a paliknak van igazuk.

A hekusok kifognak rajtam
s már kapkodom és hadarok
és becsapnak a haverok.
10 A zöldfülűek fürge rajban
mindent elemelnek s ha baj van

*

A hekusok kifognak rajtam,
már kapkodom és hadarok.
Amíg az orrom csavarog,
15 a zöldfülűek fürge rajban
mindent elemelnek s ha baj van,
becsapnak már a haverok.

kiket fölvet a Duna sodra,
vagy gürcölnek még, kopaszodva,
20 a paliknak van igazuk

*

Már azt gondolom bánatomra,
fülem ha cseng, fejem ha zug,
hogy talán semmi nem hazug
s kik megöszülnek a dologba,
25 kiket elnyel a Duna sodra,
a paliknak van igazuk.

A módosított sorok korábbi szövege:

- 6** *azoknak van itt igazuk.*
9 *Becsapnak már a haverok*
14 (1) *Mig szímatom csak csavarog,*
 (2) *Mig az orrom csak csavarog,*

Más eltérések: **7** A *hekusok e*-je fölött egy áthúzott ékezet; a *kifognak* első betűje *f*-ből javítva. **8** *már* (Ebből javítva: *szen*) *hadarok*. (A pont a 9. sor átdolgozása után is ott maradt.) **9** *Becsapnak* (Az átdolgozás után a *B* javítatlan maradt.) *haverok* **14** *Az Mig* (Így!)

Szövegforrása a PIM JA 201. jelzetű kézírata. Ceruzairás két lapon, javításokkal. Az 1. lap felső részén az 1–2. szakasz, alsó részén a 2. szakasz és a 4–6. sor változata; a 2. lapon az 1. szakasz későbbi tisztázata. A változatok teljes szövegét közlöm, egymástól csillaggal elválasztva. A 8–9. és 14. sor leírási hibáját javítottam.

Bálint György, 1940. 494. (A 21–26. és a 12–20. sor. A 23. sorban hibásan: *sem*; a 15. sorban hibásan: *sorban*) – ÖM 1952. II, 337, 450. (Bálint György kiadásából.) – ÖM 1955. II, 354, 480. (Az 1–6. és a 12–20. sor. A 4. sorban kimaradt a kötőszó.) – ÖV 1984. 568/bb. sz.

441. [Arcodon könnyed ott ragadt...]

Arcodon könnyed ott ragadt
kicsike kezed megdagadt
kicsim ne búsulj tartsd magad
azért hogy rongyoskodsz velem
5 szövetség ez s nem szerelem
lakásunk műhely s jégverem
hol zúg a szél

az ember nagykabátban él
az ember él
10 kenyeret eszik és remél
várja hogy elmuljon a tél
hogy egy padon a napba üljön
és fölpiruljon még a vér

Szövegforrása a PIM JA 222. jelzetű, tintával írt kézírata. Tollpróbák, fogalmazványok között. (Lásd a 3. kötet 192–193. lapján.) Az utolsó sorban tollhibából *folpiruljon* áll.

Németh Andor, 1938. 359. – ÖM 1952. II, 275, 435. – ÖM 1955. II, 290, 464. – ÖV 1984. 561/a. sz.

442. [Mikor dolgozol csendesen...]

Mikor dolgozol csendesen
érezed e néha, kedvesem,
hogy bár éhezve, fázva
buvunk össze a nyirkos házba,

Ismeretlen szövegforrásból: Németh Andor, 1938. 354. A kiadás gépiratos előzménye Kiss Ferenc tulajdonában. (József Etelkától.) A *néha* utáni vesszőt ennek alapján tettem ki.

ÖM 1952. II, 275, 435. – ÖM 1955. II, 288, 463. – ÖV 1984. 561/b. sz.

443. [Fagyon veszek, vagy éhen...]

Fagyon veszek, vagy éhen. Így a sorsom.
Már rálépett a lábomra a tél.
Bordáimat kiálló lécként hordom
és kócmadzagként lóg bennem a bél.

Ismeretlen szövegforrásból: Németh Andor, 1938. 281. Tévesen az *Arany* (378b) utolsó versszakaként. Az 1. sorban hibásan: *veszve* a 2. sor végén nincs írásjel. A kiadás gépiratos előzménye Kiss Ferenc tulajdonában (József Etelkától); ennek alapján javíthatók az 1–2. sor hibái.

ÖM 1952. II, 289, 438. – ÖM 1955. II, 305, 469. – ÖV 1984. 562/k. sz.

444. [Zúgó, fehér...]

Zúgó, fehér
falkában újból
ránk tört a tél.

Semmi remény.
5 Gyémánt a mennybolt,
erős, kemény.

Begyujthatunk?
Muszáj. Oly lágyak,
gyengék vagyunk.

10 Az ágy meleg.
Simuljunk összébb.
Vágy nem feled.

Ruhát, neked,
s terített asztalt,
15 uj székeket.

Erős, kemény
gyémánt a mennybolt.
De te meg én?

Gyengék vagyunk;
20 szemet kell venni,
begyujtanunk.

Mint más szegény,
pénzt és nyugalmat
terveztem én.

25 Vágy nem feled.
Simuljunk összébb.
Az ágy meleg.

A javított sorok korábbi szövege:

- 11 *összébb simulunk.*
14 *terített asztalt,*
18 (1) *És te meg én*
(2) *De te meg én*
19 *gyengék vagyunk;*
22 *Semmi remény.*

A PIM-ben őrzött kéziratról. (JA 35.) Ceruzával írt fogalmazvány, javításokkal. A versszakok két hasábian; a bal oldali hasábian a korábbi fogalmazvány, a jobb oldaliban részben ezek későbbi változatai. A korábbi fogalmazványok közül csak a 3. szakasz (7–9. sor) van áthúzva. Közlésében valamennyi versszak szövegét adom: előbb a bal oldali hasábon levő versszakok szövegét, majd – csillaggal elválasztva – a jobb oldali hasábon levőket. A 10. sor végi vesszőt, amely a 11. sor módosítása után javítatlan maradt, pontra változtattam; a 11. sor írásképe ez: *összébb Simuljunk*. A második szó *simulunk*-ből van javítva, de a két szó felcserélése nincs jelölve. A 23. sorban a *Pénzt* szó *P*-je az előző sor átdolgozása után javítatlan maradt.

Németh Andor, 1938. 337. („Judithoz” címmel.) – ÖM 1952. II, 276, 435. (A versszakok más sorrendben.) – ÖM 1955. II, 291, 464. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 561/c. sz.

445. [Mily szép vagy, milyen gyönyörű...]

Mily szép vagy, milyen gyönyörű,
mindenütt kerek s gömbölyü

*

Alvást ér, ha rád borulok,
mikor öllelek, megfulok
5 s holtomból ujjá éledek,
hogy el ne vesszelek tégedet.

A PIM-ben őrzött, ceruzával írt fogalmazványról. (JA 262.) Egy ív papír levágott felső csikján. Az 1–2. sor a bal oldali hasábon, a 3–6. sor a jobb oldalán. A 6. sor alatt a szöveg folytatásának nyomai.

A 3. sor előbb így:

Elalszom, ha rád borulok,

Bálint György, 1940. 495. – ÖM 1952. II, 303, 441. (Bálint György kiadásából.) – ÖM 1955. II, 318, 472. – ÖV 1984. 561/e. sz.

446. [Indiában, hol éjjel a vadak...]

Indiában, hol éjjel a vadak
zöld szeme cikkan át a dzsungelen, –
mikor dédapa is kicsi volt még,
élt egy nagy fejedelem.

5 Parancsot adott, büszkét, szigorút:
„Fogjon mindenki szerszámot! Oda,
hol a lombzenére táncot lejt a hold,
épüljön hétszáz ékes palota!”

Hétszáz ékes palota közé
10 kincstárat vasból rakatott
s a napot akarta ráveretni,
mint óriás, tüzes lakatot.

Hiába szörnyedt el a nép
s kérlelték vének és papok:
15 „Ami égi, ne hozd a földre!”
A kapu pántja kérte a napot.

Feszült létra a felhő szélihez.
Megbillent az; a létra leszakadt.
Fogtak sasokat könnyü szekérbe.
20 A hámot szétszedték dalos madarak.

S míg sürgött irtózva, serénykedett
a dolgos népek megdöbbent zöme,
kisült a vetés, kigyult a város;
kicsordult a nap lángos özöne.

25 Mint a zuhatag, hullt alá a tűz.
Állva száradt el a fejedelem.
S a hétszáz palota helyét elfoglalta
az őserdő egy hűvös éjjelen.

Egy tintával írt tisztázatról. (PIM JA 583.) A 2. és 5. sor szövege előbb ez volt:

2 *zöld szeme villog a dzsungelen, –*

5 *Parancsot adott, nagyot, szigorút:*

ÖM 1952. II, 98, 394. – ÖM 1955. II, 177, 432. – ÖV 1984. 490. sz.

447. [Tizenöt éve írok költeményt...]

Tizenöt éve írok költeményt
és most, amikor költő lennék végre,
csak állok itt a vasgyár szegletén
s nincsen szavam a holdvilágos égre.

A Makai család tulajdonában levő, ceruzával írt kéziratról. Xeroxmásolata: Int. Arch. Szeged. Ugyane lapon olvasható a két alábbi töredék kézírata is.

Németh Andor, 1938. 355. – ÖM 1952. II, 292, 439. (Németh Andor kiadásából.) – ÖM 1955. II, 308, 469. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 562/h. sz.

448. [Valamikor volt a tett...]

Valamikor volt a tett,
abból lett a gyűlölet
ebből pedig szeretet
s a világnak vége lett.

Ugyanarról a ceruzakéziratról.

Németh Andor, 1938. 354. – ÖM 1952. II, 339, 450. (Németh Andor kiadásából, a rögtönzések között.) – ÖM 1955. II, 355, 481. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 561/i. sz.

449. [Még nem volt olyan disznó...]

Még nem volt olyan disznó, ki elájult,
mikor meglátta a moslékos vályut.

Ugyanarról a ceruzakéziratról.

Németh Andor, 1938. 355. – ÖM 1952. II, 300, 441. (Németh Andor kiadásából.) – ÖM 1955. II, 316, 471. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 562/j. sz.

450. Egy kisgyerek sír

A sötét szoba sarkában zokog
egy tehetetlen, guggoló gyerek.
Sír, mint a cipő alatt a homok.
Vergődik, mint a nehéz tengerek.

5 Könnyes, miként északra nyíló völgy.
Könnyes, mint könnyes a szem ürege.
Könnyes, miként a kő alatt a föld.
Könnyes, miként az ablak üvege.

Sír, mint ahogy a vízben sír a mész.
10 Sír, mint a víz sír a fedő alatt.
Sír, mint a holt fa, melyet tűz emészt.
Sír, mint csarnokban a futószalag.

Melybe az ember, állat és növény
belehelt minden élő meleget
15 s jegesen porlik sziklák peremén –
sír, mint a szél az Érchegység felett.

Sikolt, mint ölben újév malaca.
Sikolt, mint kés-él, ha köszörülük.
Sikolt, mint rozs, ha szeli a kasza.
20 A tepsiben a hús nyöszörög így.

...Mint könyvelő, ki csendben hazatér,
ruháját rendben székére teszi,
ágy szélén mereng, morog, útrakél –
puffannak apró, gyors lépései – –

25 egy síkra, havat kóstolva üget
a zöld holdfényben, merev éjszakán,
kotor, vakog, nyalná a sós eget, –
így vonít ő; a pusztán a magány...

Vinnyog, mint hántott kukoricacső.
30 Vinnyog, mint szalma az alvó alatt.
Vinnyog, mint hülye, kit nyom az idő.
Vinnyog, mint eb, mely ostorba harap.

35 A sötét szoba sarkában zokog
egy tehetetlen, guggoló gyerek.
Szaporáz, mint a könnyű motorok,
ellustul, mint a nehéz tengerek.

Helyesírási eltérések: **3–4** T K *homok, vergődik*, **5** K *nyiló* **9** K *vizben* **10** K *viz* **15** T K *peremén*, – **17–19** K *Síkolt*, **21** T K *Mint* **23** T *utrakél*, K *utrakél* **24** T K – *puffannak* T *lépései*, – K *lépései* – **25** K *síkra* T *kóstolva*, **27** T *Kotor*, (Sh.) K *kotor* (Sh.) T *eget*, – – **28** K *vonit* T K *magány*. **34** T K *gyerek*, **35** T K *szaporáz*, [...] *motorok*,

Szövegforrások:

A Toll 1933. jan. 31. A 11. sor *tűz*, a 20. sor *hús*, a 20. és 28. sor *így* szavának kivételével az i-u-ü mind rövid.

Korunk (Kolozsvár) 1933. július–augusztus, 564.

Medvetánc (1934. dec.) 96–97. E kiadás főszövege.

ÖM 1952. II, 86, 391. – ÖM 1955. II, 77, 396. – ÖV 1984. 433. sz.

451. Elégia

Mint ólmos ég alatt lecsapódva, telten,
füst száll a szomorú táj felett,
úgy leng a lelkem,
alacsonyán.

5 Leng, nem suhan.

Te kemény lélek, te lágy képzelet!
A valóság nehéz nyomait követve
önnönmagadra, eredetedre
tekints alá itt!

10 Itt, hol a máskor oly híg ég alatt
szikárló tűzfalak
magányán a nyomor egykedvű csendje
fenyegetően és esengve
fölordja lassan a tömény
15 bánatot a tűnődők szívéen
s elkeveri
milliókéval.

Az egész emberi
világ itt készül. Itt minden csupa rom.

20 Ernyőt nyit a kemény kutyatej
az elhagyott gyáruvaton.
Töredezett, apró ablakok
fakó lépcsein szállnak a napok
alá, a nyirkos homályba.
25 Felelj –
innen vagy?
Innen-e, hogy el soha nem hagy
a komor vágyakozás,
hogy olyan légy, mint a többi nyomorult,
30 kikbe e nagy kor beleszorult
s arcukon eltorzul minden vonás?

Itt pihensz, itt, hol e falánk
erkölcsi rendet a sánta palánk
rikácsolva
35 őrzy, óvja.
Magadra ismersz? Itt a lelkek

egy megszerkesztett, szép, szilárd jövőt
oly üresen várnak, mint ahogy a telkek
köröskörül mélán és komorlón
40 álmodoznak gyors zszibongást szövő
magas házokról. Kínlódó gyepüket
sárba száradt üvegcserepek
nézik fénytelen, merev szemmel.
A buckákról néha gyűszünyi homok
45 pereg alá... s olykor átcikkan, donog,
egy-egy kék, zöld, vagy fekete légy,
melyet az emberi hulladék,
meg a rongy,
rakottabb tájakról idevont.
50 A maga módján itt is megterít
a kamatra gyötört,
áldott anyaföld.
Egy vaslábásban sárga fű virít.

Tudod-e,
55 milyen öntudat kopár öröme
húz-vonz, hogy e táj nem enged és
miféle gazdag szenvedés
taszít ide?
Anyjához tér így az a gyermek,
60 kit idegenben löknek, vernek.
Ígazán
csak itt mosolyoghatsz, itt sírhatsz.
Magaddal is csak itt bírhetsz,
óh lélek! Ez a hazám.

Szövegváltozatok:

40 K NSZ *álmodoznak vig zszibongást szövő*
ÚML *álmodoznak telt, zszibongást szövő*

Helyesírási eltérések: **3** ÚML *lelke* **5** K *suhan...* **6** K *lélek! Te* **7** K NSZ ÚML *követve*, **10** K *Itt*
ÚML *Az a névelő hiányzik, sh. alatt*, **12** ÚML *magányán*, K *egykedvű* **13** K *esengve*, **15** ÚML *szívén*
17 K *milliókéval...* **22** K NSZ *Töredezett* **23** K NSZ ÚML *lépcsőin* **24** K NSZ ÚML *alá* ÚML *ho-*
mályba... **25** K *Felelj*, – NSZ *Felelj!* **26** NSZ ÚML *Innen* **27** NSZ *Innen-e, hol* (Sh.) **32** K *pihensz:*
33 K *Az a névelő hiányzik, sh.* **35** K *óvja!* ÚML *óvja...* **37** ÚML *szép* **41** K *Két sorban.* **44** K NSZ
ÚML *gyűszünyi* **45** K NSZ *alá*; K NSZ ÚML *donog* **47** K NSZ ÚML *hulladék* **48** K NSZ ÚML *rongy*
49 M *rakottabb* K NSZ ÚML *rakottabb* ÚML *idevont...* **50** K *megterít* **51** K NSZ ÚML *gyötört* **53** K
virít. **58** K *taszít* **60** K *vernek*, – ÚML *vernek* – – **61** K *igazán* **62** K NSZ *sírhatsz*, **63** K NSZ *ma-*
gaddal K ÚML *birhatsz*, **64** ÚML *Óh* (Sh.) K ÚML *lélek!...*

Szövegforrások:

Korunk (Kolozsvár) 1933. július–augusztus, 562.

Népszava 1933. dec. 24.

Új Magyar Líra. Összeállította: Kárpáti Aurél. Bp. 1934. [máj.] 34–35.

Medvetánc (1934. dec.) 86–87. E kiadás alapszövege. A 49. sor *rakodtabb* szavának helyesírását a többi forrás alapján megváltoztattam.

ÖM 1952. II, 84, 391. (A 14. sorban kimaradt a *lassan* szó.) – ÖM 1955. II, 89, 400. – ÖV 1984. 438. sz.

452. Reménytelenül

Lassan, tűnődve

Az ember végül homokos,
szomorú, vizes síkra ér,
szétnéz merengve és okos
fejével biccent, nem remél.

5 Én is így próbálok csalás
nélkül szétnézni könnyedén.
Ezüstös fejszesuhanás
játszik a nyárfa levelén.

10 A semmi ágán ül szívem,
kis teste hangtalan vacog,
köréje gyűlnek szeliden
s nézik, nézik a csillagok.

Helyesírási eltérések: **1** k_2 *végül*, **2** BK *szomorú vizes síkra* **4** k_2 NY *biccent*; **5** k_1 *igy* **6** k_1 *könnyedén*, – k_2 NY *könnyedén*, **7** k_{1-2} NY *ezüstös* k_{1-2} NY SZÉ *fejsze-suhanás* **9** k_2 *ül* NY SZÉ *szívem*, **10** k_2 NY SZÉ *vacog*; **11** SZÉ *gyűlnek* NY BK *szeliden*

Szövegforrások:

k_1 PIM JA 20. (Ottó Ferenctől.) A lap tetején Ottó Ferenc megjegyzése: „József Attila a kérésemre írta le ezt a versét az Ilkolics-vendéglőben egy kutyanyelvre. Később, 1934-ben, erre a versre írt dallommal nyertem Állami pályadíjat.” Tintával írt tisztázatot. Hasonmása: Szántó J. 1957. 174.

k_2 dr. Kormos Luca tulajdonában. (Előtte Kormos Istváné, Czibor Jánostól, akihez a Nyugat archívumából került.) Hasonmása: Kortárs 1974. 758. Tintával írt tisztázatot. A lap bal felső sarkában idegen kézírással: „gm komp ½ hasáb”. A Nyugat nyomdai kézírata.

Nyugat 1933. ápr. 1. 407.

Békésmegyei Közlöny 1934. nov. 18.

Valamennyi fenti forrásban a vers címe: *Lassan, tűnődve*. (*Reménytelenül* nélkül.)

Színházi Élet 1936. febr. 2–8. 51. *Lassan, tűnődve* főcímmel, 2. *Tűnődve* alcímmel. (Vö. 489d. sz.)

Medvetánc (1934. dec.) 80. A *Reménytelenül* főcímmel összefogott két darab elseje. A második darab a *Vas-szinű égboltban* (453b). E kiadás főszerzője. Utánközlései: Magyar Út 1935. febr. 1.; Új magyar költők. Bp. [1936.] II, 59.

ÖM 1952. II, 79, 388. – ÖM 1955. II, 82, 397. – ÖV 1984. 434. sz.

453a. Fekete égboltban

Fekete égboltban forog
A lakkos hűvös dinamó
Meduzák gyúlnak, boldogok
Szikrát vet fogam közt a szó

5 Itt bennem egyre hull a kő
Az űrön által hangtalan
Múlik a néma kék idő
Kard éle csillan: a hajam

10 Bajszom mint telt hernyó terül
Elillant ízü számra szét
Fáj a szívem, a szó kihűl
Dehát kinek is szólanék

Szövegforrások:

g₁ PIM JA 1002/1. A költő a Nyugatnak küldte el, ennek archívumából Czibor Jánoson keresztül Réz Pálhoz, majd tőle a PIM-be került. Az í-ú-ű betűk ékezeze tintával. A lap tetején idegen kézzel: „grm kurziv ½ hasáb”. Kiadásunk főszövege.

g₂ PIM JA 148/23. Betű szerint egyezik g₁-gyel, csak itt a költő nem tette ki az í-ú-ű betűk hosszú ékezetét. Ugyanezen a lapon a *Sárga füvek* (455) és a *Ballada* (456) gépirata is. Hasonmása: ÖM 1952. I, 296. l. után.

453b. Vas-szinü égboltban...

Vas-szinü égboltban forog
a lakkos, hűvös dinamó.
Óh, zajtalan csillagzatok!
Szikrát vet fogam közt a szó – –

5 Bennem a mult hull, mint a kő
az ürön által hangtalan.
Elleng a néma, kék idő.
Kard éle csillan: a hajam – –

10 Bajszom mint telt hernyó terül
elillant ízü számra szét.
Fáj a szívem, a szó kihül.
Dehát kinek is szólanék – –

Szövegváltozatok:

Cím g₁(1) Vas-szinü
3 g₁₋₂ BK Óh, hangtalan csillagzatok! – –

Egyéb eltérések: Cím BK K M Vas-szinü M tartalomjegyzéke Vas-szinü k Vas-szinü 1 BK K M Vas-szinü k Vas-szinü 2 g₁₋₂ lakkos BK M hűvös K k hűvös 3 K csillagzatok!... k Óh <csillagzatok> hangtalan (Th. azonnali javítása.) 6 BK ürön 8 g₂ K Kardéle 9 k Bajszom, BK K M terül k terül 10 BK ízü k ízü K M ízü 11 BK M szívem, k K szívem, BK kihül – – k kihül – – K kihül... M kihül.

g₁ PIM JA 148/24. A cím égboltban... szava tintával. Az i-u-ü mind rövid. A versszakok 2–4. sorának végén csak két-két gondolatjel áll, kivéve a 3. sort. A vers fölött a Szappanosvíz (474b).

Békésmegyei Közlöny 1934. dec. 2. Sorvégek mint g₁-ben.

g₂ ismeretlen helyen. 1955-ben Begyáts Lászlóé volt. Sorvégek mint g₁-ben. A Kerekasztal nyomdai gépirata volt.

k Kiss Ferenc tulajdonában. Sorvégek mint g₁-ben.

Kerekasztal 1934. november, 22. A versszakok 2–4. sorának végén csak három-három pont áll, kivéve a 3. sort.

Medvetánc (1934. dec.) 80. A Reménytelenül 2. része. Az 1. rész a Lassan tűnődve (452). E kiadás alapszövege. Az ékezetést a címben, továbbá az 1–2. és 9–11. sorban a kézirat és a variáns-szöveg gépirata alapján adom. Utánközlései: Magyar Út 1935. febr. 1.; Új magyar költők. Bp. [1936.] II, 59.

ÖM 1952. I, 297, 439. – ÖM 1955. II, 83, 397. – ÖV 1984. 434. sz.

454. [Jó volna-e, ha megdermedne fönt...]

Jó volna-e, ha megdermedne fönt
hülten a súlyos arany napkorong?
– Nem! Az a jó, ha a szobában
friss kávészag tolong!

5 És mint reklám léggömb, majdnem elrepül
a szalmaszinü, könnyü nyári ég –
csak egy sovány nő feje nehezül
reád, aranyból öntött nagy vidék!

10 Sárga füvek a homokon, a dél
szikrázik,
elült, lefolyt a tors között a szél,
a tócsa bőre ráng idegesen.

15 Egy pók fut át a homokon, a dél
csiszolva ül a sárga füveken,
elült, lefolyt a tors között a szél,
a tócsa bőre ráng idegesen.

foszforeszkál az üres levegő

20 füstöl a föld, egy óriási nő
gyémánt-melle-vonala villan el
egy szál vadzab, ki kardot vont elő
a porba réved emlékeivel

Szövegforrása a PIM JA 62. jelzetű kézírata. Ceruzával írt fogalmazvány, javításokkal. A 3. és 4. szakasz egymás változata, de egyik sincs törölve. A 16. sor után háromsornyi üres hely.

A javított sorok korábbi szövege:

- 2 *hülten a súlyos napkorong?*
5 *És mint a léggömb, majdnem elrepül*
7 *csak egy fáradt nő feje nehezül*
10 *szikrázik, <hangya> (Azonnali törlés.)*
14 *szikrázva nő a sárga füveken*

ÖM 1952. II, 278, 436. (A 14. sorban a korábbi változat: *szikrázva*) – ÖM 1955. II, 293, 464. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 560/h. sz.

455. Sárga füvek

Sárga füvek a homokon
Csontos öreg nő ez a szél
A tócsa ideges barom
A tenger nyugodt, elbeszél

5 Dúdolom halk leltáromat
Hazám az eladott kabát
Buckákra omlott alkonyat
Nincs szívem folytatni tovább

10 Csillan a nyüzsögő idő
Korallszirtje, a holt világ
A nyirfa, a bérház, a nő
Az áramló kék égen át

Szövegváltozatok:

- 2 g₂(1) *Csontos öreg lány, ez a szél*
6 g₁(1) *Törékeny test egy szál virág*
(2) *Törékeny test s egy szál virág*
g₂(1) *Az ég lágy eladott kabát*
7 g₁(1) *Buckákra omlott alkonyat*
(2) *Buckákra omló alkonyat*

Egyéb eltérések: 5 g₁ *Dudolom* 12 g₁ g₂(1) *egen*

Szövegforrások:

g₁ PIM JA 1002/1. A 6–7. sor szövegét a költő tintával módosította; a hosszú ékezeteket nem pótolta. Fölötte a *Fekete égbolton* (453a) szövege. A lap bal felső sarkában: „grm kurziv ½ hasáb”

g₂ PIM JA 148/23. Hasonló: ÖM 1952. I, 296. I. után. A 2. és 6. sor szövegének módosítása, az 5. sorban a *Dúdolom*, a 12. sorban az *égen* ékezete tintával. E kiadás főszövege. A vers után a *Fekete égbolton* (453a) és a *Ballada* (456) szövege.

Kelet Népe 1940. márc. 1. (A 8. sorban hibásan: *szavam*) – ÖM 1952. I, 296, 439. – ÖM 1955. II, 84, 398. – ÖV 1984. 435. sz.

456. Ballada

Vizcsepp az ég, viszi a szél

Ajánlás:

Legalább N. A. sejtse meg

Ki izlelő nyelven beszél

E gorgonzola-versemet

Szövegforrása a PIM JA 148/23. jelzetű gépirata. Előtte a *Sárga füvek* (455) és a *Fekete égboltban* (453a) című versek. Hasonmása: ÖM 1952. I, 296. l. után.

Bálint György, 1940. 345. – ÖM 1952. II, 332, 448. (Az alkalmi rögtönzések között.) – ÖM 1955. II, 348, 479. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 436. sz.

457. [Nem találok szavakat...]

Nem találok szavakat magamra

A PIM JA 579. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról. (Egy irattartó fedelén.) Ugyanott van *A tó jegét...* (405) és a *Lépte könnyű...* (458) kezdetű töredék is.

ÖM 1952. II, 308, 443. – ÖM 1955. II, 322, 473. – ÖV 1984. 568/hh. sz.

458. [Lépte könnyü...]

Lépte könnyü, szeme lágý
mint bolyhos bánatom hazája

Ceruzával írt sorok egy irattartó fedelén. (PIM JA 579.) Lásd az előző sz. jegyzetét.

ÖM 1952. II, 308, 443. – ÖM 1955. II, 323, 473. – ÖV 1984. 568/aa. sz.

459. [A kerten...]

A kerten, hallatlan semmit idézve
bálvány hőség borong,
pókhálót fog kicsiny ráncos kezébe
s untan legyint a lomb.

5 A tócsa finoman bolyhos a portól

A PIM-ben őrzött, ceruzával írt kéziratról. (JA 483.) A költő később címeket és más feljegyzéseket írt a papírlapra, majd még később a lap másik oldalára a *Temetés után* (509) szövegét írta.

Németh Andor, 1938. 357. (Az 5. sor híján; a 3. sorban hibásan: *kicsi ráncos kezével*) – ÖM 1952. II, 284, 438. (Németh Andor kiadásából.) – ÖM 1955. II, 300, 467. (A kéziratról, de a 3. sorban itt is: *kicsi ráncos kezével*) – ÖV 1984. 560/e. sz.

460. [A nyárfák közt...]

A nyárfák közt ezüst habokkal
az édes szellő folydogál
s csak fürdik benne aranyos tagokkal
az óriási nyár.

5 Kásásodik a víz, kialakúl a jég
és bűneim halállá állnak össze

Szövegforrása a PIM JA 215. jelzetű, ceruzával írt kézírata. Az 1. sor előbb így:

A lombok közt ezüst habokkal

A papírlapra a költő később tintával a *Szonett* (504b) cím nélküli szövegét írta.

Németh Andor, 1938. 356. (Az 1–4. sor.) – Bálint György, 1940. 495. (Az 5–6. sor.) – ÖM 1952. II, 289, 438; 313, 444. (Németh Andor és Bálint György kiadásából.) – ÖM 1955. II, 300, 467. (A kézíratról, de itt is két szám alatt.) – ÖV 1984. 560/g. sz.

461. Óda

1.

Itt ülök csillámló sziklafalon.
Az ifju nyár
könnyű szellője, mint egy kedves
vacsora melege, száll.
5 Szoktatom szívemet a csendhez.
Nem oly nehéz –
idesereglik, ami tovatűnt,
a fej lehajlik és lecsüng
a kéz.
10 Nézem a hegyek sörényét –
homlokod fényét
villantja minden levél.
Az úton senki, senki,
látom, hogy meglebbenti
15 szoknyád a szél.
És a törékeny lombok alatt
látom előrebiccenni hajad,
megrezzenni lágy emléidet és
– amint elfut a Szinva-patak –
20 ím újra látom, hogy fakad
a kerek fehér köveken,
fogaidon a tündér nevetés.

2.

Óh mennyire szeretlek téged,
ki szóra bírtad egyaránt
25 a szív legmélyebb üregeiben
cseleit szövő, fondor magányt
s a mindenséget.
Ki mint vízesés önnön robajától,

Szövegváltozatok:

16 ÚML NY *És a tolongó lombok alatt*

Egyéb eltérések: 4 NY *melege* 5 ÚML *szívemet* 6 ÚML *nehéz*, NY *nehéz*, – 7 ÚML *tovatűnt*, 10 ÚML NY *sörényét*, 13 ÚML *uton* 18 NY *megrezzeni* (Sh.) ÚML NY *és* – 19 ÚML *mint* (Sh.) *Szinva patak* – NY *amint* 20 ÚML *im újra* NY *fakad*, 23 NY *Óh*, 24 ÚML *bírtad* 26 ÚML NY *szövő* 27 NY *mindenséget!* 28 ÚML NY *Ki*, ÚML *vízesés*,

30 elvászsz tőlem és halkán futsz tova,
míg én, életem csúcsai közt, a távol
közelében, zengem, sikoltom,
verődve földön és égbolton,
hogyan szeretlek, te édes mostoha!

3.

35 Szeretlek, mint anyját a gyermek,
mint mélyüket a hallgatag vermek,
szeretlek, mint a fényt a termék,
mint lángot a lélek, test a nyugalmat!
Szeretlek, mint élni szeretnek
halandók, amíg meg nem halnak.

40 Minden mosolyod, mozdulatod, szavad,
őrzöm, mint hulló tárgyakat a föld.
Elmémbe, mint a fémbe a savak,
ösztoneimmel belemartalak,
te kedves, szép alak,
45 lényed ott minden lényedet kitölt.

A pillanatok zörögve elvonulnak,
de te némán ülsz fülemben.
Csillagok gyúlnak és lehullnak,
de te megálltál szememben.
50 Ízed, miként a barlangban a csend,
számban kihűlve leng
s a vizes poháron kezded,
rajta a finom erezet,
föl-földereng.

4.

55 Óh, hát miféle anyag vagyok én,
hogyan pillantásod metsz és alakít?
Miféle lélek és miféle fény
s ámulatra méltó tünemény,

57 NY *S miféle lélek, miféle fény,*

30 NY *én NY g közt* 31 NY *közelében* 33 ÚML *mostoha*. 35 ÚML *Az a névelő hiányzik, sh.* 37 ÚML *nyugalmat*. 40 ÚML *szavad* 48 ÚML *gyúlnak* 51 ÚML *kihűlve NY leng* – 52 NY *vizespoháron* 55 NY *Óh* 57 ÚML *S miféle* 58 NY *ámulatra* ÚML – *ámulatra méltó tünemény* –

60 hogy bejárhatom a semmiség ködén
termékeny tested lankás tájait?

 S mint megnyílt értelembe az ige,
alászállhatok rejtelseibe!...

 Vérköreid, miként a rózsabokrok,
reszketnek szüntelen.

65 Viszik az örök áramot, hogy
orcádon nyíljon ki a szerelem
s méhednek áldott gyümölcse legyen.
Gyomrod érzékeny talaját
a sok gyökerecske át meg át

70 hímezi, finom fonalát
csomóba szöve, bontva bogját –
hogy nedűid sejtje gyűjtse sok raját
s lombos tüdőd szép cserjéi saját
dicsőségüket susogják!

75 Az örök anyag boldogan halad
benned a belek alagútjain
és gazdag életet nyer a salak
a buzgó vesék forró kútjain!

 Hullámzó dombok emelkednek,
csillagképek rezegnek benned,
tavak mozdulnak, munkálnak gyáarak,
sürög millió élő állat,
bogár,
hinár,

85 a kegyetlenség és a jóság;
nap süt, homályló északi fény borong –
tartalmaidban ott bolyong
az öntudatlan örökkévalóság.

65 NY *viszik a gyermeteg áramot, hogy*

80 ÚML *Göncölök horgonyoznak benned,*
NY *csillagképek forognak benned,*

59 NY *ködén*, 61 ÚML *megnyílt NY ige*, – 62 NY *rejtelseibe!* 64 ÚML *szüntelen*, NY *szüntelen*; 65 ÚML *viszik* 71 NY *bogját*, – ÚML *boglyát*, (Sh.) 72 ÚML *gyűjtse* 76 ÚML *alagutjain NY alagutjain*; 78 ÚML *kutjain!* 85 NY *jóság*, 86 ÚML *borong*: NY *borong*, – –

5.

90 Mint alvadt vérdarabok,
 úgy hullnak eléd
 ezek a szavak.
 A lét dadog,
 csak a törvény a tiszta beszéd.
 De szorgos szerveim, kik újjászülnék
 95 napról napra, már fölkészülnek,
 hogy elnémuljanak.

 De addig mind kiált –
 Kit két ezer millió embernek
 sokaságából kiszemelnek,
 100 te egyetlen, te lágy
 bölcső, erős sír, eleven ágy,
 fogadj magadba!...

 (Milyen magas e hajnali ég!
 Seregek csillognak érceiben.
 105 Bántja szemem a nagy fényesség.
 El vagyok veszve, azt hiszem.
 Hallom, amint fölöttem csattog,
 ver a szívem.)

6.

(Mellékdal)

110 (Visz a vonat, megyek utánad,
 talán ma még meg is talállak,
 talán kihül e lángoló arc,
 talán csendesen meg is szólalsz:

 Csobog a langyos víz, fürödj meg!
 Ime a kendő, törülközz meg!
 115 Sül a hús, enyhítse étvágyad!
 Ahol én fekszem, az az ágyad.)

109–116 ÚML Még nincs meg.

94 ÚML *ujjászülnék* 97 ÚML *kiáltt:* (Sh.) 108 ÚML *szívem.*) 113 NY *meg;* 114 NY *ime [...]* *meg;* 115 NY *sül [...]* *étvágyad;* 116 NY *ahol*

Szövegforrások:

Új Magyar Líra. Összeállította: Kárpáti Aurél. Bp. 1934. [máj.] 31. A *Mellékadal* nélkül.

Nyugat 1933. augusztus, 120. Az i-u-ü mind rövid.

g PIM JA 21/36. Az í-ú-ü betűk hosszú ékezetét a költő nem pótolta. A 2. lap s vele a 46–96. sor szövege nincs meg. A gépirat a tervezett Tiszta szívvel című gyűjteményes kötet összeállításakor, 1934 nyarán készült.

Medvetánc (1934. dec.) 88–91. E kiadás főszövege. Utánközlése: Brassói Lapok 1936. aug. 9.

ÖM 1952. II, 88, 392. – ÖM 1955. II, 91, 401. – ÖV 1984. 439. sz.

462. [Ha lelked, logikád...]

Ha lelked, logikád,
mint patak köveken
csevegve folyik át
dolgokon egeken –

5 ver az ér, visz az ár
eszmélhetsz nagyot:
nem kell más verse már,
költő én vagyok!

*

10 Kertemben érik a
leveles dohány.
A líra: logika;
de nem tudomány.

A PIM-ben őrzött kéziratról. (JA 605.) Hasonmása: Szántó J. 1957. 192. Ceruzáírás javításokkal. A 2. és 3. szakasz közé egy vonalat húzott a költő. A javított sorok korábbi szövege:

6 *eszmélhetsz egy nagyot:*

8 *a költő én vagyok!*

A szöveg végére a költő nem tett pontot. Pótoltam.

Németh Andor, 1938. 348. (Az 1–5. sor.) 350. (A 3. szakasz.) – Bálint György, 1940. 490. – ÖM 1952. II, 349, 452. (Bálint György kiadásából.) – ÖM 1955. II, 366, 483. – ÖV 1984. 568/r. sz.

463. [Magad emésztő...]

Magad emésztő, szikár alak!
Én megbántottalak.

Botot faragtál, ábrákkal tele,
beszélt a nyele,
5 aztán meguntad. Így volt?
S eldobtad, ahogy az égbolt
az unt csillagot ejti le.
Én fölvettem és rádhuztam vele.

Igy volt?
10 Sajnálom, kár volt.

Világomon, mint üvegen át
hallgattam új álmod madara dalát.
Azt hittem, annyi az ének,
amennyi a magány üvegének
15 vastag tábláin átszüremlik.

S hallottam, említ
az a szó isteneket,
kik nem hajolnak ezután neked.
Pedig
20 *te* nem szolgálsz többé nekik.

Most már értelek.
Pörös felek
szemben álltunk, de *te* szintén
más ügyben, más talaj felett
25 tanuskodtál, mint én.

Már értelek. Mit érsz velem? A múlt
tüntető menete elvonult,
a lomb lehullt

k_2 javítás előtti sorai:

18 *kik nem jelennek ezután neked.*
20 *te nem szolgálsz ezután nekik.*
22–23 *Mint pörös felek*
álltunk szemben, de te szintén
26 *Éltem azóta is. Már értelek.*
Mit érsz velem? A múlt

30 s a fájdalom ágai benned,
mint mindenkiben, elkövesednek
az aláomló évek, évadok,
rétegek, szintek és tagok
óriási nyomása alatt.

35 Akár egy halom hasított fa,
hever egymáson a világ,
szorítja, nyomja, összefogja
egyik dolog a másikat
s így mindegyik determinált.
40 Így él a gazdag is, szegény is,
így szenvedünk te is meg én is
s még jó, ha az ember haragja
nem az embert magát harapja,
hanem valaki mást,
dudás a fuvolást,
45 én téged és engemet te, –
mert mi lenne, mi történhetne,
ha mindig magunkba marna
az értelem iszonyu karma?

50 S ha már szólok, hát elmesélem, –
villamoson
egy este a Széna téren
találkoztunk. Kalapot emeltem,
talán nyeltem,
köszöntem és te
55 csodálkozva vettél észre.

52 *találkoztunk.*
Határozottan kalapot emeltem,

55 A sor után kihúzva:
<S néha fölmelegedve
gondoltam rád és feleségedre,
rátok, –
lehetnének jóbarátok
(talán)

(1) *összefolyhatna árnyékunk szobátok*

(2) *ölelkezhetne árnyékunk szobátok
falán>*

S még ottan
egy pillanatig szórakozottan
eltűnődtem, – hiszen lehetnék
jóbarátok, együtt mehetnék
60 a kávéházba s teát kavarva,
szépet, jót, igazat akarva
beszélgethetnék irodalomról,
vagy más ily fontos emberi lomról
és telt szavadra,
65 mit óvatosan vetnél a latra,
utalván a tapasztalatra,
indulatom messze ragadna,
te – hozzátéve: „Szivedre ne vedd” –
leintenél, mint az öregebb,
70 mint az apám
s én bosszankodnék, de nem mondanám.

59 *jóbarátok, <s> együtt mehetnék*

60 A sor után ugyane sor korábbi, módosított változata, amelyet a költő az 56–60. sor be-
szúrása után elfelejtett törölni:

(1) *míg asztali lámpánál teát kavarva,*

(2) *míg (kávéházban) teát kavarva,*

62 *beszélgetnék irodalomról,*

64 *s ha telt szavadra*

A sor után kihúzva:

ha elragadna

Szövegforrások:

k, PIM JA 480/2. A vers egyes részeinek részben ceruzával, részben tintával írt vázlatai:

a) A lap rektóján a 34–48. sor ceruzával írt tisztázata. A lap jobb felső sarkában: *6 szintén. A 34–38. sor tintával meg van jelölve. Eltérései a főszövegtől: 34 fa 36 össze fogja 40 te is, 42 harapja 45 te, 48 karma.*

b) A lap közepén üresen maradt helyre később, tintával, a 11–12. sort és két szót írt a költő:

*világomon, mint üvegen át
hallgattam álmod madara dalát
ág tele*

c) A lap alsó felén ceruzáírással a 62–63. sor változata:

beszélgetnék irodalomról,

(1) *vagy más emberi, mennyei lomról*

(2) *vagy más szükséges emberi, lomról (Az emberi utáni vessző kihúzatlan maradt.)*

d) Ez alatt az eredetileg üresen hagyott helyre, utóbb, ceruzával a 71. sor:

*s talán
s én bosszankodnék, [!] de nem mondanám.*

e) Három sor ceruzával, a c) alatti sorokkal egy időben leírva:

de az ember percenként tanul

(1) *s én megtanultam, csak értik egymást, (Így! Azonnal erre javítva:)*

(2) *s én megtudtam, csak azok értik egymást,
akik megértik egymást szóltanul.*

f) Kétsornyi hely üresen hagyva, majd ugyanazzal a ceruzáírással a 29–33. sor:

*s a fájdalom eleven ágai benned,
mint mindenki benn, elkövesednek
az aláomló évszakok, évek, évadok
rétegek, szintek, és tagok
óriási nyomása alatt.*

g) A lap verzőjének alsó felén ceruzáírással, haránt a 26–28. sornak megfelelő vázlat:

Müved enyém is! Most már féltelek.

(1) *Nagy idő multán most már értelek.*

(2) *Éltem azota [!] most már értelek.*

*Mit érsz vele? A mult
tüntető menete elhaladt,
a lomb lehullt*

h) Ugyane lap felső részén tintával írt négy sor, majd kissé lejjebb a 60–62. sor változata. (Utóbb mind a hét sor áthúzva.)

(1) *Néha fölmelegedve*

(2) *S Néha fölmelegedve (Az N javítatlan maradt.)*

*gondoltam rád és feleségedre,
rátok,
lehetnének jóbarátok*

*míg asztali lámpádnál teát kavarva
szépet, jót, igazat akarva
beszélgetnénk irodalom [Így, abbahagyva.]*

(i) Kissé lejjebb ugyanezzel a tintaírással, de áthúzatlanul, a 64–66. és 69–71. sorok változatai:

s te

*mit óvatosan vetnél a latra
utalván a tapasztalatra*

(1) *igy intenél, mint az öregebb,*

(2) *te leintené, mint az öregebb,*

*mint – kit nem ismertem – az apám
s én bosszankodnék, de nem mondanám.*

k₂ PIM JA 480/1., 138/1–2. Tintával írt tisztázat. Több helyen tintával, a 26. sor ceruzával módosítva. Az 56–60. sor a végére írva, majd nyíllal a helyére utalva. E kiadás alapszövege. A 60., 64. és 67. sor végéről hiányzó vesszőt pótoltam.

Pesti Napló 1938. máj. 8. – Németh Andor, 1938. 251. – ÖM 1952. II, 123, 400. (Németh Andor kiadása alapján.) – ÖM 1955. II, 123, 409. (A 38. sorban hibásan: és) – ÖV 1984. 443. sz.

464. A boldogság nyitott könyv, tessék, olvassák

- Nem, nem igaz, nem, nem igaz,
hogy Ádám volt az első gaz.
'Sz azért nő alma, hogy szakasszon
almát a férfi és az asszony.
- 5 A földön annyi a jó dolog,
hát mért ne lennének boldogok?
Az ember oly szelíd alak!
Ha nem piszkálják, nem harap.
- Nem, nem igaz, nem, nem igaz,
10 hogy nincs elég tyúk, humbug az.
Egy kotlós százra terít szárnyat
és sok, ha egy nap falunk hármat.
S a tyúk ezért ha nem morog
az ember gyomra mért korog?
- 15 Ez oly világos, mint a nap,
csak bele ne kotyogjanak.
- Nem, nem igaz, nem, nem igaz,
hogy huncut a kövér kopasz.
Hol hiznak, ott baj nem lehet már,
20 a hájjal emberszeretet jár.
Hát sétálj, igyál, falj sokat,
mit komplikáld a dolgokat?
Az ember oly szelíd alak,
ha cirógatják, nem harap.
- 25 A rossz hányja, a rossz veti
az embert, – ez kijárt neki.
Magára zárta a kaput,
csak akkor volt jó, ha aludt.
Mert annyi rossz ösztön sodorja,
30 nem tud szeretni éhgyomorra,
mert nem sétál, hanem azon van,
hogy a dolgot komplikálja nyomban;
a boldogság jött, – ő meg elszaladt
hja, – buta volt és az maradt.

Szövegváltozatok:

- 8** k₁(1) *Ha nem zavarják, nem harap.*
A piszkálják a zavarják alá van írva, de egyik sincs áthúzva.
- 13–14** k₁(1) *S a tyúk ezért ha nem mogorva*
az ember gyomra mért korogna?
Az eltérő szavak a sorok után, zárójelben. A sorok előtt: komor | gyomor
- 24** k₁(1) *ha nem bántják, nem is harap.*
A cirógatják a nem bántják szavak alá írva, de egyik sincs áthúzva.
Az is is kihúzatlan maradt.
- 25–26** k₁(1) *Az ember gonosz volt, embernyi [?]*
(2) *Az ember rossz, s mi több, gonosz*
ami történt, megérdemli.
- 29** k₁(1) *mert annyi gonosz ösztön furja*
- 31–34** k₁ *Mert ahelyett, hogy egyet járna*
ő a dolgokat komplikálja
Jött a boldogság, ő meg elszaladt
Hja – buta volt és buta maradt.
- 32** k₂(1) *hogy az ügyet komplikálja nyomban;*
Az a dolgot szavak az ügyet fölé írva, de egyik változat sincs áthúzva.
- 34** k₂(1) *hja, buta volt s buta maradt.*
A s buta alá a költő az és az szavakat írta, de egyik változatot sem húzta át.

Egyéb eltérések: **19** k₁ *hol [...] már* **20** k₁ *jár* **27** k₁ *kaput* **28** k₁ *aludt* **29** k₁(2) *mert* **30** k₁ *éhgyomorra*

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 130/1. Az 1–4. vsz. ceruzával írt fogalmazványa.

k₂ PIM JA 130/2. A 4. vsz. ceruzával írt, javított tisztázata.

Az 1–3. versszakot k₁, a 4. versszakot k₂ alapján közlöm. A 19. sort nagybetűvel kezdtem, s a végére vesszőt tettem. Pótoltam a 20. sor végéről hiányzó pontot is.

ÖM 1952. II, 346, 451. (Két hibával: **6** miért **7** olyan) – ÖM 1955. II, 363, 482. (Mint ÖM 1952, egy újabb hibával: **26** kijár) – ÖV 1984. 617. sz.

465. Vigasz

Ne hadd el magad, öregem,
bőröd ne bizd kereskedőre,
ki elád felhőt az egen
s a földön telket vesz belőle.
5 Inkább segít a kutya szőre
a teríthető betegen,
semhogy magát miértünk törje,
aki sorsunktól idegen.

Magának rág mind, aki rág,
10 a fogacskák azért fogannak.
S mert éhes rongy vagy, a fogát
elkoldulhatod-e a kannak?
Fázol. Hát mondd, hihetsz-e annak,
ki fűtve lakik öt szobát,
15 falain havas tájak vannak,
meztelen nők meg almafák?

Hihetsz-e? Szagos kis dorong
édes szivarja s míg mi morgunk,
ő langyos vízben ül s borong,
20 hogy óh, mi mennyire nyomorgunk!
Ha pincéjébe szenet hordunk,
egy pakli „balkánt” is kibont!
Szivére veszi terhünk, gondunk.
Vállára venni nem bolond...

25 Bús jószág, ne vetéld magad!
Együtt vágunk a jeges télnek.
A jégből csak lucsok fakad,
de hű társ – éhezők kísérnek.
S ha most a tyúkszemünkre lépnek,
30 hogy lábunk cipőnkbe dagad,
rajtad is mult. Lásd, harc az élet,
ne tékozold bizalmadat.

Szövegváltozatok:

Cím	k ₂	<i>Ne hadd el magad, öregem</i>
	k ₃ (1)	<i>Vigasztaló</i>
2	k ₂ (1)	<i>ne bizd magad kereskedőre,</i>
6	k ₁ (1)	<i>mint aki osztály-idegen</i>
	(2)	<i>az élőhalott betegen</i>
	(3)	<i>a temethető betegen</i>
	(4)	<i>A véglegessel egyező.</i>
7	k ₁	<i>mint sorsunkon, ki egyelőre</i>
	k ₂	<i>semmint magát miértünk törje,</i>
8	k ₁	<i>rajtunk él s tőlünk idegen.</i>
9	k ₁ (1)	<i>Kiki magának rág, ha rág</i>
	(2)	<i>Csak magának rág, aki rág</i>
	k ₂	<i>Mind magának rág, aki rág,</i>
10	k ₁₋₂	<i>mióta szemfogak fogannak</i>
11	k ₁	<i>s mert védtelen vagy, a fogát</i>
13	k ₁	<i>Hát fontold meg, hihetsz-e annak,</i>
16	k ₁	<i>meztelen nők és almafák?</i>
25	k ₂	<i>Bús jószág! ne hadd el magad.</i>
27	k ₂₋₃ NSZ g	<i>Jégből tűz-sarju nem fakad;</i>
29	k ₂ k ₃ (1)	<i>Ha tyúkszemünkre most rálépnek,</i>
		<i>k₃-ban azonnal a véglegesre javítva.</i>

Egyéb eltérések: **2** NSZ K M *bizd* k_{1,3} *bizd* **5** k₁ *szőre*, (A vessző a következő sor átdolgozása után kihúzatlan maradt.) **6** k₁ *betegen* **9** k₁(1) A K M-ből javítva. **10** k₂ *fogannak*. **14** k₁₋₂ *fütve* **16** g K *nők*, k_{2,3} NSZ *almafák?!* **19** K *vizben* NSZ K M *ül* k_{2,3} *ül* **20** k_{2,3} K *óh* g K *nyomorgunk*. **22** K *balkánt is kibont*, k₂ *kibont*. k₃ *kibont*<,>. (Azonnali javítás.) **23** K *szívére* **24** k₂ *Vállára* <n> k₂ K *bolond*. **25** NSZ *magad!!* **27** NSZ *tűz-sarjú* k₃ *fakad*, – g *fakad*, **28** k₂₋₃ NSZ g K *társ*: NSZ M *kísérnek*. k_{2,3} K *kísérnek*. **29** K *tyúkszemünkre* k₃ *Ha* <tyúkszemünkre> *most a* (r-ből jav.) *tyúkszemünkre lépnek*, **30** k_{2,3} NSZ g K *dagad*, – **31** k_{2,3} g K *mult!* NSZ *múlt!* **32** NSZ *bizalmadat!*

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 263. Az első két szakasz ceruzával írt, cím nélküli fogalmazványja. A költő a 6. sort háromszor, a 9. sort egyszer módosította. Utóbb az egész szöveget áthúzta.

k₂ PIM JA 52. Tintával írt tisztázatot. Hasonmása: ÖM 1952. II, 96. l. után; Szántó J. 1958. 166–167. A költő a 2. sort módosította. Kelte: *Bp. 1933. okt. 19.*

k₃ ismeretlen helyen. Korábban Aczél György tulajdonában volt, de az Aczél-hagyatékkal nem került be az MTAK-ba. Tintával írt tisztázatot. A költő a címet és a 29. sort módosította.

Népszava 1933. okt. 31.

g PIM JA 150/90. Az í-ú-ü betűk hosszúsága nincs jelölve. A 25. és 29. sor *ú*-jára idegen kéz tette az ékezetet.

Korunk (Kolozsvár) 1934. december, 887.

Medvetánc (1934. dec.) 94. E kiadás alapszövege. A 2., 19. és 28. sorban a magánhangzókat a kéziratok szerint ékeztetem.

ÖM 1952. II, 93, 393. – ÖM 1955. II, 97, 403. – ÖV 1984. 441. sz.

466. Számvetés

- Ettem-ittam fekete, undok
mocskot és csípős trágylevet;
ember vakmerőbb nem lehet.
Ám eddig sohasem voltam boldog.
- 5 Ebben a megváltott világban
egy pillanatom nem volt nemes;
sem langyos, édes, kellemes,
mint disznónak a pocsolójában.
- 10 Engem sunyiságra oktat
az erkölcs. (Rólad is ezt hiszem.)
Huszonnyolc éve éhezem.
Rajtam már csak a fegyver foghat.
- 15 Ezért ülnek oly sötét dolgok,
oly hatalmak a szívemen,
hogy szorong lágy arcú kedvesem,
ha ránézek; pedig mosolygok.
- 20 Komor ég alatt üldögélek,
mint hajléktalan a híd alatt.
Mindentől fölmentem magamat,
mert nem lesz utolsó ítélet.

Szövegváltozatok:

- 1–4 k_1 *Egy életem, – igazat mondok,
mint ki büdöset ereget.
Ettem-ittam fekete, undok
mocskot és csípős trágylevet.
Ember vakmerőbb nem lehet.
S egy pillanatig sem voltam boldog.*
- 4 $k_2(1)$ *S egy pillanatig sem voltam boldog.*
- $k_2(2)$ $k_{3,4}$ *És eddig sohasem voltam boldog.*
- 5–12 k_1 *Rajtam már csak a fegyver foghat,
huszonnyolc éve éhezem.
A menhelyen a malacoknak
jobb eledelük volt, mint nekem.
És még ma sincsen kenyérem.
Engem sunyiságra oktat
az erkölcs. (Másról is ezt hiszem.)*
- k_2 *Második szakaszként előbb ez állt:
<Rajtam már csak a fegyver foghat,
huszonnyolc éve éhezem.>*

- Engem sunyiságra oktat*
 (1) *az erkölcs s még sincs kenyerem.*
 (2) *az erkölcs. (Másról is ezt hiszem.)*
 (1) *Huszonnyolc éve éhezem.*
 (2) *S huszonnyolc éve éhezem.*
Rajtam már csak a fegyver foghat.
 A költő az egészet áthúzta, s újraírta a 2–3. vsz. szövegét, de fordított sorrendben. A két szakasz sorrendjét később nyíllal a véglegessel egyezőre változtatta.
- 6 k₂ (1) *egy pillanatom sem volt nemes*
 7 k₂(1) *s oly langyos, édes, kellemes,*
 10 k₂₋₄ g₁ *az erkölcs. (Másról is ezt hiszem.)*
 13–14 k₂ *Óh hát micsoda sötét dolgok*
ülhetnek az én szívemen!
 15 k₂ *Szorong lágý-arcu kedvesem*
 k₃(1) *hogy retteneg lágý arcu kedvesem*
 17–20 k₂ E sorok helyén ez áll:
 <Verr>
 <Vas>
Komor ég alatt üldögélek
mint hajléktalan a híd alatt
 <Vasszinű habokban halad
 (1) *az idő s nyirkot sir a lélek.*
 (2) *az idő. Nyirkot sir a lélek.>*
Mindentől fölmentem magamat
mert minden elhagy s csak egyszer élek.
minden fölment, mert egyszer élek.
Szabad vagyok, mert -----.
 Az utóbbi három variáns-sor közül egyik sincs áthúzva. A vízszintes vonalat az *egyszer élek* szavak helyett húzta a költő.

Egyéb eltérések: 2 K M csipős k₁₋₄ csipős k₂₋₄ g₁ trágyalevet. g₂ K trágyalevet, 3 k₂₋₄ g₁ Ember 6 k₂ <nemes> nemes (Így!) k₃₋₄ g₁ nemes, 11 k₂₋₄ S huszonnyolc 13 k₃ dolgok 14 K olyan (Sh.) k₃₋₄ szí-
 vemen, 15 k₃₋₄ arcu k₃ kedvesem 16 k₂₋₄ g₁ ránézek, g₂ K ránézek. Pedig 18 k₄ hid 20 k₃₋₄ itélet

Szövegforrások:

k_{1,2} OSZK Analekta 11.371. A kettéhajtott ív első levelén az 1–12. sornak megfelelő korábbi kísérlet tisztázata egy hat- és egy hétsoros szakaszban (k₁). A szöveg fölött: <Ajánlatod, barátom, elragadtat,> Az ív második levelén a vers cím nélküli fogalmazványa (k₂).

k₃ xeroxmásolata: OSZK Analekta 11.387. Az eredeti kézirat Edith Endrös-Baum (München) tulajdonában. (Barta Istvántól.) Tintával írt tisztázat. A 15. sor szövege módosítva. Kelte: Bp. 1933. nov. 11. 8-kor a Bucsiniszkyban.

k₄ PIM JA 135. (Bányai Lászlótól.) Tintával írt tisztázat. Hasonmása: Szántó J. 1957. 180–181.

g₁ PIM JA 150/73. Az írógépen hiányzó hosszú ékezetek (í-ú-ű) nincsenek pótolva.

g₂ ismeretlen helyen. 1951-ben Begyáts Lászlóé volt. Szövege azonos a Kerekasztaléval, annak nyomdai gépirata volt. (ÖM 1955. II, 408.)

Kerekasztal 1934. november, 22.

Medvetánc (1934. dec.) 81. E kiadás alapszövege. A 2. sorban a *csipős* szót hosszú *í*-vel írtam. Utánközlése: Brassói Lapok 1936. júl. 26.

ÖM 1952. II, 120, 399. – ÖM 1955. II, 116, 408. – ÖV 1984. 442. sz.

467. [Az „Eszmélet” előzményei]

a) [*Öregem, no, mi van veled...*]

Öregem, no, mi van veled?

Élsz, ahogy élsz s ezt te ne tudnád?

Vizes homokon kötelek

kötnek-e ki? Te azt sem unnád.

5 Bátorság! Lesz még olyan munkád,
amelyben kedvedet leled, –
most – bárha egek ura ront rád, –
teremtsd elő a kenyered.

Hisz itt a szenvedés belül, –

10 de ott kívül a magyarázat.

S hogy’ olvasod le emberül,

hogya tagjaid citeráznak?

Ez a fegyenc-kor leigázhat,

de szabad leszel, ha belül

15 nem raksz magadnak olyan házat,
melybe háziur települ.

Jöjj világra! Anyád apád

te légy! Ne less tündéri nőre

s szakállas végzetre, ki rád

20 vigyázzon, – ne légy bölcs, te dőre!

Gondolj a ravasz csecsemőre, –

sír-ri, hogy szánassa magát,

de mig mosolyog az emlőre,

növeszti körmét és fogát.

Szövegváltozatok:

- 1–6** k₁ A törölt korábbi kísérlet teljes szövege:
Bátorság! Ejh, mi van veled?
A *Bátorság!* fölé írva: *Attila, majd azonnal áthúzva.*
Élsz, ahogy élsz, – ezt te ne tudnád?
- (1) *Ha vizes homokon kötelek*
(2) *Vizes homokon kötelek*
(1) *kötnének rád, te meg nem unnád.*
(2) *béklyozzanak le, meg nem unnád.*
(1) *Ne félj, lesz egyszer olyan munkád,*
(2) *Bátorság! lesz még olyan munkád,*
amelyben kedvedet leled
- 1** k₁(1) *Attila, ejh, mi van veled?*
(2) *Öregem, ejh, mi van veled?*
- 13–15** k₁(1) *Fegyencek kora leigázhat*
de szabad leszel, kiderül
csak ne rakj magadnak oly házat,
- 17** g *Jöjj a világra! Anyád, apád*
- 21** k₂ <Gondolj a>
Nézz a furfangos csecsemőre

Egyéb eltérések: **1** k₁ A sor végi írásjel felkiáltójelnek is olvasható. **2** k₁(1) *élsz, ezt* **13** k₁ *Fegyenc-*
kor **15** k₁ *oly* **18** g *légy.* **20** g *vigyázzon. Ne [...]* *dőre.* **21** g *csecsemőre:* **22** g *sir-ri,* **23** k₂ *míg*

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 502. Tintával írt fogalmazvány. A lap tetején az 1–6. sor több helyen módosított, majd áthúzott korábbi fogalmazványa. Az ezután leírt szöveg 1. sora kétszer, 2. és 13–15. sora egyszer-egyszer módosítva. E kiadás alapszövege. A 13. sorban a *Fegyenc-kor* szó *F*-jét és a 15. sor *oly* szavát javítottam; az utóbbit 473/VI, 7 alapján. (E két szó a szöveg átdolgozásakor javítatlan maradt.) Pótoltam a 13. sor végén hiányzó vesszőt is.

g PIM JA 150/31. Csak a 3. szakasz.

k₂ PIM JA 70. verzó. A 21–24. sorok ceruzával írt szövege. A 21. sor módosítva. (A lap rektóján a *Jaj, majdnem...* [539a] szövege olvasható.) Ez a négy sor afféle vándorversszakként a *Világosítsd föl...* (540b) utolsó szakaszában is feltűnik.

Bálint György, 1940. 490. (Az 1. vsz. *Attila, no...* kezdettel.) – ÖM 1952. II, 338, 450. (Bálint György kiadásából.) – ÖM 1955. II, 294, 464. („Az »Eszmélet« ciklus vázlataiból” címen összeállított vers 3. részeként.) – ÖV 1984. 444/a. sz.

b) [Ember, ne félj...]

- Ember, ne félj! Milyen gyermeki vagy, –
törődj belé, ma nem tudunk szeretni.
Szemeidből a csillogás kihagy,
megtanulnak a dolgokra meredni.
5 Lépj ki a bérházból! Nézd, emeletnyi,
áttetsző, sikos állkapcsát a fagy
meghordozza az egeken. Feledni
nem tudsz annyit, hogy ember ne maradj.

*

- A csillám szememből kihagy,
szemem már tanul rámeredni
a dolgokra. – Gyermeki vagy
– szól – én már nem tudok szeretni.
5 Én azt látom, hogy emeletnyi
áttetsző állkapocs, a fagy,
siklik ott fönn... Annyit feledni
nem tudsz, hogy ember ne maradj.

Szövegforrások:

g₁ Kiss Ferenc tulajdonában. (József Etelkától.) Az első változat. A 7. sor *feledni* szava után géphi-
bából vessző áll.

g₂ PIM JA 150/32. A második változat. A 7. sor végén egy azonnal átütött vessző.

Németh Andor, 1938. 345. A „Variánsok az »Eszmélet« ciklushoz” c. vers utolsó szakaszaként. –
ÖM 1952. II, 130, 401. (Tévesen *A kövezeten...* [475] kezdetű töredékkel folytatva. A második válto-
zat a jegyzetben.) – ÖM 1955. II, 294, 464. (Mindkét változat „Az »Eszmélet« ciklus vázlataiból” 1–
2. darabjaként.) – ÖV 1984. 463/b. sz.

c) [Mi emberek, sötét erők...]

- Mi emberek, sötét erők,
érezzük, napjaink letelnek.
S ha érezzük, a vég előtt,
mint dögöt légy, a világ ellep.
5 Eszmék északi fénye mellett
mért őriznök hát az időt?
Miért piszkálnánk hunyt szerelmet?
Én fölgyujtom a temetőt.

g Kiss Ferenc tulajdonában. (József Etelkától.)

Németh Andor, 1938. 344. – ÖM 1952. II, 129, 400. – ÖM 1955. II, 127, 411. – ÖV 1984. 463/c. sz.

d) [Most már nem tudom, mit tegyek...]

Most már nem tudom, mit tegyek,
öljek-e, vagy olvassak ponyvát.
Ösztöneim az életet,
bármily kegyetlen, meg nem unják.
5 Jobb szeretik a bő uzsonnát,
mint én a tűnő felleget,
egy lány mosolyát, mint a munkát
én és a tündér képzelet.

g₁ szövegváltozatai:

1 *És most nem tudom, mit tegyek,*
4 *a kegyetlenkedőt nem unják,*
8 *én és a dolgos képzelet.*

g₁ egyéb eltérései: **5** *Jobb'* **6** *felleget;*

Szövegforrások:

g₁ PIM JA 150/29.

g₂ Kiss Ferenc tulajdonában. (József Etelkától.) E kiadás főszövege.

Németh Andor, 1938. 344. (A „Variánsok az »Eszmélet« ciklushoz” címen összeállított négyszakasos töredék 2. szakaszaként.) – ÖM 1952. II, 129, 400. (Németh Andor kiadásából.) – ÖM 1955. II, 127, 411. (Mint ÖM 1952. – ÖV 1984. 444/d. sz. (g₁ alapján.)

e) [Szépen beszélsz...]

Szépen beszélsz! Fogalmad úgy
világít, mint ott kinn a nyers tél
s igazad van! De most aludj,
ma éheztél és nem kerestél,
5 egész nap új világra lestél.

Gépirata Kiss Ferenc tulajdonában. (József Etelkától.)

Németh Andor, 1938. 345. (A „Variánsok az »Eszmélet« ciklushoz” címen összeállított négyszakasos töredék 3. szakaszaként.) – Szélpál Árpád, Népszava Naptár 1939. 48. (A 4. sor híján.) – ÖM 1952. II, 129, 400. (Németh Andor kiadásából.) – ÖM 1955. II, 127, 411. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 444/e. sz.

468. [Diványon fekszem...]

Diványon fekszem, sziszegek:
„Na várjatok!...” S egyszerre hallom
– gyötrően munkát! kenyeret!
kiabálnak az uccasarkon.

5 S rohanok, majdnem azt sikoltom –
„Várjatok hát! Megyek, megyek!...”
Mit gyerekes dac! Igazi voltom
küzdő, emberi szeretet.

*

mert megoszlik, mint az egy-élet
az egy-igazság maga is

A javított sorok korábbi szövege:

3 – *Emberi munkát! kenyeret!*
7–8 *Mit sértés, guny! Igazi voltom*
emberiségnyi szeretet.

Egy ceruzával írt fogalmazványról. (PIM JA 429.) A költő az 5. sor *S* kötőszavát kisbetűből javította, de a 4. sor végére nem tett pontot. A 8. sor után egy olyan vonást húzott, mint amilyennel a szakaszokat szokta elválasztani. A 9–10. sor jóval lejjebb van írva; a költő talán a 2. szakasz utolsó két sorának szánta. A 9. sor *egy-élet* szavában az első *e* fölött egy azonnal áthúzott ékezet.

PIM Évk. 1960–61. 193–194. (Szántó Judit közlése; az 1–8. sor fakszimilében.) – ÖM 1967. IV, 165, 301. – ÖV 1984. 450. sz.

469. Falu

Mint egy tányér krumplipaprikás,
lassan gőzölög lusta,
langy estében a piros palás,
rakás falucska.

5 Itt is, ott is karcsú füst – remény –
tünődni, merre szálljon,
áll kicsit a kémény küszöbén
és int a tájon.

10 Akácocskát babrál a homály.
A fa telt, kicsi keble
beléreszket, csöpp sóhaja száll –
levegő-lepke.

15 S körülem, míg elfed hallgatag
a lány borongás bokra,
ugatások némán hullanak
nagy bársonyokra...

Szövegváltozatok:

1	k (1)	<i>Mint egy tányér szép krumplipaprikás</i>
2–4	k	<i>ugy gőzölög a lusta estében a kis piros palás fehér falucska.</i>
5	k	<i>Itt is, ott is karcsu füst, szegény</i>
8	k (1)	<i>és leng a tájon.</i>
9	k (1)	<i>Ért akácon babrál a homály</i>
12	k g ₁₋₂ K	<i>a tündér csendbe.</i>
13–16	k	<i>Még nincs meg.</i>

Egyéb eltérések: 1 k A költő tévedésből kihúzta az *egy* szót, majd rögtön a kihúzott szó fölé írta. 5 K *karcsu* 6 k *szálljon* 9 k(2) *homály*. 10 k(1) *s a fa telt* 11 k A *csöpp* szó *ö*-je *e*-ből javítva. k g₁₋₂ K *száll* 16 g₁₋₂ K *bársonyokra*. A sor után g₁-ben szélesebb köz, g₂-ben és K-ban csillag.

...Lámpát gyújtanak az asszonyok.
 És erőlködve, rángva,
 20 égbe röppenne, mint elnyomott
 lélek, a lángja.
 El is lobban mind... Egy fény a rét.
 Az anyás hold-világa
 elé nyújtja kövér tenyerét
 egy bodza-ága.
 25 Örök boldogság forrása mos
 egy rekedt, csorba téglát.
 Smaragd Buddha-szobrok harmatos
 gyeppen a békák.
 A vadzab, ki kardot vont elő,
 30 fejét mélyen lehajtja.
 Most a dicsőség és az erő
 a repedt pajta...
 ...Benne csend van. Mintha valami
 elhangzott volna csengve.
 35 Fontolni lehet, nem hallani.
 Nincs, csak a csendje.
 S ahogy földerül az értelem,
 megérti, hogy itt más szó
 nem eshetett, mint ami dereng:
 40 eke és ásó.

- 18 k (1) *Erőlködik a lángja,*
 (2) *Sír, Erőlködik (!) rángva*
 26 g K *fél, rekedt, csorba téglát.*
 28 k *fűben a békák.*
 29 k (1) *Egy vadzab ki kardot vont elő*
 (2) *A vadzab ki kardot vont elő*
 (3) *S A (!) vadzab ki kardot vont elő*
 34 k (1) *csengőn elhangzott volna (Azonnal a véglegesre javítva.)*
 38–39 k *végül megérti, más szó*
nem hangzott el, mint ami dereng:

17 k g₁₋₂ K *Lámpát gyújtanak* 19 k *Égbe [...] mint <az>* (Azonnali javítás.) 22 k g₂ K *hold világa* 23 k
 K *nyújtja* 24 k *bodza ága.* 26 M *egy, (Sh.)* 27 k *smaragd (!) Buddha szobrok* 32 k g₁₋₂ *pajta.* A sor
 után g₁-ben szélesebb köz, g₂-ben és K-ban csillag. 33 k g₁₋₂ K *Benne csönd* 35 k *hallani* 37 k *értelem*
 40 k *ásó* M *ásó (Sh.)* g₁₋₂ K *ásó.*

- Szó, mert velük szólal a paraszt
napnak, esőnek, földnek.
Szó, mint szóval mondom én el azt
gondos időnek.
- 45 Szó, mint csecsemőnek a mosoly.
Veregetés a lónak.
Szó. De tiszta értelmű, komoly
tagja a szónak...
- ...Hallgatom az álmodó falut.
50 Szorongó álmok szállnak;
meg-megrebbentik az elaludt
árnyú fűszálat.
- Alszanak az egek, a mezők.
Ostorok, csizmák, kések.
55 Lombok közt a tiszta, tág közök.
S a levélrések.
- Alszanak a nyers, nehéz szavú,
kiszikkadó parasztok.
60 Dombocskán, mint szívükön a bú,
ülök. Virrasztok.

- 43 k (1) Szó, amiként (Azonnal javítva.)
(2) Szó, mint költeménnyel szólok én
(3) Szó, mint dallal mondom ugyanazt
- 44 k (1) lenge időnek
k (2) g₂ K lepke időnek
- 46 k (1) simogatás az ebnek
- 48 k nyelve a szónak
- 49 k Szó... Hallom az álmodó falut
- 51 k K meg-megriasztják az elaludt
- 55 k Lombok közt a tág, tiszta közök
- 59–60 k Viv szívükben a harag, a bú.
Én csak virrasztok.

42 k földnek 43 k A költeménnyel szólok én szavak nincsenek áthúzva. 44 k A lepke a lenge alá írva, de egyik sincs áthúzva. K időnek. 45 k mosoly, 46 k veregetés a lónak 47 k Szó, de tiszta értelmű, 48 g₂ K szónak. A sor után csillag. 49 g₂ K Hallgatom 50 k szállnak g₂ K szállnak. 51 g₂ K Meg-megriasztják 52 k K árnyu k fűszálat. 53 k S alszanak [...] mezők 54 k ostorok, [...] kések 56 k s a levélrések 57 k szavu g₂ A szavu, géphibás szavát a költő áthúzta, s tollal föléírta: szavú, 58 k parasztok 59 K szívükön

Szövegforrások:

k PIM JA 429. Cím nélküli, ceruzával írt fogalmazvány. Kettéhajtott ív papíron. Az első levélen a *Diványon fekszem...* (468) kezdetű szöveg, majd a *Falu* 1–3. és 5. versszaka; a második levél bal hasábján a 7. és a 11–12. vsz., két kihúzott sor, a 10. és 13–14. vsz.; jobb hasábján a 6., 8–9. és 15. vsz. A leírás sorrendje nem állapítható meg. A költő utóbb a versszakok fölé írt 1–9. számokkal jelölte a véglegessel egyező sorrendet, az utolsó szakasz fölé egy *x*-et tett. Hasonmással kiadta Fehér Erzsébet, PIM Évk. 1960–1961. 195–197. A két kihúzott sor:

*Nem legénysitok, nem lánysírás
a szava a parasztnak*

g₁ PIM JA 21/13. Az í-ü-ű betűk hosszúsága nincs jelölve. Csak az 1–10. versszak; a folytatást tartalmazó lap elveszett. A tervezett Tiszta szívvel gyűjteményes kötet összeállításakor, 1934 nyarán gépelt szöveg.

g₂ PIM JA 1080. (Begyás László örökösaitől.) A 32. sor névelője előbb géppel olvashatatlanul átütve, majd ceruzával beírva; az 57. sor géphibája tintával javítva. Az 59. sor *bú* szavának ékezeze tintával pótolva; egyébként az *i-u-ü* mind rövid. A Kerekasztal nyomdai gépirata.

Kerekasztal 1934. november, 20–21.

Medvetánc (1934. dec.) 92–93. E kiadás alapszövege. A 26. és 40. sor sajtóhibáját javítottam. Utánközlése: Új magyar költők. Bp. [1936.] II. 59–61.

ÖM 1952. II, 121, 399. – ÖM 1955. II, 117, 408. (A 26. sorban hiba: *repedt*) – ÖV 1984. 451. sz.

470. [A csipogó árnyakból...]

A csipogó árnyakból fiókáit
összegyűjti a szürkület.
Már ég a lámpa, de még nem világít –
ami fehér volt, szürke lett.

5 Az ég színe, mint könnyü női ingben
kék s rózsaszín selyempapír.

A PIM JA 90. jelzetű, tintával írt kéziratáról. Az 1. sor *Az* szavát a költő az átdolgozás után nem javította *A*-ra. Az 1–3. sor többszörösen módosítva; a korábbi szövegfázisok a következők:

- (1) *Az árnyékból elindul lassan
hús szárnyakkal a szürkület
már ég a lámpa, [...]*
- (2) *Az árnyékból elindul lassan
csapatosan a szürkület
már ég a lámpa, [...]*
- (3) *Az árnyakból – csipogva – fiókáit
összegyűjti a szürkület.
Már ég a lámpa, [...]*

Németh Andor, 1938. 357. (Az 1–2. sor egy sorban és hibásan: *Az árnyékból összegyűjti csipogó fiókáit a szürkület*) – ÖM 1952. II, 280, 437. (Az 1. sor hibásan: *Az árnyékból csipogó fiókáit*) – ÖM 1955. II, 297, 466. – ÖV 1984. 568/a. sz.

471. [Hizlalt eső...]

Hizlalt eső kapirgál
a vastetőn –
csak kotyogj, vén tyúk s immár
költsd ki az én időm.

5 Te drága anya, tojj s költs
tojásokat,
aranyos, kék, piros, zöld
gyöngé nappalokat!

10 S én addig várok. Pénzem
nincs semmire.
Szívem ver és ráz; érzem,
hogy' száll a pihe.

15 Ráz, ver. Borongva, hetykén
elhallgatom.
Ez a csavargó gondja
a lukszusvonaton.

20 Esik, esik fecsegve
s hol ott, hol itt,
mint hálót hal, szelecske
rángatja szálait.

A javított sorok korábbi szövege:

- 1 *Hízott eső kapirgál* (Nincs áthúzva.)
3 (1) *vén tyúk kotyog és ringál*
(2) *vén tyúk. S kotyog és ringál*
5 *Te drága anya, költs, költs*
6 *mint friss* (Azonnal javítva.)
7–8 *az arany, zöld, piros, kék*
tavaszi napokat!
9–10 *S én – mit tehetnék*
pénz semmire.
11 *Ahogy a szív* (Azonnal erre javítva:)
Ahogy ver a szív, ringok
12 *mint lebegő pihe.*
13 *E zajt szorongva, hetykén*
A szorongva azonnal erre javítva: borongva
14–15 *ugy hallgatom*
mint csavargó, szorongva
16 *A sor után két áthúzott sor:*
(1) *Óh csüggedés, ne szállj rám!*
(2) *Óh csüggedés, ne altass!*
Elképzelek

Szövegforrása a PIM JA 123. jelzetű kézírata. Ceruzával írt fogalmazvány, számos javítással. (A 3. sor kétszer módosítva.) Egy ív bal hasábján; a jobb oldali hasábon fönt a *Hétért...* (472) kezdetű töredék olvasható. A központosítás a következő helyeken javítatlan maradt: **4 időm 6 tojásokat 11 érzem 13 ver. borongva 14 elhallgatom, 15 csavargó,**

A Toll 1938. máj. 10. – ÖM 1952. II, 282, 437. – ÖM 1955. II, 298, 466. – ÖV 1984. 563/b. sz.

472. [Hétért...]

Hétért – magamat kérdem –
adsz-e hatot?
Játszom. Azé az érdem,
ki játszhatott.

Szövegforrása ugyanaz, mint az előző szám alatt közölt töredéké.

A Toll 1938. máj. 10. – ÖM 1952. II, 283, 437. – ÖM 1955. II, 299, 467. – ÖV 1984. 563/c. sz.

473. Eszmélet

I

Földtől eloldja az eget
a hajnal s tiszta, lány szavára
a bogarak, a gyerekek
5 kipörögnek a napvilágra;
a levegőben semmi pára,
a csilló könnyűség lebeg!
Az éjjel rászálltak a fákra,
mint kis lepkék, a levelek.

g₁₋₂ szövege:

Hajnal

*A földtől eloldja az eget
a hajnal s tiszta, lány szavára
a bogarak, a gyerekek
kipörögnek a napvilágra.
A levegőben semmi pára:
a csilló könnyűség lebeg!
Az éjjel rászálltak a fákra,
mint kis lepkék, a levelek.*

g₁ eltérése: 4 *kiperegnek*

II

Kék, piros, sárga, összekent
képeket láttam álmaimban
és úgy éreztem, ez a rend –
egy szálló porszem el nem hibbant.
5 Most homályként száll tagjaimban
álmom s a vas világ a rend.
Nappal hold kél bennem s ha kinn van
az éj – egy nap süt idebent.

III

- Sovány vagyok, csak kenyeret
eszem néha, e léha, locska
lelkek közt ingyen keresek
bizonyosabbat, mint a kocka.
- 5 Nem dörgölődzik sült lapocka
számhoz s szívemhez kisgyerek –
ügyeskedhet, nem fog a macska
egyszerre kint s bent egeret.

g₃ szövege:

*Sovány vagyok, csak kenyeret
eszem néha, e léha, locska
földön szorongva keresek
bizonyosabbat, mint a kocka;
jó volna sült malaclapocka
számba s szívembe szeretet, –
de bár ügyes, nem fog a macska
egyszerre kint s bent egeret.*

IV

Akár egy halom hasított fa,
hever egymáson a világ,
szorítja, nyomja, összefogja
egyik dolog a másikat
5 s így mindenik determinált.
Csak ami nincs, annak van bokra,
csak ami lesz, az a virág,
ami van, széthull darabokra.

g₂₋₃ szövege (g₃ cím nélkül):

Világ

*Akár egy halom hasított fa,
hever egymáson a világ,
szorítja, nyomja, összefogja
egyik dolog a másikat.
Igy mindenik determinált.
Csak ami nincs, annak van bokra,
csak ami lesz, az a virág,
ami van, széthull darabokra.*

A teherpályaudvaron
úgy lapultam a fa tövéhez,
mint egy darab csönd; szürke gyom
ért számhoz, nyers, különös-édes.

- 5 Holtan lestem az őrt, mit érez,
s a hallgató vagónokon
árnyát, mely ráugrott a fényes,
harmatos szénre konokon.

Szövegváltozat:

5 PN *Holtan néztem az őrt, mit érez,*

Helyesírási eltérés: 6 g; PN H *vasgónokon*

VI

Im itt a szenvedés belül,
ám ott kívül a magyarázat.
Sebed a világ – ég, hevül
s te lelkedet érzed, a lázat.
5 Rab vagy, amíg a szíved lázad –
úgy szabadulsz, ha kényedül
nem raksz magadnak olyan házat,
melybe háziúr települ.

g₃ szövege:

*Im itt a szenvedés belül,
ám ott kívül a magyarázat.
Leolvashatod emberül,
hogy holt anyag alkotja vázad.
S ha bolond szíved föl nem lázad,
szabad lehetsz, mig kényedül
nem raksz magadnak olyan házat,
melybe háziur települ.*

Helyesírási eltérések: 5–6 g₅ H lázad s ugy

VII

Én fölnéztem az est alól
az egek fogaskerekére –
csilló véletlen szálaiból
törvényt szőtt a mult szövőszéke
5 és megint fölnéztem az égre
álmaim gőzei alól
s láttam, a törvény szövedéke
mindíg fölfeslik valahol.

g₂₋₃ szövege (g₃ cím nélkül):

A törvény

*Most fölnézek a gőz alól
a világ fogaskerekére:
csilló véletlen szálaiból
törvényt sző a mult szövőszéke – –
de tekints éjjel föl az égre
álmaid gőzei alól
s látod, a törvény szövedéke
mindig fölfeslik valahol.*

Egyéb szövegváltozatok:

- Cím g₄ *A törvény*
1 g₄ *Most fölnézek az ég alól*
2 g₅(1) *a világ fogaskerekére –*

Más eltérések: 2 H *ég* (Sh., a szedő g₅ szövegét olvashatta félre, ahol a szó az alatta levő *világ* át-
ütése miatt így olvasható: *egék*) g₃ *fogaskerekére* – H *fogaskerekére*, – 4 g₃ *szövőszéke* – 5 H *égre*, 7
g₅(1) *szövőszéke* (Gh., téves szóismétlés. Tollal javítva.) 8 PN *mindig*

VIII

Fülelt a csend – egyet ütött.
Fölkereshetnéd ifjúságod;
nyirkos cementfalak között
képzelhetsz egy kis szabadságot –
5 gondoltam. S hát amint fölállok,
a csillagok, a Göncölök
úgy fénylenek fönt, mint a rácsok
a hallgatag cella fölött.

Az elveszett kézirat szövege:

*Éj van s te szemed lesütöd.
Eredj, keresd föl ifjúságod!
Nyirkos cementfalak között
képzeld el egy kis szabadságot.
Indulok – hirtelen fölállok
s a csillagok, a Göncölök
úgy fénylenek fönn, mint a rácsok
a hallgatag cella fölött.*

g₂₋₃ szövege (g₃-ban cím nélkül):

Börtöncella

*Fülel a csend – egyet ütött.
Fölkereshetnéd ifjúságod!
Nyirkos cementfalak között
képzelhetsz egy kis szabadságot!...
Indulok – hirtelen fölállok.
A csillagok, a Göncölök,
úgy fénylenek fönn, mint a rácsok
a hallgatag cella fölött.*

Helyesírási eltérések: **2** g₃ ifjúságod. H ifjúságod, **4** g₃ szabadságot... **7** g₅ H fönn,

IX

Hallottam sírni a vasat,
hallottam az esőt nevetni.
Láttam, hogy a mult meghasadt
s csak képzetet lehet feledni;
5 s hogy nem tudok mást, mint szeretni,
gömyedve terheim alatt –
minek is kell fegyvert veretni
belőled, arany öntudat!

g₃ szövege:

*Hallottam sírni a vasat,
hallottam kis forrást nevetni.
Láttam, hogy a mult meghasadt
s csak képzetet lehet feledni.
De nem tudok mást, mint szeretni,
gömyedve terheim alatt –
belőled kell fegyvert veretni,
ki diszem voltál, öntudat!*

Helyesírási eltérések: 4 PN H *feledni* 5 g₅ H *szeretni* 7 g₅ *veretni*<,> Gh. azonnali javítása.

X

Az meglett ember, akinek
szívében nincs se anyja, apja,
ki tudja, hogy az életet
halálra ráadásul kapja
5 s mint talált tárgyat visszaadja
bármikor – ezért őrzi meg,
ki nem istene és nem papja
se magának, sem senkinek.

Helyesírási eltérések: 4 g₅ H *kapja*, 7 PN *Istene* 8 H *sem magának*,

XI

Láttam a boldogságot én,
lány volt, szőke és másfél mázsa.
Az udvar szigorú gyöpén
imbolygott göndör mosolygása.
5 Ledőlt a puha, langy tócsába,
hunyorogott, rőffent még felém –
ma is látom, mily tétovázva
babrált pihéi közt a fény.

g₁₋₂ szövege:

Boldogság

*Láttam a boldogságot én,
lány volt, szőke és másfél mázsa.
Az udvar szigorú gyöpén
imbolygott göndör mosolygása.
Ledőlt a puha, langy tócsába,
egyet még rőffentett felém, –
ma is látom, mily tétovázva
babrált pihéi közt a fény.*

Helyesírási eltérések: 1 g₂ én – 6 PN rőffentett (Sh.)

XII

- Vasútnál lakom. Erre sok
vonat jön-megy és el-elnézem,
hogy' szállnak fényes ablakok
a lengedező szösz-sötétben.
- 5 Igy iramlanak örök éjben
kivilágított nappalok
s én állok minden fülke-fényben,
én könyöklök és hallgatok.

Helyesírási eltérések: 3 g₅ PN H *hogy* 7 PN *fülke-fényben* 8 H és *könyöklök* (Sh.)

Szövegforrások:

k ismeretlen helyen. 1951-ben a PIM-ben volt. Az ÖM összeállítása során két másolat készült róla: egy géppel írott Fabulya Lászlótól és egy kéziratos Szabolcsi Miklóstól. Mindkettő lelőhelye: Int. Arch. Szeged. A gépiratos másolat szerint „ceruzával írt kézirat, nyolcadív másolópapíron, gyűrött, hajtogatott állapotban” Leltári száma 67/4 volt. A VIII. szakasz cím és sorszám nélküli szövegét tartalmazta. A két másolat csak a 7. sor elején tér el egymástól. A gépirat a főszöveggel egyezik, a kézirat szövege: *egy fény lesznek fönn* [...], ami nyilvánvaló félreolvasás. (Ez be is került az ÖM változat-apparátusába, 1952. II, 307.)

g₁ PIM JA 150/30; 150/28/8. Az I. és XI. szakasz külön papírlapokon, címmel és aláírással.

g₂ PIM JA 152/1–5. (Szegi Páltól.) Az I, IV, VII, VIII. és XI. szakasz külön papírlapokon, címmel és aláírással. Ugyanebben a palliumban, ugyanúgy gépelve, *Az udvarban* (474a) gépirata is.

g₃ PIM JA 150/28/2–7. A III, IV. és VI–IX. szakasz ugyanolyan papírlapokon, mint g₁ és g₂, de a szakaszoknak nincs címük és nincsenek aláírva.

g₄ ismeretlen helyen. (1951-ben a PIM-ben volt, feltehetőleg 150/28/1. számon.) Az ÖM összeállítása során készült gépiratos másolata: Int. Arch. Szeged. Eszerint „apró betűtípussal, félív másolópapíron”. A VII. darab címét és első sorát tartalmazza.

g₅ Kiss Ferenc tulajdonában. (Állítólag Begyáts Lászlótól.) A VII. rész. 2. sora géppel (azonnal) módosítva; ugyanott a 7. sor utolsó, gépelési hibával írt szava tollal kijavítva. A Hetivásár szedőpéldánya.

A gépiratokon az í-ú-ü betűk hosszúsága nincs jelölve.

Pesti Napló 1934. aug. 15.

Hetivásár (Hódmezővásárhely) 1934. aug. 27. (1–6. szakasz) és szept. 3. (7–12. szakasz). A cím alatt: „(A kitűnő fiatal költő legújabb, a pesti lapok egyöntetű kritikája szerint eddigi legnagyobb versének első részét közöljük. Legközelebbi számunkban jön a második rész, amely még az elsónél is hatalmasabb.)” Az i-u-ü mind rövid.

Medvetánc (1934. dec.) 98–101. E kiadás főszövege.

ÖM 1952. II, 109, 396. – ÖM 1955. II, 107, 405. – ÖV 1984. 445. sz.

474a. Az udvarban

Az udvar vörös téglakocka
alapján előbb meglapul,
majd óvatosan, ágra-bogra
oszolva előrenyomul

- 5 a szappanosvíz, de megtorpan
s kis kék fején hol ott, hol itt,
szinte meglátni láthatatlan,
reszkető, apró csápjait,
amint a földcskét leméri.
- 10 Csatornát keres, nem talál –
a szappanosvizet eléri
a vörös téglán a halál.

Szövegváltozatok:

Cím	g ₃ RÚ	<i>Szappanosvíz</i>
5	g ₁ g ₂ (1)	<i>a szappanosvíz s ha megtorpan,</i>
9	g ₃ RÚ	<i>amint a porszemét letörli.</i>
12	g ₃ RÚ	<i>az udvar kövén a halál.</i>

Helyesírási eltérések: **Cím** RÚ *Szappanos víz* **4** g₁ *oszolva*, **5** g₂(1) *megtorpan* **6** k₁ *kis* **10** g₃ RÚ *talál*, –

Az udvarban szövegforrásai:

g₁ PIM JA 150/15. Cím nélkül.

g₂ PIM JA 152/6. (Szegei Páltól.) Ugyanúgy gépelve, mint az *Eszmélet* (473) g₂-vel jelzett gépirata. Az 5. sor szövege géppel módosítva. A 474a. sz. főszövege.

g₃ Cserépfalvi Imre örökösének tulajdonában. Fényképe: Int. Arch. Szeged. A gépirat a tervezett Tiszta szívvel című gyűjteményes kötet összeállításakor, 1934 nyarán készült.

Reggeli Újság 1934. aug. 6.

ÖM 1952. II, 400. (g₁ szövege.) – ÖM 1955. II, 408. (Mint ÖM 1952.)

A Szappanosvíz szövegforrásai:

Békésmegyei Közlöny 1934. okt. 28.

g₁ Ismeretlen helyen. A *Vas-szinű égboltban* (453b) című verssel együtt a költő a Kerekasztalhoz küldte közlésre, de a *Szappanosvíz* szövegét a szerkesztőség áthúzta. (ÖM 1955. II, 408.)

g₂ PIM JA 148/24. A 13. sor szövege, a 15., 19. és 21. sor központozása ceruzával módosítva. Az í-ú-ú betűk hosszúsága nincs jelölve. Alatta a *Vas-szinű égboltban...* (453b).

Medvetánc (1934. dec.) 95. A 474b. sz. főszövege.

ÖM 1952. II, 125, 400. (A *Szappanosvíz* g₂ alapján.) – ÖM 1955. II, 115, 408. (Mint ÖM 1952. Két hibával: **4** *oszolván*, **21** *megrezegeteti*) – ÖV 1984. 446. sz.

474b. Szappanosvíz

Im, – a hús udvar téglakocka
vörösén előbb meglapul,
majd óvatosan, ágra-bogra
oszolva előrenyomul

5 a szappanosvíz, de megtorpan
s kis kék fején hol ott, hol itt,
szinte meglátni láthatatlan,
reszkető, apró csápjait,

amint az akadályt leméri.
10 Fel-alá futkos, mint a rab.
A szappanosvizet eléri
a halál és továbbhalad.

Még megrázza habos sörényét,
színe reszket, mint ideges
15 állatok bőre. Sárga fény ég
zöld-kék testén, melyet az est

hamvas ujjával nem talál már.
Nem lesz. De amíg ott remeg,
semmicske borzongása átjár, –
20 az én furakvó lelkemet

is megrezgeti vergődése,
én is szállnék s szállna az ág,
a ház, a szalma, felhő és e
sok egymáshoz kötött világ!

Szövegváltozatok:

13 g₂(2) *Most még rázza habos sörényét,*

15 BK *állatok bőre, sárga fény ég*

Egyéb eltérések: **Cím** BK *Szappanosviz* 5 BK *szappanosviz*, 15 g₂(1) *bőre. Sárga* g₂(2) *bőre, sárga* 19 g₁ g₂(1) *átjár*, 21 g₁ g₂(1) *vergődése* –

475. [A kövezeten...]

A kövezeten kis csatak hunyorgott,
megszállták a várost az árnyak
s a sok veréb, mely fölcsipogva forgott,
némán, erősen markolta az ágat,
5 mert jobban ragaszkodik, aki alszik,
mint az éber, ki tovaszállni kész,
az emberek, a villamosok, taxik
sűrögtek, mint az ösztön meg az ész.

Egy kapu alatt egy lányt csókoltam szájon
10 s a sokaságban elvegyültem én,
és kiváltam, hogy azután kiváljon
sok gondom közül ez a költemény.
Már megformálta lassu tünődésem,
15 hogy állati búm értelmes, emberi
bánat, amely magát e tündöklésben
hirdetményekben is fölismeri.

Szövegváltozatok:

k₁ egy kihúzott sorral kezdődik:

<Sokszinü lucsokban, hunyorgó csatakban>

- 1 k₁(1) *A kövezeten csatak hunyorgott,*
3 k₁(1) *egy-egy veréb még fölcsipogva forgott,*
7 k₁(1) *mint szertemászó hangyák, könnyü taxik*
10 k₁ *s a többi nép közt elvegyültem én,*
11 k₁(1) *de kiváltam, hogy éppenugy kiváljon*
(2) *majd kiváltam, hogy azután kiváljon*
13 k₁(1) *Sok tünődéséből kialakult*
14 k₁(1) *az állati bú értelmes emberarcát (Azonnal módosítva.)*
15 k₁(1) *olyan bánat, amely a tündöklésben*

Más eltérések: 3 k₁ *veréb* 6 k₁ *kész* 10 k₁ *en* (Th.) 12 k₁ *költemény*. k₂ *költemény* 13 k₁ *Már <lassu>* (Azonnal törölve.) *tünődésem* 14 k₁ *értelmes emberi*, (A 15. sor javítása után a központoszás javítatlan maradt.)

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 288/1. Fogalmazvány szövegmódosításokkal.

k₂ PIM JA 288/2. Az 5–6. sor meg van jelölve.

A 3–12. sort k₂, a többit k₁ alapján közlöm. A 12–14. sorban javítottam a központoszást.

Németh Andor, 1938. 346. – ÖM 1952. II, 130, 401. – ÖM 1955. II, 128, 411. – ÖV 1984. 447. sz.

476. A szigeten

Margitsziget, hol joghurtot söröztem,
hol csokolóztam állva, séta közben –

Mily drága vagy, lány röptü lombjaiddal,
polgári áron enyhült gondjaiddal!...

5 Mint egeret a macska, a melegben
csak lestem, egy levélke hátha lebben.

Ugy izlett már a levegő is régen,
mint állott sör, habja se volt az égen.

10 Kiléptem hát, hogy enyhülésre leljek, –
de „Hoch!”-ok zúgtak és rekedtebb „Heil!”-ek,

csámpás Wotanok téglavörös arccal,
több mecklenburgi kisiparos dalkar

zajongta, hogy csak ő van a világon
és megvalósul a keleti álom!

15 Barna szmokingban huzzák a zenészek –
de kinek huzzák? melyik nép a részeg?

Ezt ők döntsék el, a felsőbb hatalmak,
akik nem adtak egy picit nyugalmat.

20 Mert én azon tünődtem meglepetve,
mért mentem éppen a Margitszigetre?

Szövegforrások:

k PIM JA 270. Öt sor tintával írt fogalmazványa:

*Margitsziget, terólad szól ez ének –
bosszúságára vagy te a szegénynek.*

*Mint egeret a macska, e melegben
ugy lestem, egy levélke hátha lebben* Előbb: szellőcske

mint állott sör, az égen semmi habja.

g PIM JA 443. Címe előbb: *Margitsziget*. Kelte: 1934. jul. 21. A papírlap bal felső sarkában ez áll: *Két költemény Irta JÓZSEF ATTILA*. A második költemény nincs meg, mert a papír középen el van vágva, s alsó része elveszett.

ÖM 1952. II, 104, 395. – ÖM 1955. II, 104, 405. – ÖV 1984. 448. sz.

477. Alkalmi vers a szocializmus állásáról

Ignotusnak

1.

Fák közt,
virág közt
ülök egy padon.
Kotyogok, mint elhagyott csolnak,
5 sok lágylevegő locsolgat –
a szabadság nagy csendjét hallgatom.
S valami furcsa módon
nyitott szemmel érzem,
10 hogy testként folytatódom
a külső világban –
nem a fűben, a fában,
hanem az egészben.

2.

Ahogy fölvetem boldog szememet,
mind följebb oszlanak az egek
15 s egyszerre elém suhannak itt
gólyákként lengő szavaid,
te hamvadthajú öreg.
És mint a tájon – mosolygok rajtad.

3.

Nem érzem én, csak értem aggodalmad.
20 S azért tolom el a csendet, hogy belásd,
öreg vagy és nem az elmúlást
siratod, mint helyedben én siratnám,
hanem a munkát, a fölszabadulást,
magát az emberi alkotást,
25 a láthatatlant, mert rátipornak hitvány
és látható hatalmak.

4.

Ha beomlanak a bányát
vázazó oszlopok,
a kincset azért a tárnák

30 őrzik és az lobog.
És mindig újra nyitnák
a bányászok az aknát,
amíg szívük dobog.

5.

35 A dolgos test s az alkotó szellem,
mondd, hogy törhetne egymás ellen?
Az elme, ha megért, megbékül,
de nem nyughatik a szív nélkül.
S az indulat múltó görcsökbe vész,
ha föl nem oldja eleve az ész.

40 Azt hiszem, fáj sok fölgyült éved és
azért a szerető tévedés.
S jobb is volna, ha most elnéznéd velem,
hogy' köt hálót szellő faleveleken.

6.

45 Már karcsú idomaira
pongyolát ölt a lég.
Az alkony a felhőn fészű...
Ülünk együtt, mint kedves és fia...

A fűben gyepként sarjad a sötét.
A homály pamutlombjai ingnak.

50 S mi várjuk, hogy mikor lesz
látható reszketésű
bennünk az első csillag.

A Népszava 1934. aug. 12-i számából.

Németh Andor, 1938. 248. – ÖM 1952. II, 105, 396. (A 49. sorban hibásan: ingnak.) – ÖM 1955. II, 105, 405. – ÖV 1984. 452. sz.

478a. [Cseveg az olló...]

Cseveg az olló, néne
nyesi a pázsitot,
megáll, hátulról nézve
is látni – ásitott.

5 Rádió nyüzsög, szárnyak
dongnak az üvegen
s a szellők táncot járnak
puhán a füveken.

10 A lombok – mintha csolnak
szállna az ég alatt –
duzzadnak s elomolnak,
mint szirteken a hab.

15 Az idő semmit játszik,
lány tócsa most, megállt,
hogyan elleng, abból látszik,
hogyan remeg a virág.

20 Én sem tudom már régen,
alszom? vagy dolgozom?
Megterit feleségem
szép abroszon.

Az eget is e tájon
vászongfény lepi el
s csillog, mert üvegtálon
ül a földi eper.

25 Boldog vagyok. A kedves
mellettem varrogat.
S hallgatjuk, amint elmegegy
egy vén tehervonat.

Az 1. sor javítás előtti szövege:

Cseveg az olló, s néni

Szövegforrása: PIM JA 131. Ceruzával írt fogalmazvány az ív jobb oldali hasábján. A bal oldali hasábon a *Nyári, könnyű szellők...* (479) kezdetű töredék olvasható. A költő az 1. és a 7. sor szövegét módosította. (A 7. sor *s* kötőszavát utóbb toldotta be.) A központozás még hiányos; a hiányokat a 8., 17. és 24. sor végén pótoltam. A cím helyén aláhúzva ez áll: *Pörölkünk néha, veszeksziünk*

478b. kiadásai: ÖM 1952. II, 103, 395. – ÖM 1955. II, 103, 404. – ÖV 1984. 449. sz.

478b. Nyári délután

Cseveg az olló. Néne
nyesi a pázsitot,
guggol. Hátulról nézve
is látni, ásitott.

5 Rádió nyüzsög. Szárnyak
dongnak az üvegen.
Lágy szellők táncot járnak
a puha füveken.

10 Az idő semmit játszik,
langy tócsa most, megállt.
Hogy elleng, abból látszik,
hogyan remeg a virág.

15 Én sem tudom már régen,
alszom? vagy dolgozom?
Megterit feleségem
szép fehér abroszon.

20 Az eget is a tájon
vászongfény lepi el.
Csillog, mert üvegtálon
ül, a földieper.

Boldog vagyok? A kedves
mellettem varrogat
s hallgatjuk, amint elmegy
egy vak tehervonat.

A kézirat szövegváltozatai:

- 3 *s megáll. Hátulról nézve*
7 *s a szellők táncot járnak*
10 (1) *lágy tócsa most, megállt.*
17 *Az eget is e tájon*
21 *Boldog vagyok. A kedves*
24 *egy vén tehervonat*

Egyéb eltérések: 4 Ü *is látni, hogy ásitott.* (Sh.) k *is látni, ásitott.* 6 k *üvegen 18–19 k el s csillog,* 20 k *földi eper.*

Szövegforrások:

k PIM JA 44. Tintával írt tisztázat. A költő a 10. sor szövegét módosította.

Ünnep 1936. márc. 27. Kiadásunk alapszövege. A 4. sor sajtóhibáját javítottam.

479. [Nyári, könnyü szellők...]

Nyári, könnyü szellők,
lányok közt szökellők
szoknyákat libbentők –

5 játsztok a bokorban,
szalmaszállal porban
boldog gyermekkorban.

A PIM-ben őrzött, ceruzával írt kéziratról. (JA 131.) Mellette a *Nyári délután* (478b) szövege. A 2. sor azonnal javítva; előbb így:

szoknyák közt szökellők

ÖM 1952. II, 277, 436. – ÖM 1955. II, 292, 464. – ÖV 1984. 563/a. sz.

480. [Költő szerelme szalmaláng...]

Költő szerelme szalmaláng,
azért oly sebes és falánk.

A PIM-ben őrzött, ceruzával írt kéziratról. (JA 283.)

Németh Andor, 1938. 358. – ÖM 1952. II, 343, 450. (Németh Andor kiadásából.) – ÖM 1955. II, 307, 469. – ÖV 1984. 568/v. sz.

481. [Kedveském...]

én

Kedveském, ha szemed lágy lobogásait
összegyűjthetném s pici polcaink közt
libbennének – öreg bútoraink puha
táncukat elmosolyodva néznék.

Ő

5 Édeském

Én

10 Kedveském, ha szelíd két karod átölel,
mintha édes, holt anyukám öléből
lassú lelkem, a lány, még ma se lépve ki
mind csak aludna a gyors világban.

Ő

15 Édeském, ha szerény friss vacsoránk után
földerülten jaj ki se mondhatom, ho[l]
büszkén, boldogon – úgy kell

A javított sorok korábbi szövege:

- 2 *összegyűjthetném – pici kaktuszokként*
9 *Édeském, ha szelíd két karod átölel*
14 (1) *gyöngén fegysz, [?] ul (Azonnal kihúzva.)*
(2) *meglegyintesz, jaj ki se mondhatom, ho[l]*

Szövegforrása a PIM JA 280. jelzetű kézirata. Ceruzával írt fogalmazvány, javításokkal. Félbehajtott ív alsó felén, két hasábon. Az egyik hasábon az első és a csonka második szakasz (a 6–8. sor helye üresen hagyva), a másikon a 3–4. szakasz. A 14. sor utolsó szavából csak a *ho* betűk látszanak, a többi le van vágva. A lap többi részén későbbi vegyes feljegyzések. A 3. sor 3. szava *butoraink*-nak látszik, de csak azért, mert a fölötte levő sorban a költő a kihúzott *kaktuszok* alá írta a *polcaink* szót, s a *p* betű szára egybeesett az *ú* ékezetével. Az antik ritmus is hosszú ú-t kíván.

Németh Andor, 1938. 335. (Csak a két teljes szakasz, két hibával: **1** ha *én* szemed **9** két *szelid*) – ÖM 1952. II, 274, 435. (Németh Andor kiadásából; a hibák kijavítva.) – ÖM 1955. II, 295, 465. (A két teljes szakasz a főszövegben, a többi a jegyzetben.) – ÖV 1984. 561/d. sz. (A 14. sor utolsó szava tévesen hogy-ra kiegészítve.)

482a. [Én óvakodva szürcsölöm...]

Én óvakodva szürcsölöm
drága, de jégen hült söröm
egy kis lukas
ponyvás lugas
5 hús mélyén
s fényt iszik lelkem az egen,
kinn csapong, ott csüng melegen
egy izzadt úr személyén.

Melegben ekkora hasat,
10 amely már majdnem meghasad!

Szövegváltozatok:

- 3** k₁ *egy csipkés, lukas*
k₂(1) *csipkés, lukas*
4 k₁(1) *ponyvás lugas*
(2) *ponyvás lugas-*
5 k₁(1) *mél (Azonnal javítva:)*
(2) *nak mélyén*
k₂(1) *mélyén*
8 k₁ Két sorban:
egy izzadó
rendőr higgadt személyén.

Más eltérések: **1** k₁ *szürcsölöm*, **3** k₁ *csipkés*, <ki> (Azonnali törlés.) A *lukas* k-ja g-ből javítva. k₂ Az *egy kis* szavak a sor mellett, zárójelben. A két változat közül egyik sincs áthúzva. **6** k₁ *egen*, k₂ *egen* **9** k₂(1) *hasat!*

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 83/1. Az 1–8. sor ceruzával írt fogalmazványa a lap alsó felén. (A felső részen a következő szám alatt közölt változat.) A 3–5. sor szövege módosítva.

k₂ PIM JA 83/2. Ceruzairás. Az 5. és 9. sor módosítva. Kiadásunk főszövege. A 6. sor végére vesszőt tettem.

Bálint György, 1940. 491. (k₁ szövege.) – ÖM 1952. II, 335, 448. – ÖM 1955. II, 353, 479. – ÖV 1984. 568/o. sz.

482b. [Fehérruhában átszalad...]

Fehérruhában átszalad
verőfényben a fák alatt

Azt hittem, főve megsülök,
drága sör mellett hűsülök
5 egy csipkés, lukas
ponyvás lugas
mélyén.
De lelke kinn lóg az egen
vonja a tiszta fénymező
10 így most is ott csüng melegen
egy telten verejtékező
rendőr komoly személyén.

Szövegváltozatok:

- 3–4 k₂ *Nem hiszem el, hogy megsülök,
mégis sör mellett hűsülök*
5 k₁(1) *egy rongyos, lukas*
8 k₁(1) *De lelke ott lóg az egen*
10 k₁(1) *például ott csüng melegen*
12 k₂ *rendőr higgadt személyén.*

Egyéb eltérések: 6 k₁ A *lugas* g-je k-ból javítva. 8 k₂ *egen*, 9 k₂ *fénymező*. 10 k₂ *Igy Az is szó itt-ből* azonnal javítva.

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 217. Ceruzával írt fogalmazvány. Az 5., 8. és 10. sor szövege módosítva. A főszövegben ezt a korábbi, hosszabb változatot adjuk.

k₂ PIM JA 83/1. A 3–12. sor ceruzával írt tisztázata. A 8–12. sor át van húzva. Alatta, vonallal elválasztva, a vers variánsa, amelyet az előző szám alatt közöltünk.

ÖM 1952. II, 448. (k₂ szövege az [Én óvakodva szürcsölöm...] jegyzetében.) – ÖM 1955. II, 480. (Mindkét változat az [Én óvakodva szürcsölöm...] jegyzetében.) – ÖV 1984. 568/p. sz.

483. [A hallgatag gép...]

A hallgatag gép, nézd, helyére ér,
még nyikorgó törzseken gördül tova.
Nyög az anyag. A tömegeken így
gördül elő a dolgozók sora.

- 5 Nagy a mű. Hogy férne ilyen szűk kapun,
melyen kétoldalt porló istenek
fehér szemükkel ki-be libegő
bankárok után elmerengenek?

Töredeznek a világ pántjai.

*

- 10 Meg fogjuk alkotni csiszolt kövön
a dolgozók finom fém-államát –
mint bérházon az énekszó, belülről a jel,
darabos arcukon úgy suhan át.

A Csillag 1948. júliusi számából. Eredetije ismeretlen helyen van. A közlés szerint az utolsó szakasz fölött áthúzva ez a változat áll:

*Mint bérházon az énekszó –
darabos arcukon úgy suhan át
valami. Meg fogjuk alkotni kövön
a dolgozók finom fém-államát.*

ÖM 1952. II, 286, 438. – ÖM 1955. II, 302, 467. – ÖV 1984. 562/l. sz.

484. [távol tar ágak szerkezetei...]

távol tar ágak szerkezetei
tartják keccsel az üres levegőt.

5 Nedvesedik mélán az elhagyott
homokbánya, nagy fekete lukak
lélegzenek s a kezdő csillagok
békadudára járják táncukat

10 Lesz-e nap holnap, mely békét ígér?
És végre munka, mely nem gyötrellem!...
Az ágakról, mint fátyol, lóg a szél,
a szürkület. Én nagyon szeretem.

A PIM JA 451. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról. Az 5. sorban a *lélegzenek* szó a sor előbb üresen hagyott első felére utólag van beírva, az utána levő *s* kötőszó *és*-ből van javítva. A 7. sor végén előbb nem volt írásjel, s a következő sor kisbetűvel kezdődött.

Németh Andor, 1938. 347. (Az 1–2. sor híján.) – ÖM 1952. II, 287, 438. (Németh Andor kiadásából.) – ÖM 1955. II, 326, 474. (A kézitról, de az 1–2. sor híján.) – ÖV 1984. 560/i. sz.

485a. [Ez éles, tiszta szürkület...]

Ez éles, tiszta szürkület való nekem.
A távolban tar ágak szerkezetei
tartják keccsel az üres levegőt.
A tárgy-egyén mind elválnak a többtől,
5 magába mélyed és talán megsemmisül.
Ki tudja? Válaszolna erre ösztönöm,
de mint az eb, melyet gazdája megszidott
s kedvetlenül borong a rideg udvaron
s ha idegen jő, rávonít, de nem beszél,
10 olyan most ő. Mihez foghatnék nélküle?
Csak egy bizonyos itt – az, ami tévedés.
Még jó, hogy vannak jambusok és van mibe
beléfogóznom. – Járnai gyermek így tanul.
Hisz gyermek is csupán azért nem lehetek,
15 mert túlnyögös volnék, makacs és kétszínű.
Talán mivelhogy minden ember épp ilyen
ravasz és csökönyös, ha az – hogy tudjam én?
Az egyik rámkacsint s azt mondja, szép fiu
s a másik: randa dög, megint nem dolgozol
20 de hasadat azt félted! (Hát ne féltsem-e?)
Ez pénzt nyom a kezembe s így szól: Boldogulj
megértelek, szenvedtem én is eleget
s amaz ellopja tőlem a szemetet is.
Ez ideránt, az odahuz, mind fogdos, vartyog, taszigál
25 de észre egyikük sem veszi pupomat
mit úgy hordok, mint örült anya magzatát,
amellyel némaságot szül – azt hiszi ő –
vagy ősi, tiszta úrt. Viselem púpomat
ödöngve én a hemzsegő körútakon
30 és senki

485b. Szürkület

Ez éles, tiszta szürkület való nekem.
Távol tar ágak szerkezetei
tartják keccsel az üres levegőt.
A tárgy-egyén mind elválik a többitől,
5 magába mélyed és talán megsemmisül.
Ki tudja? Válaszolna erre ösztönöm,
de mint az eb, melyet gazdája megszidott
s kedvetlenül bolyong a rideg udvaron,
s ha idegen jó, rávonit, de nem beszél,
10 olyan most ő. Mihez foghatnék nélküle?
Még jó, hogy vannak jambusok és van mibe
beléfogóznom – járni gyermek így tanul.
Hisz gyermek is csupán azért nem lehetek,
mert tulnyügös volnék, makacs és kétszinü.

Az [Ez éles tiszta szürkület,..] (485a) kéziratának fogalmazási változatai:

- 2 (1) *Távol tar ágak szerkezetei* A *Távolban* T-je a módosítás után javítatlan maradt.
9 (1) *s ha idegen jó, vakkant még, de nem beszél,*
14 (1) *Mert gyermek is csupán azért nem lehetek,*
16 (1) *Talán mivelhogy ilyen maga a világ,*
A sor után egy azonnal áthúzott kísérlet: <ha ugyan ilyen.>
17 *csö* (Azonnal átírva *ravasz-ra*.)
(1) *ravasz és csökönyös, ha az – nem tudhatom.*
A sor után egy azonnal áthúzott kísérlet: <Mert meglehet>
20 A sor második fele fölé apró betűkkel beszúrva: *sirja, mert szeret*
25 (1) *és egyikük sem veszi észre pupomat*
27 (1) *mellyel – azt hiszi – némaságot szűl vagy ősi tiszta úrt.*
(2) *mellyel – azt hiszi – ősi némaságot szűl vagy tiszta úrt.*

g₁ eltérései a **Szürkület** (485b) szövegében:

- 8 *s hason gunnyaszt kedvetlenül az udvaron*
9 *s ha idegen jó, vakkant még, de nem beszél,*
11 *Még jó, hogy vannak jambusok! És van mibe*
13 *Hiszen gyermek csupán azért nem lehetek,*

485a. [Ez éles tiszta szürkület...] szövegforrása:

k PIM JA 230/1–2. Ceruzával írt, befejezetlen fogalmazvány, javításokkal. A 27. sor kétszer van módosítva. Az első lapon az 1–24. sor, a másodikon a 25–30. sor. A 11. sor az első lap bal oldalára, haránt van beírva, majd jellel a 10. és/vagy a 17. sor után beszúrva. Ugyanez a sor a 2. lap tetején is olvasható, s vonallal elválasztva folytatódik a vers szövege. A 2. lap hasonmása: ÖV 1984. II. 224. lap utáni 1. melléklet. A 2. és 17. sor két változata közül egyik sincs áthúzva; ezeknél a később leírt változatot adom. A 20. sor *félted* szava utáni felkiáltójel kérdőjelből javítva.

Németh Andor, 1938. 270. (*Szürkület* címmel; a 2. és 17. sor a korábbi változat szerint; a 19. sorban hibásan: ronda; a 21. sorban kimaradt a névelő; a 27. sorban a korábbi változat, de az *ősi* szó nélkül; a 28–30. sor elhagyva.) – ÖM 1952. II, 239, 431. (Németh Andor kiadásából. A 21. sor kijavítva.) – ÖM 1955. II, 243, 458. (Mint ÖM 1952. A 2. és 27. sor a kézirat alapján javítva.) – ÖV 1984. 459. sz.

485b. Szürkület szövegforrásai:

g₁ PIM JA 150/33. Az 1–10. és 12–15. sor korábbi változatának tisztázata.

g₂ Kiss Ferenc tulajdonában. (József Etelkától.) Ugyanazokat a sorokat tartalmazza, mint g₁, de címmel van ellátva. Németh Andor innen vette a címet. A 485b. sz. főszövege.

486. Anya

Az őszi eső szürke kontya
arcomba lóg zilálva, bontva.
Harmadik napja sírja, mondja,
mint tébolyult anya motyogja
5 – mert csecsre vágyom – rám meredve:
Reátaláltam gyermekemre,
aludj el, édes kedvesem, te,
csitt, csitt, kicsikém, tente, tente...

A Toll szövegváltozata:

5 *csecsvágó szivemre meredve:*

Egyéb eltérések: **Cím** T Anya... **1** T eső – **3** M napja, (Sh.) T napja sírja, **6** T – Reátaláltam gyermekemre, –

Szövegforrások:

A Toll 1934. szept. 10., 210.

Medvetánc (1934. dec.) 107. E kiadás alapszövege. A 3. sor sajtóhibáját javítottam.

ÖM 1952. II, 108, 396. – ÖM 1955. II, 111, 407. – ÖV 1984. 454. sz.

487. [Tollászkodik a sárga lomb...]

Tollászkodik a sárga lomb
A mennyek langy asszonya hervad
s az ellágyuló őszi talajon

*

5 Az ellágyuló őszi talajon
végighever a hervadt levegő

A PIM-ben őrzött jegyzetfüzetből. (JA 169.) A füzet tartalma a következő:

- 1–2: Vegyes feljegyzések.
- 3–6: Nor-coc reklámversek. (687)
- 7: [Tollászkodik a sárga lomb...]
- 8: [Az ellágyuló őszi talajon...]
- 9–10: [Szegénység szennylepleiben...] (488)

Az 1. sort a költő a PIM JA 575. jelzetű lapjára is felírta, vegyes feljegyzések közé.

ÖM 1952. II, 404. (Az *Ősz* [513] jegyzetében.) – ÖM 1955. II, 417. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 563/d. sz.

488. [Szegénység szennylepleiben...]

- Szegénység szennylepleiben
én nyughatatlanul bolyongtam,
sirt, mint a gyermek, a szívem
víg nép közt egyedül borongtam.
5 Hol az ágy, melyben megpihen
e fáradt lélek? – Kiáltottam:
Smá Jiszróel!
- És leste szolga a szavam,
selyempárnán, hűsége nővel
10 számláltam marhám, aranyam,
gyarapodtam ésszel, erővel
s amikor adtam, boldogan
mondtam magamban, s emelt fővel:
Smá Jiszróel.
- 15 És most is akármi jöhet,
dicsőség, sok pénz, nagy betegség;
akárki vethet rám követ
és bár halálos ágyam vessék,
a véghetetlen szeretet
20 szavát kiáltom, bármi essék:
Sma Jiszróel!

Szövegforrása egy ceruzával írt fogalmazvány a PIM-ben őrzött jegyzetfüzet 9–10. lapján. (JA 169.) A füzet tartalmát az előző szám alatt közölt töredék jegyzetében soroltam fel.

A 2. szakasz fölött annak korábbi, át nem húzott változata olvasható. (A 4. sor helye üres.)

*Volt üzletem, volt aranyam
s otthon selyempárnákon ültem.
Szolgahad leste a szavam
s mikor adhattam, boldogan
mondtam magamban emelt fővel
Smá Jiszróel!*

Egyéb eltérések: **1** szenny<es> **4** (1) borongtam, **5** (1) hol **6** (1) lélek – **7** A Jiszróel! szó r-je l-ből javítva. A 2. szakasz korábbi változatában is. **10** aranyam (Az s áthúzása után a költő a sor végére nem tett vesszőt.) **11** <s> gyarapodtam **13** (1) magamban, emelt **17** Akárki (!) **20** essék **21** A Jiszróel! szó r-je l-ből javítva.

A 10., 13., 17. és 20. sor központozását a fentiek értelmében javítottam.

Ararát Évkönyv 1941. 107. (Komlós Aladár közlése.) – ÖM 1952. II, 345, 451. (Az alkalmi versek között. A 2. sorban hibásan: és) – ÖM 1955. II, 362, 481. (Mint ÖM 1952. A 2. sor hibája kijavítva; a 18. sorban hibásan: s bár) – ÖV 1984. 456. sz.

489a. Ősz

A fán a levelek
lassan lengenek.
Már mind görbe, sárga
s fonnyadt, puha...

5 Egy hallgatag madár
köztük föl-le jár,
mintha kalitkája
volna a fa...

10 Ó, kedves, ránk tekint,
zeng az ősz megint.
Eső mormog s rá a
nép nyomora...

15 A szomszédban szegény
mészároslegény
ajkán sír, mint árva,
egy furulya...

489b. [A fán a levelek...] [I.]

A fán a levelek
lassan lengenek.
Már mind görbe, sárga,
s konnyadt, puha.

5 Egy hallgatag madár
köztük föl-le jár.
Mintha kalitkája
volna a fa.

10 Így lépdél, ül fakón
bennem is dalom
s véle rezge árnya,
a némaság.

489a. Ősz

Szövegváltozat:

9 g(1) Óh, hát már ránk tekint,

Más eltérések: 2 NSZ *lengenek*, (Sh.) g *lengenek*. 9 g *Óh*, 15 g *sír*,

Szövegforrások:

g PIM JA 459. A 9. sor szövege ceruzával módosítva.

Népszava 1934. szept. 16. E kiadás alapszövege. A 2. sor sajtóhibáját javítottam.

Bálint György, 1940. 345. – ÖM 1952. II, 113, 398. – ÖM 1955. II, 112, 407. – ÖV 1984. 455. sz.

489b. [A fán a levelek...] [I.]

Szövegforrása: PIM JA 458. Ceruzával írt, cím nélküli, befejezetlen tisztázat. A 3. versszak után a költő egy olyan vonást húzott, mint amilyennel a versszakokat szokta elválasztani, de a szöveget nem folytatta. – A lap verzőjén: *Halál! Halálfélelem* [!]

ÖM 1952. II, 114, 398.

489c. [A fán a levelek...] [II.]

A fán a levelek
 lassan lengenek.
 Már mind görbe, sárga,
 s fonnyadt, puha.

5 Egy hallgatag madár
 köztük föl-le jár
 mintha kalitkája
 volna a fa.

Akárhogy rejtem is
 10 jár-kel bennem is,
 ágról-ágra lépked
 egy némaság.

Jövöm emlékeit
 búk lebbentgetik –
 15 elillan ma éjjel
 az ifjuság.

489d. A fán a levelek... [III.]

A fán a levelek
 lassan lengenek.
 Már mind görbe, sárga
 s konnyadt, puha.

5 Egy hallgatag madár
 köztük föl-le jár,
 mintha kalitkája
 volna a fa.

Igy csinál lelkem is.
 10 Jár-kel bennem is,
 ágról-ágra lépked
 egy némaság.

Szállhatnak – nem merek.
 Meghajlik, remeg
 15 a galy, vár és lépked
 a némaság.

489c. [A fán a levelek...] [II.]

Az utolsó szakasz ceruzával írt kézírata Kiss Ferenc tulajdonában. (József Etelkától.) Egy letépett noteszlap tetején; a szakasz alatt a költő vers-lezáró jele: dupla vonalakkból álló kereszt. Feltehető, hogy az 1–3. szakaszt tartalmazó lap elveszett. A teljes szöveget kiadta Bálint György (1940. 346.), cím nélkül, közvetlenül a vers *Ősz* (489a) című változata után.

489d. A fán a levelek... [III.]

Szövegváltozat:

15 k *a gally és vár és lépked*

Egyéb eltérések: 3 SZÉ *sárga*, 4 SZÉ *s kornyadt*, (Sh.?) 6 SZÉ *köztünk* (Sh.) 9 SZÉ *Így* 13 k *Szállhatnak s* 15 SZÉ *gally*,

Szövegforrások:

Medvetánc (1934. dec.) 106. A 489d. sz. főszövege. Utánközlése: Új magyar költők. Bp. [1936.] II. 61. Ennek utánközlése: Ifjú Erdély (Kolozsvár) 1937. június, 142.

Színházi Élet 1936. febr. 2–8. *Lassan, tünődve* főcímmel, 1. *Lassan* alcímmel. (A 2. *Tünődve* részt lásd 452. sz. alatt.)

k PIM JA 1061. Lásd az 581. sz. vers jegyzetét. A szakaszok 4. sorai nem kezdődnek beljebb.

ÖM 1955. II, 113, 407. – ÖV 1984. 461. sz.

490. Mama

Már egy hete csak a mamára
gondolok mindig, meg-megállva.
Nyikorgó kosárral ölében,
ment a padlásra, ment serényen.

5 Én még őszinte ember voltam,
ordítottam, toporzékoltam.
Hagyja a dagadt ruhát másra.
Engem vigyen föl a padlásra.

10 Csak ment és teregetett némán,
nem szidott, nem is nézett énrám
s a ruhák fényesen, suhogva,
keringtek, szálltak a magasba.

15 Nem nyafognék, de most már késő,
most látom, milyen óriás ő –
szürke haja lebben az égen,
kékítőt old az ég vizében.

Szövegváltozat:

Cím Ü *Mennybemenetel*

Egyéb eltérések: **2** NSZ *mindig*. *Meg-megállva*, **3** NSZ *nyikorgó* Ma P Ü *g ölében* **4** P *Ment* (Sh.) NSZ *palásra*, (Sh.) **5** P *voltam*: **7** NSZ *ruhákat* (Sh.?) NSZ P *másra*, Ma Ü *másra!* **8** NSZ P *engem* P *fel* **10** NSZ *szidott és nem* (Sh.?) Ma Ü *énrám*. **11** Ma Ü A NSZ Ma P *suhogva* **12** Ma P *magasba*. **13** P *már – késő...* **14** P *Most [...]* Ó: Ü *ő*, – **16** Ma *kékítőt* P *vizében...*

Szövegforrások:

Népszava 1934. okt. 28.

Medvetánc (1934. dec.) 108. E kiadás főszövege. Utánközlése: Új magyar költők. Bp. [1937.] II. 62.; Brassói Lapok 1936. júl. 26.; Magyar Út 1937. nov. 4.

Magyarország 1935. jún. 6.

Párisi Magyar Évkönyv 1936. 62.

Ünnep 1936. jan. 9. Az i mind rövid.

g PIM JA 21/10. Előtte az *Esik* (370). A gépirat talán 1936-ban készült. Az í hosszú ékezeete nincs pótolva.

ÖM 1952. II, 115, 398. – ÖM 1955. II, 114, 407. – ÖV 1984. 457. sz.

491. Iszonyat

A szobakonyhán félhomály van.
Az alkóv mögött szendereg
csücsörgő szájjal, rongy pólyában
s fölnyög néha egy kisgyerek.

5 Rezeg, rándul, mint őszi szélben
tócsa a rideg köveken.
Egy kislány, gondolkodva mélyen,
ül a sarokban félszegen.

10 Csak ketten élnek az alkóvban,
kiket vágy éltet s gyűlölet.
Bundás kutyával, megkopottan,
Rákóczi-árny az ágy felett.

15 A kislány hétéves. Kiszökne
s itt benn ugrálni sem lehet.
A mama lelkére kötötte
ezt a dögöt, a gyermeket.

20 Futna!... Ám oly nagyon tűnődik,
hogy majdnem elalszik bele.
Erőt is érez, hogy a földig
egy várost lerontson vele.

...Ám dagadt szemét nyitja s menten
fölsír a csöpp fiúgyerek.
A lányka végigméri; csendben
megmelegíti a tejet.

25 A kékülő arcú gyerekre
mereven néz és hallgatag.
Fakó haján, mint halott lepke,
lógatja szárnyát a szalag.

A Toll szövegváltozatai:

21 *Igen!... De szemét nyitja s menten*

A Toll egyéb eltérései: **3** rongy-pólyában **6** köveken... **9** alkóvban, **10** Kiket (Sh.) gyűlölet. **11** megkopottan **17** Futna, ám **22** fölsír [...] fiúgyerek. **24** megmelegíti

30 Majd az ordító szájba tolja
 a tejes üveg cucliját.
 A fiú köhög fuldokolva
 s mint bot, ha törik, úgy kiált.

 Mint tenger, ráng az apró termet;
 a cucli csöpög, mint a csap;
 35 a lány elveszi és a gyermek
 nyel, vonít és utánakap.

 Majd ismét a szájába nyomja,
 mert már csak tátog és feszül
 s mire az szopva megnyugodna,
 40 kiveszi ajkai közül.

 A gyermek nem tudja, örüljön,
 vagy sírjon véghetetlenül;
 haragja rázza. A tej följön
 kis gyomrából s ajkára ül.

 45 Akárha most született volna,
 oly vörös; fején az erek,
 mint pondrók, másznak vonagolva;
 lába nagyujja megmered.

 Üvölt és hápog; szopna s retteg.
 50 Inyével a homályba kap.
 Csak mikor istenek születtek,
 szülőkből kélt ily iszonyat.

 A gyermek irtózáttól nyirkos, –
 ha adja, miért veszi el?
 55 A leány hideg, mint a gyilkos.
 Az udvaron vak énekel.

35 *a lány elhúzza és a gyermek*
 43 *harag is rázza. A tej följön*

29 ordító 30 tejesüveg 32 bot [...] ugy 33 termet. 34 A [...] csap – 38 feszül; 49 hápog, [...] retteg, 50 inyével 53 nyirkos.

- Igy játszik egy félóra hosszat,
némán és mosolytalanul.
Mikor egy szomszéd nő kopogtat,
60 megrezzen, mégis válaszul
- lágyan szól ki a hasadékon:
„Tán most kap szegényke fogat!”
Aztán az alkóvba ül s vékony
tíz kis ujjával játszogat.
- 65 Az anya este – hetek óta
így van ez – ölébe veszi
fiát, az őt marokra fogja
s az édes tejet nem eszi.
- 70 Az üveg láttán sírni kezd el;
csak az öl erős melegét
kéri s mint roskadt öregember,
reszketve húnnya le szemét.
- Az anya nem tudja, mi lelte,
(kendőjét ekkor veti le).
75 A kisleánynak perg a nyelve:
„Időben adtam ennie.”
- „Mama, engedjen főzni engem!”
Már frissen, vidoran nyafog.
A mama fáradtan, eseten
80 érzi, aludni volna jobb...
- Éjjel a csillagok nem égnek,
évszakok sírnak és egek.
Álmában sír az anya s ébred,
azt hiszi, sír a kisgyerek.
- 85 Azon néma vinnyogás dermed.
Az anya ágyából kikel –
úgy látja, mosolyog a gyermek,
és megnyugodva alszik el...

57 *hosszat* 59 *kopogtat* 60 *megrezzen; mégis válaszul* 62 *fogat.*” 66 *igy* 71 *roskatag* (Sh.) 72 *húnnya*
82 *sírnak és egek; 83 álmában [...] ébred – 87 úgy [...] gyermek*

90 Mikor munkába siet reggel,
készít egy kis tízórait
s indul. A kisleány is felkel
s míg ruhát ölt, fogadkozik.

95 De nyomja nagy magánya itt benn,
kín löki – játsszék odakint.
Ismét fölsír a gyermek s minden
előlről kezdődik megint.

90 készít [...] tízórait **92** s míg ruhát ölt; **93** benn **95** fölsír

Szövegforrások:

A Toll 1934. nov. 15., 262–264.

Medvetánc (1934. dec.) 102–105. E kiadás főszövege.

ÖM 1952. II, 116, 399. – ÖM 1955. II, 119, 409. – ÖV 1984. 458. sz.

1935. január–1936. december

492. Ajtót nyitok

Ajtót nyitok. Meglódul lomhán
a főzelék fagyott szaga
és végigvicsorog a konyhán
a karmos tűzhely. A szoba

5 üres, senki. Tizenhat éve
ennek, mit sosem feledek.
Viaszkos vásznu konyhaszékre
ültem, nyafognék, nem lehet.

10 Értem, hogy anyám eltemették,
de nincs és nyugtalan vagyok,
ezt nem értem. Felnőtt lehetnék.
(A mosogatótál ragyog.)

15 Nem fáj, de meg sem érinthettem,
nem láttam holtában anyám,
nem is sirtam. És érthetetlen,
hogymindig így lesz ezután.

Szövegváltozatok:

Cím	T	Múlhatatlan
4–5	NSZ	<i>a kormos tűzhely tört vasa. Sehol senki. (Tizenhat éve</i>
15	NSZ	<i>nem is sírhattam. S érthetetlen</i>

Más eltérések: **Cím** k nyitok... **4 T** kormos (Sh.) k tűzhely. **5 k** senki. – **7 NSZ T** vásznú **8 NSZ** ültem.) *Nyafognék, T ültem; nyafognék; k ültem. Nyafognék; 10 T k vagyok – 12 NSZ T* Nincs zárójel. **13 NSZ** fáj. *De meg nem* (Sh.) *T fáj – k fáj; 15 T sirtam. 16 k így*

Szövegforrások:

Népszava 1935. febr. 10.

Tükör 1935. június, 54. Gépiratos másolata: PIM JA 144/C/10.

k xeroxmásolata: OSZK Analekta 11.388. Eredetije Edith Endrös-Baum (München) tulajdonában. Hasonmása: Kortárs 1979/5. 776. A Medvetánc Barta Istvánnak ajánlott példányába beírva. Keltezés: 1935. Barta István által készített másolatának hasonmása: OSZK Analekta 11.389.

Nagyon fáj (1936. dec.) 14–15. E kiadás főszövege.

ÖM 1952. II, 131, 401. – ÖM 1955. II, 129, 412. – ÖV 1984. 463. sz.

493. Altató

Lehunyja kék szemét az ég,
lehunyja sok szemét a ház,
dunna alatt alszik a rét –
aludj el szépen, kis Balázs.

5 Lábára lehajtja fejét,
alszik a bogár, a darázs,
velealszik a zümmögés –
aludj el szépen, kis Balázs.

A villamos is aluszik,
10 – s mig szendereg a robogás –
álmában csönget egy picit –
aludj el szépen, kis Balázs.

Alszik a széken a kabát,
szunnyadozik a szakadás,
15 máma már nem hasad tovább –
aludj el szépen, kis Balázs.

Szundít a lapda, meg a sip,
az erdő, a kirándulás,
a jó cukor is aluszik –
20 aludj el szépen, kis Balázs.

A távolságot, mint üveg
golyót, megkapod, óriás
leszel, csak hunyd le kis szemed, –
aludj el szépen, kis Balázs.

25 Tüzoltó leszel s katona!
Vadakat terelő juhász!
Látod, elalszik anyuka. –
Aludj el szépen, kis Balázs.

Szövegváltozatok:

- 5 k₁ *Lábára lehajtva fejét,*
6 k₁(1) *alszik a bogár, most nem ás*
(2) *alszik a tücsök, a darázs*
(3) *alszik a bogár, a darázs*
10 k₁(1) *alszik a futás, robogás,*
k₂(1) *alszik a futás, robogás –*
14 k₁(1) *alszik rajta a szakadás,*
17 k₁(1) *Alszik a labda, meg a sip,*
26 k₁(1) *Kalauz, bűvár és juhász,*

Egyéb eltérések: 7 k₁ *vele alszik* 10 k₁ *s míg [...]* robogás, 23 k₁ *szemed* – 26 k₁ k₂(1) *juhász*, 27 k₁ k₂(1) *látod, elalszik anyuka* – 28 k₁ k₂(1) *aludj*

Szövegforrások:

k₁ 1–16. sorának hasonmása: Szántó J. 1958. 194. Teljesebb, az 1–20. sort és az *Ottó Ferinek szeretettel* ajánlást tartalmazó fényképe megvolt a PIM-ben, de jelenleg nem található. (ÖM 1955. II, 421.) Talán ugyanannak a kéziratnak a 2. lapja az a Fazekas Balázs (Debrecen) tulajdonában volt lap, melynek felső részén aláhúzva ez áll: *Nagyra nősz, óriás leszel*, majd a két utolsó versszak tintával írt, javított szövegét tartalmazza. (PIM JA 1047.) Aláírva nincs. Az ÖM által említett ajánlás nincs ugyan rajta, de lehetséges, hogy az ÖM a másik kéziratra vonatkozó jegyzetet tévedésből megismételte. Címe nincs. A 6. sor kétszer, a 10., 14., 17. és 26. sor egyszer-egyszer módosítva. A 17. sor variánszövegét az ÖM alapján adom.

k₂ PIM JA 599. Tintával írt tisztázata. A 10. sor szövege tintával, a 26–28. sor központozása ceruzával módosítva. Kelte és ajánlása: *Bp. 1935. <jan> febr. 2. Ottó Ferinek, szeretettel*. E kiadás főszövege.

Szép Szó 1938. január–február, 126. (k₁ alapján, de az 5. sorban: lehajtja) – ÖM 1952. II, 147, 406. (A Szép Szóból.) – ÖM 1955. II, 153, 421. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 462. sz.

494. Osztas után

A kártya ki van osztva. Reszketünk,
Észak, Kelet, Nyugat és Dél kezében,
bubik, királyok, dámák jelmezében
s szótlánul várjuk, mit tesz végzetünk.

5 Ki vagyunk osztva. Megvan helyzetünk.
Mit tehetnénk a szabály ellenében?!
Mint mozdulatlan csillagok az égen,
változhatatlan rajzunk, jellemünk.

10 Vörösek és feketék, vérben, gyászban,
fényesre lakkozottan, lámpalázban
így kell kinek-kinek sorsára várni,

hogyan boldogságunkat, mit rejt szerelmünk,
a gyönyörű sikert, mely megvan bennünk,
ki tudja-e a végzet licitálni.

A Színházi Élet 1935. ápr. 21–27-i számából. A vers a bridzs-rovatban jelent meg, névtelenül, a rovat szerkesztőjének, Darvas Róbertnek cikkében:

Rögtönzés

Egy kávéházban összeakadtam rég nem látott kedves barátommal, az egyik kitűnő költővel. Beszélgetésünk első percében természetesen a bridzsről volt szó, a második percben a versírásról.

Szó szót követett, ő a költő gondolkodásának nagy kapacitását vitatta. Fogadást ajánlott, hogy tíz perc alatt bármely témakörből egy szonettet ír, melyben a végzet hatalmát fejezi ki. Megkötöttük a fogadást. Én persze a bridzs témakörét tűztem ki.

Költőnk nyolc perc alatt készen volt az alábbi formás szonettel:

Hálistennek veszítettem.

Elárulom, hogy a költő nevében egy szent és egy hadvezér fog kezét.

A helyesírást (mint az ÖM) a következő helyeken megváltoztattam: **2–3** *kezeben*. **Bubik**, **4 S 5** *helyzetünk*, **7–8** *égen Változhatatlan 9 gyászban 12 szerelmünk*

Bálint György, 1940. 356. Szabolcsi Miklós szerint Bálint György egy azóta elveszett kéziratból közölte a verset. (It 1955. 199.) Ez tévedés; Bálintnak is a Színházi Élet volt a forrása. – ÖM 1952. II, 186, 418. – ÖM 1955. II, 130, 412. – ÖV 1984. 464. sz.

495. [vadász szemünkre...]

vadász szemünkre lányok térde les
és haragomban megölnék egy tündért
holott talált és lukas életünkért
belátom – ölni meg nem érdemes.

A PIM JA 251. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról. A 4. sor előbb így:

belátom – ölni csak nem érdemes.

Németh Andor, 1938. 356. (A 2. sorban hibásan: *én*) – ÖM 1952. II, 288, 438. (Németh Andor kiadásából. Az 1. sorban hibásan: *lesz.*) – ÖM 1955. II, 305, 468. – ÖV 1984. 564/a. sz.

496. [lesz lány hús...]

lesz lány hús s mellé ifju karalábé
ökör hizik és nő a csalamádé
de az már a mi porunkból fakad

Szövegforrások:

k₁ a Makai család tulajdonában. Xeroxmásolata: Int. Arch. Szeged. Ceruzakézirat. Csak a sorok első fele van meg, mert a lap közepén el van vágva. Ugyanezen a kéziraton van az *Emberek* (501a), a *Majd emlékezni jó lesz* (512b) és a *[Leülepszik...]* (500a) fogalmazványa is. Az 1. sorban a *hus* rövid *u*-val.

k₂ PIM JA 241. Ceruzakézirat. Kiadásunk főszövege. A lap verzóján:

ugy eltünt, mint a bolha

ÖM 1955. II, 303, 468. – ÖV 1984. 564/b. sz.

497. [mint orozslán...]

mint orozslán, ki ketrecében bömböl
az öreg bácsi kerti útát döngöl

A PIM JA 237. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról. Alatta a következő szám alatt közölt töredék olvasható.

ÖM 1955. II, 303, 468. – ÖV 1984. 564/c. sz.

498. [és testem végül megbetegedett...]

és testem végül megbetegedett
mert férfi vagyok és nem tudja senki,
még magam sem, hogy mennyit szenvedek.

Ugyanarról a kézitról közöljük, mint az előző töredéket. A lap alján:

Jó ára van a szép magyar ökörmek

Bálint György, 1940. 499. – ÖM 1952. II, 290, 439. (Bálint György kiadásából.) – ÖM 1955. II, 303, 468. – ÖV 1984. 564/d. sz.

499a. [Az ember él...]

Az ember él, habár üres a kamra
s a dobozokban semmi élelem,
életben tart a halálfélelem –
e nehéz percben ismerek magamra.

5 Bizony sajnálom most én hittelen
hogy nincs isten, ki gondoljon kinomra
s hogy azok szemét hüvelykkel kinyomja,
kik elnézik, hogy nincsen kenyerem.

10 Szegény és büszke voltam, de ma már
belátom, csupán a konok számár
büszke, amikor szaggatja az ostor,
vagy a szerzetes, kit elrejt kolostor
vagy a gyermek, kit dícsér a tanár
és otthon édes meggybefőttet kóstol.

A javított sorok korábbi szövege:

5 *Hogy sajnálom most én, a hittelen*
7 *ki azok szemét hüvelykkel kinyomja,*
9 *Szegény, de büszke voltam, de ma már*
13 *vagy gyermek, akit dícsér a tanár*

Más eltérések: 4 Az *e a*-ból javítva. 6 a *ki k*-ja *g*-ből javítva. 9 A költő a sor módosításakor a *sze-gény* szó utáni vesszőt nem törölte. 14 *negybeföttet* (Kétszeres th.)

Szövegforrása a PIM JA 260. jelzetű, ceruzával írt tisztázata.

499b. Modern szonett

Az ember él, habár üres a kamra
s a dobozokban semmi élelem.
Életben tart a halálfélelem.
(E nehéz percben ismerem magamra.)

5 Most sajnálom (de ezt is lenyelem),
hogy nincs isten, ki gondoljon kinomra
és azok szemét ujjával kinyomja,
kik elnézik, hogy nincsen kenyerem.

10 Büszke nyomorúlt voltam én! Ma már
belátom, csak a csökönyös számár
büszke, amikor szaggatja az ostor,
meg az ujonc, ki első ízben posztol,
meg a gyermek, kit dicsér a tanár
és otthon édes meggybefőttet kóstol.

Szövegváltozatok:

- 5 k₁₋₂ *Most azt sajnálom s azt is lenyelem,*
7 k₁(1) *s hogy azok szemét hüvelykkel kinyomja,*
(2) *és azok szemét hüvelykkel kinyomja,*
9–10 k₁₋₂ *Szegény és büszke voltam, de ma már*
belátom, csupán a konok számár
12 k₁(1) *vagy ifju pap, kit elrejt a kolostor,*
(2) *vagy gorilla, mely a rabságba pusztul,*
k₂ *vagy a gorilla, mely rabon kipusztul,*
13 k₁₋₂ *vagy a gyermek, kit dicsér a tanár*

Egyéb eltérések: **1** k₁ *kamra* – **2** k₁ *a dobozokban* **3** k₁ k₂(1) *halálfélelem* – **4** k₁ k₂(1) *e* k₂(2) *E* k₁₋₂ *magamra*. **5** k₂ (*s azt is lenyelem*), **6** NSZ *kínomra* k₁ *kinomra*, k₂ *kinomra* **11** k₂ *ostor* **14** k₁₋₂ *kóstól*.

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 219. Tintával írt tisztázat, cím nélkül, I jelzéssel. Alatta 2 jelzéssel a *Leülepszik...* (500b) kezdetű szonett. A 7. és 12. sor szövegét a költő módosította.

k₂ PIM JA 1/7. Tintával írt tisztázat, cím nélkül, I. jelzéssel. (II. *Leülepszik...* [500a], III. *Családunkban a jó a jövevény...* [501a]) A költő a 3–4. sorban módosította a központozást.

Népszava 1935. jún. 2. E kiadás alapszövege. A 6. sorban a *kínomra* í-jét a kéziratok szerint rövidebben írtam.

Szép Szó 1938. április, 236. (k₂ alapján.) – ÖM 1952. II, 133, 401. – ÖM 1955. II, 131, 412. – ÖV 1984. 465. sz.

500a. [Leülepszik...] [I.]

Leülepszik – nem illan el bajom. –
Hogy munkát fogjon, bár semmit se tud már,
a szerencsétlen ember ugrabugrál,
mint ketrecében az ijedt majom.

5 Igy eladott lány mereng a hajón,
mikor rájött, hogy pártfogója foglár
s részletre azért kell a durva boglár

10 Tudja: táncol majd s gépiesen apróz;
megfogdoshatja a tetovált matróz –
ölelgethetik, ő már nem ölel.

Neki a gólya síró, tiszta úrt hoz,
azt is csak addig, míg a csend fülel
s majd nem vágyik és vágyat nem öl el.

Szövegváltozatok:

- 1 (1) *Minden hiába, nem fogy el bajom. –*
2 (1) *hogy munkát fogjon, bár eleget tud már,*
5 (1) *Az eladott lány sír így a hajón,*
(2) *Igy eladott lány mereng a hajón,*
(3) *Igy eladott lány retteg a hajón,*
(4) *Igy eladott lány mereng a hajón, (Így, visszajavítva.)*
7 (1) *s részletre azért kell a hamis boglár*
8 *Még nincs meg.*
9 (1) *Nem örül – táncot gépiesen apróz;*
10 (1) *megmarkolhatja minden részeg matróz –*
12 (1) *Neki a gólya képzelt tiszta úrt hoz,*
13 (1) *de [?] csak addig, míg a csend fülel*

Szövegforrása a Makai család tulajdonában levő ceruzával írt fogalmazvány. Xeroxmásolata: Int. Arch. Szeged. A költő az 1–2., 7., 9–10. és 12–13. sor szövegét egyszer, az 5. sorét háromszor módosította. Két hibáját kijavítottam: **2** *hogy* **6** *pártfogólya*

500b. [Leülepszik...] [II.]

Leülepszik, nem illan el bajom.
Bár munkát fogni, noha mit se tud már,
a szerencsétlen ember ugrabugrál,
mint ketrecében az ijedt majom.

5 Igy eladott lány töpreng a hajón,
 ha ráeszmélt, hogy pártfogója foglár
 s azért a ruha meg a durva boglár,
 hogyan enyhítsen a brazil óhajon.

10 Tudja: táncol majd s gépiesen apróz,
 alája nyulhat öklendező matróz,
 ölelgethetik, ő már nem ölel.

Néki a gólya síró, tiszta úrt hoz,
azt is csak addig, míg a csend fülel
s majd nem vágyik és vágyat nem öl el.

k₁ szövegváltozatai:

- 5 *Igy eladott lány mereng a hajón,*
6 (1) *ha rájött már, hogy pártfogója foglár*
 (2) *mikor rájött, hogy pártfogója foglár*
8 (1) *hogyan enyhítsen a mesztic óhajon.*
10 (1) *alája nyulhat az okádó matróz,*

k₁ egyéb eltérései: **1** *Leülepszik* – (1) *bajom*, **2** (1) *bár munkát fogni – noha mit se tud már* – **12** *Neki*

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 219. Tintával írt tisztázat, 2 jelzéssel. Lásd a 499b. szám alatt közölt *Modern szonett* jegyzetét. A költő az 1–2. sor helyesírását, a 6., 8. és 10. sor szövegét módosította.

k₂ PIM JA 1/7. Tintával írt tisztázat, II. jelzéssel. (Lásd a *Modern szonett* [499b] jegyzetét.)
Kiadásunk főszövege.

Szép Szó 1938. április, 236. (A 6. sorban hibásan: ráeszmél,) – ÖM 1952. II, 134, 402. (A Szép Szó alapján.) – ÖM 1955. II, 132, 413. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 466. sz.

501a. Emberek [I.]

- Családunkban a jó a jövevény.
Az érdek, mint a gazda, úgy igazgat.
Százezer éve tudja ezt, ki gazdag
s ma már sejteni kezdi sok szegény.
- 5 Kibomlik végül minden szövevény.
Kik dölyffel hisszük magunkat igaznak,
csak öntudatlan falazunk a gaznak.
A dallam nem változtat szövegén.
- 10 De énekelünk mind teli torokkal
s edzzük magunkat borokkal, porokkal,
ha kedvünk fanyar, szánk pedig üres.
- Erényes lény, ki csalódni ügyes.
Ugy telve vagyunk apró, maró okkal,
mint szűnyoggal a susogó füzes.

Szövegváltozatok:

- 1 k₁(1) *Kibomlik végül minden szövevény.*
6 k₁(1) *Kik dölyffel hisszük magunkat igaznak,*
(2) *hogy dölyffel higgyük magunkat igaznak,*
7 k₁(1) *mert öntudatlan falazunk a gaznak*
8 k₁(1) *A dallam nem változtat szövegén.*
(2) *Ám dallam nem változtat szövegén.*
9 k₁ *De énekeljünk mind teli torokkal –*
11 k₁(1) *ha kedvünk fanyar és a szánk üres.*

Egyéb eltérések: 2 k₁ *érdek* k_{1,2} *ügy* k₁ *igazgat*, 3 k₁ *százezer* 5 k₁ *szövevény*, 7 k₁ *gaznak* 8 NSZ *dallom* (Sh.) 10 k₁(1) *edzzük* k₁ *porokkal* 11 k₁ *fanyar* 13 NSZ *Úgy* k_{1,2} *Ugy* k₁ *apró*

Szövegforrások:

k₁ a Makai család tulajdonában. Xeroxmásolata: Int Arch. Szeged. Ceruzával írt, cím nélküli fogalmazvány. A költő az 1., 6–8. és 11. sor szövegét, valamint a 10. sor helyesírását módosította. A központozás még hiányos. Ugyanezen kéziratlapon van [*Az égre néz szorongva...*] (512a), a [*Leülepszik...*] (500a) és a [*lesz lány hus*] (496) fogalmaznánya is.

k₂ PIM JA 1/7. Tintával írt tisztázat, cím nélkül. Ciklus III. része. (I: *Az ember él...* [499b] II: *Leülepszik...* [500b]) Hasonmása: Szántó J. 1958. 186.
Népszava 1935. máj. 19. Kiadásunk alapszövege. A 8. sor sajtóhibáját javítottam, a 13. sor első szavát a kéziratok alapján rövid *U*-val írtam.

501b. Emberek [II.]

Családunkban a jó a jövevény.
Az érdek, mint a gazda, úgy igazgat, –
ezt érti rég, de ostobán, ki gazdag
s ma már sejteni kezdi sok szegény.

5 Kibomlik végül minden szövevény.
Csak öntudatlan falazunk a gaznak,
kik dölyffel hisszük magunkat igaznak.
A dallam nem változtat szövegén.

10 De énekelünk mind teli torokkal
s edzzük magunkat borokkal, porokkal,
ha kedvünk fanyar, szánk pedig üres.

Erényes lény, ki csalódni ügyes.
Ugy teli vagyunk apró, maró okkal,
mint szűnyoggal a susogó füzes.

Az Ünnepek szövegváltozatai:

- 3–4 *mindannyiunkat. Tudja ezt, ki gazdag
s lassan sejteni kezdi sok szegény.*
9 *S a dallamot fujjuk teli torokkal*
12 *Erényes az, ki csalódni ügyes.*

Helyesírási eltérések: 2 Ü *érdek mint a gazda úgy igazgat* 14 Ü *szűnyoggal* SZSZ-NF *szűnyoggal*

Szövegforrások:

Ünnepek 1936. február, 425.

Szép Szó 1936. december, 210.

Nagyon fáj (1936. dec.) 18–19. Ugyanarról a szedésről nyomták, mint a Szép Szó szövegét. Kiadásunk alapszövege. Az utolsó sorban a *szűnyoggal* szó *u*-ját a variáns-szöveg két kézírata alapján hosszú *ú*-val írtam.

ÖM 1952. II, 132, 401. – ÖM 1955. II, 133, 413. – ÖV 1984. 467. sz.

502. Légy ostoba

Légy ostoba. Ne félj. A szép szabadság
csak ostobaság. Eszméink között
rabon ugrálunk, mint az üldözött
majom, ki tépi ketrecének rácsát.

5 Légy ostoba. A jóság és a béke
csak ostobaság. Ami rend lehet,
majd így ülepszik le szíved felett,
mint medrében a folyó söpredéke.

10 Légy ostoba. Hogy megszólnak, ne reszkess,
bár nem győzhetsz, nem is lehetsz te vesztes.
Légy oly ostoba, mint majd a halál.

Nem lehet soha nem igaz szavad –
jó leszel, erős, békés és szabad
vendég mult s jövő asztalainál.

Szövegforrása az OSZK Analekta 11.374 jelzetű kézírata. (Barta István örököseitől.) Hasonmását közölte Magyar László, Délmagyarország 1962. jan. 11. Tintával írt tisztázat, a következő azonnali javításokkal: **1** *ostoba* <!>. **2** *között* <,> **3** *mint* <az üldözött> Az áthúzott szavak alá írva: *az üldözött* (Így!) **10** A *bár* szó utólag, a sor leírása után van a sor elé írva. Kelte: *Bp. 1935. aug. 6. este ¼ 12–½ 12* *Bucsinszky*. A 7. és 9. sor végéről hiányzó vesszőt pótoltam.

Kelet Népe 1940. máj. 15. (A cím, az 1., 5. és 9. sor *ostoba* szava után felkiáltójel; az 1. sor központosítása erre változtatva: *félj; a*) – ÖM 1952. II, 187, 419. (A Kelet Népe alapján.) – ÖM 1955. II, 181, 433. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 468. sz.

503. [Egész testében reszket...]

Egész testében reszket, mint a gyermek,
kit rajtakaptak, hogy buktát lopott

A PIM JA 278. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról.

Bálint György, 1940. 497. – ÖM 1952. II, 288, 438. (Bálint György kiadásából.) – ÖM 1955. II, 304, 468. – ÖV 1984. 568/i. sz.

504a. [Én nem tudtam...] [I.]

Én nem tudtam, hogy ennyi szörnyőség
barlangja szívem, latrok büntanyája
azt hittem bölcső s benne gyermekét
rámosolyogva ringatja mamája.

5 Én úgy hallgattam mindig, mint mesét
a Bűnről Szóló Tanítást. Utána
nevettem is, milyen buta beszéd!
Bűnről borong, ki cselekedni gyáva!

10 Most már tudom. S a rebbentő igazság
nagy fényében az eredendő gazság
szívemben mint ravatal feketül.

S ha én nem szólnék, rebegné a szájam:
bár lennétek ily bűnösök mindnyájan,
hogy ne maradjak egész egyedül.

504b. Szonett

Én úgy hallgattam mindig, mint mesét,
a bűnről szóló tanítást. Utána
nevettem is, – mily ostoba beszéd!
Bűnről borong, ki cselekedni gyáva.

5 Én nem tudtam, hogy annyi szörnyőség
barlangja szívem, romlás korhadt fája, –
azt hittem, bölcső s benne gyermekét,
hogy nagyra nőjjön, ringatja mamája.

10 Most már tudom. S e rebbentő igazság
nagy fényében az eredendő gazság
szívemben mint ravatal feketül.

S ha én nem szólnék, kinyögné a szájam –
bár lennétek ily bűnösök mindnyájan,
hogy ne maradjak egész egyedül.

504c. Én nem tudtam [II.]

Én úgy hallgattam mindig, mint mesét
a bűnről szóló tanítást. Utána
nevettem is – mily ostoba beszéd!
Bűnről fecseg, ki cselekedni gyáva!

5 Én nem tudtam, hogy annyi szörnyűség
barlangja szívem. Azt hittem, mamája
ringatja úgy elalvó gyermekét,
ahogy dobogva álmait kínálja.

10 Most már tudom. E rebbentő igazság
nagy fényében az eredendő gazság
szívemben, mint ravatal, feketül.

S ha én nem szólnék, kinyögné a szájam:
bár lennétek ily bűnösök mindnyájan,
hogy ne maradjak egész egyedül.

504a. [Én nem tudtam...] [I.]

A javítás előtti szöveg:

7–8 *röhögtem is, milyen buta beszéd!*
Bűnről borong, mert cselekedni gyáva!

504b. Szonett

Szövegváltozatok:

- 3 k_1 *nevettem is, hogy ostoba beszéd.*
5 $k_{1-2} k_3(1)$ *Én nem tudtam, hogy ennyi szörnyűség*
6 k_{1-2} *barlangja szívem, latrok büntanyája.*
8 k_{1-2} *mert alszik, csendben nézi a mamája.*
 $k_3(1)$ *jövót a végzet, ringatja mamája.*
9 k_1 *Most már tudom. S a rebbentő igazság*
 $k_3(1)$ *De már tudom s e rebbentő igazság*
12 k_{1-2} *S ha nem akarnám is, kinyögné szájam:*

Egyéb eltérések: 1 k_2 mindig mint mesét 2 k_1 a Bűnről Szóló Tanítást. k_2 a Bűnről szóló Tanítást. 3 k_2 is, k_1 beszéd. 4 k_2 Bűnről borong k_{1-2} gyáva! 6 k_2 szívem 7 k_{1-2} Azt k_2 hittem 8 k_2 alszik 9 $k_2 k_3(1)$ tudom s 11 k_1 feketül. 12 k_2 is [...] szájam 13 $k_{2,3}$ [!] lennetek (Th.) k_2 bűnösök mindnyájan

504c. Én nem tudtam [II.]

Szövegváltozat:

4 k *Bűnről borong, ki cselekedni gyáva.*

Egyéb eltérések: 1 k R úgy [...] mesét, 2 R tanítást. 3 g_2 nevettem<> g_1 is, [...] beszéd – 4 g_1 bűnről g_1 R gyáva. 5 R szörnyűség 6 R szívem. 7 k úgy 8 R kínálja. 9 k tudom s e g_1 R S e 11 k g_1 szívemben R szívemben k R ravatal g_1 ravatal<> k feketül. 12 k R szájam – 14 k egyedül.

Szövegforrások:

504a. [Én nem tudtam...] [I.]

k PIM JA 603. Ceruzakézirat, cím nélkül. A 6–7. sort a költő módosította. Mellette az *Óh boldog az...* kezdetű vers (507a), a papír hátlapján a *Babits az egységes...* kezdetű tanulmánytöredék. (ÖM 1958, III, 271.)

504b. Szonett

k₁ Kiss Ferenc tulajdonában. (Barta István örököseitől.) Fényképe: OSZK Analekta 11.390/3. Cím nélkül. A 3. sor *hogy* szavát Barta István áthúzta, és a *mily* szót írta föléje. Kelte: *Bp. 1935. aug. 7.*

k₂ PIM JA 215. Tintával írt tisztázat, cím nélkül. A központozás sok helyen hiányzik, a magánhangzók hosszúsága nincs mindenütt jelölve. Ugyanezen a lapon van *A nyárfák közt...* (460) kezdetű töredék is.

k₃ a Makai család tulajdonában. Xeroxmásolata: Int. Arch. Szeged. Tintával írt tisztázat. Az 5. és 8–9. sor szövege módosítva. E kiadás főszövege. A 13. sor tollhibáját (*lennetek*), ami sajátos módon k₂-ben is ugyanígy van, javítottam.

504c. Én nem tudtam [II.]

k Kiss Ferenc tulajdonában. (Walkó Györgytől, akihez Barta István örököseitől került.) Hasonmás: Kelet Népe 1942. máj. 1. Tintával írt tisztázat.

g₁ PIM JA 147/9. Az í-ú-ü betűk hosszú ékezte nincs pótolva. Előtte a *Boldog hazug...* kezdetű (507c) és az *Emberiség* (510b) című vers.

A Reggel 1935. nov. 25. A cím alatt: *Babits Mihálynak, hódolattal*

g₂ PIM JA 137/III/1. A 2., 7. és 13. sorban az ú és ü betűk ékezte tintával; a többi i-u-ü mind rövid. A Nagyon fáj szedőpédánya.

Nagyon fáj (1936. dec.) 10–11. Kiadásunk főszövege.

ÖM 1952. II, 140, 404. – ÖM 1955. II, 134, 413. – ÖV 1984. 469. sz.

505. Mint gyermek...

Mint gyermek, aki bosszút esküdött
és felgyújtotta az apai házat
s most idegenség lepi, mint a köd,
s csak annak mellén, aki ellen lázadt,

5 tudná magát kisírni, elfödött
arcát mutatni szabad mosolyának, –
oly reménytelenül erőlködök,
hogy könnyeimre: érényre találjak.

10 Világot hamvasztottam el szivemben
és nincs jó szó, mely megrikasson engem,
kuporogva csak várom a csodát,

hogy jöjjön el már az, ki megbocsát
és meg is mondja szépen, micsodát
bocsát meg nékem e farkasveremben!

Szövegváltozatok:

- 1 k₁(1) *Mint gyermek, ki bosszút esküdött*
8 k₁ *hogyan sirásbonító érényre találjak.*
12 k₁ *hogyan jöjjön már el az, ki megbocsát,*

Egyéb eltérések: 2 k₁ *fölgyújtotta* 3 k₁₋₂ NY *köd* 5 k₁₋₂ *kisírni*, 6 k₁ *mosolyának* – NY g(1) *mosolyának*, 7 k₂ NY *reménytelenül* 8 g(1) *könnyeimre*, 10 k₁ NY *megrikasson* k₁₋₂ NY *engem*. 11 k₁₋₂ NY *Kuporogva* 12 k₂ *megbocsát*, 14 k₂ *nékem* – NY a (Sh.) k₁₋₂ NY *farkasveremben*.

Szövegforrások:

k₁ Forrai Józsefné tulajdonában. Fényképe: PIM JA 1010. Tintával írt tisztázat, cím nélkül. Hasonmása: Kat. [10.] mell.

k₂ xeroxmásolata: OSZK Analekta 11.388. Eredetije Edith Endrös-Baum (München) tulajdonában. Hasonmása: Kortárs 1970/5. 777. A Medvetánc Barta Istvánnak ajánlott példányába beírva. Kelte: 1935.

Nyugat 1935. szeptember, 175.

g PIM JA 137/III/2. A Nagyön fáj szedőpéldánya. Az 5. és 7. sorban az *í* és az *ü* ékezeze, a 6. és 8. sorban a központozás módosítása tintával.

Nagyön fáj (1936. dec.) 12–13. Kiadásunk főszövege.

ÖM 1952. II, 135, 402. – ÖM 1955. II, 137, 415. – ÖV 1984. 473. sz.

506a. A bűn [I.]

Zord bűnös vagyok, azt hiszem
és jól érzem magam.

Csak egy zavar e semmiben:
Mi bűnöm van, ha van?

5 A bűn az soha nem vitás.
Vért, tüzet gondolok.
De bűnöm tán valami más,
kis, együgyü dolog.

10 Mint fösvény eltűnt aranyát,
e bűnt keresem én.
Elhagytam érte egy anyát,
bár szívem nem kemény.

15 Csupán e bűnből tudhatom,
ki gyűlöl, ki szeret,
kit üthetek, ha kell, nyakon
s kit illet tisztelet.

20 Másokat így sorozhatok:
ez gazdag, az szegény.
Ám ötön nem adok hatot:
a bűn csak az enyéim.

S ha végre meglelem, bizony
nem ér se bú, se kín.
A kávéházba meghivom
majd ismerőseim.

25 És szólok: „Halljunk tiszta szót!
Leszúrtam az apám.
Elnéztem, amint vére folyt,
az örök éjszakán.

30 Hát ez az. Nem is szinezem,
hisz emberek vagyunk
s mint megdöföttek, hirtelen
majd mi is lerogyunk.”

506b. A bűn [II.]

Zord bűnös vagyok, azt hiszem
és jól érzem magam.

Csak az zavar e semmiben,
hogy bűnöm odavan.

Tudom, hogy a bűn nem vitás,
de bármit gondolok,
érezem, hogy ez valami más,
tán együgyü dolog.

Mint fösvény eltűnt aranyát,
a bűnt keresem én;
elhagytam érte egy anyát,
bár szívem nem kemény.

Ellopták tőlem és talán
éppen a vad tömeg –
mégis szemébe mondanám:
Add vissza bűnömet!

De csak meglelem egy napon
az erény hősein.
A kávéházba meghivom
majd ismerőseim.

S kitárom, túrva, mint a bolyt:
„Meggúzrtam az apám
s elnéztem, amint vére folyt
egy alvadt éjszakán.”

„Leszúrtam, nem is szinezem,
hisz emberek vagyunk
s mint megdöföttek, hirtelen
majd mi is lerogyunk.”

Igy szólok s várom – várni kell –
ki fut, mert dolga van;
érezem majd, ki tünődik el;
ki reszket boldogan.

A bűn [I.]

35 S derűsen várnám – várni kell –
ki hordja el magát;
érezném, ki tűnődik el;
ki szippant vér szagát.

40 És látnék talán valakit,
ki szemmel, melegen
jelezné ennyit: Vannak itt
s te nem vagy idegen...

45 Ám lehet, bűnöm gyermekes
és együgyű nagyon.
Akkor a világ kicsi lesz
s én játszani hagyom.

Mert istent nem hiszek s ha van,
ne törődjék velem.
Majd föloldozom én magam.
A bűn kétségtelen.

A bűn [II.]

S talán találok valakit,
ki szemmel, melegen
jelez majd ennyit: Vannak itt
s te nem vagy idegen.

Ám lehet, bűnöm gyermekes
és együgyű nagyon.
Akkor a világ kicsi lesz
s én játszani hagyom.

Én istent nem hiszek s ha van,
ne fáradjon velem.
Majd én föloldozom magam.
A bűn kétségtelen.

506a. A bűn [I.]

Szövegforrása: k PIM JA 1/8. (Kőműves Imrétől, ő pedig József Jolántól.) Tintával írt tisztázat, néhány azonnali javítással: **5** A költő előbb így kezdte a sort: *Mert a 7 A tán szó az-ból* javítva. **13** A költő előbb így kezdte a sort: *E bűnből tu 14 szeretet*, (Javítatlanul maradt th.)

506b. A bűn [II.]

Szövegforrása: Nyugat 1935. szeptember, 176.

ÖV 1984. 474. sz.

506c. A bűn [III.]

Zord bűnös vagyok, azt hiszem,
de jól érzem magam.
Csak az zavar e semmiben,
mért nincs bűnöm, ha van.

5 Hogy bűnös vagyok, nem vitás.
 De bármit gondolok,
 az én bűnöm valami más.
 Tán együgyű dolog.

10 Mint fősvény eltűnt aranyát,
 e bűnt keresem én;
 elhagytam érte egy anyát,
 bár szívem nem kemény.

15 És meg is lelem egy napon
 az erény hősein;
 s hogy gyónjak, kávézni hívom
 meg ismerőseim.

20 Elmondom: Öltöm. Nem tudom
 kit, talán az apám –
 elnéztem, amint vére folyt
 egy alvadt éjszakán.

 Késsel szúrtam. Nem szinezem,
 hisz emberek vagyunk
 s mint megdőföttek, hirtelen
 majd mi is lerogyunk.

25 Elmondom. S várom (várni kell),
 ki fut, hogy dolga van;
 megnézem, ki tűnődik el;
 ki retteg boldogan.

30 És észreveszek valakit,
 ki szemmel, melegen
 jelez, csak ennyit: Vannak itt
 s te nem vagy idegen...

Ám lehet, bűnöm gyermekes
és együgyű nagyon.
35 Akkor a világ kicsi lesz
s én játszani hagyom.

Én istent nem hiszek s ha van,
ne fáradjon velem;
40 majd én föloldozom magam;
ki él, segít nekem.

506c. A bűn [III.]

Szövegforrása: Nagyon fáj (1936. dec.) 7–9.

ÖM 1952. II, 136, 402. – ÖM 1955. II, 138, 415. – ÖV 1984. 515. sz.

507a. [Óh boldog az...]

Óh boldog az, kinek van Istene,
ki rettenetes és maga a jóság,
kinek sebet kap reszkető keze,
ha leszakítja a tilalmas rózsát.

5 Óh boldog az, kinek van Istene,
bűne csupán a látható valóság,
mert rajta van a Mindenség Szeme,
elnézi őt, az Öröklét lakóságát.

10 Én nem leltem szivemben, sem az égben
s e halott-fényü istentelenségben
önkoporsómban nemzem önmagam
anyámmal, aki lány szemével vert meg,
mert sápadt kézzel loptam én, a Gyermekek,
jól tudva már, hogy minden odavan.

507b. Szonett

Óh boldog az, kinek van Istene,
ki rettenetes, de maga a Jóság;
kinek sebet kap reszkető keze,
ha leszakítja a tilalmas rózsát.

5 Óh boldog az, kinek van Istene;
bűne csupán a látható valóság;
mert rajta van a Mindenség Szeme,
elnézi őt, az Öröklét lakóságát.

10 Én nem leltem szivemben, sem az égben
s e halott fényü istentelenségben
koporsóban ringattatom magam
anyámmal, ki lány tekintettel vert meg,
mert sápadt kézzel loptam én, a Gyermekek,
jól tudva már, hogy minden odavan.

507c. Boldog hazug...

Boldog hazug, kinek van istene,
ki rettenetes, de maga a jóság;
kinek sebet kap reszkető keze,
ha leszakítja a tilalmas rózsát.

5 Boldog hazug – értetlen szelleme
a meg nem fogant, ártatlan valóság;
pihen rajta a mindenség szeme,
bámulja őt, az öröklét lakosát.

10 Én nem leltem szivemben, sem az égben
s e halott fényü istentelenségben
szivdobogással ringatom magam,
kit más-gyötörte anyám azért vert meg,
mert sápadt kézzel loptam én, a gyermek,
jól tudva már, hogy minden odavan.

507a. [Óh boldog az...]

A módosított sorok korábbi szövege:

- 6–7 (1) *látható bűne maga a valóság,
pihen rajta a Mindenség szeme*
8 (1) *hosszan nézvé az Öröklét lakosát.*
(2) *elnézve őt az Öröklét lakosát.*
12 (1) *anyámmal, aki vastag bottal vert meg,*

507b. Szonett

A módosított sorok korábbi szövege:

- 6 (1) *akinek bűne maga a valóság;*
(2) *látható bűne maga a valóság;*
7 (1) *pihen rajta a Mindenség Szeme*
8 (1) *s látja benne (Azonnal javítva:)*
(2) *hosszan nézve az Öröklét lakosát.*
(3) *elnézve őt, az Öröklét lakosát.*
(4) *s elnézi őt, az Öröklét lakosát.*
11 (1) *önkoporsómban nemzem önmagam*

507c. Boldog hazug...

Szövegváltozatok:

- 12 g₁(1) *kit jámbor anyám vastag bottal vert meg,*
(2) *kit édes anyám vastag bottal vert meg,*
g₂(1) *kit édesanyám bottal azért vert meg,*
(2) *kit édesanyám, szegény, azért vert meg*

Egyéb eltérések: 4 g_{1,2} leszakítja 10 g₂ SZSZ(1) isten telenségben (Gh.) 12 g₂ SZSZ(1) anyám, (A vessző a sor átdolgozása után kihúzatlan maradt.) 3 g₁ sáppadt

Szövegforrások:

507a. [Óh boldog az...]

k PIM JA 603. Cím nélküli fogalmazvány. A költő előbb ceruzával az 1. és 3–4. szakaszt írta le, majd az 1. szakasz után üresen hagyott helyre tintával beírta a 2. szakaszt. A 6–8. és 12. sor szövegét módosította. (A 8. sorét kétszer.) A központosítás még hiányos. Az 1., 5. és 7. sor végén és a 8. sor *őt* szava után a hiányzó vesszőt pótoltam. A 13. sorban a *Gyermek* szó *G*-jét a költő *g*-ből javította. A szöveg alatt az istenszem ábrája. A kéziratról lásd még az [*Én nem tudtam...*] (504a) kéziratának jegyzetét.

Németh Andor, 1938. 336. (Két hibával: **8** elnézvé **10 se** halottfényü) – ÖM 1952. II, 417. (Németh Andor közlése alapján, a *Boldog hazug...* jegyzetében.) – ÖM 1955. II, 414. (A kézirat alapján a *Boldog hazug...* jegyzetében. A 10. sorban hibásan: *se a* halott-fényü)

507b. Szonett

k ismeretlen helyen. 1955-ben Fahidy József újságíró tulajdonában volt (antikváriumban találta egy kötetbe betéve), aki Tolnai Gábor akadémikusnak ajándékozta. Tolnai a kéziratot – mint szíves volt velem közölni – elvesztette. Hasonmása: ItK 1955. 476. A 6. sor szövege háromszor, a 7. és 11. soré egyszer, a 8. soré négyszer módosítva. Kelte: *Bp. 1935. aug. 9.* A 7. sor végére vesszőt tettem.

ÖV 1984. 470. sz.

507c. Boldog hazug...

g₁ PIM JA 147/9. Cím nélkül. A 12. sor szövegét a költő tintával módosította. Ugyanezen a lapon a vers után az *Emberiség* (510b) és az *Én nem tudtam* (504c) szövege.

g₂ PIM JA 147/8. A 12. sor szövege tintával kétszer módosítva. A Szép Szó meg nem jelent szövegét erről a gépiratról szedték.

A Szép Szó kefelevonata Kiss Ferenc tulajdonában. (József Etelkától.) A levonat tetején: *I. KEFE-LEVONAT 1936. decz. [!]* 8. A költő a 10. és a 12. sor hibáját ceruzával kijavította. E kiadás főszövege.

ÖM 1952. II, 182, 417. (g₂ alapján.) – ÖM 1955. II, 135, 414. (Mint ÖM 1952. A 7. sorban hibásan: *mert pihen*) – ÖV 1984. 471. sz. (Mint ÖM 1952.)

508. [Sokan voltak és körülvettek...]

Sokan voltak és körülvettek
álmomban engem s kinevettek:
„Hehe, hát ennél van a kincs,
ami nincs!”

A PIM JA 235. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról.

Bálint György, 1940. 495. (Az 1. sor végén vesszővel, a 2. sorban az *s* kötőszó híján, a 4. sor végén kérdőjellel.) – ÓM 1952. II, 283, 437. (Bálint György kiadásából.) – ÓM 1955. II, 299, 467. – ÓV 1984. 568/kk. sz.

509. Temetés után

A láng ellibbent a sötétben,
amint betört a szélroham,
de mi már hallgattunk is régen,
mint az öregek, komolyan,
5 nekünk nem mondott semmi újat
az a hirtelen zivatar,
belénk nem csapkodtak a gallyak,
minékünk nem volt ravatal
az elfeketült föld s a mennybolt,
10 mely oszladozni fölfakadt.
(Csak most emlékszem rá, milyen volt!)
Még csak biztató szavakat
sem szóltunk, nem néztünk egymásra,
mint munka után ki leül.
15 Csak ültünk ott, mi három árva,
ki-ki magában, egyedül.

Szövegváltozatok:

Cím	k ₁ (1)	<i>Vihar</i>
2	k ₁	<betört> <i>ahogy betört a szélroham</i> (Azonnali javítás. A sor alatt:) <vonaglott>
3	k ₁ k ₃ g ₁	<i>de mi már hallgattunk régen,</i>
6	k ₁₋₃ g ₁₋₂ SZSZ-NF	<i>ez a hirtelen zivatar,</i>
7	k ₁ (1)	<i>elküncre nem húztak a gallyak,</i>
	(2)	<i>elküncre nem csaptak a gallyak,</i>
	(3)	<i>A véglegessel egyező.</i>
9	k ₁ (1)	<i>az elfeketült föld s az égbolt,</i>
11	k ₁ (1)	<i>nekünk már mindemből elég volt,</i>
13	k ₁ (1)	<i>sem szóltunk egymáshoz</i> (Azonnal a véglegessel egyezőre javítva, s a sor végi vessző pontra módosítva.)
14	k ₁ (1)	<i>mint munka után aki ül.</i>

Egyéb eltérések: **1** k₁ *sötétben* **4** k₁ *komolyan*; **5** k₁ *újat*, k₂ g₂ *ujat* **7** SZSZ-NF *gallyak* (Sh.) **9** k₂ *az elfeketült s a mennybolt* (Th.) **10** k₁ SZSZ-NF *fölfakadt* g₂ *fölfakadt* (Gh.) **11** k₁ SZSZ-NF (*csak k₃ volt.*) **12** k₁(1) k₃(1) *még* **13** k₁(2) *egymásra*. **14** k₁(1) *mint* k₁(2) *Mint* g₂ *után*, **15** k₁(1) *csak* **16** k₁₋₃ g₁₋₂ SZSZ-NF g₃(1) *kiki*

Szövegforrások:

k₁ OSZK Analekta 11.372. (Barta István örököseitől.) Ceruzával írt fogalmazvány. A cím, a 2., 9. és 11–15. sor egyszer, a 7. sor kétszer módosítva. Kelte: *Bp. 1935. aug. 12. éjjél. Pistánál*

k₂ PIM JA 483. Kuszált tintaírás, több téves egybeírással (pl. **7** *nemcsapkodtak agallyak*); az írásjelek többsége hiányzik. (Ezeket a változatokat nem sorolom fel.) A lap verzőjén *A kerten...* (459) kezdetű töredék.

k₃ Kiss Ferenc tulajdonában. (József Etelkától.)

g₁ PIM JA 150/79. Az 5. sor *ú* betűjén az ékezet ceruzával.

g₂ PIM JA 150/78. A sorok egyvonalba kezdődnek.

Szép Szó 1936. október, 6.

Nagyon fáj (1936. dec.) 47. Ugyanarról a szedésről nyomták, mint a Szép Szó szövegét.

g₃ PIM JA 137/III/15. Az 5. sor *ú* betűjén az ékezet, az utolsó sor *ki-ki* szavában a kötőjel tintával. A gépirat a Nagyon fáj összeállításakor készült. Kiadásunk főszövege.

ÖM 1952. II, 161, 410. (A Nagyon fáj alapján.) – ÖM 1955. II, 136, 415. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 472. sz.

510a. Szonett

Ó, emberiség, kit törött anyám
szenedni szaporított és nem értett,
nem rettenek születni újra érted,
majdnem kétezer millió magány.

5 Láttalak sírni a folyók fagyán,
mint kisfiút, kit a jég tüze sértett,
láttalak ölni, halni s mint nem éltet,
tündökölni nagy egyházak falán.

10 Láttalak csúcson és lapulni ólnál –
boldogtalan, ki úgy élsz, mintha volnál,
megérdemled, hogy társad a halál.

De bár szövetkezel, hogy véred ontsák,
fölmutat újból a gyermek bolondság,
ki téged készen s szívében talál.

A kézirat szövegváltozatai:

- 6** *mint gyermeket, kit a jég tüze sértett;*
9 (1) *Láttalak csúcson s lapulni az ólnál,*
10 *szerencsétlen, ki úgy élsz, mintha volnál,*
11 (1) *megérdemled a sebet ütött halált. [?]*
13 (1) *fölmutat újra a meleg bolondság,*
(2) *fölmutat újból a meleg bolondság,*

Egyéb eltérései: **1** *Óh Emberiség,* (Az E betű e-ből javítva.) **3** *ujra* **4** *két ezer* **9** *ólnál,* **14** *szívében*

Szövegforrások:

k OSZK Analekta 11.369. Tintával írt tisztázat, cím nélkül. A 9., 11. és 13. sor szövegét a költő módosította. (A 11. sor javítás előtti szövegét nem tudtam teljesen kibetűzni.) Barta István a szöveg fölé címet: *Emberiség* s a szöveg alá dátumot: *1935 augusztus* írt.

Népszava 1935. okt. 6. Kiadásunk főszovege.

510b. Emberiség

Óh emberiség, kit törött anyám
szenvedni szaporított és nem értett!
Nem rettenek születni újra érted,
te két milliárd párosult magány!

5 Láttalak sírni a folyók fagyán,
mint gyermeket, kit a jég tüze sértett;
láttalak ölni, halni s mint nem életet,
tündökölni nagy egyházak falán.

10 Hegyen láttalak és lapulni ólnál –
szerencsétlen, ki úgy élsz, mintha volnál,
megérdemled, hogy atyád a halál!

Vértelen arravársz, hogy véred ontsák
s föl-fölmutat a társuló bolondság,
mely téged minden kínban megtalál.

Szövegváltozatok:

- 4 g (1) *külön kétezer millió magány.*
(2) *kétezer milljó párosult magány.*
(3) *A véglegesre javítva.*
12 g (1) *Nincs véred s arravársz, hogy véred ontsák,*

Egyéb eltérések: 1 NSZ *Ó*, g *Oh Emberiség*, 2 NSZ *értett*, g *értett* – 3 g NSZ *nem NSZ rettenek* (Sh.) *újra 4 g magány*. 6 NSZ *akit* (Sh.) NSZ g *sértett*, 11 g NSZ *halál*. 12 NSZ *arra vársz, g ontsák*,

Szövegforrások:

g PIM JA 147/9. A költő tintával módosította a 4. sort kétszer, a 12. sort egyszer. Az í-ú-ü betűk hosszú ékezetét nem pótolta. Előtte – cím nélkül – *Boldog hazug...* (507c), utána az *Én nem tudtam* (504c) szövege.

Népszava 1936. dec. 25.

Nagyon fáj (1936. dec.) 16–17. Kiadásunk főszerzője.

ÖM 1952. II, 138, 403. – ÖM 1955. II, 140, 416. – ÖV 1984. 475. sz.

511. Egy ifju párra

Ugy érzem, hogy mulik az idő, hogy bonyolultabb
örömök várnak reám és egyszerűbb,
de nem disztelenebb szomorúság, mint a multak,
melyeknek lágy s erős szövedéke most kiterült

5 előttem, – im e zümmögő kávéházban várok reátok
óvatosan, lassan s figyelve (multba? jövőbe? nem tudom)
de vizsgán, mint a kutya, ki bár szemmel tartja a gyanusan nyüzsgő világot,
félíg ügyel csak, mert másfelől gazdáját várja jelenni a néma uton –

ily félálomszerű figyelemben, mely egy, noha ketté irányul,
10 kifelé multa-jövőre, befelé rátok, kis asszony s te kedves barát,
érezem, hogy ti vagytok a gazdám (vagyis illő arányul
veszem e magányos várakozáshoz kettős mosolyotok sugarát)

érezem, hogy ti vagytok a gazdám, mert egyetlenegy vagytok ti ketten,
kikre várok e sanda jelen gyanus jelenései közt,
15 mig vöröshaju jellemszínészek kártyákat osztanak felettem,
mérgeket hordanak szerte-körül, nyelik a füstöt, a gőzt...

Lám-lám, nevetve jöttök, nem tudva, hogy ti vagytok Az, ki eligazítja
az üres keretekben a képeket, melyek hanyag
alakzatai alig hogy élnek, máris tubusaikba
20 surrannának vissza a festékek, a nem-lelt multba az ősi anyag.

Üljetek csak ide mellém, hadd legyünk együtt újra a hármak,
viduljunk, vonjunk határokat a térben s az óra szerint –
ez a félálom visszahuzódik szívembe, máris úgy rémlik, mint az a gyarmat,
melyet nem láttam s amelynek partján a kenyérfa koronája lágyan meging.

Szövegváltozatok:

- 1 k₁ *Érzem, hogy mulik az idő, hogy bonyolultabb*
4 k₂(1) *melyek lágy s erős szövedéke most kiterült*
5 k₁(1) *előttem, ki e zümmögő kávéházban várok reátok,*
7 k₁(1) *de vizsgán, mint a kutya, ki szemmel tartja a gyanusan nyüzsgő világot*
8 k₁(1) *bár félig, mert másfelől gazdáját várja jelenni a néma uton –*
(2) *félig ügyel, mert másfelől gazdáját várja jelenni a néma uton –*
13 k₂(1) *Érzem, hogy ti vagytok a gazdám, mert egyetlenegy vagytok ti ketten,*
(2) *Érzem, azért vagytok a gazdám, mert egyetlenegy vagytok ti ketten,*
(3) *Érzem, hogy ti vagytok a gazdám, mert egyetlenegy vagytok ti ketten,*
(Így, visszajavítva.)

Egyéb eltérések: 5 k₁ *reátok*, 7 k₁ *világot* 9 k₁ *irányul* 11 k₂ *<hogy> érzem* (Azonnali javítás.) k₁ *gazdám*, 13 k₂ *Érzem*, k₁ *érezem*, 16 k₁ *szerte körül*, [...] *gőzt*. 17 k₁ *az*, 18 k₁ *<a>melyek* 21 k₁ *mellém*, *<üljün> hadd legyünk* (beszúrva:) *együtt* (Azonnali javítás.) 23 k₁ *szivembe<n>*, [...] (1) *mint a <gy>* (Azonnal javítva.) 24 k₁ *láltam*,

Szövegforrások:

k₁ Kiss Ferenc tulajdonában. (Barta István örököseitől.) Fényképe: OSZK Analekta 11.390/1. Tintával írt tisztázata. Címe nincs. Az 1. sor elejére Barta István ceruzával beírta az *Úgy* szót, a költő tintával módosította az 5., 7–8. és 23. sort. Kelte: *Bp. 1935. szept. 23. au Japon*.

k₂ PIM JA 128. Tintával írt tisztázata, a 4., 11. és 13. sorban javításokkal. Kiadásunk alapszövege. A 13. sor első szavának *É*-jét k₁ alapján *é*-re változtattam.

Németh Andor, 1938. 259. – Szép Szó 1938. május, 355. – ÖM 1955. II, 99, 394. (A 12. sor végén ponttal; az utolsó szó hibásan: *me ginog.*) – ÖM 1955. II, 99, 404. (A 7. sorban hibásan: *nyüzsgű*. A 12. sor végén ponttal.) – ÖV 1984. 476. sz.

512a. [Az égre néz szorongva...]

Az égre néz szorongva sok bolond,
hogy bujjanak beléjük hős erények,
de ők alattamossak és szerények,
ajkukon ének, nyakukban kolomp.

Szövegforrása a Makai család tulajdonában levő ceruzakézirat. Xeroxmásolata: Int. Arch. Szeged. Lásd az *Emberek* (501a) k₁-gyel jelzett kéziratának jegyzetét. A szakasz alá a költő egy olyan vonást húzott, amely a versszakokat választja el; a szöveget tehát folytatni szándékozott.

512b. Majd emlékezni jó lesz

Rimánkodik az éghez sok bolond,
hogy bujjanak beléjük hars erények.
De ők alattomossak és szerények,
suttymban élnek, harangjuk kolomp.

5 Én ilyen gyermek nem vagyok. Fogamban
szaporodik az idegen anyag,
mint a halál is szívemben. Hanyag
társadalmunkra szabatos szavam van.

10 Mert hordtam téglát kinnal s jól tudom,
a kin teszi, hogy lett belőle börtön,
melyben időm oly egykedvűen töltöm,
mint fáradt utas pihen féluton.

15 De majd fölállok s zúgom nemsokára –
adjátok meg a munka örömét,
adjatok kedvet, nékem nem elég
a munkabér, a munkaerő ára!

20 Közeledik az én időm. Ha már
ennyi a kín, világot vált valóra –
én nem csalódom – minden szervem óra,
mely csillagokhoz igazítva jár.

Majd a kiontott vértócsa fakó lesz
s mosolyra fakaszt mind, ami ma bánt,
majd játszunk békés állatok gyanánt
és emlékezni s meghalni is jó lesz.

Szövegváltozatok:

- 1 k (1) *Az égre néz (Abbahagyva és áthúzva.)*
5 k (1) *De én már gyermek nem vagyok. Fogamban*
11 k (1) *melyben időmet egykedvűen töltöm,*
(2) *melyben időmet oly egykedvűn töltöm,*
(3) *A véglegessel egyező.*
13 k (1) *Erőt nyerek s kiáltom nemsokára –*
(2) *De fölállok és zúgom nemsokára –*
17 k (1) *Mert közeleg az én időm; ha már*
21 k (1) *Majd akkor, tudom, meghalni is jó lesz,*
(2) *Majd a kiontott sok vér is fakó lesz*
24 k (1) *majd emlékezni s meghalni is jó lesz.*

Egyéb eltérések: 2 NN *bújjanak* k *bujjanak* [...] *erények*. 3 NN *alattomosak* k *alattomosak* és *szerények* 7 NN *szívemben*. k *szívemben*. 9 NN *kínnal* k *kínnal* 10 NN *kín* k *kin* 12 NN *félúton*. k *félúton*. 17 k *időm; ha* 18 k *valóra* 19 k *csalódom*, – 20 NN *igazítva* k *igazítva* 22 k(1) *mosolyra* 23 k A *játszunk* szó beszúrva.

Szövegforrások:

k Kiss Ferenc tulajdonában. (Barta István örököseitől.) Fényképe: OSZK Analekta 11.390/7. Ceruzával írt fogalmazvány. A költő módosította az 5., 11., 13., 21. és 24. sor szövegét (a 11. sorét kétszer); Barta István javította a 17. sor szövegét. Kelte: Bp. 1935. okt. 24.

Népszava Naptár 1936. 67. Kiadta Péter László–Reguli Ernő, Irodalmi Újság 1966. aug. 13. Alapszöveggént ezt közöljük. Az ékezetést és a 3. sor *alattomosak* szavát a kéziratok szerint közlöm.

Németh Andor, 1938. 261. (A 9–10. sor tévesen fölcserélve.) – ÖM 1952. II, 192, 419. (Németh Andor kiadásából.) – ÖM 1955. II, 144, 418. – ÖV 1984. 477. sz.

513. Ősz

Tar ágak-bogak rácsai között
kaparásznak az őszi ködök,
a vaskorlátan hunyorog a dér.

5 Fáradtság üli a teherkocsit,
de szuszogó mozdonyról álmodik
a vakvágányon, amint hazatér.

Itt-ott kedvetlen, lompos, sárga lomb
tollázkodik és hosszan elborong.
A kövön nyirkos tapadás pezseg.

10 Batyuba szedte rongyait a nyár,
a pirosító kedvü oda már,
oly váratlanul, ahogy érkezett.

15 Ki figyelte meg, hogy, mig dolgozik,
a gyár körül az ősz ólálkodik,
hogy nyála már a téglákra csorog?

Tudtam, hogy ősz lesz s majd fűteni kell,
de nem hittem, hogy itt van, ily közel,
hogy szemembe néz s fülembé morog.

A kézirat javítás előtti sorai:

- 1–2** *Tar ágak rácsai között*
 kaparász az őszi köd
- 6** *a vakvágányon, amint hazaér.*
- 7–9** *Itt-ott kedvetlen sárga lomb*
 tollászkodik s hosszan borong
 A kövön nyirkos tapadás nyüzsg

Más eltérések: **2** NSZ *Kaparásznak* (Sh.) k *ködök* **3** k **A** **7** k *kedvetlen lompos* **8** k *elborong* **9** k *pezseg* **10** k *nyár* **11** NSZ *kedvű* k *kedvü* **12** NSZ *ahol* (Sh.) k *ahogy* **13** NSZ *míg* k *hogy míg*

Szövegforrások:

k PIM JA 259. Cím nélküli fogalmazvány, javításokkal.

Népszava 1935. nov. 17. Kiadásunk alapszövege. A 2. és 12. sor sajtóhibáját javítottam; a 11. és 13. sorban az ékezetést a kézirat alapján megváltoztattam.

ÖM 1952. II, 139, 403. – ÖM 1955. II, 141, 417. – ÖV 1984. 478. sz.

514. Harag

Busulsz-e, Pista?... A tépett esőben
szél vergődik, mint hálóban a hal...
Busulsz-e, mondd? És játszol-e merően
az uccák lucskos csillámaival?

5 Én fázom s búsulok. Arcomba támad
a híg nedvesség s nem hevít harag.
A harag tüzet kér s ellép. A bánat
jön aztán, kémelel és velünk marad.

10 Figyelmeztet-e munka közben téged
e bánat, mely énhozzám sír, eseng, –
hogy eltávozott, lassan mint a vének,
barátod és helyébe ült a csend?

15 Én is dacolni fogok, attól félek,
hisz nem ismerem eléggé magam.
De sajnálnám, ha elveszítenélek
s nem kérdezhetném: hát veled mi van?...

20 Tudtam, hogy örökre összeveszhet
egy semmiségen két örök barát,
de nem hittem, hogy vélem is megeshet,
ami a halálnál ostobább.

Szövegváltozatok:

Cím	k ₁ (1)	Elégia
1	k ₁ (1)	<i>Busulj-e, mondd? E megtépett esőben</i>
3	k ₁₋₂	<i>búsulsz-e, mondd, vagy játszol-e merően</i>
8	k ₁ (1)	<i>jön aztán s néma kísérőnk marad.</i>
	(2)	<i>jön aztán, kémeled és veled marad.</i>
	(3)	Azonos a végleges szöveggel.
11	k ₁ (1)	<i>hogy barátod elment, lassan mint a vének,</i>
12	k ₁ (1)	<i>hogy helyébe ült, vár reád a csend.</i>
	(2)	<i>s hogy helyébe ült, vár reád a csend.</i>
	(3)	Azonos a végleges szöveggel, a sor végi kérdőjel nélkül.
13–14	k ₁	A 3. vsz. előbb a 15. sorral kezdődött, s később szűrta be a sor elé a 13–14. sort.
15	k ₁ (1)	<i>Én sajnálnám, ha elveszitenélek</i>
17	k ₁₋₂	<i>Jól tudtam, hogy örökre összeveszhet</i>

Egyéb eltérések: **1** k₁₋₂ SZSZ *Pista?* **2** k₁ *hal.* – k₂ SZSZ *hal.* **3** k₁ *búsulsz-e,* (Így, kis kezdőbetűvel.) k₂ *Busulsz-e, SZSZ mondd, és* **4** k₂ *csillámaival.* **5** SZSZ NF *busulok.* k₁₋₂ *búsulok.* **6** k₂ *hevit* **7** k₁(1) *kér s ellép.* k₁(2) k₂ *kér, ellép.* **10** k₁ *bánat* k₁₋₂ SZSZ *eseng,* **11** k₂ *lassan,* [...] *vének SZSZ eltávozott – lassan, mint a vének, –* **14** k₁ *A hisz olvashatatlan szóra van ráírva. magam,* **15** k₁₋₂ *elveszitenélek* **16** k₁₋₂ SZSZ *kérdezhetném – [...] van?* **19** k₂ *megeshet*

Szövegforrások:

k₁ Kiss Ferenc tulajdonában. (Barta István örököseitől.) Fényképe: OSZK Analekta 11.390/5. Ceruzával írt fogalmazvány. A cím, az 1., 7., 11. és 15. sor egyszer, a 8. és 12. sor kétszer módosítva. Keltte Barta István írásával: *Bp. 1935. XI. 19.* Ugyanő a 14. sor első szavát, mely a javítás miatt nehezen olvasható, a sor mellett zárójelben megismételte.

k₂ PIM JA 65. Az első három szakasz tintával, az utolsó kettő ceruzával írt tisztázata, cím nélkül.

Szép Szó 1936. március, 8.

Nagyon fáj (1936. dec.) 22–23. Kiadásunk alapszövege. Az 5. sorban a *busulok* első *u*-jára a kéziratok alapján ékezetet tettem.

ÖM 1952. II, 146, 406. – ÖM 1955. II, 152, 420. – ÖV 1984. 479. sz.

515a. Rend és szabadság

Ki tiltja meg, hogy elmondjam, mi bántott
hazafelé menet?

A gyepre éppen langy sötétség szállott,
mint bársony permeteg
5 és lábom alatt álmatlan forogtak,
ütött gyermekként csendesen morogtak
a sovány levelek.

Fürkészve, körben guggoltak a bokrok
a város peremén;
10 az őszi szél köztük vigyázva botlott;
a hűvös televény
a lámpák felé lesett gyanakvóan;
vadvácsa riadt hápogva a tóban,
amerre mentem én.

15 Ott voltatok-e? Én gondoltam rátok,
ha meglapultatok,
bicskás csavargók, zsebmetszők s galádok,
gyilkosok, tolvajok, –
szabadok vagytok? kifoszthatok engem,
20 mert védekezni nincsen semmi kedvem,
hiszen én rab vagyok.

Számontarthatják, mit telefonoztam
s mikor, miért, kinek.
Aktákba írják, miről álmodoztam
25 s azt is, ki érti meg.
És nem sejthetem, mikor lesz elég ok
előkotorni azt a kartotékot,
mely jogom sérti meg.

Szövegváltozatok:

Cím k(2) NYÓ *Levegőt!*
15–21 NYÓ *Épp azt gondoltam, rám törhet, ki érti,
e táj oly elhagyott –
s im váratlan előbukkant egy férfi,
de tovább baktatott.
Utána néztem. Kifoszthatna engem,
mert védekezni nincsen semmi kedvem,
míg nyomorult vagyok.*

515b. Levegőt!

Ki tiltja meg, hogy elmondjam, mi bántott
hazafelé menet?

A gyepre éppen langy sötétség szállott,
mint bársony-permeteg
5 és lábom alatt álmatlan forogtak,
ütött gyermekként csendesen morogtak
a sovány levelek.

Fürkészve, körben guggoltak a bokrok
a város peremén.

10 Az őszi szél köztük vigyázva botlott.
A hűvös televény
a lámpák felé lesett gyanakvóan;
vadvácsa riadt hápogva a tóban,
amerre mentem én.

15 Épp azt gondoltam, rám törhet, ki érti,
e táj oly elhagyott.
S im váratlan előbukkant egy férfi,
de tovább baktatott.

20 Utána néztem. Kifoszthatna engem,
hisz védekezni nincsen semmi kedvem,
mig nyomorult vagyok.

Számon tarthatják, mit telefonoztam
s mikor, miért, kinek.

25 Aktákba írják, miről álmodoztam,
s azt is, ki érti meg.

És nem sejthetem, mikor lesz elég ok,
előkotorni azt a kartotékot,
mely jogom sérti meg.

És az országban a törékeny falvak,
 (anyám ott született)
 az eleven jog fájáról lehulltak,
 mint itt e levelek
 s ha rájuk hág a felnőtt balszerencse,
 mind megcsörren, hogy nyomorát jelentse
 s elporlik, szétpereg.

Óh, én nem így képzeltem el a rendet!
 Lelkem nem ily honos.
 Nem hittem létet, hogy könnyebben tenghet,
 aki alattomos,
 sem oly népet, mely retteg, hogyha választ,
 szemét lesütve fontol sanda választ
 és vidul, ha toroz.

Én nem ilyennek képzeltem a rendet,
 pedig hát engemet
 – sokszor nem is tudtam, hogy miért – vertek,
 mint apró gyermeket,
 ki ugrott volna egy jó szóra nyomban.
 – Én tudtam: messze anyám, rokonom van,
 ezek idegenek.

Felnöttem már. Szaporodik fogamban
 az idegen anyag,
 mint szivemben a halál. De jogom van
 és lélek, vagy agyag
 még nem vagyok s nem oly becses az irhám,
 hogy érett fővel szótlánul kibírnám,
 ha nem vagyok szabad.

A mi vezérünk bensőnkéből vezérel,
 emberek, nem vadak,
 elmék vagyunk s szivünk, mig vágyat érlel,
 nem kartoték-adat.
 Jöjj el, szabadság, te szülj nekünk rendet,
 jó szóval oktasd, játszani is engedd
 szép, komoly fiadat!

40 NYÓ *sem népet, amely retteg, hogyha választ,*

És az országban a törékeny falvak
 30 – anyám ott született –
 az eleven jog fájáról lehulltak,
 mint itt e levelek
 s ha rájuk hág a felnőtt balszerencse,
 mind megcsörren, hogy nyomorát jelentse
 35 s elporlik, szétpereg.

Óh, én nem így képzeltem el a rendet.
 Lelkem nem ily honos.
 Nem hittem létet, hogy könnyebben tenghet,
 aki alattomos.

40 Sem népet, amely retteg, hogyha választ,
 szemét lesütve fontol sanda választ
 és vidul, ha toroz.

Én nem ilyenek képzeltem a rendet.
 Pedig hát engemet
 45 sokszor nem is tudtam, hogy miért, vertek,
 mint apró gyermeket,
 ki ugrott volna egy jó szóra nyomban.
 Én tudtam – messze anyám, rokonom van,
 ezek idegenek.

50 Felnöttem már. Szaporodik fogamban
 az idegen anyag,
 mint szívemben a halál. De jogom van
 és lélek vagy agyag
 még nem vagyok s nem oly becses az irhám,
 55 hogy érett fővel szótlanul kibírnám,
 ha nem vagyok szabad!

Az én vezérem bensőmből vezérel!
 Emberek, nem vadak –
 elmék vagyunk! Szívünk, míg vágyat érlel,
 60 nem kartoték-adat.
 Jöjj el, szabadság! Te szülj nekem rendet,
 jó szóval oktasd, játszani is engedd
 szép, komoly fiadat!

515a. Rend és szabadság

Egyéb eltérések: **4** NYÓ *bársony-permeteg* **24** NYÓ *írják*, **26** k *ok<, >* **29** NYÓ *falvak* **36** NYÓ *így* [...] *rendet*, k *rendet<, >!* (Azonnali javítás.) **37** NYÓ *lelkem* [...] *honos*, **38** NYÓ *nem* **44** NYÓ *engemet*, **45** NYÓ *miért*, – **48** NYÓ *Én tudtam* – [...] *van*. **49** NYÓ *Ezek* (Kurzívval kiemelve.) **52** NYÓ *szívemben* **55** NYÓ *kibírnám*, **57** NYÓ *vezérel*; **58** NYÓ *vadak*: – **59** NYÓ *szívünk*, *míg*

Szövegforrások:

k OSZK Analekta 11370. (Barta István örökösaitől.) Tintával írt tisztázat, két lapon. A címet a költő ceruzával módosította. Az 56. sor után aláírta; az utolsó szakaszt ugyanennek a lapnak a verzójára írta. A 2. lap alján Barta István keltezése: 1935. XI. 21. Az 515a. sz. főszövege.

8 Órai Újság 1935. dec. 2.

515b. Levegőt!

Javítások a gépiraton: **4** *bársony-permeteg* (A kötőjel tintával.) **25** g *Az s* tintával, utólag beírva. **59** NF *Szívünk* g(1) *Szívem*, (Gh.; a költő tollal javította *Szívünk*-re; a szó utáni vessző ezért nehezen látható.) **60** g *kartoték-adat*. (A kötőjel tintával.)

Szövegforrások:

g PIM JA 137/III/6–7. A 11. sorban az *ú* ékezeze, a 4., 25. és 59–60. sorban kisebb javítások tintával. A Nagyon fáj nyomdai gépirata.

Nagyon fáj (1936. dec.) 30–33. Kiadásunk alapszövege. Az 59. sorban javítottam a központosítást.

ÖM 1952. II, 179, 416. (A 24. sorban hibásan: *Aktába*) – ÖM 1955. II, 142, 417. (Mint ÖM 1952, egy további hibával a 17. sorban: *előbukkan*) – ÖV 1984. 482. sz.

516. Március

A föld alól a gyors csirák
kidugják fejüket,
a fák, mint boltos áruját,
kirakják a rügyet,
5 kamaszok arcán pattanás,
férfiajkon a csók,
mind egy repeső kapkodás,
a szoknyák lobogók,
s már itt és ott fölhangzanak,
10 elűzve kint, fagyot,
a szívbe húzódott szavak,
eszmék és kardalok.

Szövegforrása: Népszava Naptár 1936. 6. A naptári részben.

Péter László–Reguli Ernő, Irodalmi Újság 1955. aug. 13. – ÖM 1955. II, 145, 418. – ÖV 1984. 480. sz.

517. Május

A rengő lomb virágban ég
és készül a gyümölcsre,
a nyílt uccára lép a nép,
hogy végzetét betöltse.
5 Iramlanak a bogarak,
friss jelszavak repülnek.
S az aranyba vont ég alatt,
– mert beköszönt az ünnep –
a szabadság sétára megy.
10 Hős népe ágat lenget,
s ő kézenfogva vezeti
szép gyermekét, a rendet!

A kézirat felső részén olvasható három sor:

*s a szabadság kihordja majd
szép gyermekét, a rendet,
az ágon a virág kihajt*

A kézirat többi szövegváltozata:

7 (1) *emberek szabad ég alatt*
10–11 *kit könny és vér teremtett*
kezénél fogva vezeti

A kézirat egyéb eltérései: **4–5 betöltse, iramlanak 6 repülnek, 7 s az aranybavont ég alatt 8 ünnep 9 megy 12 rendet**

Szövegforrások:

k PIM JA 57. Címe nincs. Előbb háromsornyi, tartalmilag a 9–12. sornak megfelelő fogalmazvány, majd ettől vonással elválasztva a teljes vers. A 7. sor szövegét a költő módosította; a 9–12. sort haránt a lap szélére írta.

Népszava Naptár 1936. 8. A naptári részben. Főszöveggént ezt közöljük.

Csillag 1948. 8. sz. (A kézirat szövege.) – ÖM 1952. II, 306, 442. (A kézirat szövege.) – Péter László–Reguli Ernő, Irodalmi Újság 1955. aug. 13. – ÖM 1955. II, 146, 418. (A 6. sorban hibásan: repülnek.) – ÖV 1984. 481. sz.

518. Egy büntetőtörvényszéki tárgyalás irataiból

Bűnös

- Azért jöttem, hogy följelentsem magam, mert nem bírom tovább adni a szendét, ostobát.
Szótlanabb, némább bűne nincsen
5 enyémnél senkinek, bevallom.
Szeretném, hogyha itt, te vád,
szemtől szemembe mondanád a bűnt. Mert nem lehet meghalnom.

Vádló

- 10 Én legyek bűnének tudója –
mit motyog a reménytelen!
Én csak a bűnöst ismerem,
ki szemét lesüti s kitolja!

Szövegváltozatok:

- 1 k₁ k₂(1) A sor fölötti cím:
Vádlott
3 k₁ *nem adhatom az ostobát.*
4 k₁(1) *És annál szörnyűbb bűne nincsen*
(2) *És elnémitőbb bűne nincsen*
(3) *Némább, szótlanabb bűne nincsen*
6 k₁(1) *Szeretném, hogyha itt, a vád,*
8 k₁ *a bűnt. Így nem lehet meghalnom.*
9 k₁ A sor fölötti cím:
A vád
10 k₁(1) *ezt kívánja a szemtelen!*
(2) *ezt kéri a reménytelen!*
12 k₁(1) *ki önnön két szemét kitolja.*

Egyéb eltérések: 2 k₁ tovább, 5 k₁ enyémnél k₁(1) senkinek. Bevallom. 9 k₁ bűnének tudója, 12 k₁(2) lesüti, kitolja.

Mit vall be? Amit mind tudunk már –
15 iramló fényt a tengeren,
de búne íze (rengve lenn)
fogai s ínye között bujkál!

Bíró

Lépj közelébb s figyelj. A törvény
tudod, betellik szószerint.
A bíróság, ha rád tekint,
20 a tűzön ítél, nem a pörnyén.
Míg eleven bizonyosság nincsen,
míg *itt* nem illan fűрге tény,
bár szánlak, fiam, nincs remény,
a bíróság föl kell hogy mentsen.

*

- 13 k₂(1) *Bevallja, amit mind tudunk már –*
17 k₁(1) *Ítéletet kérsz. De a törvény*
18 k₁ k₂(1) *szószerint él, tudod fiam.*
19 k₁(1) *A bíróság csak annyiban*
(2) *A bíróság lángjaiban*
20 k₁ *A sor után:*
<A bíróság föl kell hogy mentsen
Anyá szült, köztünk nem vagy jött-ment>
22 k₁ *amit, te élő, nyujtsz, ha van*
A sor mellé írva: / magam (A ha van esetleges változataként.)
23 k₁ *akárhogy szánjalak, fiam,*
k₂ *akárhogy szánjalak, (Azonnal erre javítva:)*
k₂(1) *akárhogy szánlak, nincs remény,*
24 k₁ *A 2. lap tetején két sor:*
Tanum talán az, ami van,
<a>vagy talán csak az, ami nincsen

15 k₁ *íze, rengve lenn, 20 k₁(1) a tűzön k₁(2) s a tűzön 21 k₁ Míg*

Vádlott

25 Óh, nem lehet ilyen kegyetlen
törvény a tűzön, a vizen!
A bűnt, mely elnémit, hiszen
igy újra el kéne követnem!
Végtelen semmi vár tudom jól
30 s nem bocsánat. Ám ennyiben
nem kényszeríthet senkisémet,
hogy a bűnt elkövessem újból.

Vádló

Arcátlan szenvedő! Nem átalsz
rettegni kínod örömét.
35 A tengerfenék gyönyörét.
Süt a nap és te éjszakát vallsz.
A pocsolóvízből száll a pára
hajtván gépeid kerekét
s te mozdulatlan, mint a jég,
40 akarsz megérni a halálra!

Bíró

Látlak fiam s nem csal a látszat.
Szemedben könnycsepp ég – hazudsz.
Bánod a bűnt – megbánni tudsz,
így jelzel a cinkos világnak.

25 k₁(1) Óh, hogy lehet ilyen kegyetlen
27 k₁(1) A bűnt, a bűnt, a bűnt hiszen
29 k₁(1) Fejemre halál vár tudom jól
31 k₁(1) se [?] nem rettenthet senkisémet,
34 k₁(1) rettegni bűnődtől, [!] ki vagy!
41 k₁(1) Fiam, így hogyan ítélkezzem?
(2) Bizony, így el nem ítélhetlek.

27 k₁ elnémit 29 k₁ vár 35 k₁ A sor szaggatott vonallal alá van húzva. 41 k₁ A csal beszúrva; th. azonosnali javítása. látszat 43 k₁ tudsz

45 Ammiatt az ember bánkódik,
mit nem tett, vagy nem tehetett,
de a bünt nem bánhatja meg,
mert az igazság megbántódik.

Vádlott

Amit kívántok, lehetetlen.
50 Hisz emlékezni sincs időm,
mikor már tűnődnek merőn,
lökös az éhség tehetetlen.
Belátom, hogy hitvány e bánat,
a gyengeséghez sincs erőm.
55 Engedjétek – ez nem öröm –
hogy tanúnak hívjam anyámat.

Vádló

Im – anyját falta föl magzatja
vonítva s mohón e cseléd.
Két kézzel tépte emlejét,
60 ahogy most önmagát szaggatja.
Nem emlékezik arra persze,
mint vette vérét és tejét
s lógatja fondor fafejét,
hogy elhigyjük, nincs bűnre mersze!

45 k₁(1) *Ammiatt bánkódik az ember,*
47 k₁(1) *de a bünt sosem bánja meg,*
57 k₁(1) *Ime – fölfalta édesanyját*
58 k₁(1) *mohón és könnyörtelenül.*
(2) *e mohó és könnyörtelen.*
63 k₁ *lógatja agyafurt*
(Azonnal a véglegesre javítva.)

48 k₁ *megbántódik* 51 k₁ *merőn* 58 k₁ *mohó<n>* (A sor átdolgozásakor véletlenül így maradt.) 59 k₁ *emlejét*

Biró

- 65 Anyád meghalt tizenhat éve
– ezt meg kell állapítani –
le vannak rágva csontjai
és szülőhúsa meg van éve.
70 Igaz-e hát, hogy őbelőle
táplálkoztál, te hajdani
élődsi kisdéd. Majd ami

- 69 k₁(1) *Igaz-e hát, hogy őbelőle*
(2) *Igaz-e hát, hogy te belőle (Vagy így:)*
Igaz-e, hogy te őbelőle
(3) *Visszajavítva.*

66 k₁ A meg azonnal beszúrva. 68 k₁(1) *szülő húsa megvan* 71 k₁ <por> *élődsi*

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 143/1–3. Ceruzával írt fogalmazvány, szövegmódosításokkal. A cím utólag, tintával.

k₂ PIM JA 210. Az első három szakasz cím nélküli, tintával írt tisztázata, szövegmódosításokkal.

A befejezetlen vers címét k₁ alapján, 1–3. szakaszt k₂ alapján, a többi k₁ alapján közlöm, mint az eddigi kiadások. A k₁-en néhol még hiányzó központozást pótoltam, de az ékezés következtelenségeit meghagytam.

Pesti Napló 1938. máj. 8. („Jelenet” címen. Hibás sorai: 45 Az ember ammiatt 58 mohón s vonítva) – Németh Andor, 1938. 338. (Mint a Pesti Napló, de a versszakok sorrendje összezavarodott.) – ÖM 1952. II, 293, 439. (A Pesti Napló alapján, két további hibával: 7 megmondanád 21 eleve) – ÖM 1955. II, 309, 469. (Mint ÖM 1952, további hibákkal: 7 Tévesen így javítva: szembe megmondanád 17 közelebb és 24 fel 51 midőn 54 nincs) – ÖV 1984. 483. sz.

519. Ha a hold süt...

Ha a hold süt, a néma, siron tuli fény,
álmomba' kinyílnak a termek.
Kioson, kenyeret szel a konyha kövén
s majszolja riadtan a gyermek.

5 Csak a léghuzat ismeri – alszik a ház.
Les nagy szeme, reszket a térde.
Zsirok és köcsögök teje közt kotorász,
surranva, mint az egérke.

10 Ha belé-belereccsen a szörnyü kredenc,
ajkára repül kicsiny ujjá:
könyörögne az irgalomért, de a csend
zord kürtje a zajt tofafujja.

15 Ez a zaj, ez a kín, e világreccsés
nem szűnve, dühöngve növekszik.
Belesáppad a gyermek, elejti a kést
és visszalopódzva lefekszik...

20 Mire ébrednek, ég a nap, olvad a jég,
szétfeccsen iromba szilánkjá,
mint déligyümölcs-kirakat üvegét
öklével a vágy ha bevágja.

Elalél a fagy istene, enged az ég.
Már unja az ördög a poklot,
ideönti a földre kövér melegét –
zöld lángba borulnak a bokrok.

Helyesírási eltérések: **Cím** SZSZ *süt* **1** SZSZ *sirontuli* **2** g₁ SZSZ *álmomba* g₁ *termek*; **3** g₁ *kioson*, **5** g₂(1) *ismeri*, **6** g₁ *térde*; **7** g₁ *zsirok* g₁ SZSZ *kotorász* **9** SZSZ *szörnyü* **10–11** SZSZ g₂(1) *ujja*. *Könyörögne* **13** SZSZ *világ-recsegés* **14** g₁ SZSZ *szünve*, g₁ *dühöngve*, **16** g₁ *visszalopózva* SZSZ *lefekszik*. **18** NF *szétfreccsen* (Sh.?) g₁₋₂ SZSZ *szétfeccsen* **21** g₁ *ég*, **22** g₁ *már* SZSZ *poklot*; **23–24** g₁ SZSZ *melegét*. *Zöld*

Szövegforrások:

g₁ PIM JA 584. A költő tintával a 2. és 6. sor végi vessző fölé egy-egy pontot tett. Nem a közpon-
tozást módosította tehát, hanem az írógépén hiányzó pontosvesszőt így pótolta. (Máskor a kettőspon-
tot és a vesszőt egymásra ütötte.) A 13. sor *kín* szavában az *i*-re hosszú ékezetet tett.

Szép Szó 1936. március, 7. Utánközlése: Új magyar költők. Bp. [1936.] II. 62. (A 18. sorban: szét-
freccsen)

g₂ PIM JA 137/III/3. Az 5. és 10–11. sor központosításának módosítása, a 13. sor *kín* és a 14. sor
szünve szavában az ékezet tintával. A Nagyon fáj szedőpéldánya.

Nagyon fáj (1936. dec.) 20–21. Főszövegként ezt közöljük. A 18. sor feltételezhető sajtóhibáját a
többi forrás alapján javítottam.

ÖM 1952. II, 145, 405. – ÖM 1955. II, 151, 420. – ÖV 1984. 485. sz.

520. Biztató

Csomagodat ne bontsd ki,
ha véginségre jutsz.
Azért véredet ontsd ki,
amiért sírni tudsz.

5 A késő fordulá-
sukat meg nézheted,
te lassu jafordulá-
sokod meg végzeted.

10 Amit szemekkel sejtessz,
szíveddel várd ki azt,
amit szívedbe rejtessz,
szemednek tárd ki azt.

15 „Hol csavarogsz, te vásott?”
Aggódva vár reád,
megvetvén elmúlásod,
csendes édesanyád.

Szövegváltozatok:

- 3 k₁ Véred csak azért ontsd ki,
k₂(1) Azért véredet önts ki,
5 k₁(1) A lassu fordulásu
13 k₁(1) Hajad hull, fogad vásott?

k₁ egyéb eltérései: 4 *sírni* 13 *Hol* [...] *vásott?*

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 86. Ceruzával írt, cím nélküli fogalmazvány. A költő az 5. és a 13. sor szövegét módosította.

k₂ PIM JA 50. Tintával írt tisztázat. Hasonmása: József Attila Párizsban. Bp. 1982. 51. (Tévedésből került ide!) A költő a 3. sor *önts* szavát *ontsd*-ra javította. Főszövegként ezt közöljük.

Kelet Népe 1940. febr. 15. (k₁ alapján, a 3. szakasz nélkül.) – ÖM 1952. II, 184, 418. – ÖM 1955. II, 154, 421. – ÖV 1984. 486. sz.

521. Amit szivedbe rejtész

Freud nyolcvanadik születésnapjára

Amit szivedbe rejtész,
szemednek tárd ki azt;
amit szemeddel sejtész,
sziveddel várd ki azt.

5 A szerelembe – mondják –
belehal, aki él.
De úgy kell a boldogság,
mint egy falat kenyér.

10 S aki él, mind-mind gyermek
és anyaölbbe vágy.
Ölnek, ha nem ölelnek –
a harctér nászi ágy.

15 Légy, mint a Nyolcvan Éves,
akit pusztítanak
a növekvők s még vérez,
nemz millió fiat.

20 Már nincs benned a régen
talpadba tört tövis.
És most szivedből szépen
kihull halálod is.

Amit szemeddel sejtész,
kezeddél fogd meg azt.
Akit szivedbe rejtész,
öld, vagy csókold meg azt!

Helyesírási eltérések: **Cím** SZSZ g rejtész... **Ajánlás** SZSZ születése napjára g születése napjára **2** SZSZ azt, **5** SZSZ A szerelembe (mondják) **6** SZSZ él, – **7** SZSZ de **10** SZSZ vágy:**11** SZSZ ölnek, ha nem ölelnek, **13** SZSZ g nyolcvan éves, **16** SZSZ fiat! **18–19** SZSZ tövis és **22–23** SZSZ azt; akit

Szövegforrások:

Szép Szó 1936. május, 211.

g PIM JA 137/III/14. A 14. sorban a hosszú ékezet tintával; egyébként az í-ú betűk hosszú ékezete nincs pótolva. A Nagyon fáj szedőpéldánya.

Nagyon fáj (1936. dec.) 45–46. Főszövegként ezt közöljük.

ÖM 1952. II, 149, 407. (Az alcím nélkül.) – ÖM 1955. II, 155, 421. – ÖV 1984. 487. sz.

522a. Egy pszichoanalitikus nőhöz

Gyermekké tettél. Hiába növesztett
harminc csikorgó télen át a kín.
Nem tudok jární s nem ülhetek veszteg.
Hozzád vonszolnak, löknek tagjaim.

5 Számban tartalak, mint kutya a kölykét
s menekülnék, hogy meg ne fojtsanak.
Az éveket, mik sorsom összetörték,
reám zuditja minden pillanat.

10 Etess, nézd – éhezem! Takarj be – fázom!
Ostoba vagyok – foglalkozz velem!
Hiányod átjár, mint huzat a házon – –
Mondd: – távozzon tőlem a félelem!

15 Reám néztél s én mindent elejtettem.
Meghallgattál és elakadt szavam.
Tedd, hogy ne legyek ily kérlelhetetlen!
Tedd, hogy meg tudjak halni egymagam.

20 Anyám kivert, – a küszöbön feküdtem – –
magamba bujtam volna, nem lehet – –
alattam kő és üresség fölöttem – –
óh, hogy' alhatnék! – – nálad zörgetek.

Sok ember van, ki érzéketlen, mint én,
kinek szeméből mégis könny ered – –
nagyon szeretlek, hisz magamat szintén
nagyon meg tudtam szeretni veled.

Szövegváltozatok:

- 14 $k_2(1)$ *Meghallgattál és szavam elakadt.*
21 $k_1(1)$ *Van-e még ember érzéketlen, mint én,*
 $k_2(2)$ *Sok ember él, ki érzéketlen, mint én,*
22 $k_1(1)$ *A könny szememből mégis megered – –*

Más eltérések: 12 k_1 *Mondd* – k_2 *Mondd*, 17 $k_1(1)$ *kivert*, [...] *feküdtem* k_2 *kivert* – 18 $k_1(1)$ $k_2(1)$ *volna* – $k_1(1)$ *lehet*; 19 k_2 *fölöttem* – 20 $k_1(1)$ *óh, hogy alhatnék!* k_2 *óh hogy* 21 k_1 *én?* (A kérdőjel a sor átdolgozásakor ott maradt; a költő később ceruzával vesszőre javította.) 22 k_1 *megered* – – (A sor átdolgozásakor elnézésből így maradt szót a költő később ceruzával *ered*-re javította.) 23 k_1 *hiszen* (Leírási hiba, melyet a költő ceruzával *hisz*-re javított.)

522b. Gyermekké tettél

Gyermekké tettél. Hiába növesztett
harminc csikorgó télen át a kín.
Nem tudok járni s nem ülhetek vesztég.
Hozzád vonszolnak, löknek tagjaim.

5 Számban tartalak, mint kutya a kölykét
s menekülnék, hogy meg ne fojtsanak.
Az éveket, mik sorsom összetörték,
reám zudítja minden pillanat.

10 Etess, nézd – éhezem. Takarj be – fázom.
Ostoba vagyok – foglalkozz velem.
Hiányod átjár, mint huzat a házon.
Mondd, – távozzon tőlem a félelem.

15 Reám néztél s én mindent elejtettem.
Meghallgattál és elakadt szavam.
Tedd, hogy ne legyek ily kérlelhetetlen;
hogy tudjak élni, halni egymagam!

20 Anyám kivert – a küszöbön feküdtem –
magamba bujtam volna, nem lehet –
alattam kő és üresség fölöttem.
Óh, hogy alhatnék! Nálad zörgetek.

Sok ember él, ki érzéketlen, mint én,
kinek szeméből mégis könny ered.
Nagyon szeretlek, hisz magamat szintén
nagyon meg tudtam szeretni veled.

Változatok: 8 g *zudítja* 13 NF *felejtettem*. (Sh.?) g *elejtettem*.

522a. Egy pszichoanalitikus nőhöz szövegforrásai:

k₁ MTAK Ms. 10.714/2. (Horváth Tibortól.) Tintával írt tisztázat. A 17–18. és 20. sor központozása, a 21–22. sor szövege tintával; a 15. és 20–21. sor központozása és a 22–23. sor szövege ceruzával módosítva. A jobb felső sarokban a költő ceruzairásával: *grm. kompr.* A Szép Szó nyomdai kézírata.

Szép Szó 1936. május, 212. Az 522a. sz. főszövege.

k₂ PIM V. 3718. (Gyömrői Edittől.) Tintával írt tisztázat, cím nélkül. A 14. és 18. sorban tintával, a 21. sorban ceruzával írt javítások.

522b. Gyermekké tettél szövegforrásai:

g PIM JA 137/III/16. A 2. sor *kín* szavában az *ékezet* tintával. A Nagyon fáj nyomdai gépirata. Nagyon fáj (1936. dec.) 49–50. Kiadásunk alapszövege. A 13. sor *felejtettem* szavát javítottam.

ÖM 1952. II, 148, 406. – ÖM 1955. II, 156, 422. – ÖV 1984. 488. sz.

523. [Azt olvastam...]

Azt olvastam, hogy perli a Nepet
a „D-osztály” ügyes megfigyelője.
Az akit ez a kis hír meglepett,
én nem hiszem, hogy okulna belőle.

5 Az ilyen hír csak azt lepheti meg,
ki ma is vár, csak vár még a reformra,
ki felül a Nep ígéretinek,
s nincs sértett önérzete, amely forna.

10 Nem kérdés: szép-e, vagy milyen dolog
besúgó-haddal figyeltetni Bethlent,
lesni Zsilinszkyt, mint aki lopott,
s erkölcsöt venni, megfizethetlent.

15 Pénzét, ha jár, megkapja majd a kém,
de megkapja-e az ország, mi járna
azért mit lát a magyar földtekén:
lehull-e már a Nep megfigyelt járma?

20 A Nep-besúgó suttogva jelent,
hanem e sűgás hangosan kiáltja:
az elzalogolt, suttogó jelent
közel jövőben fennhangon kiváltja

az ország, mely ma – mit tehetne? – tűr
s eszmél, hogy tán már akkor lenne boldog,
ha téglahordók stílusán belül
nem sülnének ki épületesb dolgok.

Szövegforrása a PIM JA 56. jelzetű, javított kézírata. A 3., 10., 13. és 22. sor végéről hiányzó vesszőt pótoltam. A javított sorok korábbi szövege:

- 1–2 *Azt olvastam, perli a Nepet
a „D-osztály” megfigyelője.*
4 *én nem hiszem, hogy okul belőle.*
9–10 *Nem szó, hogy szép-e, vagy milyen dolog
besúgó-haddal meglesetni Bethlent,
15 az új stílusban megfigyeltekért
18 hanem az ország hangosan kiáltja:*

ÖM 1952. II, 150, 407. (A 14. sorban hibásan: ami) – ÖM 1955. II, 157, 422. (Mint ÖM 1952, két újabb hibával: 3 ez kis 22 talán) – ÖV 1984. 623. sz.

524. [Amikor verset ír az ember...]

Amikor verset ír az ember,
mindig más volna jó
a szárazföld helyett a tenger,
kocsi helyett hajó.

5 Amikor verset ír az ember
nem írni volna jó,

A PIM JA 99. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról. Hasonmása: Szántó J. 1958. 188. Az 5–6. sor a lap jobb oldalán.

Németh Andor, 1938. 350. (Az első szó hibásan: Mikor) – ÖM 1952. II, 348, 452. – ÖM 1955. II, 366, 483. – ÖV 1984. 568/c. sz.

525. Apám és anyám

Amig fiatal volt a legény,
Sokat megérezett az ujja hegyén,
Megérezett mindent a bőrén,
Kicsit

A PIM-ben őrzött gépiratról. (JA 150/9.)

ÖM 1952. II, 307, 443. – ÖM 1955. II, 322, 473. – ÖV 1984. 568/d. sz.

526. A Dunánál

I.

- A rakodópart alsó kövén ültem,
néztem, hogy úszik el a dinnyehéj.
Alig hallottam, sorsomba merülten,
hogy fecseg a felszín, hallgat a mély.
5 Mintha szivemből folyt volna tova,
zavaros, bölcs és nagy volt a Duna.
- Mint az izmok, ha dolgozik az ember,
reszel, kalapál, vályogot vet, és,
úgy pattant, úgy feszült, úgy emyedett el
10 minden hullám és minden mozdulás.
S mint édesanyám, ringatott, mesélt
s mosta a város minden szennyését.
- És elkezdett az eső cseperészni,
de mintha mindegy volna, el is állt.
15 És mégis, mint aki barlangból nézi
a hosszú esőt – néztem a határt:
egykedvű, örök eső módra hullt,
színtelenül, mi tarka volt, a mult.
- A Duna csak folyt. És mint a termékeny,
20 másra gondoló anyának ölén
a kisgyermek, úgy játszadoztak szépen

Szövegváltozatok:

- 1 k₂(1) *A rakodópart alsó kövére ültem,*
(2) *A rakodópart kövére leültem,*
(3) *A véglegesre javítva.*
4 g₁ k₂(1) *hogy fecseg a felszín és hallgat a mély.*
6 k₂(1) *oly zavaros, bölcs és nagy volt a Duna.*

Egyéb eltérések: 2 k₂ SZSZ *hogy'* g₁ k₂ SZSZ *dinnyehéj* 3 g₁ k₂ SZSZ *s* *alig hallottam* g₂ *hallottam* <,> 4 SZSZ *felszín*, k₂(1) *mély* 5 g₁(1) *S mintha* k₂(1) *s mintha* SZSZ *szivemből* 7 k₂ *ízmok*, 9 g₃ NF *ugy* (Háromszor.) k₂ SZSZ *úgy* (Háromszor; k₂-ben az ékezetek utólag, ceruzával.) k₂ *feszült*, 10 g₁₋₂ k₂(1) *mozdulás* k₂(2) SZSZ *mozdulás*; 11 g₁₋₂ k₂ SZSZ *s* 14 g₁(1) *állt* g₁(2) *állt*, 15 g₁ *és mégis* g₃(1) *És mégis*, g₃(2) *De mégis*, (A költő a gépirat *És* szavát tintával *De*-re változtatta.) k₂ *mint<ha>* (Azonnal javított th.) 16 g₃ *hosszu* g₁₋₂ k₂ SZSZ *esőt*, g₁ k₂ SZSZ *határt* – – g₂ *határt* – g₃ *határt*. 17 SZSZ *egykedvű*, g₃ <Színtelen,> *örök* A törlés géppel. A sor mellé írva: *Egykedvű*, (Azonnali javítás.) 18 SZSZ *színtelenül*, 19 g₂ *termékeny* 21 SZSZ NF *úgy* k₂ g₃ *ugy*

és nevetgéltek a habok felém.
Az idő árján úgy remegtek ők,
mint sirköves, dülöngő temetők.

II.

- 25 Én úgy vagyok, hogy már száz ezer éve
nézem, amit meglátok hirtelen.
Egy pillanat s kész az idő egésze,
mit száz ezer ős szemléltet velem.
- 30 Látom, mit ők nem láttak, mert kapáltak,
öltek, öleltek, tették, ami kell.
S ők látják azt, az anyagba leszálltak,
mit én nem látok, ha vallani kell.
- Tudunk egymásról, mint öröm és bánat.
Enyém a mult és övék a jelen.
- 35 Verset írunk – ők fogják ceruzámat
s én érzem őket és emlékezem.

III.

- Anyám kún volt, az apám félig székely,
félig román, vagy tán egészen az.
Anyám szájából édes volt az étel,
40 apám szájából szép volt az igaz.

- 31 $k_1(1)$ és látják ők, az anyagba leszálltak,
32 k_1 mit nem én (Abbahagyva és azonnal javítva:)
 $k_1(1)$ mit nem látok én, mert vallani kell.
 $k_1(2) k_2(1)$ mit én nem látok, mert vallani kell.
 $k_1(3) k_2(2)$ A véglegessel egyező.
36 $k_1(1)$ teszük, mi van és én emlékezem.
37 $k_1(1)$ Anyám kún volt. Apám félig székely

22 g_1 felém k_2 SZSZ felém – – 23 g_1 s – az idő árján – k_2 <s> az (Az s ceruzával törölve, az a [azonnal?] s-ből javítva.) SZSZ az [...] úgy 24 SZSZ sirköves, 25 SZSZ úgy k_{1-2} SZSZ százezer 26 k_1 hirtelen $g_1 k_2$ SZSZ hirtelen; 27 $k_{1-2} g_1$ SZSZ egy 28 k_{1-2} SZSZ százezer 29 k_1 kapáltak 30 k_1 öleltek – $g_1 k_2$ SZSZ öleltek, – $k_{1-2} g_1$ SZSZ kell g_2 kell; 31 $k_{1-2} g_{1-2}$ SZSZ s 33 k_1 bánat 34 k_1 <övék> enyém (Azonnali javítás.) jelen – 35 k_1 verset $k_1(1)$ írunk, $k_1(2) k_2 g_1$ írunk, – SZSZ írunk, – 36 g_1 s én <néze> érzem (Azonnal géppel javítva.) 37 k_1 volt. Az Apám (A sor átdolgozásakor az Apám nagybetűje javítatlan maradt.) g_1 volt. Az

Mikor mozdulok, ők ölelik egymást.
 Elszomorodom néha emiatt –
 ez az elmulás. Ebből vagyok. „Meglásd,
 ha majd nem leszünk!...” – megszólítanak.

- 45 Megszólítanak, mert ők én vagyok már;
 gyenge létemre így vagyok erős,
 ki emlékszem, hogy több vagyok a soknál,
 mert az összejtig vagyok minden ős –
 az Ős vagyok, mely sokasodni foszlik:
 50 apám- s anyámmá válok boldogon,
 s apám, anyám maga is ketté oszlik
 s én lelkes Eggyé így szaporodom!

- 42 k₁(1) és ezért néha szomorú vagyok –
 k₂(1) és ezért néha elszomorodom –
 43 k₁(1) ez az elmulás. És a születés. „Meglásd,
 (2) ez az elmulás. Megszülettem. „Meglásd,
 (3) A véglegesre javítva.
 44 k₁(1) ha majd nem leszünk” – hallom a szavok.
 k₂ SZSZ ha nem leszünk majd” – megszólítanak.
 45 k₁(1) Hallom a szavok, mert ők én vagyok már
 (Az ők azonnal beszúrva.)
 (2) Hallom szavokat, mert ők én vagyok már
 (3) A véglegesre javítva. A sor után:
 <helyettük óvom s korholom magam>
 46 k₁(1) és én a gyenge, így vagyok erős
 47 k₁(1) emlékezem, hogy több vagyok a soknál,
 (2) emlékeztetnek, hogy több vagyok a soknál,
 (3) emlékeztetnek, hogy több vagyok a soknál,
 (4) A véglegesre javítva.
 k₂(1) mert emlékszem, hogy több vagyok a soknál,
 48 k₂ SZSZ hisz az összejtig vagyok minden ős:
 51 k₁ g₁ s apám s anyám is újra ketté oszlik
 k₂(1) s apám anyám is újra
 (Azonnal a véglegesre javítva.)

41 A sorral nem kezdődik új szakasz. k₁₋₂ g₁ SZSZ egymást g₂ egymást – 42 k₁₋₂ g₁ SZSZ s elszomorodom k₁ emiatt g₂ elszomorodom néha emiatt: 43 k₂ A nehezen olvasható ez az szavakat idegen kéz utánahúzta. SZSZ elmulás. k₂ SZSZ „Meglásd 44 k₁ g₁ leszünk” – k₁ megszólítanak 45 k₁ Megszólítanak, k₁ már k₂(1) már – g₁₋₂ már, g₃ A sor végi pontosvessző pontja tintával. (Vö. 519. sz. g₁) 46 k₁ erős 47 SZSZ ki, (Sh.) 48 k₁ ős g₁ ős, – k₂ ős<,>: g₂ ős, 49 k₁₋₂ g₁ SZSZ ős k₁ foszlik g₁ foszlik; k₂ SZSZ foszlik – 50 k₁ apám k₁ k₂(1) g₂ boldogon 51 k₁ s apám <és> (Azonnali javítás.) g₁ s apám, 52 k₁₋₂ g₁₋₃ SZSZ eggyé k₁(1) k₂ g₃ így g₁ k₂ SZSZ szaporodom.

A világ vagyok – minden, ami volt, van:
 a sok nemzedék, mely egymásra tör.
 55 A honfoglalók győznek velem holtan
 s a meghódoltak kínja meggyötör.
 Árpád és Zalán, Werbőczy és Dózsa –
 török, tatár, tót, román kavarog
 e szívben, mely e multnak már adósa
 60 szelíd jövővel – mai magyarok!

Én dolgozni akarok. Elegendő
 harc, hogy a multat be kell vallani.
 A Dunának, mely mult, jelen s jövőendő,
 egymást ölelik lágy hullámai.
 65 A harcot, amelyet őseink vívtak,
 békévé oldja az emlékezés
 s rendezni végre közös dolgainkat,
 ez a mi munkánk; és nem is kevés.

- 54 k_{1-2} SZSZ g_1 a sok nemzetség, mely egymásra tör,
 55 $k_1(1)$ a honfoglalók újra győznek holtan
 $k_1(2)$ g_1 $k_2(1)$ a honfoglalók győznek rajtam holtan
 57 k_1 Zalán és Árpád, Werbőczy és Dózsa
 59 $k_1(1)$ e szívben, mely a vad multnak adósa
 62 $k_1(1)$ a fájdalom, hogy be kell vallani
 (2) <a> kín, hogy a multat be kell vallani (A névelő azonnal törölve.)
 (3) A véglegessel egyező.
 63 k_1 Dunai népek – mi vagyunk a rengő
 64 k_1 nagy (?) Dunának (Azonnal erre javítva:) Duna harapós kis hullámai
 65 $k_2(1)$ A harcot is, amit őseink vívtak,
 65–68 k_1 E sorok helyén ez áll:
 (1) a harcot, mit ők öntudatlan vívtak,
 (2) a harcot is, mit öntudatlan vívtak,
 oldja békévé az emlékezés.
 (1) Az ősök
 (2) A gyermek ősök (Azonnal kihúzva.)
 Mikor öleltek s így életre hívtak
 az ősök kezéből kihullt a kés

A költő e két sort nyíllal a 64. és 65. sor közé utalta. Később – anélkül, hogy a fenti első fogalmazványt kihúzta volna – a 63–68. sornak a véglegessel csaknem egyező szövegét a lap aljára írta.

53 k_2 A világ</> (Th. azonnali javítása.) k_{1-2} g_{1-2} vagyok! Minden SZSZ vagyok! minden (Sh.) $g_3(1)$ vagyok! Minden, $g_3(2)$ vagyok; minden, k_1 volt s van g_1 k_2 SZSZ volt s van, g_2 volt s van! g_3 van; 54 g_2 A g_1 tör – 55 k_2 SZSZ a 56 k_1 s a meghódoltak kínja meggyötör – k_2 kínja k_2 SZSZ meggyötör – g_1 meggyötör – – 57 g_1 k_2 SZSZ Werbőczy és Dózsa, g_2 Dózsa, 60 k_2 szelíd 61 $k_1(1)$ $k_2(1)$ Én dolgozni akarok! 62 k_1 vallani 63 k_{1-2} SZSZ jövőendő 64 k_1 hullámai 65 k_1 vívtak SZSZ vívtak, 66 k_{1-2} g_1 SZSZ emlékezés – 67 k_1 dolgainkat k_2 SZSZ dolgainkat:

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 5. A II–III. rész ceruzával írt fogalmazványa. (Az I. részt tartalmazó lap elveszett.) Számos szövegmódosítással.

k₂ PIM JA 1075. (Landy Dezsőtől.) Az 1–50. sor és az 51. sor *s apám* szavai vörös tintával, a többi ceruzával. Tisztázat, néhány szövegmódosítással: a 42. soré piros tintával, a többi ceruzával. Az 1. lap jobb felső sarkában idegen kézzel írt nyomdai utasítás: *14 pt.* A Szép Szó szedőpéldánya.

Szép Szó 1936. június, 3–6. Utánközlése: Brassói Lapok 1936. júl. 5.

g₁ PIM V. 3720. (Gyömrői Edittől.) Az 5. és 14. sor apró módosítása, a 37. sor *kún* szavában az ékezet tintával. Az í-ú-ű betűk hosszú ékezete egyébként nincs pótolva.

g₂ PIM JA 137/III/12–13. A 2. sor *úszik* szavában az *ú* ékezete, a 3. sorban egy vessző kihúzása tintával. Az í-ú-ű betűk hosszú ékezete egyébként nincs pótolva.

g₃ PIM JA 137/III/10–11. A 15. sor szövegének módosítása, a 45. sor központozása, valamint az í-ú-ű betűk ékezete tintával. Az 53. sor központozása géppel módosítva. A gépirat a Nagyon fáj kötet összeállításakor készült.

Nagyon fáj (1936. dec.) 34–38. Kiadásunk alapszövege. A 9. és a 21. sorban az *úgy* (illetve *ugy*) szót a kézirat szerint írtam. Utánközlése: Magyar Nap (Moravská Ostrava) 1937. okt. 17. (Csak a II. rész.)

ÖM 1952. II, 151, 407. (A 44. és 54. sor SZSZ alapján.) – ÖM 1955. II, 158, 422. (Az 54. sor SZSZ alapján.) – ÖV 1984. 489. sz.

527. [Jutkám, csapódj...]

Jutkám, csapódj! én szép szőke kalászsom!
Könnyezz! potyogtasd buzaszemeid!
Tested már nem lesz lágy fonott kalácsom.
Lehull a sarló. Hát majd felveszik.

A PIM JA 598. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról.

Németh Andor, 1938. 355. (Az 1. sor végéről elmaradt a felkiáltójel.) – ÖM 1952. II, 338, 450. (Németh Andor kiadásából.) – ÖM 1955. II, 361, 481. (Mint ÖM 1952. A 2. sorban hibásan: Könyezz!) – ÖV 1984. 561/f. sz.

528. Egy vak ember sír

Ebben a csendes, uri, idegen
házban szegény vak ember fölbotorkált
öt emeletet. Az ötödiken
már sikoltásra tárta pusztá torkát,
5 hogy majd most leveti magát a mélybe,
s ekkor kinyílt egy konyhaajtó félve.

A PIM JA 85. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról.

Bálint György, 1940. 488. – ÖM 1952. II, 291, 439. – ÖM 1955. II, 307, 469. – ÖV 1984. 568/j. sz.

529. [Én hazám, fajom és emberiségem...]

Én hazám, fajom és emberiségem
íránt ismerem szép kötelességem
mint bús idegen, végén a menetnek,
mikor valakit pompával temetnek

A PIM JA 274. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról. A 2. és 3. sor között több sornyi üres helyet hagyott a költő.

Bálint György, 1940. 492. – ÖM 1952. II, 287, 438. (Bálint György kiadásából.) – ÖM 1955. II, 303, 468. – ÖV 1984. 568/m. sz.

530. [Kik csak hallották a szerelem hírit...]

Kik csak hallották a szerelem hírit
ugy másznak vakon a magányos sírig
a cikkázó fájdalom hirtelen
villámai után a félelem
5 homályával nagyranylt szemük mélyén.

A PIM JA 84. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról. A 2. és 4–5. sort a költő módosította; korábbi szövegük:

2 *vakon csak másznak a magányos sírig*
4 *villámai<tól> után a félelem (Azonnali javítás.)*
5 *homályával két nagyranylt szemükben*

Bálint György, 1940. 488. – ÖM 1952. II, 299, 441. – ÖM 1955. II, 315, 471. – ÖV 1984. 568/t. sz.

531. [Lassu álmodozásaiból...]

Lassu álmodozásaiból amint
fölemeli fejét a gyermek,
bólint az angyal, ki a kinnal fölötte ing
s porba ejtik fejüket a kigyók,
5 akik feléje mérgeket lövellnek.

Kézirata 1952-ben dr. Tóth Jenő szabadszállási orvos tulajdonában volt. (József Jolántól.) A szöveget a doktor úr másolata alapján közöljük. (Int. Arch. Szeged.)

Németh Andor, 1938. 349. (A 2. sorban: felemeli; a 4. sor s kötőszó nélkül; az 5. sorban: löve/nek.) – ÖM 1952. II, 287, 438. (Németh Andor kiadásából.) – ÖM 1955. II, 302, 468. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 568/z. sz.

532. [Már sokszor alszom úgy...]

Már sokszor alszom úgy a népligetben
mint egyszerű hajlaktalan

A PIM JA 240. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról. Az 1. sor előbb így:

Már sokszor úgy alszom a népligetben

Bálint György, 1940. 491. (A 2. sorban: hajléktalan) – ÖM 1952. II, 290, 438. (Bálint György kiadásából.) – ÖM 1955. II, 306, 469. (A kéziratból, de a 2. sorban itt is: hajléktalan) – ÖV 1984. 568/cc. sz.

533. [Oly lány az este...]

Oly lány az este, mint egy szőlőszem,
gurul puhán emlékeim között.
Egy szőke est. De már nem emlékszem,

A PIM-ben őrzött gépiratról. (JA 580.)

ItK 1964. 64. (Wacha Imre közlése.) – ÖM 1967. IV, 165, 300. (A 3. sorban hibásan: este.) – ÖV 1984. 568/jj. sz.

534. [Ugy élsz szivemben, Erzs...]

Ugy élsz szivemben, Erzs, mint a bánat
mely édes emlék ízével etet.
Ha barna nagy szemed reám veted
trillák szöknek, reggeli lárma támad
5 mint napkeltekor. Kél a vágy utánad
beragyogván a végtelen teret.
Nem félsz-e, hisz ki téged így szeret

A PIM JA 248. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról. A 2. sor kétszer, a 4. sor egyszer módosítva:

- 2 (1) *mely régi emlék ízével etet.*
- (2) *mely kedves emlék ízével etet.*
- 4 (1) *trillák szöknek, reggel lárma támad*

A 2. sor 2. szava *édves* alakban olvasható a kéziraton; a költő ugyanis a *kedves* szó *ke* betűire egy *é* betűt írt, de a szó második felét nem javította.

Bálint György, 1940. 492. (A 2. sorban: *kedves*; két további hibával: **5** napkeletkor. **7** hogy) – ÖM 1952. II, 289, 438. (Bálint György kiadásából.) – 1955. II, 305, 468. (A kézirat alapján, de itt is: *kedves*; *napkeletkor*; *hogy*) – ÖV 1984. 568/nn. sz. (A 7. sorban hibásan: *hogy*)

535. [A hullámok lány tánca...]

A hullámok lány tánca s odaát
a lombok gyenge lejtése az éjjelt
lassudan hozták s csillagok raját
hívták reszketni az egekre széjjel.

5 Igy ők. S az érzelmek is csendesen
mozdulnak benn a szívben ringatóan,
emlékezés visszfénye, szerelem
hatalma ring, mint a nagy viz a tóban.

10 Én nem értem, csak érzem az egészet.
Itt tangót jár a sok lány és fiu,
a sok számító, kedves és hiu.

Mert ez itt egy divatos nyári fürdő.
De némán, hiszen ráér a természet,
a zene mögött zug az örök erdő.

Egy ceruzával írt, javított fogalmazványról. (PIM JA 200.) A 6. és a 13. sor végéről hiányzó veszszót, valamint a 11. sor végéről hiányzó pontot pótoltam. A javított sorok korábbi szövege:

- 2 *az erdő* (Abbahagyva.)
(1) *a lombok gyenge lejtése az estét*
3 *lassudan hőmpöly* (Abbahagyva.)
(1) *lassudan hozták és vigyázva*
5 (1) *Igy ők. De az érzelmek is csendesen*
A költő a *De D*-jét *S*-re javította, de az *e* betűt nem törölte.
6 A sor alatt abbahagyva és áthúzva: *szendergo*

Németh Andor, 1938. 353. – ÖM 1952. II, 156, 409. (Németh Andor kiadásából.) – ÖM 1955. II, 162, 424. – ÖV 1984. 491. sz.

536. Egy spanyol földműves sírverse

Franco tábornok besorolt ádáz katonának,
nem szöktem meg, mert félttem, agyonlövet úgy.
Félttem – azért harcoltam a haddal a jog s a szabadság
ellen Irun falain. S így is elért a halál.

Szövegváltozat:

1 g *Itt nyugszom. Franco besorolt ádáz katonának,*

Helyesírási eltérések: 4 g (*Igy [...] halál.*)

Szövegforrások:

g PIM JA 147/13. Az í és ú betűk hosszú ékezte nincs pótolva. Ugyanezen a lapon van a *Haszon* (438) gépirata is.

Szép Szó 1936. október, 4.

Nagyon fáj (1936. dec.) 39. A szöveget ugyanarról a szedésről nyomták, mint a Szép Szóét, csak a címben van egy betű kicserélve (SZSZ: földműves). Főszövegként ezt közöljük.

A cím Vágó Márta emlékezése szerint korábban ez volt: *Egy spanyol katona sírverse.* (Vágó M. 1975. 287.)

ÖM 1952. II, 160, 410. – ÖM 1955. II, 160, 424. – ÖV 1984. 493. sz.

537. Balatonszárszó

I.

Zúg már az ősz, gyűlik és kavarog,
fehér habokba szaggatja a zöldet.
Fogócskázna az apró viharok,
az ablakban a legyek megdögölnek.

5 Nyafog a táj, de néha némaság
jut az eszébe s uj derűt lel abban.
Tollászkodnak a sárga lombu fák,
fállábon állván a hunyorgó napban.

10 Kell már ahhoz a testhez is az ágy,
mely úgy elkapott, mint a vizek sodra.
Becsomagoljuk a vászonruhát
s beöltöziünk szövetbe, komolykodva.

II.

15 Mig nyugtalanul forgott nagy, lágy habokon az az éj,
a csónak alatt hűvös öblögetési kotyogván,
én nyugtomat ott leltem piros ölben, amint a szeszély,
meg a természet gyönyörűn lecsapott rám.

20 Én fáztam előbb, mert ősz volt már s aki emberi lény,
az mind szomorúbb, mikor újra tanulna remegni.
Kettős remegés tölt: vágy s hűvös árnyak így ősz elején,
mikor elkezdnek a szelíd öregek köhögetni.

III.

Je n'ai point de thème,
excepté que je t'aime –

költeni csak ezt tudtam,
mert mindig elaludtam,

25 hisz annyiszor öleltem,
ahányszor rája leltem.

Szemüveg volt az orrán,
az alól nézett énrám

30 s amikor magamhoz szoritottam, a szemüveg alatt
hunyta le a szemét. Pedig mindig zavarják az embert.

Szivemben bizony kín dult,
mikor a vonat indult,

de nem sokat merengtem –
esett, hát hazamentem.

35 Száz gramm dohányt hagyott rám,
hogyan legyen cigarettám.

S nem álmod, hanem alszol.
Nem látjuk többé egymást.

Szövegváltozatok:

- 2 k (1) *fehér habokkal hinti be a zöldet.*
(2) *fehér habokkal keveri a zöldet.*
(3) *Azonos a főszöveggel.*
9 k (1) *Becsomagol a nyári szerelem,*
(2) *Becsomagoljuk a vászonruhát*
10 k (1) *mind készülünk tartósra, komolyabbra.*
(2) *beöltözünk szövetbe komolykodva,*
11–12 k *s ahhoz a testhez is kell már az ágy,*
mely úgy elkapott, mint a vizek sodra.
13 k (1) *Oly nyugtalanul forgott nagy, lány habokon az az éj,*
17 k (1) *Én fáztam előbb, mert ősz lett már és az emberi lény*
18 k (1) *<suly> az búsabb, nehezebb, mikor újra tanulna remegni*
g₁ *az mind fázik, mikor újra tanulna remegni;*
19 k (1) *s így ősz elején (Abbahagyva és áthúzva.)*

Egyéb eltérések: 1 k Zug 3 k fogócskának (Bár az előző sor végén pont van.) g₃(1) viharok. 4 g₃(1)
Az 6 g₃ uj SZSZ-NF új 7 k (Előbb:) tolláskodnak (A t T-re javítva.) fák SZSZ lombú 8 k A féllábon
é-je a-ból javítva. napban 10 k(1) készülünk<,> (Azonnali javítás.) SZSZ-NF úgy 13 SZSZ-NF Míg
14 k kotyogván 15 k g₁ SZSZ-NF szeszély 16 k gyönyörűn 17 k már, 18 k szomorubb, SZSZ-NF újra
k remegni g₁ SZSZ-NF remegni; g₂ remegni, 19 k g₁₋₂ SZSZ-NF kettős k(1) árnyak. Így k(2) árnyak,
igy 21 g₁ SZSZ thème 28 g₁ SZSZ-NF énrám, 29 SZSZ-NF szoritottam, 31 SZSZ-NF Szivemben [...] dult, 33 g₁₋₂ SZSZ-NF merengtem,

Szövegforrások:

k MTAK Ms 4311/278. (Mihályfi Ernő hagyatékából.) Az I–II. rész cím nélküli, ceruzával írt fogalmazványa. A kézirat másik oldalán a [*Bizony nem voltam én sem az...*] (543a) szövege. A II. rész sorai egy vonalban kezdődnek. A központosítás még hiányos. A 16. sor alatt a szakasz verstani képlete. Ismertette és variánsait közölte F. Csanak Dóra, ItK 1989. 443.

g₁ PIM JA 150/17. A gépiratot Ignotus Pál készítette elő (ceruzával) nyomtatásra: kijavította a gépelési hibákat, pótolta az l. és 6. sorban az ú és ü betűk ékezetét (a többi i-u-ü rövid), a bal felső sarokba írta: „gm.”, a 29–30. sor mellé írta: „Nyomda! Ezt a két sort prózába szedni, csak az eleje legyen egy vonalban a verssorokkal!” A Szép Szó szedőpéldánya.

Szép Szó 1936. október, 3–4.

g₂ PIM JA 147/6. A 20. sor *szelíd* és a 31. sor *kín* szavában az í-k ékezete tintával, egyébként az i-u-ü mind rövid.

g₃ PIM JA 137/III/17. A költő tintával pótolta az í-ü-ű betűk hosszú ékezetét, módosította a 3–4. sor központosítását és a 29–30. sor mellé írta: *Két egyforma hosszú sorba!* A gépirat a Nagyon fáj kötet összeállításakor készült. Főszövegként ezt közöljük.

Nagyon fáj (1936. dec.) 51–54. Ugyanarról a szedésről nyomták, mint a Szép Szó szövegét, csak a 7. sor *lombú* szavában az *ú* rövidre van változtatva, a 21. sor végére vessző van téve, s a 29–30. sor át van tördelve. (A Szép Szóban nem két egyforma hosszú sorba szedték, hanem prózaként.)

ÖM 1952. II, 157, 409. (A Nagyon fáj alapján.) – ÖM 1955. II, 163, 424. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 494. sz.

538. [Zöld napsütés hintált...]

Zöld napsütés hintált a tenger lágy, habos vizén
meztelenül, vigan nagy messzi beusztam biz én
a fényes ég, a csipke víz pólyája testemen
bölcsőben fekve ringtam ott, behunyva két szemem

5 Én nem tudom, hogyan, mi volt. A locska őselem,
a víz kihült és nagy hideg zuhant rám hirtelen.
Szivemből rémület szökellt, mint bokorból a vad
kiáltottam vón s keserűn szájon vágott a hab.

10 A hátam mögött szüntelen valami ordított.
Iszonyúbb volt, mint óriási tarajos gyikok
csordája, az a tenger ott s én küzdöttem vele,
elfeledtem, hogy mit sem ér az ember élete.

Usztam, vagy usztam volna, ám ugy értem partot ott,
hogy vert a hullám s végül egy hatalmas kidobott

A PIM-ben őrzött kéziratról. (JA 107.) Ceruzával írt fogalmazvány, az 1–4. sorban szövegmódosításokkal. Az 5. sor *locska* szavának *lo* betűi *cs*-ből javítva. A 7. sorban a *mint* utólag beszúrva. A 13. sorban az *ám* után egy áthúzott vessző. A sorvégi írásjelek egy része még hiányzik. A javított sorok korábbi szövege:

- 1–2 *Zöld napsütés játszott a tenger lágy, habos vizén*
nagy vigan, meztelen nagy messzi beusztam biz én
3–4 Előbb fordított sorrendben:
hanyatt feküdve ringtam ott, behunyva két szemem
a fényes ég, a csipke víz ru (Abbahagyva és azonnal javítva.)

Németh Andor, 1938. 333. („Tengeri fürdő” címen, az utolsó két sor hiján.) – ÖM 1952. II, 183, 418. – ÖM 1955. II, 176, 431. – ÖV 1984. 492. sz.

539a. [Jaj, majdnem...] [I.]

Jaj, majdnem szétfeszít a szerelem,
jaj, majdnem összenyom a félelem,
óh asszonyok, egy ölelésben
ki halna meg velem?

5 Harminc gyors nyaram és lassu telem
mint kocka perdül, fordul szivemen,
a gyermekes időből, asszonyok,
ki szállna ki velem?

10 Csillagok rácsa csillog az egen –
ilyen pincében tart az értelem!
óh asszonyok, a mindenséget
ki vetné szét velem!

A kézirat javítás előtti szövege:

1 *Majdnem szétfeszít a szerelem,*
7 *e gyermekes időből, asszonyok,*

A szöveg forrása a PIM JA 70. jelzetű kézírata. Cím nélküli, ceruzával írt tisztázat. Az 1. és a 7. sort a költő módosította. A papír hátlapján a *Nézz a furfangos csecsemőre...* kezdetű szakasz, lásd a 225. lapon k₂ jegyzetét.

539b. Jaj, majdnem... [II.]

Jaj, majdnem szétfeszít a szerelem!

Jaj, majdnem összenyom a félelem!

Egy ölelésben, asszonyok,

ki halna meg velem?

5 Oly gyors a nyaram s lassu a telem –
az ősz kockája kit mutat nekem?

A lesi-csősz idő előtt

ki szállna el velem?

10 Csillagok rácsa csillog az egen:
ilyen pincében tart az értelem!

A mindenséget, asszonyok,

ki vetné szét velem?

Szövegváltozatok:

1–2 SZSZ *Jaj, majdnem összenyom a félelem,
jaj, majdnem szétfeszít a szerelem –*

Egyéb eltérések: 1 g(1) *szerelem*, NF *szerelem*. 2 g(1) *jaj*, NF *félelem*. 3 SZSZ *egy* 5 SZSZ-NF *lassú*

Szövegforrások:

Szép Szó 1936. október, 5.

g PIM JA 137/III/18. Az 1. sorban az *í* ékezeze tintával, az 1–2. sorban apró javítások géppel. A gépirat a Nagyon fáj összeállításakor készült. Kiadásunk főszövege.

Nagyon fáj (1936. dec.) 55–56. Ugyanarról a szedésről nyomták, mint a Szép Szó szövegét, de az 1–2. sor föl van cserélve, s a 3. sor első betűje verzálra van változtatva.

ÖM 1952. II, 155, 409. – ÖM 1955. II, 165, 425. – ÖV 1984. 495. sz.

540a. Vigasztald meg

Világosítsd föl gyermeked:
ezek itt szintén emberek,
s nem boszorkák – kofák, kasok!
S azok kutyák, nem farkasok!

5 Ugy bölcselnek, hogy alkudoznak,
vert pénz a sárkány pikkelye
s a bűvös igéknél se rosszabb
az állam törvénycikkelye.

10 És vigasztald meg, ha vigasz
a gyermeknek, hogy így igaz.
Aztán dünnyögj egy új mesét,
fasiszta kommunizmusét,
mivelhogy rend kell a világba,
a rend pedig arravaló,
15 hogy ne legyen olcsó, mi drága
s ne legyen szabad, ami jó.

S ha bámul reád a gyerek
s nagy lenne, melléd, mert szeret,
utalj példára – az a kár,
20 hogy ne magadra, te számár,
hanem a ravasz csecsemőre:
sír-ri, hogy szánassa magát,
de míg mosolyog az emlőre,
növeszti körmét és fogát.

Szövegváltozatok:

1	$k_{2,3}$ $k_4(1)$	<i>Vigasztald meg a gyermeked –</i>
2	$k_{2,3}$ $k_4(1)$	<i>nem fák ezek, csak emberek,</i>
4	$k_{2,3}$ $k_4(1)$	<i>kutyák ezek, nem farkasok!</i>
5	k_3	<i>Nem bölcselkednek – alkudoznak,</i>
6	$k_3(1)$	<i>s az pénz, nem sárkány pikkelye</i>
	(2)	<i>az pénz, a sárkány pikkelye</i>
	$k_4(1)$	<i>pénnz – s pénnz a sárkány pikkelye</i>
9	$k_2(1)$	<i>Vigasztald meg a kisfiad</i>
	$k_2(2)$ k_3 $k_4(1)$	<i>Csak vigasztald meg, ha vigasz</i>
11	$k_2(1)$	<i>Aztán találj ki új mesét,</i>
12	$k_2(1)$	<i>talán a kommunizmusét</i>
18	$k_3(1)$	<i>és segítene, mert szeret</i>

Más eltérések: **1** $k_3(1)$ *gyermeked*, – $k_3(2)$ *gyermeked*: **3** $k_{2,3}$ $k_4(1)$ *nem* k_3 *kasok*, $k_4(1)$ *kasok* **4** $k_4(1)$ *s* k_3 *kutyák* **10** $k_{2,3}$ *igy* k_2 *igaz* **11** k_3 *uj* k_4 *mesét* $k_{2,3}$ *mesét*, **12** k_2 *kommunizmusét* **13** k_3 *világba* **17** $k_4(1)$ *Ha* **18** $k_3(2)$ *szeret* **22** k_3 *sír-ri*,

540b. Világosítsd föl

Világosítsd föl gyermeked:

a haramiák emberek;

a boszorkák – kofák, kasok.

(Csahos kutyák nem farkasok!)

5 Vagy alkudoznak, vagy bölcselnek,
de mind-mind pénzre vált reményt;
ki szemet árul, ki szerelmet,
ki pedig ilyen költeményt.

10 És vigasztald meg, ha vigasz
a gyermeknek, hogy így igaz.
Talán dűnnyögj egy új mesét,
fasiszta kommunizmusét –
mivelhogy rend kell a világba,
a rend pedig arravaló,
15 hogy ne legyen a gyerek hiába
s ne legyen szabad, ami jó.

S ha száját tátja a gyerek
és fölnéz rád, vagy pityereg –
ne dőlj be néki, el ne hidd,
20 hogy elkábitják elveid!
Nézz a furfangos csecsemőre:
bömböl, hogy szánassa magát,
de míg mosolyog az emlőre,
növeszti körmét és fogát.

Szövegváltozat:

11 g(1) *Aztán dűnnyögj egy új mesét,*

Helyesírási eltérések: **Cím** NF *Világosítsd* **1** SZSZ-NF *Világosítsd* **2** SZSZ-NF **A 4** SZSZ-NF g(1)
– *Csahos [...] farkasok!* **9** SZSZ-NF *vigasztald* **17** SZSZ-NF *gyerek*, **18** SZSZ-NF *pityereg*, **20** SZSZ-NF
elkábitják SZSZ *elveid*, NF *elveid*: **21** SZSZ-NF *nézz* **23** SZSZ-NF *míg*

Szövegforrások:

k, PIM JA 250. rektó. A lap bal oldalán a 2., 4., 11., 15., 5. és 6. sorok ceruzával írt fogalmazványa, jobb oldalán a 17–22. soroké. Teljes szövegük a következő. A lap bal oldalán:

2 *Ezek itt mind-mind emberek:*

4 *mind alkudoznak, mind bölcselnek*

11 (1) *dűnnyögj egy érettebb mesét,*

(2) *Aztán dűnnyögj egy érettebb mesét,*

A dűnnyögj első betűje D-re javítva, talán a visszajavítás szándékával.

-
- 15 (1) *legyen ez olcsó, az meg drága*
 (2) *hogy ne legyen semmise hiába*
 (3) *hogy ne legyen a gyerek hiába*
 5 *vagy alkudoznak, vagy bölcselek*
 6 *de mind-mind pénzre vált reményt*

A 4. és a 11. sort a költő kihúzta, s a 15(3). sor helyét nyíllal a 6. sor után jelölte meg.

A lap jobb oldalán levő szöveg:

- 18 (1) *és szót*
 (2) *S nagyokat mond, vagy pityereg*
 17 *Ha pedig bámul a gyerek,*
 E sor nyíllal a 18(1). elé van utalva.
 18 (3) *és megkérdezi, mit tegyek –*
 (4) *s fogadkozik*
 19 (1) *ne szókkal áltasd*
 (2) *szálljál magadba és ne hidd*
 (3) *szálljál magadba mert ne hidd*
 (4) *ne bízd magára*
 (5) *ne szállj magadba, mert ne hidd,*
 20 *hogy megsegítik elveid –*
 21 *mutass*

A költő ezután újrakezdte a szakasz szövegét. A 17–18. sor leírása után a fenti fogalmazvány 19(5). és 20–21. sorát nyíllal ide utalta, aztán leírta még egyszer, de az ide utalt sorokat nem törölte.

- 17 *S ha mindezt tudja a gyerek*
 18 *és bámul rád, vagy pityereg*
 19 (1) *ne<m> szállj magadba, mert ne hidd,*
 (2) *ne szállj magadba, és ne hidd,*
 20 *hogy megsegítik elveid –*
 21 *nézz a furfangos csecsemőre,*
 22 *bömböl –*

540a. Vigasztald meg szövegforrásai:

k₂ a Makai család tulajdonában. Xeroxmásolata: Int. Arch. Szeged. Az 1–4. és 9–12. sor ceruzával írt fogalmazványa. A 9. és 11–12. sor szövegét a költő módosította.

k₃ PIM JA 250. verzó. Cím nélküli, ceruzával írt tisztázat, javításokkal.

k₄ a Makai család tulajdonában. Xeroxmásolata: Int. Arch. Szeged. Tintával írt tisztázat, javításokkal. Az 540a. sz. főszövege. A 11. sor után vesszőt tettem.

540b. Világosítsd föl szövegforrásai:

Szép Szó 1936. október, 6.

g PIM JA 137/III/21. A 4. sor központozásának, a 11. sor szövegének módosítása, a 10–11. sorban az *í* és *ú* ékezeze tintával. A gépirat a Nagyon fáj összeállításakor készült. Az 540b. sz. főszövege.

Nagyon fáj (1936. dec.) 61–62. Ugyanarról a szedésről nyomták, mint a Szép Szó szövegét, de módosítva van a címben egy ékezet s a 20. sor végén egy írásjel.

ÖM 1952. II, 163, 410. (A Nagyon fáj alapján.) – ÖM 1955. II, 168, 426. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 496. sz. – Garai László („miért fáj ma is” Bp. 1992. 132–133.) Az 540a. sz. szövege.

541. [Könnyű emlékek...]

Könnyű emlékek, hová tüntetek?
Nehéz a szívem, majdnem zokogok.
Már nem élhetek meg nélkületek,
már nem fog kézen, amit megfogok.
5 Egy kis játékot én is érdemelnék, –
libbenjetelek elő, ti gyöngé pillék!

Emlékek, kicsi ólomkatonák,
kikért annyira sóvárogtam én
s akiknek egyengettem szuronyát –
10 törökök, búrok, gyűljetek körém!
Kis ágyúk, ti is álljatok föl rendben!
Nehéz a szívem. Védjetelek meg engem!

Szövegmódosítások:

- 1 A sor után:
<Libbenjetelek elő, ti gyöngé pillék!>
- 10 (1) *törökök, búrok gy* (A gy azonnal áthúzva.)
(2) *törökök, búrok, álljatok körém!*
(3) A véglegesre javítva.

A PIM JA 281. jelzetű, tintával írt kéziratáról. Hasonmása: Szántó J. 1958. 222.

Németh Andor, 1938. 309. – Szép Szó 1938. május, 356. – ÖM 1952. II, 232, 430. (A Szép Szóból. Az 1. sorban hibásan: hova) – ÖM 1955. II, 126, 456. – ÖV 1984. 549. sz.

542a. [Azt a szép régi asszonyt...]

Azt a szép régi asszonyt szeretném látni ismét
akiben elzárkózott a tünde, lágy kedvesség
aki a fák alatt, ahol sétáltunk hárman,
vidáman s komolyan lépdelt a könnyü sárban
5 aki, ha rám tekintett, nem tudtam nem remegni,
azt a szép régi asszonyt szeretném nem szeretni.
Csak látni szeretném őt, mintegy hogy megbocsássa,
mért szemem behunytam, hogy őt élve már ne lássam.
Csak látni szeretném őt, nincs vele semmi tervem,
10 napozva, álmodozva amint ott ül a kertben
s mint ő maga, becsukva egy könyv van a kezében
s körül nagy, tömött lombok zugnak az őszi szélben.
Elnézném, amint egyszer majd tétovázva, lassan,
mint aki gondol egyet a susogó lugasban
15 föláll és szertepillant és hirtelen megindul
s az utnak nekivág, mely a kert bokrain tul
ott lappang elvezetni a távolokon által
két oldalán a búcsút integető fákkal.

Csak úgy szeretném látni, mint holt anyját a gyermek,
20 azt a szép régi asszonyt, amint a fényben elmegy.

A módosított sorok korábbi szövege:

- 3 *aki a fák alatt, mi Azonnal ahol-ra javítva.*
8 *amért szemem behunytam, hogy őt élve már ne lássa*
13 *csak nézném, amint egyszer majd tétovázva, lassan,*
14 *A gondol egyet szavak alatt: <már nem ülhet>*
19 *Csak látni szeretném őt, mint holt anyját a gyermek,*

Szövegforrása a PIM JA 89. jelzetű kézírata. Ceruzával írt, cím nélküli javított tisztázat. A 3., 8., 13–14. és 19. sor szövege módosítva. Kettéhajtott papír első lapján; a második lap verzőján: *Ki tudja, hová az a nagy szerelem* A 8. sor végére pontot tettem.

542b. Az a szép, régi asszony

Azt a szép, régi asszonyt szeretném látni ismét,
akiben elzárkózott a tünde, lágy kedvesség,
aki a mezők mellett, ha sétálgattunk hárman,
vidáman s komolyan lépett a könnyü sárban,
5 aki ha rám tekintett, nem tudtam nem remegni,
azt a szép, régi asszonyt szeretném nem szeretni.
Csak látni szeretném őt, nincs vele semmi tervem,
napozva, álmodozva amint ott ül a kertben
s mint ő maga, becsukva egy könyv van a kezében
10 s körül nagy, tömött lombok zúgnak az őszi szélben.
Elnézném, amint egyszer csak tétovázva, lassan,
mint aki gondol egyet a susogó lugasban,
föláll és szertepillant és hirtelen megindul
és nekivág az utnak, mely a kert bokrain túl
15 ott lappang, elvezetni a távolokon által,
két oldalán a búcsút integető fákkal.
Csak úgy szeretném látni, mint holt anyját a gyermek,
azt a szép, régi asszonyt, amint a fényben elmegy.

Helyesírási eltérések: **Cím** SZSZ g₁(1) *szép* **4** SZSZ-NF *könnyű* **5** g₁(1) *aki*, **9** SZSZ-NF g₂ *s*, [...] *becsukva*, **11** NF *lassan* (Sh.) **14** SZSZ-NF *útnak* [...] *túl* **15** SZSZ-NF g₂ *lappang* SZSZ-NF *által* **16** SZSZ-NF *búcsút* [...] *fákkal*; **17** SZSZ-NF *csak úgy*

Szövegforrások:

Szép Szó 1936. október, 7–8.

g₁ PIM JA 137/III/20. Az 5. sorban apró javítás géppel. A címben egy vessző, a 10. és 16. sorban egy-egy *ú* ékezeze tintával. A gépirat a Nagyon fáj összeállításánál készült. Kiadásunk főszövege.

g₂ PIM JA 150/13. Az í-ú-ü betűk hosszú ékezeze nincs pótolva. A bal felső sarokban idegen kézzel: „XII. 11 műs”. A jobb felső sarokban részben pecséten: „Érkezett XII. 1. Szám: 3846.” A Rádió-nak beküldött szöveg.

Nagyon fáj (1936. dec.) 59–60. Ugyanarról a szedésről nyomták, mint a Szép Szó szövegét, csak a címben pótoltak egy vesszőt, s a 11. sor végéről hiányzik az írásjel.

ÖM 1952. II, 154, 408. (A Nagyon fáj alapján.) – ÖM 1955. II, 167, 425. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 497. sz.

543a. [Bizony nem voltam én sem az...]

Bizony nem voltam én sem az,
kit vásott istenek kegyelnek,
és időm sem volt – így igaz –
kikönyörögnöm a kegyelmet.

5 És bár hűvös örökkévaló
dolgot közt kellett őgyelegnem
a szabad emberért folyó
harcot nem lehet elfelednem.

10 Mit oltalmaztunk, nincs jelen –
azt most már támadóink védik.
Elejthetem hát fegyverem,
mit kovácsoltam harminc évig.

15 Elhallgatom a híreket,
miket mélyemből önszavam hoz –
amíg a világ fly veszett,
én irgalmas leszek magamhoz.

A javított sorok korábbi szövege:

- 5 (1) *Nem volt jó. Örökkévaló*
(2) *S habár hűvös Örökkévaló*
11 *Elejtem képzelt fegyverem,*

A szöveg forrása egy ceruzával írt, cím nélküli fogalmazvány. (MTAK Ms 4311/278. Mihályfi Ernő hagyatékából.) A költő az 5. sort kétszer, a 11. sort egyszer módosította. A kézirat jobb felső sarkában Gerhauser Albert megjegyzései; hátoldalán a *Balatonszárszó* (537) fogalmazványa. Variánsait F. Csanak Dóra közölte, ItK 1989. 444. Közlésében az 5. sor *Örökkévaló* szavát, mely a kétszeri átdolgozás során is nagy kezdőbetűvel maradt, kisbetűvel kezdtem.

543b. Irgalom

Bizony nem voltam én sem az,
akit a családfők kegyelnek.
És időm sem volt – az igaz –
kikönyörögnöm a kegyelmet.

5 S bár hűvös, örökkévaló
dolgozók közt muszáj ügyeleggem,
a palánkok közt szárnyaló
munkát nem lehet elfelednem.

10 Mit oltalmaztunk, nincs jelen,
azt most már támadóink védik.
Elejtem képzelt fegyverem,
mit kovácsoltam harminc évig.

15 És hallgatom a híreket,
miket mélyemből énszavam hoz.
Amíg a világ ily veszett,
én irgalmas leszek magamhoz.

Szövegforrások:

Szép Szó 1936. október, 8.

Nagyon fáj (1936. dec.) 43–44. Ugyanarról a szedésről nyomták, mint a Szép Szó szövegét. Kiadásunk főszövege.

g PIM JA 137/III/9. A Nagyon fáj kötet előkészítésekor gépelte a költő. Az í és ú betűk hosszú ékezetét nem pótolta.

ÖM 1952. II, 159, 409. (A 14. sorban tévesen: énszavam) – ÖM 1955. II, 161, 424. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 498. sz.

544a. [Fosztja az őszt a fákat...]

Fosztja az őszt a fákat, hűvösödik már,
be kell gyujtani.
Lehozod már a kályhát, egyedül hozod,
mint a hajdani

5 hidegek idejében, még mikor, kedves,
nem öleltelek,
mikor nem civakodtam, s nem éreztem, hogy
nem vagyok veled.

10 Ugy bizony, Juditkám! Egyedül főzöl
egy pohár teát,
több szén kellene mégis s egyedül többre
kerül a kabát!

Némább a téli éjjel, nagyobb a világ
s félelmetesebb.
15 Ha varrsz se varrhatod meg közös takarónk,
amely szétesett.

Jó volna nem dolgozni – szeretni kicsit!
Fordulj be, s aludj,
egyedül alszom én is. Huzóckodj össze
20 s rám ne haragudj.

A javított sorok korábbi szövege:

3 *Lehozod most a kályhát, egyedül hozod,*
7–8 *mikor nem civakodtam, s nem éreztem,*
hogy nem vagyok veled.

A szöveg forrása egy cím nélküli, ceruzával írt fogalmazvány, két lapon. (Szántó Judittól.) Az egyik lapon (PIM JA 470.) az 1–3. szakasz, a másikon (JA 473.) a 4–5. szakasz. Hasonmása: Kat. [12.] mell. A második lap verzóján egy levélfogalmazvány; ennek 1936. okt. 5-én kelt tisztázata: Lev. 286. sz. A költő a 3. és 7–8. sor szövegét módosította, s néhány kisebb javítást eszközölt: a 10. sor végén a hibás *tehát* szót *teát-ra* javította; a 11. sor elején törölt egy *s* kötőszót; a 15. sorban törölte a *sem* szó *m* betűjét. Kiadásomban javítottam néhány még megmaradt hibát: elhagytam a 4. sor végétől a vesszőt; a 6. és 15. sor végére vesszőt tettem; ugyane sorban a tollhibát (*varrs*) javítottam; a *ha* szót nagybetűvel kezdtem.

544b. Judit

- Fosztja az őszt a fákat, hűvösödik már,
be kell gyűjtani.
Lecipeled a kályhát, egyedül hozod,
mint a hajdani
- 5 hidegek idejében, még mikor, kedves,
nem öleltelek,
mikor nem civakodtam s nem éreztem, hogy
nem vagyok veled.
- 10 Némább a hosszabb éjjel, nagyobb a világ
s félelmetesebb.
Ha varrsz, se varrhatod meg közös takarónk,
ha már szétesett.
- 15 Hideg csillagok égnek tar fák ága közt.
Merengsz még? Aludj,
egyedül alszom én is. Huzódzkodj össze
s rám ne haragudj.

Kisebbségi eltérések: 2 g₁₋₂ *gyujtani*. 4 g₁ Az a névelő tintával beszúrva; gh. javítása. 14–15 SZSZ-NF
Aludj: Egyedül 16 SZSZ-NF haragudj!

Szövegforrások:

Szép Szó 1936. október, 7.

g₁ PIM JA 147/24.

g₂ PIM JA 137/III/19. A Nagyon fáj összeállításakor készült. Kiadásunk főszövege.

Nagyon fáj (1936. dec.) 57–58. Ugyanarról a szedésről nyomták, mint a Szép Szó szövegét.

ÖM 1952. II, 162, 410. (A Nagyon fáj alapján.) – ÖM 1955. II, 166, 425. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 499. sz.

545. [Bocsássátok meg...]

Bocsássátok meg, barátság, te hív kincs
s ti kemény Kőműves Kelemenek,
hogy egy ringyóért, kiben semmi szív nincs,
háromszor tagadtam meg művemet.

- 5 Azt hittem, a mű reám eső részét
elvégeznem majd jobban sikerül
ha hozzá térek haza

A PIM JA 226. jelzetű, tintával írt kéziratáról. A 2. sor előbb így:

s ti fájó Kőműves Kelemenek,

A vers alatt a Szép Szó novemberi számaiban megjelent versek címei:

<i>Szeretni gyáva</i>	2
<i>Kosztolányi</i>	1
<i>Nagyon fáj</i>	5
<i>Majd megöregszel</i>	2 (Előbb <i>Meg</i> -gel kezdődött.)
<i>Mint a mezőn</i>	2

Bálint György, 1940. 489. – ÖM 1952. II, 292, 439. (Bálint György kiadásából.) – ÖM 1955. II, 308, 469. – ÖV 1984. 565/b. sz.

546. [Szólj hát, mit tegyek én, hogy szeress...]

Szólj hát, mit tegyek én, hogy szeress
ha sírva fakadok, ne ne vess

- Mint a motor, mely már begyulladt,
de nincsen utja és nem indulhat,
5 olyan vagyok s ha bátrabb volnék,
értelmetlen szavakat szólnék.

A PIM JA 254. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról. A 2. sor után több sornyi hely üresen van hagyva.
Az 5. sor előbb így:

olyan vagyok s ha igaz volnék,

Bálint György, 1940. 499. (Csak a 3–6. sor.) – ÖM 1952. II, 290, 438. (Bálint György kiadásából.)
– ÖM 1955. II, 306, 469. – ÖV 1984. 565/d. sz.

547. [Segítsetek, hogy meg ne öljem...]

Segítsetek, hogy meg ne öljem,
hogy hirtelen ki ne töröljem
a világ képei közül

5 Óh hittem volna inkább, hogy van Isten,
mint hogy van énnálam különb

Szeretem s ezért megölöm,
hogy jön ahhoz, hogy én szeressem?
Miféle ördögi öröm
osztozkodik a bőrömön

A PIM JA 111. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról. A lap jobb oldalán: *Az ember abban különbözik az állattól, hogy magában hordja a semmit.* A 2. sor előbb így:

hogy hirtelen le ne töröljem

Bálint György, 1940. 499. (A szakaszok más sorrendben.) – ÖM 1952. II, 297, 440. (Bálint György kiadásából, de három külön töredékként.) – ÖM 1955. II, 313, 471. (Az első szakasz a kéziratról, a másik kettő Bálint György kiadásából. Három külön töredékként.) – ÖV 1984. 565/c. sz.

548. ...aki szeretni gyáva vagy

Te rongy, aki szeretni gyáva vagy,
akinek több a biztosító munka,
melyet a tetves ég taszít nyakunkba,
küldvén máris a külső fagyokat, –
5 fordított ringyó, ki a kötelesség
aranyát gyűjtöd élő nap alatt:
a gyermek rimánkodhat, hogy szeressék,
én nem tehetem; elpusztítalak.

10 Én férfi vagyok, nemes és konok,
nincs vigaszom s nem erényem a bánat.
Csak szenvedek, mint akit megnyomott
ásás közben a föld; káromkodok –
ringyó! – hogy rólad ilyen szavam támad!
15 Rajtad a komolyság is kellemes,
nő létedre erős vagy s érdemes,
hogy lábod csámpás mivoltán ne vess.
Én nem jártatom hiába a számat,
de kín sem úzhat hiába utánad.

20 Már elrebbent a férfias szemérem
nyoma orcámról, és csak sáppadok.
Dolgaim is úgy hallgatják személyem,
mint bolond tanárt az üres padok.
Nem éreznéd, mily veszély fenyeget
téged, életem s engem is, ki vágyom,
25 ha másra nem, hát hogy veled legyek
s ha másutt nem, hát a halálos ágyon?

Add kezembe e zárt világ kilincsét,
könnyü kezedet – vár kinn a szabad.
30 Gyülekező halottaimat intsd szét,
szólj s hízelegjen körül jószavad.
Ismersz engem, kit szemed megviselt,
lehetetlen, hogy ne szeressél, kedves!
Egykor egy sejt a tengerben kikelt,
hadd jusson el már örökös öledhez!

Szövegváltozatok:

Cím	k ₁	Edit
19	k ₁ (1)	<i>Hát elrebbent a férfias szemérem</i>
23	k ₂ SZSZ	<i>Hát nem éreznéd, mily veszély fenyeget,</i>
24	k ₁ (1)	<i>téged, te drága s engem is, ki vágyom,</i>
28	k ₁₋₂ SZSZ	<i>édes kezedet – vár kinn a szabad.</i>

Egyéb eltérések: **3** g *taszít* k₁₋₂ SZSZ-NF *taszít* **5** g SZSZ-NF *fordított* k₁₋₂ *fordított* k₁ *ringyó!* **8** k₁ *tehetem* – k₂ *elpusztítalak!* **10–11** k₁₋₂ SZSZ-NF g(1) *bánat, csak* **12** k₁ *ásás* <földben> *közben a föld,* (Azonnali javítás.) **13** g *Ringyó!* – (Gh.?) k₁₋₂ SZSZ-NF *ringyó!* – g(1) *támad.* **16** k₁ *nevess:* k₂ SZSZ-NF *nevess* – **17** k₁₋₂ SZSZ-NF *én* **18** g *űzhet* k₁₋₂ SZSZ-NF *űzhet* k₁ *utánad...* **20** k₁₋₂ SZSZ-NF *orcámról* **21** k₂ *ugy* **23** k₁₋₂ SZSZ-NF *fenyeget,* **25** k₂ *nem* **27** k₁ *kilincset* **30** g *hízelegjen* k₁₋₂ SZSZ-NF *hízelegjen* k₁ *jó szavad.* **33** k₁ *kikelt* –

Szövegforrások:

k₁ Kiss Ferenc tulajdonában. (József Etelkától.) Tintával írt tisztázata. A 19. és 24. sort a költő módosította. Kelte: *Bucsinszky, 1936. okt. 23. d.u. 5.*

k₂ MTAK Ms. 10.714/1. (Horváth Tibortól.) Tintával írt tisztázata. A cím Ignótus Pál írása. A bal felső sarokban a költő ceruzairásával: *gm.* A Szép Szó nyomdai kézirata.

Szép Szó 1936. november, 115–116.

g PIM JA 137/III/23. A költő a 2., 8., 18. és 21. sorban egy-egy í, illetőleg ú ékezetét tintával pótolta (egyébként az i-u-ű mind rövid); a 10–11. és 13. sor központozását géppel megváltoztatta. A gépirat a Nagyon fáj összeállítása során készült. Kiadásunk alapszövege. A 13. sorban a *Ringyó* szót a többi forrás alapján kis kezdőbetűvel írtam; az ékezetést a kéziratok alapján adom.

Nagyon fáj (1936. dec.) 65–67. A nyomás a Szép Szó szedésének felhasználásával készült.

A költő a [*Bocsássátok meg...*] (545) alá írt kis jegyzéken így adja a címet: *Szeretni gyáva*

ÖM 1952. II, 164. 410. (A Nagyon fáj alapján. A 13. sorban hibásan: *támadt!*) – ÖM 1955. II, 170. 427. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 500. sz.

549a. Kosztolányi [I.]

Szenvedni még csak most kezdünk, mi restek,
de te már aláírtad művedet.

Mint gondolatjel, vízszintes a tested.
Téged csak elme és féreg szeret,

5 mint mi a csirkét, bort. Senkim, barátom!
Testvérünk voltál és lettél apánk.

Gyémánt szavaid nem méred karáton,
mert nincsen súly, ha föld zuhog reánk.

10 Ezt onnan tudom, hogy letörtem vágyva,
mint ahogy elbánt a halál veled.

És reméltünk! Bár tudtuk, hogy hiába,
mint tudja, ki halottat költöget.

A szöveg forrása a PIM JA 464. jelzetű, tintával írt tisztázata. Hasonmása: Tverdota Gy.–Vas I. 1980. 63. Kiadta Wacha Imre, ItK 1964. 63. A 7. és 11–12. sor szövege módosítva, a 11. sor (idegen kézzel, más színű tintával) másodszor is. Az 5. sorban egy azonnali javítás: <a> bort. A módosított sorok korábbi szövege:

- 7 *Arany szavaid nem méred karáton,*
11 (1) *S még reméltünk, bár tudtuk, hogy hiába,*
 (2) *S hogy reméltünk! Bár tudtuk, hogy hiába,*
12 *mint az, aki halottat költöget.*

549b. Kosztolányi [II.]

A kínba még csak most fogunk, mi restek,
de te már aláírtad művedet.

Mint gondolatjel, vízszintes a tested.
Téged már csak a féreg fal, szeret,

5 mint mi a csirkét, bort... Senkim, barátom!
Testvérünk voltál és lettél apánk.

Gyémánt szavaid nem méred karáton –
nincs egyéb súly, ha föld zuhog reánk.

10 Ezt onnan tudom, hogy letörtem vágyva,
ahogy letört a halál tégedet.

Reméltél; én is. Tudtuk, hogy hiába,
mint tudja, ki halottat költöget.

Szövegváltozatok:

- 4 $k_{1,2}$ SZSZ *s gondolkózik, ki veled szenvedett.*
5 $k_{1,2}$ SZSZ *Féreg szeretnek most... Senkim, barátom!*
8 $k_1(1)$ *nincs nehézség, ha föld zuhog reánk.*

Egyéb eltérések: 2 g *aláírtad művedet.* $k_{1,2}$ SZSZ-NF *aláírtad művedet.* 3 g *vízszintes* $k_{1,2}$ SZSZ *vízszintes a tested* 4 NF *féreg,* (Sh.) 6 $k_{1,2}$ *testvérünk* 7 k_2 SZSZ-NF *karáton:* 8 g *súly,* $k_{1,2}$ SZSZ-NF *súly,* 11 $k_1(1)$ *Reméltél. Én*

Szövegforrások:

k_1 Kiss Ferenc tulajdonában. (Barta István örököseitől.) Fényképe: OSZK Analekta 11.390/6. Tintával írt tisztázat. A 8. sor szövege és a 11. sor központozása módosítva. Kelte: *Bp. 1936. nov. 13.*

k_2 MTAK Ms. 10.714/3. (Horváth Tibortól.) Tintával írt tisztázat.

Szép Szó 1936. november, 115.

g PIM JA 137/III/22. A Nagyon fáj összeállítása során készült. Csak az 1. sor *kínba* szavában van kitéve a hosszú ékezet, a többit én pótoltam. Kiadásunk alapszövege.

Nagyon fáj (1936. dec.) 63–64. A nyomás a Szép Szó szedésének felhasználásával készült.

ÖM 1952. II, 169, 412. (A Nagyon fáj alapján.) – ÖM 1955. II, 169, 427. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 501. sz.

550. Nagyon fáj

Kivül-belől
leselkedő halál elől
(mint lukba megriadt egérke)

2. 5 amíg hevülsz,
az asszonyhoz úgy menekülsz,
hogyan óvjon karja, öle, térde.

3. Nemcsak a lány,
meleg öl csal, nemcsak a vágy,
de odaszít a muszáj is –

10 ezért ölel
minden, ami asszonyra lel,
míg el nem fehérül a száj is.

5. Kettős teher
s kettős kincs, hogy szeretni kell.
15 Ki szeret s párna nem találhat,

6. oly hontalan,
mint amilyen gyámoltalan
a szükségét végző vadállat.

20 Nincsen egyéb
menedékünk, a kés hegyét
bár anyádnak szegezd, te bátor!

Szövegváltozatok:

3	k ₁ (1)	<i>mint macska elől az egérke</i>
	(2)	<i>akár a lukba az egérke</i>
	(3)	<i>mint lukba megriadt egérke</i>
6	k ₁₋₂	<i>hogyan óvjon öle, karja, térde.</i>
7–18	k ₂	<i>Még nincs meg.</i>
9	k ₂ (1)	<i>de odalök a muszáj is</i>
	(2)	<i>hanem odalök a muszáj is</i>
16	k ₂ (1)	<i>s fél, mert olyan,</i>
20	k ₁	<i>menekülés. A kés hegyét</i>
	k ₂ (1)	<i>menekülés, a kés hegyét</i>
	(2)	<i>menedéked, a kés hegyét</i>
21	k ₁ (1)	<i>bár anyád mellének szegezzed</i>
	(2)	<i>bár anyádra szegezd, te bátor</i>

Más eltérések: **Cím** g₁ fáj! **2** k₁₋₂ elől, **3** k₂ mint [...] egérke, **4** SZSZ-NF amíg k₁₋₂ amíg k₁ hevülsz, **7** g₂ Nem csak (Gh.) k₂ lány **11** k₂ lel **12** SZSZ-NF míg k₂ míg **13** k₂ teher, **14** k₂ kell **15** k₂ találhat **20** g₂ menedékünk;

8. És lásd, akadt
nő, ki érti e szavakat,
de mégis ellökött magától.
9. 25 Nincsen helyem
így, élők közt. Zúg a fejem,
gondom s fájdalmam kicifrázva;
10. mint a gyerek
kezében a csörgő csereg,
30 ha magára hagyottan rázza.
11. Mit kellene
tenni érte és ellene?
Nem szégyenlem, ha kitalálom,
12. hisz kitalálom
35 a világ így is olyat, akit
kábit a nap, rettent az álom.
13. A kultúra
ugy hull le rólam, mint ruha
másról a boldog szerelemben –

- 22–27 k₁ Még nincs meg.
22–23 k₂(1) *Mégis akadt
egy nő, ki érti e szavakat
és engem ellökött magától.
és mégis ellökött magától.*
- 24 k₁(1) *és engem ellökött magától.*
(2) *és mégis ellökött magától.*
- 26 k₂(1) *elevenek közt. Zúg a fejem*
(2) *az élők közt. Zúg a fejem*
(3) *A véglegessel egyezőre javítva.*
- 30 k₁ *ha rázza magára hagyottan*
- 31 k₁(1) *Azt kellene*
- 33 k₁₋₂ *Kitálalom, ha kitalálom*
- 35–36 k₁ Még nincs meg.
k₂ *a világ így is, úgy is, akit
a nap kábit, rettent az álom.*
- 38 k₁(1) *ugy hull le rólam, mint ruha*
k₁(2) k₂(1) *ugy hull rólam, mint a ruha*
- 39 k₁₋₂ *hullana boldog szerelemben*
g₁(1) *vetkőzve boldog szerelemben –*

22 k₂ lásd akadt<,> 23 k₂ szavakat 26 k₂ g₂ fejem 27 k₂ g₁ gondom, k₂ kicifrázva, 28 k₁ Mint 29 k₁₋₂ csereg 30 k₂ magára-hagyottan 33 k₂ kitalálom! 34 k₂ Hisz 35 g₂ aki (Gh.) 38 k₁ hull<a> Th. azonnali javítása. g₁ ruha, 39 k₂ szerelemben.

- 40 de az hol áll,
 hogy nézze, mint dobál halál
 s még egyedül kelljen szenvednem?
15. A csecsemő
 is szenved, ha szül a nő.
- 45 Páros kint enyhíthet alázat.
16. De énnekem
 pénzt hoz fájdalmas énekem
 s hozzám szegődik a gyalázat.
17. Segítsetek!
 50 Ti kisfiúk, a szemetek
 pattanjon meg ott, ő ahol jár.
18. Ártatlanok,
 csizmák alatt sikongjatok
 és mondjátok neki: Nagyon fáj.
19. 55 Ti hű ebek,
 kerék alá kerüljetek
 s ugassátok neki: Nagyon fáj.
20. Nők, terhetek
 viselők, elvetéljetek
 60 és sirjátok neki: Nagyon fáj.
21. Ép emberek,
 bukjatok, összetörjetek
 s motyogjátok neki: Nagyon fáj.

- 40 $g_1(1)$ *de az hol áll,*
 (2) *de hát hol áll, [Így!]*
- 41 $k_1 k_2(1)$ *hogy nézze, mint dobál a halál*
- 43–63 k_1 *Még nincs meg.*
- 50 $k_2 g_1(1)$ *elevenek, a szemetek,*
- 51 k_2 *óh, pattanjon meg, ott, ahol jár!*
- 53 $k_2 g_1(1)$ *kécek alatt sikongjatok*
- 54 k_2 *ha jön és mondjátok: Nagyon fáj!*

40 k_{1-2} De 41 g_1 nézze, (Tintával aláhúzva.) 42 k_{1-2} szenvednem?! $g_1(1)$ szenvednem. 45 SZSZ-NF enyhíthet k_2 enyhíthet 49 k_2 Segítsetek, g_1 Segítsetek, 50 SZSZ-NF kisfiúk $g_1(2)$ A tollal írt módosításban a költő a kisfiúk ú-ja fölött a kissé jobbra csúszott ékezetet áthúzta, majd a helyére újra kitette. $g_1(1)$ szemetek 51 $k_2(1)$ meg – 57, 60, 63 k_2 fáj! 62 $k_2(1)$ bukjatok s 63 k_2 neki<,>: (Azonnali javítás.)

- 65 Ti férfiak,
egymást megtépve nő miatt,
ne hallgassátok el: Nagyon fáj.
23. Lovak, bikák,
kiket, hogy huzzatok igát,
herélnék, rijjátok: Nagyon fáj.
24. 70 Néma halak,
horgot kapjatok jég alatt
és tátogjatok rá: Nagyon fáj.
25. Elevenek,
minden, mi kintől megremeg,
75 égjen, hol laktok, kert, vadon táj –
26. s ágya körül,
üszkösen, ha elszenderül,
vakogjatok velem: Nagyon fáj.

- 64–69 k₁ Még nincs meg.
67–69 k₂ Még nincs meg.
70–72 k₁ *S néma halak,
mikor a Dunának szalad,
mind tátogjátok, hogy nagyon fáj.*
k₂ Még nincs meg.
73–84 k₁ Még nincs meg.
74 k₂ *minden, mi a kintől remeg,
75 k₂(1) égjen, hol laktok, a vadon táj*
76–78 k₂ *A szakasz első változata a 66. sor után írva, majd áthúzva:
Ágya körül
legyetek, ha elszenderül,
sugjátok, zúgjátok: Nagyon fáj!*
77 k₂ g₁(1) *szenesen, ha elszenderül,*
78 k₂ (1) *óh vakogjátok, hogy nagyon fáj!*
(2) *mind vakogjátok, hogy nagyon fáj!*

66 k₂ fáj! 68 SZSZ-NF húzzatok g₁ (A kéziratos toldásban:) húzzatok 74 g₂ minden (Gh.) 75 k₂ g₁ táj

80 Hallja, mig él.
Azt tagadta meg, amit ér.
Elvonta puszta kénye végett

28.

kivül-belől
menekülő élő elől
a legutolsó menedéket.

81 k₂(1) *Elvette puszta kénye végett*
83 k₂ *halállal vert élő elől*

• 79 k₂ él! 80 k₂ ér! 84 k₂ menedéket!

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 225/1. Cím nélküli, tintával írt fogalmazvány. Kilenc szakaszt tartalmaz a következő sorrendben: 1–2., 10., 7., 11., 12. (csak az 1. sor), 13–14. vsz., a lap bal szélén haránt a 24. vsz. A 3. sor kétszer, a 21., 31. és 38. sor egyszer módosítva.

k₂ PIM JA 460/1–2., 225/2. Cím nélküli, tintával írt fogalmazvány. A 23–24. kivételével valamennyi szakaszt tartalmazza a következő sorrendben: 460/1: 1–2., 7–12., a lap jobb szélén, haránt, a sorrend megjelölése nélkül: 5–6. és 3–4. vsz.; 460/2: 13–20. vsz.; 225/2: 21–22., a 26. utóbb áthúzott változata és a 25–28. vsz. Számos tintával írt módosítással. (A 26. sor kétszer javítva.)

g₁ PIM JA 148/15–16. Tintával van írva a cím, a 23–24. versszak utólag beírt szövege, szövegmódosítások a 39–40., 50., 53. és 77. sorban, a 74. sor *kintől* szavában az *í* ékezte és a kérdőjel a 42. sor végén. Ceruzával van beírva a 27. sorban az *s* kötőszó és az *i-ú* betűk ékezte. A ceruzával beírt javítások valószínűleg nem a költőtől származnak; ezért ezeket nem vettem figyelembe.

g₂ PIM JA 137/III/24–25. A Nagyon fáj összeállításakor készült. Az *i-ú-ü* betűk hosszú ékezte csak a 26. sor *Zúg* szavában van pótolva.

Szép Szó 1936. november, 116–119.

Nagyon fáj (1936. dec.) 68–73. Ugyanarról a szedésről nyomták, mint a Szép Szó szövegét. Kiadásunk alapszövege. A hosszú ékezeteket a kéziratok alapján tettem ki.

A kéziratok áttekinthető leírása kedvéért kivételesen a versszakokat is megszámoztam, de nem úgy, mint ÖV 1984-ben, mert az félreértésre adott alkalmat: Sárközy Péter kiadásában (1996. 191.) úgy közölte, mintha a versszakokat a költő számozta volna meg.

ÖM 1952. II, 166, 411. (A Nagyon fáj alapján.) – ÖM 1955. II, 171, 428. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 502. sz.

551. Két hexameter

Mért legyek én tisztességes? Kiterítenek úgyis!
Mért ne legyek tisztességes! Kiterítenek úgy is.

Szövegforrások:

k PIM JA 137/III/7. A *Levegőt!* (515b) gépirásos szövege után tintával leírva, majd áthúzva. (A gépirat a Nagyon fáj összeállításakor készült.) Kiadásunk főszövege.

Szép Szó 1936. december, 210.

Nagyon fáj (1936. dec.) 40. A két szöveget ugyanarról a szedésről nyomták. A második sor két utolsó szava tévesen egybe van írva.

Makai Ádám szíves közlése szerint a vers ceruzával írt kézírata megvolt a Makai családnál, de elveszett.

ÖM 1952. II, 174, 414. (A Nagyon fáj alapján.) – ÖM 1955. II, 184, 433. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 506. sz. (Mint ÖM 1952.)

552. Kirakják a fát

A pályaudvar hídja még remeg,
de már a kényes őszi dél dorombol
és kiszáradt hasábfák döngenek,
amint dobálják őket a vagonból.

5 Ha fordul is egy, a lehullt halom
néma... Mi bánt? Ugy érzem, mintha félnék,
menekülnék, hasáb a vállamon.
A kisgyerek, ki voltam, mégis él még.

10 A kis kölyök, ki voltam, ma is él
s a felnőttet a bánat fojtogatja;
de nem könnyezik, egy dalt zöngicsél
s ügyel, hogy el ne szálljon a kalapja.

Töletek félttem, kemény emberek,
ti fadobálók, akiket csodáltam?
15 Most mint lopott fát, viszlek titeket
ez otthontalan, csupa-csősz világban.

Szövegváltozatok:

- 2 g₁(1) *de már a kényes őszi dél dorombol;*
(2) *s hozzá a kényes őszi dél dorombol;*
(3) *A költő ceruzával visszajavította de már-ra.*
9 g₁(1) *A kis kölök, ki voltam, mégis él*
10 k g₁ NN *s a felnőttest zokogás fojtogatja;*
12 k g₁(1) *a könny az embert könnyen elkapatja.*
13 k g₁(1) *Féltem tőletek, kemény emberek,*
15 k g₁ NN *s most lopva, mint fát viszlek titeket*

Egyéb eltérések: 1 k g₁ *hidja* 2 k g₁ NN *dorombol*; 6 NN *Úgy* 7 k *menekülnék* – k g₁ NN *vállamon...* 8 NN *még* (Sh.) 9 k g₁ g₂(1) *kölök*, 11 k g₁ NN *könnyezik* – k g₁ *zöngicsél* – NN *zöngicsél*, – 13 g₁(2) *Tőletek Féltem?* (Az F javítatlan maradt.) *kemény emberek!* g₁(3) *A véglegessel egyezik.* 14 k *csodáltam* g₁(1) *ti [...]* *csodáltam!* g₁(2) *Ti [...]* *csodáltam?!* g₁(3) *ti [...]* *csodáltam?!* 15 g₁(1) *S most* g₁(2) NN *Most [...]* *fát*, 16 k *otthonatlan* g₁ NN *világban!*

Szövegforrások:

- k PIM JA 1027. Tintával írt tisztázat, cím nélkül. (A címet utólag egy idegen kéz a vers fölé írta.)
g₁ PIM JA 17. A cím ceruzával. A 9. sor géppel, a 2. sor előbb tintával, majd ceruzával, a 12–15. sor ceruzával módosítva. A gépirat egy javítás nélküli, indigós másolata: PIM JA 150/5.
Népszava Naptár 1937. [1936. nov.] 50.
g₂ PIM JA 137/III/8. Az 1. sorban az *í* ékezeze, a 9. sorban az utólag beszúrt *y*, a 10. sor végi pontosszű pontja (vö. 519. sz. g₁) tintával. A Nagyon fáj szedőpéldánya.
Nagyon fáj (1936. dec.) 41–42. Főszövegként ezt közöljük.

ÖM 1952. II, 181, 416. – ÖM 1955. II, 188, 435. (A 2. sorban hibásan: *szél*) – ÖV 1984. 505. sz.

553. Majd megöregszel

Majd megöregszel és bálni fogod,
hogy bántasz, – azt, amire büszke vagy ma.
A lelkiismeret majd bekopog
s nem lesz emlék, melyben magadra hagyna.

5 Lesz vén ebéd s az melléd települ.
Nappal pihensz majd, széken szunyókálva,
mert éjjel félni fogsz majd egyedül.
Árnyak ütnek a rezgő anyókára.

10 Az öreg kutya néha majd nyafog,
de a szobában csend lesz, csupa rend lesz;
hanem valaki hiányozni fog
a multból ahhoz a magányos csendhez.

15 Majd tipegsz s ha eleget totyogott
rossz lábod, leülsz. Fönn aranykeretben
áll ifju képed. Hozzá motyogod:
„Nem öleltem meg, hiszen nem szerettem.”

20 „Mit is tehettem volna?” – kérdezed,
de fogatlan szád már nem válaszolhat;
s ki a nap előtt lehunyod szemed,
alig várod, hogy feljöjjön, a holdat.

Mert ha elalszol, ugrál majd az ágy,
mint a csikó, hogy a hámot levesse.
S a félelem tűnődik, nem a vágy,
a fejedben: Szeress-e, ne szeress-e.

25 Magadban döntöd el. Én fájdalom,
hogy nem felelhetek, ha kérded: él-e.
Mert elfárad bennem a fájdalom,
elalszik, mint a gyermek s én is véle.

Szövegváltozatok:

- 1 k₁(1) *Megöregszel és bánni is fogod,*
 (2) *Megöregszel és majd bánni fogod,*
 (3) *A véglegessel egyező.*
- 2 k₁(1) *amire olyan büszke vagy ma;*
 (2) *amire olyan nagyon büszke vagy ma;*
- 4 k₁(1) *és nem lesz, amiért elhagyna.*
 (2) *és nem lesz, amiért magadra hagyna.*
- 5 k₁ *Lesz egy kutyád s az melléd odaül,*
- 6 k₁(1) *napjaid töltöd szunyókálva,*
 (2) *fényes napjaid töltöd szunyókálva,*
- 7 k₁ *mert félni fogsz majd éjjel egyedül;*
- 8 k₁(1) *sok árnyék les az anyókára.*
 (2) *árnyak lesnek a fáradt anyókára.*
 k₂(1) *Árnyak ütnek a sovány anyókára.*
- 10 k₁ *de a szobádban csend lesz majd és rend lesz,*
- 11 k₁ *és azért mégis hiányozni fog*
- 12 k₁(1) *valaki a multból a csendhez.*
 (2) *valaki a multból a könnyű csendhez.*
- 13 k₁(1) *Tipegsz-topogsz s ha eleget totyogott*
- 15 k₁(1) *áll ifju képed. Titkon motyogod:*
- 16 k₂(1) *„Nem ölelhettem meg, hiszen nem szerettem.”*
- 19 k₁ *s ki a nap elől lehunyod szemed,*
- 24 k₁ *a szívedben: szeress-e, ne szeress-e?*
 k₂ SZSZ-NF *a bensődben: szeress-e, ne szeress-e?*

Egyéb eltérések: **1** k₁ *Megöregszel* (Az átdolgozásakor az *M* javítatlan maradt.) **2** SZSZ-NF *bántasz* – **3** k₁(1) *a* **6** k₂ <*Nag*> *Nappal* (Azonnali javítás.) **13** k₁ *Tipegsz* (A sor átdolgozásakor a *T* javítatlan maradt.) **14** k₁ *lábad*, **15** SZSZ-NF *ifjú* k₂ SZSZ-NF g₁ *képed*, hozzá **16** k₁₋₂ g₁ *szerettem.*” **17** k₂ „*Mit* <*kellert*> *is* (Azonnali javítás.) g₁ *Mit* (Gh.) k₁ *volna?*” *kérdezed*, (A második *d* azonnal *k*-ből javítva.) **18** g₂ *fogatlan* <*már*> *szád* (Azonnali javítás.) k₁ SZSZ-NF g₁ *válaszolhat* k₂ *valászolhat* (Th.) **22** k₁ *levesse*, k₂ *hogy* <*az*> (Azonnali javítás.) **23** k₁ *s* g₁ *vágy* **25** k₁₋₂ SZSZ-NF *el!* **26** k₂(1) *kérded* – k₁₋₂ SZSZ-NF g₁ *él-e?* **27** k₁(1) *mert* **28** g₂ <*é*>*s* (Azonnali javítás.)

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 40. Cím nélküli, ceruzával írt fogalmazvány, számos szövegmodosítással. Az 1. sor szövege kétszer módosítva.

k₂ Kiss Ferenc tulajdonában. (Barta István örököseitől.) Fényképe: OSZK Analekta 11.390/8. Tintával írt tisztázat. A 8., 16–17. és 22. sor módosítva. A költő a bal felső sarokba írta: *grm*. A Szép Szó nyomdai kézirata.

Szép Szó 1936. november, 120.

Nagyon fáj (1936. dec.) 74–76. Ugyanarról a szedésről nyomták, mint a Szép Szó szövegét. Utánközlése: Brassói Lapok 1937. márc. 14.

g₁ PIM JA 148/6.

g₂ PIM JA 137/III/26. A Nagyon fáj összeállításakor készült. Kiadásunk főszövege.

ÖM 1952. II, 170, 412. (A Nagyon fáj alapján.) – ÖM 1955. II, 174, 430. (Mint ÖM 1952. A 21. sorban hibásan: *alszol*.) – ÖV 1984. 503. sz.

554. Mint a mezőn...

Mint a mezőn a kisfiut, ha
eléri a vihar
s nincs tanya, anya, hova futna
kapkodott lábaival,
5 a tömött, dühödt ég dörög,
a tarlón szalmaszál pörög,
ő, mint az állat, nyöszörög,
zokogna, de a félelem
elveszi könnye melegét,
10 sóhajtana, de hirtelen
reálehel a hideg ég
s csak akkor, amikor sovány
testén és arcán halovány
borzongás villan, mint a villám
15 s fekete eső dől szakadva,
az mintha belőle fakadna,
mint mérhetetlen nagy sirás,
amely fölgyül a földeken,
fénylőn csorog a zöldeken,
20 árkot betölt és gödröt ás,
hömpölyög a réten, az éren,
hömpölyög fenn a levegőben
s a gyermek megindul a téren,
útja van ebben az időben –
25 így tört e vágy rám, ily veszetten,
ily hirtelen, ily szilajon,
férfi létemre sírni kezdtem.
S e könnyel ázott talajon,
hol nehezen emeli lábát
30 az ember, ki pedig sietne,
megállok most. A kívánságát
már észre se venném, ha szeretne.

Szövegváltozatok:

- 21 g₂(1) *hömpölyög az uton, az éren,*
 24 g₂(1) *mert útja van ebben az időben –*
 25 g₂(1) *reám is így tört ez a vágy,*
 28 g₂(1) *s a könnyel ázott talajon,*
 30 g₂ A sor után tintával írt, majd áthúzott három sor:
elindultam – –
s már észre se venném kívánságát
bár nyavalyalo [?]
 31 g₃ *nekivágok. A kívánságát*
 32 g₂ SZSZ-NF *észre se venném, ha szeretne.*

Egyéb eltérések: Cím SZSZ-NF *mezőn* 1 k *kisfiút*, (Az *ú* ékezte át van húzva.) g₁ *kisfiut* 3 g₂ *futna*, 4 k *lábaival* – 6 k *pörög* 7 k g₁₋₃ SZSZ-NF *ő* k g₁ *állat* k *nyöszörög* 8 k *s zokogna*, 11 k *reá lehel* 15 k *szakadva* – 17 SZSZ *sírás*, 19 k *zöldeken* 20 k g₁ *és* 22 g₂ SZSZ-NF *levegőben*, 24 g₂₋₄ *útja* SZSZ-NF *útja* 25 g₂₋₄ *így* SZSZ-NF *így* g₂ SZSZ-NF *veszette* 26 g₃ *szilajon*; 27 g₂₋₄ *sími* SZSZ-NF *sími* g₂(1) *kezdtém* 29 g₄ *<a>hol* (Azonnali javítás géppel.) 30 g₂(1) *sietne* g₂(2) SZSZ-NF *sietne* – 31 g₂ (a tollal írt részben) *kívánságát* (de az áthúzott részben) *kívánságát* g₃₋₄ *kívánságát* SZSZ-NF *kívánságát*

Szövegforrások:

k PIM JA 46. Az 1–20. sor cím nélküli, ceruzával írt szövege. (A folytatást tartalmazó lap talán elveszett.) A 2. és 4. sor beljebb van kezdve.

g₁ PIM JA 148/13. Cím nélkül, az 1–20. sor.

g₂ MTAK Ms. 10.714/4. (Horváth Tibortól.) Hasonló: ÖV 1984. I. 224. sz. utáni 6. mell. Az 1–30. sor gépirata, még cím nélkül. A 21., 24–25., 27–28. és 30. sor tintával a véglegessel egyezőre javítva. A gépirat alatt tintával három, utóbb áthúzott sor, ez alatt a 31–32. sor véglegesnek szánt szövege. A gépiraton az *í-ú-ü* betűk hosszú ékezte nincs pótolva. A bal felső sarokban levő nyomdai utasítás: *grm* és a cím szintén tintával. A Szép Szó szedőpéldánya.

Szép Szó 1936. november, 121.

g₃ PIM JA 150/59. Az *í-ú-ü* betűk hosszú ékezte nincs pótolva. A 26. sor végi pontosvessző pontja tintával. (Vö. 519. sz. g₁)

g₄ PIM JA 137/III/27. Az *i-u-ü* mind rövid. A gépirat a Nagyon fáj összeállításakor készült. Kiadásunk alapszövege. A 24–25., 27. és 31. sorban egy-egy *ú*, illetőleg *í* hosszú ékezetét SZSZ-NF alapján pótoltam.

Nagyon fáj (1936. dec.) 77–78. Ugyanarról a szedésről nyomták, mint a Szép Szó szövegét, csak a 17. sor *sírás* szavának *í*-je változott *i*-re. Utánközlése: Brassói Lapok 1937. ápr. 4.

ÖM 1952. II, 165, 411. (A Nagyon fáj alapján.) – ÖM 1955. II, 175, 431. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 504. sz.

555a. [Ne bánts a kuruzslót...]

Ne bánts a kuruzslót, hiszen szeretted,
magadat érte kinokba veretted,
nem adtál két pofont neki,
telefirkáltad a falat vele.

5 Vesd le magadról. A ruhád is épen,
gyámoltalanul lóg alá a széken –
annak karján, ki szereti,
lógjon, mig oszlik őszi éjjele!

10 Vesd le – a háta legyen újra görbe,
lába csámpás, bujjon az álla szőrbe.
Bibircsók nőjjon a hasán.
Csak szorongasson pénzt a tenyere.

15 Fuss meztelen a szép növésű, kedves
lányok ölébe – oly illőt ölelgess,
ki kapkod sóhaja után,
mint zivatarban nyögő jegenyé!

Szövegváltozatok:

- 4 g₁(1) *telefirkáltad vele a falat.*
5 g₁ *Vesd le magadról. A ruhád is szépen,*
7 g₁(1) *Annak a karján, aki szereti,*
9 g₁(1) *Varázsold vissza. Háta legyen görbe,*
(2) *Vesd le – Háta legyen görbe,*
(3) *Azonos a főszöveggel.*
12 g₁ *Ha viszket, üsse pénz a tenyerét.*
13 g₁(1) *Szaladj vissza a szép növésű, kedves*
14 g₁ *lányok ölébe – illőket ölelgess!*
15 g₁ *kik úgy kapkodnak igazán,*
16 g₁ *mint zivatarban nyögő jegenyék.*

Egyéb eltérések: 6–7 g₁ széken. Annak 9 g₂ legyen <ismét> újra (Azonnali javítás.) 10–11 g₂(1) szőrbe, bibircsók

Szövegforrások:

g₁ PIM JA 150/60. Cím nélkül. A 4., 7., 9. és 13. sorban a szöveg géppel módosítva.
g₂ ugyanannak a lapnak az alsó felén. A 9–11. sorban kisebb javítások géppel. Az 555a. sz. főszövege.

555b. Ne bánts

Ne bánts a gyenge nőt, ha már szeretted,
magadat érte kínokba veretted
s nem adtál két pofont neki.
Telefirkáltad a falat vele.

5 Vesd le magadról! Mint ruhád is épen,
gyámoltalanul lóg alá a széken –
annak karján, ki szereti,
csüngjön, míg foszlik kéje éjjele!

10 Dobd le – a háta legyen újra görbe,
lába csámpás, bujjon az álla szőrbe!
Bibircsók nőjjön a hasán!
Gyűrje e verset kapzsi tenyere!

15 Te fuss vissza a szép növésű, kedves
lányok ölébe – oly illőt ölelgess,
ki kapkod, fül vágyad után,
mint zivatarban zengő jegénye!

A gépirat szövegváltozatai:

- Cím** *Ne bánts a kuruzslót*
- 1 (1) *Ne bánts a kuruzslót, hiszen szeretted,*
5 *Vesd le magadról! A ruhád is épen,*
8 *csüngjön, míg oszlik család éjjele!*
12 *Fogjon levegőt kapzsi tenyere!*
15 (1) *ki kapkod sóhaja után,*
(2) *ki kapkod sikolya után,*

Egyéb eltérései: **2–3** *veretted. Nem 4* (1) *vele.* (2) *vele!*

Szövegforrások:

g PIM JA 148/17. Az 1. és 15. sor szövegének, a 4. sor központozásának javítása tintával. Idegen kéz zöld ceruzával áthúzta a cím *a kuruzslót* szavait, és a 7. sor végére vesszőt tett.

Szép Szó 1936. december, 213–214.

Nagyon fáj (1936. dec.) 79–80. A két szöveget ugyanarról a szedésről nyomták. Az 555b. sz. főszövege.

ÖM 1952. II, 172, 413. – ÖM 1955. II, 179, 432. – ÖV 1984. 508. sz.

556. Magány

Bogár lépjen nyitott szemedre. Zölde
bársony-penész pihézzé melledet.
Nézz a magányba, melybe engem küldesz.
Fogad morzsold szét; fald föl nyelvedet.

5 Száraz homokként peregjen szét arcod,
a kedves. S ha cirógnál nagyon,
mert öled helyén a tiszta úrt tartod:
dolgos ujjaid kösse le a gyom.

Lásd, ez vagy, ez a förtelmes kívánság.
10 Meg se rebbennél, ha az emberek
némán körülkerülnének, hogy lássák:
ilyen gonosszá ki tett engemet.

Kit szorongatsz most? Ha szülsz, a fiadnak
öröme az lesz, hogy körbe forog,
15 te meg rápislogsz, míg körülhasalnak
telibendőjü aligátorok.

Mozdulatlan, hanyatt fekszem az ágyon,
látom a szemem: rám nézel vele.
Halj meg! Már olyan szótlanul kívánom,
20 hogy azt hihetném, meghalok bele.

k₁ szövegváltozatai:

- 9 *Hiszen olyan vagy, mint ez a kívánság:*
12 *embertelenné ki tett engemet.*
20 (1) *hogy én talán majd meghalok bele.*

Egyéb eltérések k₁-ben: 10 *meg sem* 11 *lássák*, 20 (2) *hihetném* – (3) *hihetném*,

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 45. Tintával írt tisztázat. A 4. szakasz még nincs meg. Az utolsó sort a költő ceruzával módosította.

k₂ PIM JA 275. A költő tintával írt utasítása a nyomda számára. (A bal felső sarokban: *grm.*) Teljes szövege:

A Magány c. vers <2.> 3. szakaszának 1. sora:

Lásd, ez vagy, ez a förtelmes kívánság.

4. sora:

ilyen gonosszá ki tett engemet.

A régi 4. szakasz elé, a <harm> 3. után:

Kit szorongatsz most? Ha szülsz, a fiadnak

öröme az lesz, hogy körbe forog,

(1) *s mereven nézed, míg körülhasálnak*

(2) *te meg rápislogsz, míg körülhasálnak*

telibendőjü aligátorok.

Szép Szó 1936. december, 214.

Nagyon fáj (1936. dec.) 81–82. A két szöveget ugyanarról a szedésről nyomták. Kiadásunk alapszövege. A 15. sor *míg* szavát k₂ alapján hosszú *í*-vel írtam.

ÖM 1952. II, 173, 414. – ÖM 1955. II, 180, 433. (Az 1. sorban hibásan: *szemedbe.*) – ÖV 1984. 509. sz.

557. Ki-be ugrál...

Ki-be ugrál a két szemem, úgy érzem.
Ha megbolondulok, ne bántsatok.
Erős karokkal fogjatok le szépen;

5 ha majd egész valómmal kancsitok –
ne mutassatok öklöt, úgy se látom.
A semmiből vissza ne rántsatok.

Gondoljátok meg: Ezen a világon
nincs senkim, semmim. S mit úgy hívtam: én,
az sincsen. Utolsó morzsáit rágom,

10 amíg elkészül ez a költemény...
Mint űrt a fényező, csupasz tekintet
kutatja bennem: Mit vétettem én,

15 hogy nem felelnek, akárhogyan intek,
hogy nem szeret, ki jog szerint enyém.
Ne higgyetek értetlen bűneimnek,
míg föl nem ment az odvas televény.

Szövegváltozatok:

- 9** k (1) *az sincs. Utolsó morzsáit rágom,*
10 k (1) *amíg elkészül ez a költemény...*
(2) *míg el nem készül ez a költemény...*
(3) *Visszajavítva a véglegessel egyezőre.*
13 k *hogy nem felelnek, bármiképpen intek,*
15 k (1) *Ne higgyetek értetlen düheimnek,*
16 k g (1) *míg el nem rejt az odvas televény.*
g (2) *míg föl nem fal az odvas televény.*
g (3) *A véglegessel egyező.*

Egyéb eltérések: **3** k(1) *szépen*. k(2) *szépen*, k(3) *szépen*; **4** k(1) *Ha [...] kancsitok*; k(2-3) *kancsitok*, **5** k *öklöt: úgy g úgy* **8** g SZSZ-NF *úgy k úgy* **12** k *mit* **15** g SZSZ-NF *büneimnek*, k *büneimnek*, **16** g SZSZ-NF *míg k míg*

Szövegforrások:

k PIM JA 279. Tintával írt tisztázat. A költő a 3–4. sor központozását, a 10. és 15. sor szövegét (a 10. sorét kétszer) tintával, a 3. sor központozását (még egyszer) és a 9. sor szövegét ceruzával módosította.

g PIM JA 1057. (Ponori Thewrewk Aurél ajándéka. Neki Riedl Margit adta, aki a költőtől kapta.) Idegen kéz a 11. sor *ü*-jére ceruzával hosszú ékezetet tett; a költő az utolsó sort tintával (kétszer) módosította. Baloldalt, fent a költő írásával: *grm*. A Szép Szó szedőpéldánya.

Szép Szó 1936. december, 215.

Nagyon fáj (1936. dec.) 83–84. A két szöveget ugyanarról a szedésről nyomták. Kiadásunk alapszövege. A hosszúság jelölését a 8., 15. és 16. sorban a kézirat alapján javítottam.

ÖM 1952. II, 175, 414. – ÖM 1955. II, 183, 433. – ÖV 1984. 510. sz.

558a. Azt mondják [I.]

Mikor születtem, a kezemben kés volt –
azt mondják: költemény.

Biz tollat fogtam, mert a kés kevés volt,
hisz itt születtem én.

5 Kiben zokogva bolyong heves hűség,
azt mondják, az szeret.

Óh hívj öledbe, könnyes egyszerűség!
Csak játszom én veled.

Nem emlékezem én és nem felejték.

10 Azt mondják: hogy lehet?

Ahogy e földön marad, mit elejték.
Talán te megleled.

Betöm a föld és elmorzsol a tenger –
azt mondják – meghalok.

15 De annyi mindenfélét hall az ember,
hogy én csak hallgatok.

A szöveg forrása a PIM JA 150/16. jelzetű gépirata.

558b. Azt mondják [II.]

Mikor születtem, a kezemben kés volt –
azt mondják, ez költemény.

Biz tollat fogtam, mert a kés kevés volt:
embernek születtem én.

5 Kiben zokogva bolyong heves hűség,
azt mondják, hogy az szeret.
Óh hívj öledbe, könnyes egyszerűség!
Csupán játszom én veled.

10 Én nem emlékezem és nem felejték.
Azt mondják, ez hogy lehet?
Ahogy e földön marad, mit elejtek, –
ha én nem, te megleled.

Eltöm a föld és elmorzsol a tenger:
azt mondják, hogy meghalok.
15 De annyi mindenfélét hall az ember,
hogy erre csak hallgatok.

A 9. sor szövege a költő kusza, zaklatott ceruzairásával a *Kései sirató* (561b) kéziratának végén látható:

én nem emlékezem és nem felejték

Szövegforrások:

Szép Szó 1936. december, 216–217.

Nagyon fáj (1936. dec.) 85–86. A két szöveget ugyanarról a szedésről nyomták.

ÖM 1952. II, 176, 415. – ÖM 1955. II, 185, 433. – ÖV 1984. 512. sz.

559a. Leltár

- Magamban biztam eleitől fogva –
 ha semmije sincs, nem is kerül sokba
 ez az embernek. Semmiképp se többbe,
 mint az állatnak, mely elhull örökre.
 5 Én világot, ha más családi házat
 örökölt, de én hozzátettem százat.
 Nem bántam semmi hercehurcát, rumlit,
 elültettem életem, mint a krumplit.
 Rejtély, hogy mit kinoztak, mért ütöttek:
 10 nem változtam és nem változom többet.
 Én megfizettem, kinek ahogy mérte.
 Ki ingyen adott, azt szerettem érte.
 Ha féltem is, a helyemet megálltam –
 születtem, elvegyültem és kiváltam.
 15 Asszony ha játszott velem hitegetve,
 hittem igazán, hadd teljen a kedve.
 Sikáltam hajót, rántottam az ampát.
 Okos urak közt adtam én a bambát.
 Árultam forgót, kenyeret és könyvet,
 20 ujságot, verset – mikor mi volt könnyebb.
 Nem uccán, nem csatában, nem kötélen,
 de ágyban végzem, néha ezt remélem.
 De ha nem ágyban, ugyis kész e leltár.
 Éltem – és ebbe más is belehalt már.

Szövegváltozatok:

- 3** k *ez az embernek (Azonnal erre javítva:)*
az embernek ez. Semmiképp se többbe,
- 5** k *Anyám világot hagyott rám, nem házat*
 g₁(1) *Ha más örökölt szép családi házat –*
 g₁(2) g₂(1) *Én világot, míg más családi házat*
- 6** k (1) *s én elültettem, hogy teremne százat*
 (2) *s az egy világhoz én szereztem százat.*
 g₁(1) *hát én világot s hozzátettem százat.*
- 8** k *elültettem az eszem, mint a krumplit.*
 g₁ *elültettem a szívem, mint a krumplit.*
- 15** g₁ *Ha játszott velem assz Géppel azonnal a véglegesre javítva.*
- 21** g₁(1) g₂(1) *Nem vad csatában, nem szelid kötélen,*
- 23** g₁(1) g₂(1) *De ha nem ágyban, ugyis kész a leltár:*
 g₂(3) *Akárhogyan lesz, immár kész a leltár*

Egyéb eltérések: **1–2** k fogva. **Ha 11–12** k mérte, ki **13** k megálltam: g₁ megálltam. **14** g₁ Születtem, **17** k ampát **20** k verset, **23** g₂ leltár. **24** g₁(1) éltem és g₁(2) éltem – és

559b. Kész a leltár

Magamban bíztam eleitől fogva –
ha semmije sincs, nem is kerül sokba
ez az embernek. Semmiképp se többre,
mint az állatnak, mely elhull örökre.
5 Ha féltem is, a helyemet megálltam –
születtem, elvegyültem és kiváltam.
Meg is fizettem, kinek ahogy mérte,
ki ingyen adott, azt szerettem érte.
Asszony ha játszott velem hitegetve:
10 hittem igazán – hadd teljen a kedve!
Sikáltam hajót, rántottam az ampát.
Okos urak közt játszottam a bambát.
Árultam forgót, kenyeret és könyvet,
ujszágot, verset – mikor mi volt könnyebb.
15 Nem dicső harcban, nem szelíd kötélén,
de ágyban végzem, néha ezt remélem.
Akárhogyan lesz, immár kész a leltár.
Éltem – és ebbe más is belehalt már.

559a. Leltár szövegforrásai:

k PIM JA 59. Ceruzával írt, cím nélküli, befejezetlen tisztázat. Hasonmása: Szántó J. 1958. 202. A költő a 3. és 6. sort leírás közben módosította. A 9–10., 15–16., 18. és 21–24. sor még nincs meg. A meglévő sorok rendje: 1–8., 13–14., 11–12., 19–20., 17. E sor alá a költő egy vonalat húzott, s a vonal alá leírta a *leltár* szót, majd később ceruzával az utolsó sort.

g₁ PIM JA 148/4. A költő a 15. sort leírás közben géppel, majd az 5–6. és 21–23. sort tintával módosította.

g₂ PIM JA 242. Hasonmása: ÖV 1984. I, 224. l. utáni 7. mell. A költő az 5., 21. és 23. sort tintával módosította. Ezután ceruzával áthúzta az 5–10. sort (előbb a 7–8., majd az 5–6. és 9–10. sort), felcserélte a 11–12. sort a 13–14. sorral, és módosította a véglegessel egyezőre a 23. sort. Ezt a gépiratot közlöm 559a. sz. alatt. A ceruzával írt sorrendi változtatásokat és törléseket nem vettem figyelembe.

559b. Kész a leltár szövegforrásai:

Szép Szó 1936. december, 217.

Nagyon fáj (1936. dec.) 87–88. A két szöveget ugyanarról a szedésről nyomták.

ÖM 1952. II, 177, 415. – ÖM 1955. II, 186, 433. (A 17. sorban hibásan: *Akárhogy*) – ÖV 1984. 513. sz.

560. Elmaradt ölelés miatt

Ugy vártalak, mint a vacsorát este,
ha feküdtem s anyám még odajárt.
Ugy reméltelek, mint kétségbeesve,
hülyén, (még ifjan) hivtam a halált –
5 nem jött, hálisten... Látod, ilyen boldog
vagyok, ha most meggondolom a dolgot.
De az még ostobább,
hogyan nem jöttél, bár jönni fogsz tovább!

Makacs elmulás tolja a világot
10 maga előtt, mint bányász a szén,
melyet kifejtett, darabokra vágott.
De mélyben, egyben él, aki szeret.
Milyen tüzvész, miféle kivont kardok
káprázata volt, ami visszatartott,
15 hogy míg a hold haladt,
nem fogózhattam beléd azalatt?

Hogy a holt csillagvilággal, esengve,
csak szálltam tehetlen, mint a kövek –
s nem is uszhattam a sodorral szembe
20 kedves öledben!... Hol volt az öled?...
Mig itt hadart s hazudozott az óra,
te fölbáméskodtál egy dobogóra
s a szétterült ütem
hálójában remegtél nélkülem.

Ugye sopánkodsz, milyen kellemetlen,
25 harisnyádon ha egy szem leszalad!
Most szerelmünkből kivált s kellemedben
egy ölelés örökre szétszakadt.
Az a művész pörölt az elmulással –
30 tanuskodj néki! De velem, ne mással.
Tudd meg már, mi a gond.
Hogy mit csinálsz. Én nem vagyok bolond.

Szövegváltozatok:

- 1–2 g₁ *Ugy vártalak, mint az anyámat este,
ha lefeküdtem s ő még odajárt;*
- 4 g₁ *hülyén (még ifjan), <vártam> hívtam a halált;
(Azonnali javítás géppel.)*
- 7 g₁(1) *de annál ostobább,*
(2) *ez annál ostobább,*
g₂(1) *s ez annál ostobább,*
- 9 g₁ g₂(1) *Az elmulás úgy tolja a világot*
g₂(2) *Konok elmulás tolja a világot*
(3) *A véglegessel egyező.*
- 12 g₁ g₂(1) *De mélyen, egyben él, aki szeret.*
- 17 g₁(1) *Hogy az anyagi világgal esengve*
- 19 g₁(1) *Hogy nem uszhattam a sodorral szembe*
(2) *és nem uszhattam a sodorral szembe*
- 25 g₁ g₂(1) *Sopánkodj máskor, milyen kellemetlen,*
- 26 g₂(1) *hogy harisnyádon egy szem leszaladt!*
- 28 g₁ *egy ölelés örökre elmaradt.*
- 32 g₁(1) *S a szerelem. Én nem vagyok bolond.*
(2) *Hogy mi a gond. Én nem vagyok bolond.*
(3) *A véglegessel egyező.*

Egyéb eltérések: 3 g₁ *ugy* [...] *kétségbeesve* 5 g₁ *boldog*, (Gh.) g₂ *boldog<, >* (Azonnali javítás.) 6 g₁ *dolgot* – g₂(1) *dolgot* 8 g₁ *tovább*. 12 g₁ *szeret*. Ceruzával erre javítva: *szeret*... 17 g₁ *csillag-világgal*, 18 g₁ *kövek?* g₂(1) *kövek* 20 g₁ *öledben?* g₂(1) *öledben?* g₁ g₂(1) *öled?* 21 g₂(1) *Mig hadart* (Gh.?) 26 g₁ *leszalad*. 31 g₁ *gond!*

Szövegforrások:

g₁ PIM JA 148/29. Cím nélkül. A 7., 17., 19. és a 32. sor szövegét a költő ceruzával módosította. (A 32. sort kétszer.) Az i-u-ü mind rövid.

g₂ Cserépfalvi Imre örökösének tulajdonában. Fényképe: Int. Arch. Szeged. A költő a 7., 9. (kétszer), 12. és 25–26. sor szövegét, a 20. sor központozását és a 21. sor géphibáját tollal kijavította. A bal felső sarokban: *gm*. A Szép Szó szedőpéldánya.

Szép Szó 1936. december, 211.

Nagyon fáj (1936. dec.) 89–90. Ugyanarról a szedésről nyomták, mint a Szép Szó szövegét. Főszövegként ezt közöljük.

ÖM 1952. II, 178, 416. – ÖM 1955. II, 187, 434. (Egy hibával a 21. sorban: *hazudott*) – ÖV 1984. 507. sz.

561a. Harminchat fokos lázban...

- Harminchat fokos lázban égek mindig
s te nem ápolasz, anyám.
Mint kitaszított nő, ha odaintik,
elnyújtóztál a halál oldalán.
- 5 Lány őszi tájból és sok kedves nőből
próbállak összeállítani téged,
de nem futja, már látom, az időből,
e tömény tűz eléget.
- 10 Utóljára Szabadszállásra mentem,
a hadak vége volt
s ez összekuszálódott Budapesten
kenyér nélkül, üresen állt a bolt.
A vonatetőn hasaltam keresztben;
hoztam krumplit, a zsákban köles volt már;
- 15 neked, én konok, csirkét is szereztem
s te már seholyse voltál.
- Elvetted tőlem, kukacoknak adtad
édes emlőd s magad...
Vigasztaltad fiad és pirongattad
20 s lám csalárd, hazug volt kedves szavad.
Levesem hűtötted, fujtad, kavartad,
mondtad: Egyél, nekem nőssz nagyra, szentem!
Most hideg nyirkot kóstol üres ajkad –
mama, becsaptál engem.

Szövegváltozatok:

- 3** k₁(1) *Mint utolsó ringyó, ha odaintik,*
(2) *Mint senki lánya, ha odaintik,*
- 4** k *kinyújtóztál a halál oldalán.*
- 5** k *Sok kedves nőből és sok durva nőből*
- 8** k g(1) *e lassu tűz eléget.*
- 10** k *háború vége volt.*
- 13** k *A vonatetőn feküdtem keresztben;*
- 24** k g(1) *rútul becsaptál engem*
g(2) *A költő utóbb a mama, szót is kihúzta, de nem írt helyette mást.*

Egyéb eltérések: **6** k₁ *össze állítani* (Azonnal erre javítva:) *összeállítani téged* – **11** k *összekuszálódott* **14** k *krumplit*; **18** k g(1) *magad*. **20** k s *lám*, **21** k *hűtötted*, **22** k <azt> *mondtad*: (Azonnali javítás.) *Egyél! Nekem*

561b. Kései sirató

Harminchat fokos lázban égek mindig
s te nem ápolasz, anyám.
Mint lenge, könnyü lány, ha odaintik,
kinyújtóztál a halál oldalán.
5 Lány őszi tájból és sok kedves nőből
próbállak összeállítani téged;
de nem futja, már látom, az időből,
a tömény tűz eléget.

Utoljára Szabadszállásra mentem,
10 a hadak vége volt
s ez összekuszálódott Budapesten
kenyér nélkül, üresen állt a bolt.
A vonatetőn hasaltam keresztben,
hoztam krumplit; a zsákban köles volt már;
15 neked, én konok, csirkét is szereztem
s te már seholse voltál.

Tőlem elvetted, kukacoknak adtad
édes emléőd s magad.
20 Vigasztaltad fiad és pirongattad
s lám, csalárd, hazug volt kedves szavad.
Levesem hütötted, fujtad, kavartad,
mondtad: Egyél, nekem nőssz nagyra, szentem!
Most zsiros nyirkot kóstol üres ajkad –
félrevezettél engem.

Javítások a kefelevonaton: **3 könnyű** A költő az *ű*-t korrektúrajellel *ü*-re javította. **8 tűz** A költő az *ü*-t korrektúrajellel *ű*-re javította.

- 25 Miért hoztad haza a vacsorádat?
 Ki mondta? Kértem én?
 Mért görbitetted mosásnak a hátad?
 Hogy egyengesd egy láda fenekén?
 Fönn maradtál, lefektettél, mint rosszat
- 30 pedig szerettem volna veled lenni!
 S most éljek én, megint én álmodozzak,
 mikor te nem vagy semmi.
- Szines forgókat nyirtam ki, eladtam,
 kerestem – volt eszem.
- 35 Mindig dacoltam, mindig szót fogadtam,
 de soha többé ezt már nem teszem.
 Beh örülnék, ha megvernél még egyszer!
 Boldoggá tenne most – de visszavágnék:
 haszontalan vagy, nem-lenni igyekszel!
- 40 s mindent elrontsz, te árnyék!

29–32 k

*A homokot, sarat a számba rágva
 enni tanítasz? Földet falni szoktatsz?
 Kinek kedvéért ne piszkítsak ágyba,
 ha már szemmel se szoptatsz?*

- 30 g (1) *s én hogy szerettem volna veled lenni!*
 31 g (1) *S most én éljek, megint én álmodozzak,*
 33 k g(1) *Szines forgókat csináltam, eladtam,*
 37 k (1) *Hogy örülnék, ha megvernél még egyszer!*
 (2) *De örülnék, ha megvernél még egyszer!*
 39 k (1) *ki földbe bujssz és nem-lenni igyekszel,*
 40 k (1) *kinél valóbb az árnyék.*
 (2) *megütnélek, te árnyék.*
 (3)

A véglegessel egyezőre javítva. k₁-ben a tisztázat itt abbamarad. Alatta a szöveg folytatásának ceruzával írt fogalmazványai:

*Ha föltámadnál, magad is szepegve
 belátmád, mily sületlen tréfa volt ez*

Miért nem felelsz? Szólj, miért haragszol?

*Ölbe kapnálak <ölbe kapnálak s u>
 s úgy vinnélek innen,
 hol mindíg dolgoztál, e rongy világból*

31 k A sor végi vessző kérdőjelből javítva. 34 k *kerestem, volt eszem*; 35 k *mindig* 38 k *most, de visszavágnék*, 39 k *vagy nem-lenni igyekszel*, 39 g A sor végi felkiáltójel tintával. 40 k *árnyék*.

- 25 Ettelek volna meg!... Te vacsorádat
 hoztad el – kértem én?
 Mért görbitetted mosásnak a hátad?
 Hogy egyenged egy láda fenekén?
 Lásd, örülnék, ha megvernél még egyszer!
- 30 Boldoggá tenne most, mert visszavágnék:
 haszontalan vagy! nem-lenni igyekszel
 s mindent elrontsz, te árnyék!

Szövegváltozatok:

- 25 SZSZ₁ *Miért hoztad haza a vacsorádat?*
 k (1) *Minek hoztad haza a vacsorádat?*
 (2) *Ettelek volna meg!... A vacsorádat*
 (3) *A véglegessel egyezőre javítva.*
- 26 SZSZ₁ *Ki mondta? Kértem én?*
A véglegessel egyezőre javítva.
- 29 SZSZ₁ *Beh örülnék, ha megvernél még egyszer!*
A véglegessel egyezőre javítva.

27 A korrektúrában a költő a *Mért* szót erre javította: *S mért* 29 A korrektúrában a költő a sor végi felkiáltójelet pontra javította. 30 SZSZ₁ *visszavágnék* – A gondolatjel korrektúrajellel kettőspontra javítva, majd a korrektúrajel és a melléírt kettőspont áthúzva.

- Nagyobb szélhámos vagy, mint bármely asszony,
 ki csal és hiteget.
- Suttyomban, gyáván elhagytad a poszton
 nehéz kinnal szült, hus-vér hitedet.
- 45 Cigány vagy! Amit adtál hizelegve,
 mind visszaloptad az utolsó órán!
 A gyerekek kél káromkodni kedve –
 nem hallod, mama? Szólj rám!
- Világosodik lassacskán az elmém.
- 50 Tizenhat éve már.
- A gyermek, aki csügg anyja szerelmén,
 észreveszi, mily ostoba számár.
- Kit anya szült, az mind csalódik végül,
 vagy így, vagy úgy, hogy maga próbál csalni:
- 55 Ha küzd, hát abba, ha pedig kibékül,
 ebbe fog belehalni.

48 g A *nem* szó tintával beszúrva; gh. javítása. 49 g(1) *elmém* 50 g(1) *tizenhat éve már* – 51 g(1) *a*

Szövegforrások:

k PIM JA 38., 243. Az 1–32. sor cím nélküli, tintával írt tisztázata. A költő a 3., a 37. és 39. sort egyszer, a 40. sort kétszer (ceruzával) módosította. A tisztázat után ceruzairással a szöveg folytatásának fogalmazványai; ez alatt, vonallal elválasztva, kuszált ceruzairással az *Azt mondják* (558b) 9. sora: *én nem emlékezem és nem felejték*

g PIM JA 147/21. Tintával (a 24. sorban ceruzával) írt módosításokkal. A *Harminchat fokos lázban...* (561a) főszövege.

- Nagyobb szélhámos vagy, mint bármelyik nő,
 ki csal és hiteget!
- 35 Suttymban elhagytad szerelmeidből
 jajongva szült, eleven hitedet.
 Cigány vagy! Amit adtál hizelegve,
 mind visszaloptad az utolsó órán!
 A gyerekek kél káromkodni kedve –
 40 nem hallod, mama? Szólj rám!
- Világosodik lassacskán az elmém,
 a legenda oda.
 A gyermek, aki csügg anyja szerelmén,
 észreveszi, hogy milyen ostoba.
 45 Kit anya szült, az mind csalódik végül,
 vagy így, vagy úgy, hogy maga próbál csalni.
 Ha küzd, hát abba, ha pedig kibékül,
 ebbe fog belehalni.

33 SZSZ₁ *Nagyobb szélhámos vagy, mint bármely asszony,*

35 SZSZ₁ *Suttymban, bután elhagytad a poszton*
 k *Suttymban elhagytad, hogy kínja hasson*

Szövegforrások:

Kefelevonat: MTAK Ms 6179/7. (Aczél György hagyatékából.) A Szép Szó kefelevonata (SZSZ₁) ceruzával írt javításokkal (k). A 25. sor háromszor módosítva. A bal felső sarokban: „Láttam. Ennek dacára tarthatja a határidőt! – Utána vissza hozzám! Cserépfalvi” Mellette bélyegzős dátum: „1936. dec. 8.”

Szép Szó 1936. december, 212–213.

Nagyon fáj (1936. dec.) 91–93. Ugyanarról a szedésről nyomták, mint a Szép Szó szövegét. A *Kései sirató* (561b) főszövege.

ÖM 1952. II, 141, 404. – ÖM 1955. II, 147, 418. – ÖV 1984. 484. sz.

562. Kiáltozás

- Jaj, szeressetek szilajon,
hessentsétek el nagy bajom!
Eszméim közt, mint a majom
a rácsok közt le és föl,
5 vicsorgok és ugrándozom,
mert semmit nem hiszek s nagyon
félek a büntetéstől.
- Halandó, hallod-e dalom,
vagy zúgod csak, mint a vadon?
10 Ölelj meg, ne bámulj vakon
a kifent rohamkéstől –
nincs halhatatlan oltalom,
akinek panaszolhatom:
félek a büntetéstől.
- 15 Mint fatutaj a folyamon,
mint méla tót a tutajon,
száll alá emberi fajom
némán a szenvedéstől –
de én sírok, kiáltozom:
20 szeress: ne legyek rossz nagyon –
félek a büntetéstől.

A gépirat szövegváltozatai:

- 1 *Óh szeressetek szilajon!*
4 *a ketrecben le és föl,*
11 *a véres rohamkéstől –*
17 *ugy száll le emberi fajom*

Egyéb eltérések: **2 g** *Hessentsétek 4 Mo közt*, **10 Mo** *meg! Ne bámulj*, **14 g** *büntetéstől!* **18 Mo** *szenvedéstől*, **19 Mo** *sírok*, **g** *kiáltozom*, **21 Mo** *büntetéstől!*

Szövegforrások:

g PIM JA 150/65. Cím nélkül. Az í-ú-ű betűk hosszú ékezeete nincs kitéve. A költő a lap verzőjára ezt a két sort gépelte:

*Hessentsétek el nagy bajom,
Óh szeressetek szilajon*

Magyarország 1936. dec. 25.

Szép Szó 1936. december, 215–216.

Nagyon fáj (1936. dec.) 94–95. Ugyanarról a szedésről nyomták, mint a Szép Szó szövegét. Kiadásunk főszövege.

ÖM 1952. II, 171, 413. – ÖM 1955. II, 182, 433. – ÖV 1984. 511. sz.

563. Semmi

Semmi, semmi, semmi, semmi, semmi.
Legyen, hogy ne legyen,
legyen, hogy ne legyen –
mondjuk: Edit.

5 A csillagokat most a láthatatlan,
sárga kis csibék szemelgetik.

Talán hajnalodik, talán Budapest ég.
Talán egy izzadt óriás-leány
arcán olvad a festék.

10 Kocsik zörögnek, redőnyök görögnek,
tengerek dörögnek, emberek áradnak.

Bosszant az a goromba ház a sarkon –
olyan, mint kisgyermek arcán az ótvar.

15 Vagy ismeretlen reggel ez, vagy idegen pályaudvar,
ahová most érkeztem.

Nincsen málhám.

Valamit elfelejtettem – talán ha azt kitalálnám.

Egy: semmi.

Kettő: semmi.

20 Három: semmi.

Olyan szokatlan, mint ez a pályaudvar,
hogy egyáltalában nincsen semmi.

Egy ceruzával írt fogalmazványról. (PIM JA 231.) Az 1. sor után előbb ez állt: *Edit*.
Az első szakasz eredetileg ebből a két sorból állt. A költő ezután az 1. sor alá írta:

De hogy majd legyen rím, legyen, mondjuk:

Majd a sort az *Edit* szóval együtt kihúzta, és beszúrta a 2–4. sort. Az utolsó sorban előbb *egyáltalán* állt. A 21. sorban a *szokatlan* szó *szo* betűi egy *v* betűre vannak ráírva.

Bálint György, 1940. 413. – ÖM 1952. II, 347, 452. (Bálint György kiadásából.) – ÖM 1955. II, 364, 483. – ÖV 1984. 514. sz. (A 7–8. sor hibásan: *ég, talán*)

564. Herz Henrik Őméltóságának

A költő olyan, mint a kisgyerek,
vagy mint az első ember a lapályon:
két lábra állni próbál, hogy ne fájjon
apró mivolta, ne fődje berek,

5 de lássa messziről, mi közeleg,
milyen isten rémlik a teljes tájon,
mily csönd szivárog, hogy üreget vájjon
alánk, mig eltölt gond és képzelet.

10 Ilyen a költő, különben hanyag,
elfeledi, hogy eleven anyag,
hogy törékeny és mindig elkel nála

a segítség, hogy kösse erős szála;
mint most, amikor Méltóságodat
illeti tőle hódolat és hála.

A vers a Nagyon fáj egyik példányába van beírva. (PIM JA 917.) Hasonmása: PIM Évk. 1959. 186. Kelte: Bp. 1936. dec. A 13. sor előbb így:

most is, e könyvért, Méltóságodat

Szép Szó 1938. november, 127. („Tréfás sorok egy jöttevőjéhez” címmel, néhány változtatással: 5 távolról, 6 teljes-tájon, 9 költő. Különben 12 szála –) – ŐM 1952. II, 348, 452. (Cím nélkül, a 13. sorban a korábbi változattal.) – ŐM 1955. II, 365, 483. (Mint ŐM 1952. A 8. sorban hibásan: a gond) – ÖV 1984. 625. sz.

565. [mint locspocs-fényben...]

mint locspocs-fényben a vastaligákkal
zörgő, seszinü alakok
ugy vonulnak a fejemen által
karácsonyesti gondolatok –

5 nem éppen olyanok hogy fönn az egekben
ily talicskákön hozzák a felhőhegyen
a havat libasorban kéklő seregben
az angyalok, hogy inség munka legyen –
nem, hanem

10 Nem vettem konyakot, se kekszet

A PIM JA 255. jelzetű ceruzával írt kéziratáról. A töredék ezzel a kihúzott sorral kezdődik:

<Ugy jönnek elő a gondolataim,>

A legtöbb sor módosítva van; korábbi szövegük:

- 1 *mint a vastaligákkal locspocs-fényben*
3 *ugy vonulnak <föl> a fejemen által (Azonnali javítás.)*
5–8 *hogy például fönn az egekben*
ily talicskákön hozzák a havat (Az ily az-ból javítva.)
szép libasorban kéklő seregben
az angyalok, hogy ha már nem maradt
9 *nem, hanem <arra gondolok>*

Németh Andor, 1938. 349. (Az utolsó sor híján.) – ÖM 1952. II, 291, 439. (Németh A. kiadásából.) – ÖM 1955. II, 307, 469. (Az utolsó sor mint „feljegyzés” a jegyzetben.) – ÖV 1984. 568/dd. sz.

1937. január–július

566. [Még ne utazz el, Sárrikám...]

Még ne utazz el, Sárrikám Pozsonyba,
hanem maradj velem,
ne hagyj el, ahogy itt hagyott, osonva,
verseim közt a másik szerelem.

5 Semmi se vár ott, jól tudod, te kedves,
 csak ismert unalom,
 mely szivarfüsttel fejed körül repdes,
 mig kártyát keversz s forog a malom.

10 Alszik egy kisdéd, tátva gyenge szája –
 az ilyen csöpp gyerek
 fölriad, érzi, nincs ott a mamája,
 igy fölriaszt, hogy nem leszek veled.

A javított sorok korábbi szövege:

- 4 *verseim közt a fürge szerelem.*
10 *mint ilyen csöpp gyerek,*
11 *ha megérzi, hogy nincs ott a mamája,*
12 (1) *ugy fölriaszt, hogy nem leszek veled.*
 (2) *igy riaszt föl, hogy nem leszek veled.*

A PIM JA 272. jelzetű kéziratáról. Kelte: Bp. 1937. jan. 6. A 10. sor végén levő vesszőt, amelyet a költő az átdolgozáskor nem törölt, elhagytam.

Bálint György, 1940. 412. (A 10–11. sor hibás szórenddel és sorbeosztással.) – ÖM 1952. II, 349, 452. (Bálint György kiadásából.) – ÖM 1955. II, 367, 483. (A kézirat alapján, de a 10–11. sor itt is hibás szórenddel és sorbeosztással.) – ÖV 1984. 630. sz.

567. [Már régesrég...]

- Már régesrég rájöttem én,
kétéltű vagyok, mint a béka.
A zúgó egek fenekén
lapulok most, e költemény
5 szorongó lelkem buboréka.
- Gondos gazdáim nincsenek,
nem les a parancsomra féreg.
Mint a halak s az istenek,
tengerben és egekben élek.
- 10 Tengerem ölelő karok
meleg homályu, lágy világa.
Egem az ésszel fölfogott
emberiség világossága.

Szövegforrása a PIM JA 273. jelzetű, ceruzával írt fogalmazványa. Az 1–5. és a 8–13. sor talán nem egy alkalommal került leírásra; a 6–7. sor a 8. sor leírása után került papírra. A 8. sor végére vesszőt, a 9. sor végére pontot tettem.

Németh Andor, 1938. 314. (Két hibával: **6 Gonosz 7 lesz** Az utóbbit Németh Andor a Szép Szó 1938. 479. lapján kijavította.) – Szép Szó 1938. május, 534. (Két hibával: **6 Gonosz 12 Engem**) – Bálint György, 1940. 455. (Németh Andor kiadásából.) – ÖM 1952. II, 215, 426. (Bálint György kiadásából.) – ÖM 1955. II, 212, 445. (A kéziratból, de megtartva a 6. sor hibás *Gonosz* szavát.) – ÖV 1984. 518. sz.

568. Thomas Mann üdvözlése

Mint gyermek, aki már pihenni vágyik
és el is jutott a nyugalmas ágyig,
még megkérel, hogy: „Ne menj el, mesélj” –
(igy nem szökik rá hirtelen az éj)
5 s míg kis szive nagyon szorongva dobban,
tán ő se tudja, mit is kíván jobban,
a mesét-e, vagy azt, hogy ott legyél:
igy kérünk: Ül le közénk és mesélj.
Mondd el, mit szoktál, bár mi nem feledjük,
10 mesélj arról, hogy itt vagy velünk együtt
s együtt vagyunk veled mindannyian,
kinek emberhez méltó gondja van.
Te jól tudod, a költő sose lódit:
az igazat mondd, ne csak a valódit,
15 a fényt, amelytől világlik agyunk,
hisz egymás nélkül sötétben vagyunk.
Ahogy Hans Castorp madame Chauchat testén,
hadd lássunk át magunkon itt ez estén.
Párnás szavadon át nem üt a zaj –
20 mesélj arról, mi a szép, mi a baj,
emelvén szivünk a gyásztól a vágyig.
Most temettük el szegény Kosztolányit
s az emberségen, mint rajta a rák,
nem egy szörny-állam iszonyata rág
25 s mi borzadozva kérdezzük, mi lesz még,
honnan uszulkan ránk uj ordas eszmék,
fő-e uj méreg, mely közénk hatol –
meddig lesz hely, hol fölolvashat?...
Arról van szó, ha te szólsz, ne lohadjunk,
30 de mi férfiak férfiak maradjunk
és nők a nők – szabadok, kedvesek
– s mind ember, mert az egyre kevesebb...
Foglalj helyet. Kezdd el a mesét szépen.
Mi hallgatunk és lesz, aki csak éppen
35 néz téged, mert örül, hogy lát ma itt
fehérek közt egy európaít.

Szövegváltozatok:

- 3 g még arra kér, hogy: „Ne menj el, mesélj!”
k₂(1) még kér téged, hogy: „Ne menj el, mesélj” –
14 g az igazat mondd és ne a valódit,
35 g(1) néz téged, mert örül, hogy láthat itt

Egyéb eltérések: 2 k₂ SZSZ ágyig g ágyig, 4 g(1) így [...] éj SZSZ (így 5 SZSZ s míg 6 SZSZ kíván 8 SZSZ így g kérünk, ülj 11 g s együtt vagyunk <mindannyian> veled<,> mindannyian, (Azonnali javítás.) 20 k₂ baj g SZSZ baj, 25 SZSZ borzadva (Sh.) 26, 27 SZSZ új 31 g kedvesek, 32 SZSZ s (Sh.)

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 477. Ceruzával írt fogalmazvány töredéke. Teljes szövege:

*Te jól tudod, a költő sose lódit:
az igazit mondd és ne a valódit*

*lányit,
most temettük el szegény Kosztolányit
s az emberségen, mint rajta a rák
nem szörny állam iszonyata rág (Így!)*

g PIM JA 467. Hasonmása: Szántó J. 1958. 220. A 11. sor géppel javítva. Az utolsó sort idegen kéz erre javította: *fehér emberek közt európaít*. Egy (másik?) idegen kéz visszajavította a főszöveggel egyezőre. A 4. sor központozását és a 35. sor szövegét a költő ceruzával módosította, az í-ú betűk hosszú ékezetét nem pótolta.

k₂ OSZK Analekta 11.365. (Barta István örököseitől.) Tintával írt tisztázat. A 3. sor javítva. A jobb felső sarokban idegen kézzel: „garm. ritka” A Szép Szó szedőpéldánya. Kiadásunk alapszövege. A 2. és a 20. sor végéről hiányzó vesszőt pótoltam.

Szép Szó 1937. február, 47–48. Sajtóhibái valószínűvé teszik, hogy a költő nem korrigálta. Utánközlése: Magyar Nap (Moravská Ostrava) 1937. febr. 21.

Németh Andor, 1938. 277. – ÖM 1952. II, 193, 419. (A Szép Szó alapján. Az 5. sorban hibásan: nagyot) – ÖM 1952. II, 191, 436. (Mint ÖM 1952. Az 5. sor hibája kijavítva; a 32. sorban hibásan: ez) – ÖV 1984. 516. sz.

569. [Száz éjszakán...]

Száz éjszakán
ezer magány
millió fájdalommal
szelt át meg át
5 az éjszakát

Köröskörül
vastörökül
voltak lelkembe törve
a csillagok
10 és vérszagok
virágoztak az ürbe.

A PIM JA 232. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról. Az 1. és 2. szakasz között több sornyi üres hely.
A 8. sor előbb így:

voltak lelkembe szúrva.

ÖM 1955. II, 326, 474. – ÖV 1984. 566/b. sz.

570. [Nincs közöm senkihez...]

Nincs közöm senkihez, szavam szálló penész,
vagyok mint a hideg, világos és nehéz.

Ismeretlen szövegforrásból kiadta Németh Andor, 1938. 356., és Szélpál Árpád, Népszava Naptár 1939. 48. Németh Andor közlését követem, de pótoltam az 1. sor végéről hiányzó vesszőt. Szélpál Árpád így közli:

*Nincs közöm senkihez,
szavam szálló penész.*

*Vagyok, mint a hideg,
világos és nehéz.*

ÖM 1952. II, 310, 443. – ÖM 1955. II, 325, 473. – ÖV 1984. 568/ii. sz.

571. [Nappal mint földet vad homok...]

Nappal mint földet vad homok,
közöny lep, izzó és konok
a szolga emberekkel szemben
elepedt kedvem, elapadt nedvem,
5 elszáradt ág tüze lobog,
a gyűlölet, sívó szívemben.

Köröskörül vastörökül
voltak a rozsdás, éles, durva
csillagok a lelkembe szúrva
10 s mint önvérébe a vad terül,
reszkettem az éjben kinyúlva.

Az átdolgozott sorok korábbi szövege:

- 1 (1) *Mint <jó>* (Azonnal törölve.)
- (2) *Mint hű talajt izzó homok,*
- (3) *Mint földet sivatag homok,*
- 3 *a szolga szenvedőkkel szemben*
- 4 *ela* (Azonnal javítva.)

A PIM JA 244. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról. Az 1. sorban *Mint* áll, mert az átdolgozáskor az *M* javítatlan maradt.

Németh Andor, 1938. 348. Az *Éltem, így érdemeltem én meg...* kezdetű töredék (582) folytatásaként, több hibával: 1 *Mint földet vad izzó homok* 2 közöny lett, 6 rívó – ÖM 1952. II, 285, 438. (Németh Andor kiadásából.) – ÖM 1955. II, 325, 473. – ÖV 1984. 566/a. sz.

572. [Ős patkány...]

- Ős patkány terjeszt kórt miköztünk,
a meg nem gondolt gondolat,
belezabál, amit kifőztünk,
s emberből emberbe szalad.
- 5 Miatta nem tudja a részeg,
ha kedvét pezsgőbe öli,
hogy iszonyodó kis szegények
üres levesét hörpöli.
- S mert a nemzetekből a szellem
10 nem facsar nedves jajokat,
hát uj gyalázat egymás ellen
serkenti föl a fajokat.
Az elnyomás csapatban károg,
élő szívre mint dögre száll –
15 s a földgolyón nyomor szivárog,
mint hülyék orcáján a nyál.
- Lógatják szárnyuk az ínségnek
gombostűjére szúrt nyarak.
Bemásszák lelkünket a gépek,
20 mint aluvót a bogarak.
Belsőnk odvába bútt a hálás
hűség, a könny lángba pereg –
űzi egymást a bosszuállás
vágya s a lelkiismeret.
- 25 S mint a sakál, mely csillagoknak
fordul kihányni hangjait,
egünkre, hol kinok ragyognak,
a költő hasztalan vonit...
Óh csillagok, ti. Rozsdás, durva
30 vastőrökül köröskörül
hányszor lelkembe vagytok szurva –
(itt csak meghalni sikerül.)

S mégis bizom. Könnyezve intlek,
szép jövőnk, ne légy ily sivár!...
35 Bizom, hisz mint elődeinket,
karóba nem húznak ma már.
Majd a szabadság békessége
is eljön, finomúl a kin –
s minket is elfelednek végre
40 lugasok csendes árnyain.

Szövegváltozatok:

A kézirat elején az 1. sor javított változata és a 2. sor:

- 1** (1) *Itt pusztit köztünk az ellenség,*
(2) *Mert ellenség rombol köztünk*
(3) *Ősi ellenség rombol köztünk*
2 *a meg nem gondolt gondolat*
Ezután vonallal elválasztva a vers szövege. A javítás előtti sorok:
1 *Ős patkány terjeszt kört közöttünk,*
6 *úr, mikor pezsgőjét nyeli,*
9 *Ha a nemzetek közt fonák szellem*
11 *az uj gyalázat egymás ellen*
(A sor átdolgozása után a sor végi *egymás ellen* szavak kihúzatlanul maradtak.)
12 *usztíja hát a fajokat.*
15–16 *a földgömbből nyomor szivárog,*
mint hülyék szájából a nyál.
26 *fordulva hányja <jajjait> hangjait, (Azonnali javítás.)*
29 *Óh a csillagok! Rozsdás, durva*
31 (1) *hányszor voltak lelkeembe szurva –*
(2) *lelkeembe vagytok ütve szurva –*

Egyéb változatok: **5** *részeg* (A 6. sor átdolgozása után a költő nem tette ki a vesszőt.) **7** *Az iszonyodó is* betűi az-ból javítva. **11**(1) A költő tévedésből kétszer írta le az az szót, majd az elsőt azonnal kihúzta. **14** *szívre<,>* **25** *S Mint* (Az *M* az *S* beszúrása után javítatlan maradt.)

A szöveg forrása a PIM JA 479. jelzetű, ceruzával írt, javított fogalmazványja. A 2–3. szakasz sorrendje előbb fordított volt; a költő a melléjük írt 3-as és 2-es számjegyekkel jelezte a végleges sorrendet. Utóbb a 9–10. sor mellé függőleges hullámvonalat húzott, a *fonák* szót aláhúzta, s a 32. sort zárójelbe tette, talán a befejezetlenség jeleként. Nagy László javítási javaslata a 11. sorhoz: *hát uj gyalázat egymás ellen* (Új Írás 1962. 394.). Az 5. sor végén a hiányzó vesszőt pótoltam; a 25. sorban a *Mint* szót (amely az *S* beszúrása után javítatlan maradt) kisbetűvel írtam.

Németh Andor, 1938. 287. („A költő hasztalan vonít” címen, a 3. szakasz híján. A 10. sorban hibásan: jogokat,) – Népszava 1938. jún. 5. (Németh Andor kiadása után.) – ÖM 1952. II, 214, 426. (A Népszava alapján.) – ÖM 1955. II, 210, 444. (A kéziratból, de a 10. sorban itt is: jogokat) – ÖV 1984. 517. sz.

573a. Ars poetica [I.]

Az idő lassan elszivárog.
Ne lógj a mese langy tején.
Hörpintsd a valódi világot
habos éggel a tetején.

5 Szép a forrás – merülj el abban!
A nyugalom és remegés
egymást öleli s kél a habban
kecsesen okos csevegés.

10 Más költők kincseit ne szedd el.
Mocskolván magukat szegyig,
koholt képekkel és szeszekkel
mímeljen mámort mindegyik.

15 Te kerülj túl e mai kocsmán
az értelemig és tovább!
Szabad eszeddel ne add ocsmány
módon a szolga ostobát!

Szövegváltozatok:

- 2–3 k₂(3) *Ne[m] lógok a mesék tején.
Hörpintek valódi világot
habzó éggel a tetején.*
- 4 k₂(3) *habzó éggel a tetején.*
(4) *pezsgő éggel a tetején.*
(5) *habzó éggel a tetején. (Így, visszajavítva.)*
- 5 k₂(3) *Szép a forrás – fürdeni abban!*
- 8 k₁(1) *kecses, iramló csevegés.*
- 9 k₁(1) *A többiek kincsét ne szedd el,*
k₂(3) *Más költők – mi gondom ezekkel?*
- 10 k₁(1) *mit bánt, ha lucskosak szegyig?*
(2) *Lucsokban lengenek szegyig, –*
(3) *Egyezik a főszöveggel.*
- 13 k₁(1) *Te kerülj túl a mai kocsmán*
k₂(3) *Túlkerülök e mai kocsmán!*
(4) *Én túl járok e mai kocsmán!*
- 14 k₁(1) *s ne nyitass uri, szép szobát –*
- 15 k₁(1) *értelmes szívü, ne add ocsmány*
(2) *szerelmes eszü, ne add ocsmány*
(3) *szerelmes ésszel ne add ocsmány*
k₂(3) *Szabad ésszel mit adjam ocsmány*

Egyéb eltérések: 1 k₁ *elszivárog*, 2 k₁ *ne* k₂ *Ne* (A sor átdolgozásakor a költő elfelejtette *Nem-re* javítani.) 4 k₁ *tetején!* 9 k₁ *el*, 13 k₂(4) *A túl járok* előbb egybe volt írva. k₂(3) *kocsmán!* 14 k₁(2) *tovább* k₂(3) *Az* k₂(4) *az* (Így, visszajavítva, de az előző sor felkiáltójele kihúzatlan maradt.)

573b. Ars poetica [II.]

Költő vagyok – mit érdekelne
engem a költészet maga?
Nem volna szép, ha égre kelne
az éji folyó csillaga.

5 Az idő lassan elszivárog,
nem lógok a mesék tején,
hörpintek valódi világot,
habzó éggel a tetején.

Szép a forrás – fürödni abban!
10 A nyugalom, a remegés
egymást öleli s kél a habban
kecsesen okos csevegés.

Más költők – mi gondom ezekkel?
Mocskolván magukat szegyig,
15 koholt képekkel és szeszekkel
mímeljén mámort mindegyik.

Én túllépek e mai kocsmán,
az értelemig és tovább!
Szabad ésszel nem adom ocsmány
20 módon a szolga ostobát.

Szövegváltozatok:

1–2 k(1) *Költő vagy – minek érdekelne
téged a költészet maga?*

Egyéb eltérések: 1 g *vagyok*, – 3 g *égre kelne* 10 g(1) *A nyugalom s a* 16 SZSZ *mímeljen g mímel-*
jen 17 g *túllépek*

- Te ne alkudj, te legyél boldog!
Másként akárki meggyaláz,
megjelölnek pirosló foltok,
20 elissza nedveid a láz.
- Ehess, ihass, ölelhess, alhass!
A mindenséggel mérd magad!
Te sziszegve se szolgálj aljas,
nyomorító hatalmakat!
- 25 Ne fogd be pörös, ékes szádat!
A tudás előtt tégy panaszt!
Rád tekint, pártfogón, e szárad:
rád gondol boltban a paraszt;
- téged sejdit a munkás teste
30 két merev mozdulat között;
rád vár a mozi előtt este
gyermek, ha rosszul öltözött.
- 17 k₂(2) *Nincs alku – én hadd legyek boldog!*
18 k₁(1) k₂(1) *Mert majd akárki meggyaláz,*
19 k₁ *megjelölnek a piros foltok*
20 k₂(3) *elissza nedveim a láz.*
21 k₁ *Ne szolgálj, sziszegve sem, aljas*
22 k₁(1) *hitegető hatalmakat.*
(2) *emberölő hatalmakat.*
(3) *nyomorító hatalmakat.*
k₂(3) *A mindenséghez mérd magad!*
23 k₁ *Ehess, ihass, ölelhess, alhass –*
k₂(1) *Sziszegve se szolgálj te aljas,*
(2) *Lásd a főszövegben!*
(3) *Sziszegve se szolgállok aljas,*
24 k₁(1) *a mindenséggel mérd magad!*
(2) *a mindenséghez mérd magad!*
25–28 k₂(2) *Én nem fogom be pörös számat!*
A tudásnak teszek panaszt!
Rám tekint, pártfogón, e szárad:
rám gondol boltban a paraszt;
29 k₂(2) *engem sejdit a munkás teste*
31 k₂(1) *rád les a mozi előtt este*
(2) *Lásd a főszövegben!*
(3) *rám vár a mozi előtt este*
32 k₂(3) *suhanc, ha rosszul öltözött.*
- 17 k₁ A ! vesszöböl jav. 18 k₁(1) Az M m-ből jav. 19 k₁ foltok k₂(3) s megjelölnek 20 k₁ s [...] láz!

Ehess, ihass, ölelhess, alhass!
 A mindenséggel mérd magad!
 Sziszegve se szolgállok aljas,
 nyomorító hatalmakat.

25 Nincs alku – én hadd legyek boldog!
 Másként akárki meggyaláz
 s megjelölnek pirosuló foltok,
 elissza nedveim a láz.

30 Én nem fogom be pörös számat.
 A tudásnak teszek panaszt.
 Rám tekint, pártfogón, e század:
 rám gondol, szántván, a paraszt;

engem sejdít a munkás teste
 két merev mozdulat között;
 35 rám vár a mozi előtt este
 suhanc, a rosszul öltözött.

36 g (1)
 g

suhanc, ha rosszul öltözött
 A sor után egy kihúzott versszak:
Én utánam repes a hűség.
Én értem sir, kit esz a rák.
Énbennem öleli meg hőségét
az ujnak készülő világ.

A költő a kihúzott szakasz alá írta, majd kiradírozta: *utolsó szakasz is marad*

32 g(1) *paraszt*, 33 g(1) *Engem* (Gh.)

Kiáltsd ki: „Még nem nagy az ember,
de képzeli, hát szertelen;
35 kísérje két szülője szemmel:
a munka és a szerelem!”

S ha táborokba gyűlt bitangok
versed hiveit üldözik,
van anyaföld is, ahol tankok
40 erősítik föl rímeit!...

- 33 k₂(3) *Én tudom: még nem nagy az ember,*
36 k₂(3) *a szellem és a szerelem!*
38 k₂(3) *versem hiveit üldözik,*
39 k₂(1) *van anyaföld is, hol a tankok*
(2) *Lásd a főszövegben!*
(3) *velük szemben testvéri tankok*
(4) *fölındulnak testvéri tankok*
40 k₂(3) *megoltalmazni rímeit!...*

Szövegforrások:

k₁ Cserépfalvi Imre örököseinek tulajdonában. Fényképe: Int. Arch. Szeged. Az 1–14. sor tintával írt tisztázata. (A folytatást tartalmazó lap elveszett.) Sok javítással.

k₂ PIM JA 469. Hasonmása: Szántó J. 1958. 216–219. Tintával írt tisztázat. A 18., 23., 31. és 39. sor tintával, majd a legtöbb sor ceruzával módosítva. A főszövegben a tintával írt, második személyű változatot [k₂(1–2)] adom, a ceruzával írt módosításokat, melyeknek nagy része már a végleges, első személyű szöveggel egyezik, (3–4)-gyel jelölöm.

40 S hol táborokba gyűlt bitangok
verseim rendjét üldözik,
fölbúdulnak testvéri tankok
megoltalmazni rímeit.

Én mondom: Még nem nagy az ember.
De képzeli, hát szertelen.
Kísérje két szülője szemmel:
a szellem és a szerelem!

Szövegváltozatok:

40 SZSZ₁ *szertedübögni rímeit.*
SZSZ₂ *megoltalmazni rímeit.*

37 SZSZ *gyűlt* 43 SZSZ *kísérje*

Szövegforrások:

k Cserépfalvi Katalin emlékkönyvében. Az 1. vsz. cím nélküli, aláírt szövege. Xeroxmásolata Cserépfalvi Imre örökösénél. A szöveget Róna Judit volt szíves számomra lemásolni.

g PIM JA 147/5. A 37–44. sort tartalmazó lap nincs meg. Hasonmása: ÖM 1952. II. 200. l. után. Az ajánlás (*Németh Andornak*), a bal felső sarokban *grm* nyomdai utasítás, kisebb szövegjavítások és a hosszúság jelölése ceruzával. A Szép Szó szedőpéldánya.

Szép Szó 1937. április–május, 201. Kiadásunk alapszövege. A 16., 37. és 43. sorban az ékezetést a kéziratok alapján javítottam, a 40. sorban a költő által javított szöveget adom.

A Szép Szó kefelevonata Kiss Ferenc tulajdonában (József Etelkától). A 40. sor *szertedübögni* szavát a költő ceruzával erre javította vissza: *megoltalmazni*. A javítást nem hajtották végre.

Németh Andor, 1938. 272. (A 40. sorban: *szertedübögni*) – ÖM 1952. II, 210, 424. (A 40. sorban hibásan: *szertedübörgni*) – ÖM 1955. II, 206, 442. (A 40. sor hibája kijavítva.) – ÖV 1984. 519. sz. (Mint ÖM 1955.)

574. [Én költő vagyok...]

Én költő vagyok, de nem kell dicsőség,
ne ünnepelje bennem senki hőség
ily ünneplést én Istenre hagyok
Ő az, hogy nincs nagy, kinél nincs nagyobb.
5 Versem azé, ki szívem versbe kérte
és nékem elég a barátság érte.

A PIM JA 213. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról. A 3–4. sort a 2. és 5. sor között üresen hagyott helyre utólag írta le a költő. Az 5. sor javítatlanul maradt első szavát (*versem*) nagy kezdőbetűvel írtam.

Bálint György, 1940. 488. – ÖM 1952. II, 299, 441. (Bálint György kiadásából.) – ÖM 1955. II, 314, 471. – ÖV 1984. 568/n. sz.

575. [Nem! nem! kellene kiáltoznom...]

Nem! nem! kellene kiáltoznom
s azt suttogom: igen, igen,
hogy a sors ringatózást hozzon
a tenger sirás vizeiben

A PIM-ben őrzött ceruzakéziratról. (JA 117.) A lapon az *Ének, hajolj ki ajkamon...* (576) kezdetű töredék szövege is olvasható. A 3. sor előbb így:

hogy sorsom ringatózást hozzon

Bálint György, 1940. 497. (Két másik töredékkal egybeolvastva.) – ÖM 1952. II, 312, 443. (Bálint György kiadásából.) – ÖM 1955. II, 327, 474. – ÖV 1984. 568/gg. sz.

576. [Ének, hajolj ki ajkamon...]

I.

Ének, hajolj ki ajkamon
s te bánat, ne érij el, csak holnap.
Mélyebbre kell még hajlanom,
hogy semmit nem tudón dudoljak.

5 És énbennem is leng a mérleg,
de nem húzza le, ami kell.
Lágy verőfény! Semmit sem értek,
csak hallom, kislány énekel.

10 „Szádon az igazság bugyogjon
s te nyelj, hiszen te úgy hazudsz!
Ez a bölcs átok addig fogjon,
mig vitatni s szeretni tudsz!

Szövegváltozatok:

- 2 k₂(1) *hogy dudoljak s ne magyarázzak*
7 k₂(1) *Voltaképpen sémmit sem értek*
(2) *Szép (Azonnal kihúзва.)*
8 k₂(1) *csak hallom, egy lány énekel.*
10 k₂(1) *s te nyelj, mert így hazudozol!*
12 k₂(1) *mig vitatsz és szeretni tudsz!*

Egyéb eltérések: 1 k₁ *Ének!* k₂ *ajkamon*, k₁ *ajkamon*

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 82. Az 1–2. és 4. sor ceruzával írt fogalmazványa. A 3. sor helye üresen van hagyva. Itt is meg van számozva a szöveg: *I.*

k₂ PIM JA 117. Ceruzával írt fogalmazvány, javításokkal. A lap bal felső sarkában a *Nem! Nem! kellene kiáltoznom...* (575) kezdetű töredék. Kiadásunk főszövege. Az 1. sor végén levő vesszőt, amely a 2. sor átdolgozása után ott maradt, k₁ alapján elhagytam. A 12. sor végén nincs bezárva az idézőjel, a költő tehát folytatni szándékozott a verset.

Pesti Napló 1938. máj. 8. – Németh Andor, 1938. 343. (A 7. sorban hibásan: *nem*) – ÖM 1952. II, 311, 443. (A 4. sorban hibásan: *daloljak.*) – ÖM 1955. II, 327, 474. (Mint ÖM 1952. egy újabb hibával a 3. sorban: *Mélyebbre*) – ÖV 1984. 568/l. sz.

577. [Szállj költemény...]

Szállj költemény, szólj költemény
mindenkihez külön-külön,
hogy élünk ám és van remény, –
van idő, csipjük csak fülön.

5 Nyugtasd a gazdagok riadt
kis lelkét – lesz majd kegyelem.
Forrást kutat, nem vért itat
a szabadság s a szerelem.

10 Szólítsd mint méla borjuszáj
a szorgalmas szegényeket –
rágd a szívükbe – nem muszáj
hősnek lenni, ha nem lehet.

A szöveg forrása egy ceruzával írt, befejezetlen fogalmazvány. (PIM JA 463.) A 6. sor előbb így:

kondáját – lesz majd kegyelem.

Németh Andor, 1938. 315. – Szép Szó 1938. május, 354. – ÖM 1952. II, 305, 442. (A Szép Szóból.) – ÖM 1955. II, 178, 432. – ÖV 1984. 520. sz.

578. [Irgalom, édesanyám...]

Irgalom, édesanyám, mama, nézd, jaj kész ez a vers is!

A PIM JA 264. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról. Előbb így:

Irgalom, édesanyám, mama, óh, már kész ez a vers is!

A sor alatt, kissé lejjebb a *Roskad a kormos hó...* (579) kezdetű töredék.

Szép Szó 1938. január, 15. – Németh Andor, 1938. 361. – ÖM 1952. II, 313, 444. (Németh Andor kiadásából.) – ÖM 1955. II, 319, 472. – ÖV 1984. 566/c. sz.

579. [Roskad a kormos hó...]

Roskad a kormos hó, cseperészget a bádogeresz már
s mintha csak egy millió, aranyos kis kékszemű lányka
venne körül mosolyogva, ha ébredesz, csacsi medve,
ugy nevet itt a derűs ég

A PIM JA 264. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról. A 2. sorban az *aranyos* szó utólag van beszúrva. Az 1. sorban feltehetőleg tollhibából: *csepereszget* áll. A töredék fölött az *Irgalom édesanyám...* (578) kezdetű sor.

Szép Szó 1938. január–február, 15. – Németh Andor, 1938. 361. – ÖM 1952. II, 303, 442. (A Szép Szóból. Az 1. sorban: *csepereszget*) – ÖM 1955. II, 319, 472. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 566/d. sz. (Mint ÖM 1952.)

580. [Édesanyám, egyetlen, drága...]

Édesanyám, egyetlen drága,
te szüzesség kinyílt virága
önnön fájdalmad boldogsága.

5 Istent alkotok (szivem szenved),
5 hogy élhess, hogy teremtsen mennyet,
5 hogy jó legyek s utánad menjek!

A PIM JA 124. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról. Az 1. sor így:

Édesanyám, <te> egyetlen, drága,

Az utolsó szó tollhibáját (*mennyek!*) a költő kijavította.

Németh Andor, 1938. 353. – ÖM 1952. II, 312, 444. – ÖM 1955. II, 328. 474. (A 4. sorban hibásan: *szíven*) – ÖV 1984. 568/h. sz.

581. Flóra

1. Hexaméterek

Roskad a kásás hó, cseperészget a bádogeresz már,
elfeketült kupacokban a jég elalél, tovatűnik,
buggyan a lé, a csatorna felé fodorul, csereg, árad.
Illan a könnyü derű, belereszket az égi magasság
5 s boldog vágy veti ingét pírrel a reggeli tájra.

Látod, mennyire, félve-ocsúdva szeretlek, Flóra!
E csevegő szép olvadozásban a gyászt a szivemről,
mint sebről a kötést, te leoldtad – újra bizsergek.
Szól örökös neved árja, törékeny báju verőfény,
10 és beleborzongok, látván, hogy nélküled éltem.

Helyesírási eltérések: 4 SZSZ könnyű $k_{1,2}$ könnyü 6 k_1 félve-ocsúdva, 7 k_2 csevegő, 8 $k_{1,2}$ leoldtad,
ujra 9 k_1 verőfény

2. Rejtelmek

Rejtelmek ha zengenek,
őrt állok, mint mesékbe'
Bebujtattál engemet
talpig nehéz hűségbe.

5 Szól a szellő, szól a víz,
elpirulsz, ha megérted.
Szól a szem és szól a szív,
folyamodnak teérted.

10 Én is írom énekem:
ha már szeretlek téged,
tedd könnyüvé énekem
ezt a nehéz hűséget.

Cím k₃ *Rejtelmek...* 2 k₃ *mesékbe.* 5 k₁ k₃ *víz,* 7 k₃ *szív* 9 k₂ *énekem,* –

3. Már két milliárd

Már két milliárd ember kötöz itt,
hogy belőlem hú állatuk legyen.
De világuktól délre költözik
a szép jóság s a szelid érzelem.
5 Mindenségüket tartani a fénybe,
mint orvos, ha néz az üvegedénybe,
már nem tudom, megadom magam kényre,
ha nem segítesz nékem, szerelem.

Ugy kellesz, mint a parasztnak a föld,
10 a csendes eső és a tiszta nap.
Ugy kellesz, mint a növénynek a zöld,
hogy levelei kiviruljanak.
Ugy kellesz, mint a dolgos tömegeknek,
kik daccal s tehetetlenül remegnek,
15 mert kínjukból jövőnk nem született meg,
munka, szabadság, kenyér s jószavak.

Ugy kellesz nekem Flóra, mint falun
villanyfény, kőház, iskolák, kutak;
mint gyermekeknek játék, oltalom,
20 munkásoknak emberi öntudat.
Mint minta, mint az erény a szegénybe,
s ez össze-vissza kusza szövevénybe,
társadalmunkba, elme kell, nagy fénybe',
mely igazodni magára mutat.

6 k_{1-2} orvos 8 SZSZ k_2 segítesz k_1 segítesz 14 k_1 tehetetlenül 15 k_2 kínjukból 17 k_1 nekem, k_2 nékem
18–19 k_2 kutak. Mint 21 k_1 szegénybe k_2 szegénybe' 22 k_1 összevissza 23 k_{1-2} kell nagy fénybe,

4. Buzgóság

- Ha olyan buzgó volnék, mint szerelmes
s megbékülne e háborús család,
az emberek, keresném engedelmes
szívvel
5 az örökös ifjuság italát.
- Nehezülök már, lelkem akkor boldog,
ha pírban zöldel a fiatal ág –
bár búcsut int nekem... E fura dolgot
űzném,
10 az örökös ifjuság italát.
- Fecseghetnének nyelves tudományok –
mind pártfogolna, ki szívébe lát:
legalább keressem, amire vágyok,
bár nincs,
15 az örökös ifjuság italát.

Szövegváltozat:

14 k_1 *míg nincs,*

7 k_{1-2} *ág,* 8 k_1 *SZSZ búcsut* k_2 *búcsut int nekem.* 9 *SZSZ űzném,* k_{1-2} *űzném,* 11 k_{1-2} *tudományok,* 12 k_2 *lát, –*

5. Megméressél!

Már nem képzelt ház üres telken,
csinosodik, épül a lelkem,
mivel az árnyakkal betelten
a nők között Flórára letem.

5 Ő a mezőn a harmatosság,
kétes létben a bizonyosság,
lábai kígyóim tapossák,
gondjaim mosolyai mossák.

10 Ízét adja a tiszta víznek,
száját adja a tiszta íznek,
hazaszólít, amikor űznek,
szemében csikó legelészget.

15 Ő az okmány, kivel a kellem
a porráomlás ellen, a szellem
az ólálkodó semmi ellen
szól, pöröl szorongó szerelmem.

20 Érdekeimből megértettél,
bátorra vakmerőből tettél,
kínlótál, amíg nem szeretted,
egész világom ege lettél, –

hát dicsértessél s hirdettessél,
minden korokon át szeressél
s nehogy bárkiben alább essél,
mindig, mindenütt megméressél!

9 k₁ Izét 11 k₁₋₂ hazaszólít, 13 SZSZ k₂ k₄ kellem, [!] k₁ kellem 14 SZSZ k₂ k₄ ellen a szellem, [!] k₁ ellen, a szellem 16 k₁ pöröl, 19 SZSZ kínlótál, amíg k₁ k₄ kínlótál, amíg k₂ kínlótál, amíg 20 k₁₋₂ lettél. 21 k₁₋₂ Hát SZSZ k₄ hirdettessél, k₁₋₂ hirdettessél, 24 k₂ megméressél.

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 472., 955. Füzet, melynek 1–2. levele üres, 3–9. levelére a *Flóra*, 10–11. levelére a *Nem emel föl* (585), 12. levelére a *Reggeli fény* (587) szövegét, 13. levelére a kétrészes *Flóra* (586) II. részének első szakaszát, 14. levelére ugyane vers 1–8. sorát írta tintával a költő, gyönyörű, kalligrafikus írással, címek és számozás nélkül. (A 12–13. levél JA 955. jelzeten található.)

k₂ PIM JA 1061. Két levélből álló kézirat. Az 1a–b. és a 2a. lapon a jelen ciklus, a 2b. lapon a *Nem emel föl* (585) és *A fán a levelek...* (489d) tisztázata. A ciklus egyes darabjai cím nélkül, I–V-ig megszámozva. A II. rész hasonmása: Szép Szó 1938. január–február, 13.

k₃ Kiss Ferenc tulajdonában. A kéziratot József Jolán ajándékozta Becsky Andornak, tőle Horlai Györgynéhez került, majd ő eladta Kiss Ferencnek. A 2. rész tintával írt tisztázata, önálló versként, aláírva.

k₄ Hajnal János festőművész (Róma) tulajdonában. Az 5. rész tisztázata, melyet a költő egy Neményi nevű gyűjtő kérésére írt le. A cím számozás nélkül. A kéziratot nem láttam; a kollacionálást Szilágyi János György volt szíves elvégezni, a másik két, Hajnal János tulajdonában levő kézirattal (589. és 623. sz.) együtt.

Szép Szó 1937. március, 102–105. Kiadásunk alapszövege. k₁ alapján javítottam a hosszúság jelölését az 1,4., 3,8., 4,8–9., 5,19. és 5,21. sorban és a központozást az 5,13–14. sorban. A 3. rész utánközlése: Népiújság (Brassó) 1937. ápr. 12.

ÖM 1952. II, 197, 420. – ÖM 1955. II, 193, 437. (A 31. sorban a *paraszt*nak előtti névelő elmaradt.) – ÖV 1984. 521. sz.

582. [Éltem, így érdemeltem én meg...]

Éltem, így érdemeltem én meg,
hogy társul vegyenek a vének,
kikben a haragvó remények
jó bölcseséggé változának.

5 Dolgos derű és könnyü kellem
szorongást eloszlató szellem
serkent engem a semmi ellen:
ha szólok, sokan szólnak hozzám.

10 Bimbózó és kinyílt világgal,
mint kisgyerek virágos ággal

Szendereg szivemben a vétek,
melyet szívesen büntetnétek,
ám én kilépek elibétek

A PIM JA 212. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról. A 12. sor tollhibáját (büntetnetek) javítottam. Az 1. és a 4. sor előbb így:

1 *Félek. Nem érdemeltem én meg,*
4 *már bölcseséggé változának.*

Pesti Napló 1938. máj. 8. – Németh Andor, 1938. 347. – ÖM 1952. II, 285, 438. (Németh Andor kiadásából. A 9. sorban hibásan: virággal,) – ÖM 1955. II, 301, 467. – ÖV 1984. 566/e. sz.

583. [S az én apám, az én anyám...]

S az én apám, az én anyám
hajtson ki a zápor után
mit kis gyereink bömből
mint nyugalom, mint dús növény
5 jó szó, kövér fű, televény
szivemből és a földből,

A PIM JA 234. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról. A 2. sorban az *után* szó *u*-ja *a*-ból javítva. A sor előbb így.

sarjadjon mint eső után

A töredék alatt, tőle egy rövid vonással elválasztva a [*Flóra, csináljunk gyereket...*] (584) első szakasza.

Németh Andor, 1938. 352. (Az 1. sorban az *S* kötőszó, a 2. sorban az *a* névelő híján. A 3. sor első szava hibásan: *mint* A Szép Szó 1938. 479. lapján tévesen *mig*-re javítva.) – Bálint György, 1940. 482. (Németh Andor kiadásából; a 3. sorban: *mig*) – ÖM 1952. II, 304, 442. (Bálint György kiadásából; a 2. sor javítva.) – ÖM 1955. II, 321, 472. – ÖV 1984. 566/g. sz.

584. [Flóra, csináljunk gyereket...]

Flóra, csináljunk gyereket,
hadd vessen cigánykereket
mert én nehéz vagyok már
s elviszi könnyű szerelem,
5 hisz hogy én legyek hűtelen
ahhoz nehéz a szívem.
Fényszóróként kutatja
mint öntudatos űrt, a lelkemet
hogy valóban imádjalak
10 a telhetetlen űr alatt
és mégse csalj meg engem.

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 234. Ceruzával az 1. szakasz. (A 2. sor végén vessző áll.) Fölötte a *S az én apám, az én anyám...* (583) kezdetű töredék.

k₂ PIM JA 78. Ceruzairás. A lap jobb oldalán: *nem tudok szebbet jobbat kitalálni ennél a világnál* – Főszövegként ezt közöljük. Az 5. sorban tollhibából *legy* áll.

Bálint György, 1940. 495. – ÖM 1952. II, 304, 442. – ÖM 1955. II, 321, 473. (Az 1–6. és a 7–11. sor külön szám alatt.) – ÖV 1984. 566/h. sz.

585. Nem emel föl

Nem emel föl már senki sem,
belenehezültem a sárba.
Fogadj fiadnak, Istenem,
hogy ne legyek kegyetlen árva.

5 Fogj össze, formáló alak,
s amire kényszerítnek engem,
hogy valljalak, tagadjalak,
segíts meg mindkét szükségemben.

10 Tudod, szívem mily kisgyerek –
ne viszonozd a tagadásom;
ne vakítsd meg a lelkemet,
néha engedd, hogy mennybe lásson.

15 Nekem mindegy volt már a kín,
hisz gondjaid magamra vettem,
az árnyékvilág árkein
most már te örködj énfelettem.

20 Intsd meg mind, kiket szeretek,
hogy legyenek jobb szívvel hozzám.
Vizsgáld meg az én ügyemet,
mielőtt magam feláldoznám.

Szövegváltozatok:

- 1 k₂ *Nem emel föl már semmisem,*
13 k_{1,2} SZSZ₂ *Nekem mindegy volt már a kín,*
SZSZ₁ *Kinek mindegy volt már a kín,*

Más eltérések: **Cím** k₂ *föl...* **9** k_{1,2} *kisgyerek,* **10** k₁ *tagadásom,* k₂ *tagadásom.* **11** k₂ *Ne SZSZ vakítsd* k_{1,2} *vakítsd* **13** SZSZ *kin,* k_{1,2} *kín,* **14** k₁ *vettem* – k₂ *vettem.* **15** k₂ *Az* **18** SZSZ *szívvel* k_{1,2} *szívvel* **20** k₂ *förláldoznám.*

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 472/10–11. (Lásd az 581. sz. vers k₁-gyel jelzett kéziratának jegyzetét.) Cím nélkül. A 10. l. hasonmása: Kat. [13.] mell.

k₂ PIM JA 1061. 2b. (Lásd az 581. sz. vers k₂-vel jelzett kéziratának jegyzetét.)

Szép Szó 1937. március, 106. Kiadásunk alapszövege. A 11., 13. és 18. sorban egy-egy *i* betűre a kéziratok alapján hosszú ékezetet tettem; a 13. sor szövegét a költő által javított korrektúra alapján adom. Utánközlése: Brassói Lapok 1937. márc. 28. Németh Andor által készített gépiratos másolata: PIM JA 150/61.

A Szép Szó kefelevonata Kiss Ferenc tulajdonában. (József Etelkától.) Ezen a 13. sor első szavát a költő ceruzával *Nekem*-re javította.

Németh Andor, 1938. 313. – ÖM 1952. II, 195, 420. – ÖM 1955. II, 197, 438. – ÖV 1984. 522. sz.

586. Flóra

I.

Tudnál-e, Flóra, annyira szeretni,
erényeidből épül-e szerencse,
hogy mind a kint, mit nem lehet feledni,
hú szeretőd munkáján elfelejtse?

5 Tudnál-e engem uj világra hozni,
iparkodván szerelmes türelemmel,
hogy legyen erőm ismét adakozni
s eltölteni a gonoszt félelemmel?

10 Lennél-e nyugtom mindenütt a rosszban?
Fontold meg jól, szived mily terhet vállal.
Én, aki vele mind csak hadakoztam,
kibékülnék a haragvó halállal.

II.

15 Félek, nem tudod megbocsájtani
eltékozolt, ostoba, könnyü multam,
és majd ezerszeresen fáj, ami
ezerszer fájt, mig szeretni tanultam.

20 Félek, nem ér majd annyit életem,
törekvésem és vágyam, testem, lelkem,
hogy megbecsülj, ha el nem érhetem
önnön jószágom útján győzedelmem.

Nehéz a szívem, hiszen bút fogan:
örömöm tán a büntetések hozzák,
hogy sírva nézem majd, ha boldogan
sétálsz azzal, ki méltóbb lesz tehozzád.

Szövegváltozatok:

- 3 k₁ *hogy mind a <kínt> bünt, mit nem lehet feledni,*
(Azonnali javítás.)
4 k₁ k₂(1) *hű szeretőd munkában elfelejtse?*
23 k₂(1) *hogy sírva nézlek majd, ha boldogan*

Egyéb eltérések: 10 *Ú vállal* (Sh.) 13 k₁ *megbocsátani* 14 k₁ *multam* 23 *Ú majd*

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 471/14., 955. (Lásd az 581. sz. vers k₁-gyel jelölt kéziratának jegyzetét.) Cím nélkül. Az 1–7. és a 13–16. sort tartalmazza. A 8. sorból ennyi van meg: *s elto*

k₂ Kozocsa Sándor örököseinek tulajdonában. (Egy Neményi vagy Naményi nevű gyűjtőtől.) Ceruzával írt tisztázat. A 4. és a 23. sor szövegét a költő módosította; a bal felső sarokba írta: 2 *has.* Az Újság szedőpéldánya. Kiadásunk főszövege.

Újság 1937. márc. 28. Az i-u-ü mind rövid. A költő feltehetőleg nem korrigálta.

Szép Szó 1938. december, 191. – ÖM 1952. II, 203, 421. (A 22. sor az Újságból hibásan idézve: örööm tán a büntetésem majd rosszul javítva: öröök tán a büntetésem) – ÖM 1955. II, 198, 438. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 523. sz.

587. Reggeli fény

Ha reggeli fényben elindul a táj
remegése, fuvalma: a kecs puha bolyha,
s mert még teli szender, rajzik a báj
és mintha folyónknak a mélye se folyna,

5 ugy játszik a felszín – szedd össze magad,
botor emberkém, hiszen én se gyanitnám,
hogy épp nem a hajnali mennybe ragad
e jól sikerült angyal-hamisítvány!

10 Csupa csin, csupa pír, csupa kár,
csupa csel, csupa nyíl, csupa rontás –
most érted: ha reggel a csürhe kijár,
mért káromkodik mindig a kondás.

15 Beh megölelnéd! Ámde ne vedd
kebledbe e tündét – mire maradsz, ha
ártatlanul fölfalja szived,
mint zsenge buzát a szőke malacka!

Helyesírási eltérések: 2 k *fuvalma*, [...] *bolyha* 5 MH *úgy* [...] *felszín* – k *ugy* [...] *felszín* – [...] *magad* 6 MH *gyanítánám*, k *gyanitnám*, 7 MH *ép* k *épp* 8 MH *angyal-hamisítvány!* k *angyal-hamisítvány*. 10 MH *nyíl*, k *nyil*, *csupa rontás*. 11 k *Most érted*, 15 MH *szíved*, k *szived*, 16 MH *búzát* k *buzát*

Szövegforrások:

k PIM JA 955. Cím nélküli tisztázat. (Lásd az 581. sz. vers k₁-gyel jelzett kéziratának jegyzetét.)

Magyar Hírlap 1937. márc. 28. Kiadásunk alapszövege. A kézirat szerint jelöltem a magánhangzók hosszúságát; a 7. sor *ép* szavát két *p*-vel írtam. József Jolán másolata: PIM JA 150/67.

Németh Andor, 1938. 266. – ÖM 1952. II, 196, 420. (A kézirat alapján.) – ÖM 1955. II, 199, 438. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 524. sz.

588. [Minden s mindenki szeret engem...]

Minden s mindenki szeret engem –
ember lettem a szerelemben.

Flóra, Flóra, mosolyog róla,
hogy engem ő váltott valóra.

5 Ember vagyok és olyan boldog,
mint, ha vannak, az örök dolgok.

A PIM JA 42. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról. A lap másik oldalán a *Száradok, törődöm...* (606a) szövege.

Németh Andor, 1938. 351. – ÖM 1952. II, 305, 442. – ÖM 1955. II, 322, 473. – ÖV 1984. 566/f.

589. Március

I.

Langy, permeteg eső szemerkél,
uj búza pelyhe ütközik.
Kéményre golya s a levert tél
jeges csucokra költözik.
5 Zöld robbanásokkal kitört
a kikeleti víg erőszak.
Asztalos műhelye előtt
remény legyint meg, friss fenyőszag.

Mit ír a hírlap? Dúl a banda
10 Spanyolhonban és fosztogat;
Kinában elúzi egy bamba
tábornok a parasztokat
kis telkükről. Had fenyeget,
vérben áznak a tiszta vásznak.
15 Kínozzák a szegényeket.
Hadi uszítók hadonásznak.

Boldog vagyok: gyermek a lelkem;
Flóra szeret. S lám, álnokul,
meztelen, szép szerelmünk ellen
20 tankkal, vasakkal fölvonúl
az ember alja. Megriaszt
a buzgóság e söpredékben.
S csak magunkból nyerek vigaszt,
erőt az élet érdekében.

II.

25 Zsoldos a férfi, a nő szajha,
szívüket el nem érhetem.
Gonoszságuk is föl van fujva,
mégis félttem az életem.
Hisz nincs egyebem e kívül.
30 Számol ezzel a gondos elme.
A megbántott Föld ha kihül,
ég Flórám és szívem szerelme.

- Mert mi teremtünk szép, okos lányt
és bátor, értelmes fiut,
35 ki őriz belőlünk egy foszlányt,
mint nap fényéből a Tejut, –
és ha csak pislog már a Nap,
sarjaink bízóan csacsogva
jó gépen tovább szállanak
40 a művelhető csillagokba.

Szövegváltozatok:

- 2** g₁(1) g₂(1) *uj buza zöldje ütközik.*
g₁(2) *uj buza bajsza ütközik.*
g₂(2) *uj, zsenge buza ütközik. (Mindkét gépirat szövege a véglegesre javítva.)*
3 g₁ *Kéményre gólya s a megvert tél*
8 g₁₋₂ *reményt játszik a friss fenyőszag.*
22 g₁(1) *a buzgóság e csócselékben;*
25 g₁(1) g₂(1) *Zsoldos a férfi, a nő meg szajha,*
33 g₁(1) g₂ *Csinálunk gyönyörű, okos lányt*
g₁(2) *Szül ő majd nekem szép, okos lányt*
(E változat kiradírozva, de nincs helyette más.)
36 g₁(1) g₂ *mint napfényünkéből a Tejut –*
37 g₁(1) *ők, ha csak pislog már a nap,*
(2) *utódaink, ha már a nap,*
g₂(1) *kik ha csak pislog már a Nap,*
(2) *ők ha csak pislog már a Nap,*
38 g₁(1) g₂ *majd bizakodóan, csacsogva,*
g₁(2) *pislog, majd bízóan, csacsogva,*
39 g₁(1) *jó gépükön (Azonnal géppel a véglegesre javítva.)*
g₂(1) *jó gépükön kiszállanak*

Egyéb eltérések: **2** SZSZ buza k búza **9** SZSZ hírlap? k hírlap? **10** k spanyolhonban **14** g₂(1) vásznak, **15** k₂(1) kinozzák **17** g₂(1) k vagyok. Gyermekek a lelkem. g₁₋₂ vagyok; **18** g₂ álnokul, (A vessző tintával; gh. javítása.) **20** SZSZ fölvonul k fölvonul **22** g₁(2) k söpredékben **23** g₁ k s **26** SZSZ szívüket k szívüket **33** g₂ gyönyörű, **34** SZSZ fiút, k fiut, **36** SZSZ Tejut, – g₁ Tejut – g₂(1) k Tejut, g₂(2) Tejut, – **37** g₁(2) A sorvégi vessző kihúzatlan maradt. **37** k nap, **38** g₂ bizakodóan csacsogva **39** g₁₋₂ továbbszállanak

Szövegforrások:

g₁ PIM JA 148/7. A 39. sorban egy azonnali javítás géppel. A költő a hosszú ékezetet csak a 9. sor *Dúl* szavában pótolta; a 2. sort kétszer, a 22., 25., 33. és 36–38. sort egyszer módosította. A 3. és 6. sort idegen kéz (a *Születésnapomra* [595] gépiratára is ez a kéz írt) a véglegessel egyezőre javította.

g₂ PIM JA 148/8. Hasonmása: ÖM 1952. II, 192. 1. után. A költő a 2. sort először géppel, majd a 2., 25., 37. és 39. sor szövegét, a 14–15., 17–18. és 36. sor központozását ceruzával módosította. A címet is ceruzával írta fel. A hosszú ékezeteket a 6., 9. (*Dúl*), 33. és 40. sorban pótolta; a bal felső sarokba írta: *grm*. A hátapon idegen kézzel: „Nyomdába sürgős.”

k Hajnal János (Róma) tulajdonában. Cím nélkül. A költő egy gyűjtő kérésére tisztázta le a verset. Szép Szó 1937. április–május, 199–200. Kiadásunk alapszövege. Az ékezetést a kézirat szerint adom.

Németh Andor, 1938. 285. – ÖM 1952. II, 201, 421. – ÖM 1955. II, 202, 440. – ÖV 1984. 525. sz.

590a. Isten

Bukj föl az árból hirtelen,
ne rántson el a semmi sodra –
ijessz meg engem, Istenem,
szükségem van a haragodra.

5 Én, akit fölhasznál a ló,
s a porból éppen hogy kilátszom,
nem ember szívébe való
nagy kínok késeivel játszom.

10 Gyulékony vagyok, s mint a nap,
oly lángot lobbantottam – vedd el!
Ordíts reám, hogy nem szabad!
Csapj a kezemre menyköveddel.

A kézirat szövegváltozatai:

- 1 (1) *Kelj már életre istenem*
 (2) *Bukj föl az árból istenem*
2–3 *ne fődözzön a semmi sodra –*
 ijessz meg engem hirtelen,
9–10 (1) *Gyulékony vagyok s balgatag*
 e lángoló világot vedd el,

A kézirat egyéb eltérései: **5 ló 6 éppenhogy 7 <s> nem** (Azonnali javítás.) **9 vagyok 11 ordíts** [...] **(1) szabad**, (A költő a 10–11. sor végére felkiáltójelet tett, de a vesszőket nem törölte, s a 11–12. sorok első betűit nem javította verzálra.) **12 csapj** [...] *menyköveddel!*

Szövegforrások:

k PIM JA 239. Cím nélküli, ceruzával írt fogalmazvány. Hasonmása: ÖV 1984. II, 224. l. utáni 8. mell. A költő az 1. és 9–10. sor szövegét valamint a 10–11. sor központozását módosította.

Kefelevonat Kiss Ferenc tulajdonában. (József Etelkától.) Az 590a. sz. főszövege.

590b. Bukj föl az árból

Ijessz meg engem, Istenem,
szükségem van a haragodra.
Bukj föl az árból hirtelen,
ne rántson el a semmi sodra.

5 Én, akit föltaszít a ló,
s a porból éppen hogy kilátszom,
nem ember szívébe való
nagy kínok késeivel játszom.

10 Gyúlékony vagyok, s mint a nap,
oly lángot lobbantottam – vedd el!
Ordits reám, hogy nem szabad!
Csapj a kezemre menyköveddel.

15 És verje bosszúd, vagy kegyed
belém: a büntelenség vétek!
Hisz hogy ily ártatlan legyek,
az a poklnál jobban éget.

20 Vad, habzó nyálú tengerek
falatjaként forgok, ha fekszem,
s egyedül. Már mindent merek,
de nincs értelme semminek sem.

Meghalni lélekzetemet
fojtom vissza, ha nem versz bottal
és úgy nézek farkasszemet,
emberarcú, a hiányoddal!

Szövegváltozatok:

1–4 k g₁ g₂(1)

4 k (1)

13 k (1)

k (2) g₁ g₂(1)

14 k (1)

15 k (1)

(2)

(3)

16 g₁(1)

19 k g₁(1)

21 k (1)

Az 1–2. és 3–4. sor fordított sorrendben.

ne fődözzön a semmi sodra –

Verjen meg bosszúd, vagy kegyed –

Verje már bosszúd, vagy kegyed –

tanítás: a büntelenség vétek!

Hogy ilyen ártatlan legyek,

Mert hogy ily ártatlan legyek,

A véglegesre javítva.

az poklnál is jobban éget.

Értsd meg, hogy én mindent merek.

Megdöglök – lélekzetemet

Egyéb eltérések: **1** k g_1 $g_2(1)$ *ijessz* **2** k *haragodra!* **4** k g_1 $g_2(1)$ *sodra* – SZSZ *sodra* (Sh.) **5** g_2 *föltaszít* k g_1 *ló* **7** k *szivébe* **9** SZSZ *Gyulékony* k *Gyulékony vagyok* **10** k *lobbantottam*. *Vedd* **11** SZSZ *Ordíts* k g_{1-2} *Ordíts* **12** k *menyköveddel!* **13** SZSZ *bosszud* k g_2 *bosszúd*, g_1 *bosszud*, k *kegyed* – (A következő sor átdolgozásakor a gondolatjel kihúzatlan maradt.) g_1 *kegyed*, $g_2(1-2)$ *kegyed* **14** g_1 *belém* – SZSZ *büntelenség* k *büntelenség* **15** k A sor átdolgozásakor a *Hogy H*-ja javítatlan maradt. **17** SZSZ *nyálu* k *nyálú* **18** k(1) *forgom*, k $g_1(1)$ *fekszem*. g_2 *fekszem* **19** $g_1(1)$ *merek*, g_1 A sor átdolgozásakor az *én* kihúzatlan maradt. **20** k *De* **21** k *Meghalni* – **22** k g_1 *bottal*, **23** SZSZ *úgy* k *ugy* **24** k *Emberarcu*, $g_1(1)$ *Ember-arcu*, $g_1(2)$ g_2 SZSZ *emberarcu*, g_1 *hiányoddal*.

Szövegforrások:

k Cserépfalvi Imre örököseinek tulajdonában. Fényképe: Int. Arch. Szeged. Tintával írt tisztázat, cím nélkül. A költő a 2. (a végleges szövegben 4.) sort tintával, a 13–15., 18. és 21. sort ceruzával javította. (A 15. sort kétszer.)

g_1 PIM JA 147/11. A költő ceruzával módosította a 16. és 19. sor szövegét, a 18. és 24. sor helyesírását, valamint kitett az 5. és 8. sorban egy-egy hosszú ékezetet. (A többi i-u mind rövid.) A lap bal felső sarkába írta: *grm*.

g_2 PIM JA 147/12. Az 1–2. és 3–4. sor sorrendjének felcserélése, a 13. sor szövegének módosítása, a 8. sorban az *í*, a 13. sorban az *ú* ékezete ceruzával. A többi i-u mind rövid.

Szép Szó 1937. április–május, 202–203. Az 590b. sz. alapszövege. A 4. sor végére pontot, a 13. sor *bosszud* szava után vesszőt tettem; a 9., 11., 13–14., 17. és 23–24. sorban az ékezést a kézirat alapján adom.

A PIM JA 590. jelzetű kéziratán mindössze ennyi olvasható:

*Ijessz meg engem, Istenem,
ne fődözzön*

Németh Andor, 1938. 317. – ÖM 1952. II, 216, 426. – ÖM 1955. II, 213, 445. – ÖV 1984. 526. sz.

591. Flórának

Most azon muszáj elmerengnem:
hogy ha te nem szeretnél engem,
kiolthatnám drága szemem,
lehunyhatnám fáradt szemem.

5 Mert jó meghalni. Tán örülnék,
ha nem szeretnél így. Kiülnék
a fehérhabú zöld egek,
fecsegő csillagfellegek

mellé a nyugalom partjára,
10 a nem üres ür egy martjára,
szemlélni a világokat,
mint bokron a virágokat.

Hajósinas koromban, nyáron,
a zörgő, vontató Tatáron,
15 egy szép napon munkátlanul,
mint aki örömet tanul,

bámultam a Dunát, megáradt,
libegtetett leveles ágat,
úgy kanyarított sok fodort,
20 deszkát harapdált és sodort

Szövegváltozatok:

5	k ₂	<i>Mert jó meghalni. Én örülnék,</i>
8	k ₂ (1)	<i>áramló csillagfellegek</i>
	(2)	<i>a ringó csillagfellegek</i>
10	k ₂ (1)	<i>elillant kinjaim martjára</i>
	(2)	<i>nem termő kinjaim martjára</i>
11–12	k ₂	E két sor helye üres.
14	k ₂₋₃ SZSZ ₁	<i>a vontató, kicsiny Tatáron,</i>
	g	<i>a kicsi, vontató Tatáron</i>
19	k ₂ (1)	<i>és kanyarított sok fodort</i>
20	k ₃ (1)	<i>deszkát harapott és sodort</i>

Egyéb eltérések: **1** k₃ *elmerengnem*, **2** k₂ g *hogyha* k₂ *engem* **4** k₂ *szemem* **6** k₂ *így*, *kiülnék* **7** k₂ *fehér habú* SZSZ *fehérhabu* **14** k₄ *zörgő* **15** k₃ *munkátlanul*, **16** k₃ *tanul*, **18** k₂ *ágot* **19** k₂ A *sok* szó s-jére sz k-jára z betű van írva. A középső betű is javítva van, de á nem lehet, mert nincs ékezet. Talán száz-ra akarta a költő javítani. *fodort*

olyan sok szép villogó dinnyét
a sárga ár, hogy el se hinnéd
és én se hinném el talán,
ha nem tenéked mondanám.

25 Piros almák is ringatóztak,
zöld paprikák bicegve úsztak,
most ez, majd az lett volna jó.
S állt és bólintott a hajó.

Ilyen lenne az úri szemle.
30 Milyen szép! – bólintva mindenre,
meglátnám, milyen kéken ég
az ég, mely hozzád illenék.

- 28 k₂ A sor után még hét sor, áthúзва, majd az áthúzás vonásokkal törölve:
(1) *Az úri parton (Azonnal törölve.)*
(2) *Dologtalan, szép úri szemle;
csak bólintanék én mindenre
ez is világ, az is világ,
fejed köré való virág
mert holtan úgy a mindenséget*
(1) *szeretném, mint Azonnal javítva:*
(2) *szeretném, ahogy élve téged
szeretlek Flórám, mindenem*
- 29 k₂ SZSZ₁ *Ilyen lesz majd az úri szemle:*
- 30 k₂ *majd bólintok talán mindenre,*
SZSZ₁ *Csak bólogatván ott mindenre,
g mily szép, bólintva rá mindenre,*
- 31 k₂(1) *s mutatnám is, melyik világ*
(2) *kikeresem, melyik világ*
(3) *megtudnám, milyen kéken ég*
SZSZ₁ *azt is látnám, mily kéken ég*
g *meglátnám, milyen színben ég*
- 32 k₂(1-2) *volna hozzád való virág.*

22 SZSZ₁ *hogya se* (Sh. Az el korrektúrajellel beszúrva.) 23 SZSZ_{1,2} *talán k₂ g talán,* 26 k₂ *usztak – 27 k₂ majd ez (Th.?) jó – 28 k₂ állt 29 SZSZ₁ ősi* (Sh. Korrektúrajellel úri-re javítva.) *szemle. g szemle –*

35 Mert a mindenség ráadás csak,
 az élet mint az áradás csap
 a halál partszegélyein
 túl, örök, szívek mélyein

 túl, túl a hallgatag határon,
 akár a Duna akkor nyáron...
 40 Mert szeretsz s nyugton alhatom,
 neked én be is vallhatom

 az elmulástól tetten érten,
 hogy önmagamba én se fértem,
 a lelkem azért közvagyon
 s azért szeretlek ily nagyon.

- 33 k₂(1) *Hisz a mindenség áradás csak,*
 (2) *Mert a mindenség áradás csak,*
 (3) SZSZ₁ *Ez a mindenség ráadás csak*
 34 k₂(1) *benne habot az elmulás csap*
 37–38 k₂ *E két sor helye üres.*
 38 SZSZ₁ *mint a Duna azon a nyáron.*
 42 k₂ *önnönmagamba én se fértem,*

34 k₂ *élet*, 36 SZSZ₁ *örök* (Sh. Az ü korrektúrajellel ũ-re javítva.) 36 k₂ *mélyein*. 38 SZSZ₁ *nyáron*.
 (Nincs három pontra javítva.) 39 k₂₋₃ *mert* 40 k₂ A sor után nincs köz. SZSZ₁ *és* (Sh. Korrektúrajellel
 én-re javítva.) k₃ *vallhatom*, 41 k₂ *érten*:.

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 290/5. Ceruzával írt, cím nélküli vázlat. Teljes szövege:

*ahol a szabadság a rend,
mindig érzem a végtelent.*

21–22 *hogy hány almát, villogó dinnyét,
sodort az ár, tán el se hinnéd*

39–44 *mert szeretsz s nyugton alhatom*

(1) *és most már be is vallhatom*

(2) *neked én be is vallhatom*

(1) *az elmulástól tetten értem:*

(2) *az elmulástól tetten-érten
hogy önmagamba én se fértem*

(1) *azért szeretlek ily nagyon*

(2) *a lelkem azért közvagyon
s azért szeretlek ily nagyon*

13–14 *Hajósinas koromban nyáron,*

(1) *a Viharon, Törökön, Tatáron*

(2) *a vontató kicsiny Tatáron*

k₂ PIM JA 290/1–4. Ceruzával írt, cím nélküli fogalmazvány. A 8., 10., 19., 32. sor és a 28. utáni egyik többlétsor egyszer, a 31. és 33. sor kétszer módosítva.

SZSZ₁ k₄ PIM JA 147/25–26. A Szép Szó levonata (SZSZ₁) a költő javításaival (k₄). A 38. sor kivételével az eltérő helyek a véglegessel egyezőre vannak javítva. Hasonmása: ÖM 1952. II, 200. l. után.

k₃ PIM JA 1060. Az 1–24. és a 39–44. sor tisztázata három lapon. (1. lap: 1–16. sor, 2. lap: 17–24. sor, a lap alsó fele üresen van hagyva; 3. lap: fent két sornyi hely üres, majd a 39–44. sor.) A 20. sor módosítva.

g PIM JA 147/16. Az í-ú-ü betűk ékezte csak a 29. és 36–37. sorban van pótolva. A vers után ceruzával írt, majd áthúzott versszak:

*Hát jó, hogy még sokáig élek,
meg is köszönöm, hogy remélek
magamnak békés elmulást,
neked gyönyörű búsulást.*

k₅ PIM JA 282. A fenti szakasz ceruzával írt változata:

*Ki tudom, még sokáig élek,
köszönöm neked, hogy remélek
magamnak békés elmulást,
neked szép, csendes búsulást.*

(Az 1. sorban a még m-je h-ból javítva.)

Szép Szó 1937. április–május, 205–206. Kiadásunk alapszövege. A 7. sorban az ú ékezetét és a 23. sor végi vesszőt k₂ alapján pótoltam.

Németh Andor, 1938. 298. – Bálint György, 1940. 497–498. (k₁ első két sora és k₄ szövege, változatával.) – ÖM 1952. II, 207, 424. (A 7. sorban hibásan: fehérlábú, a 16. sorban hibásan: örömet) – 300, 441. (g és k₅ szövege.) – 1955. II, 200, 439; 316, 471. – ÖV 1984. 527. sz.

592. [Én, ki emberként...]

Én, ki emberként vagyok, élve, boldog,
mint olyan dolgok, mik örökre szólnak,
hadd kiáltom szét az egeknek újból –
Flóra, szeretlek!

5 Ajkaidról lágy lehü, száz varázslat
bűvöl el, hogy hű kutyaként figyeljem
könnyü intését okos ujjaidnak,
mint leszek ember.

10 Flóra, karcsú, szép kehely, állsz előttem,
mint csokor van tűzve beléd a mennybolt
s napvirág felhők, remegő levél közt
hajlik az estnek.

Szövegváltozatok:

- 1** g (1) *Én, ki férfiként vagyok, élve, boldog,*
3 k₂(1) *hadd kiáltom el az egeknek újból*
4 k₂ g A sor után még egy szakasz (a–d). A kéziratban előbb 4. szakaszként, majd nyíllal az 1. és 2. versszak közé utalva; a gépiraton áthúzva.
a k₂ *Mint az eltévedt gyerek este, < sírva > fáradt (Azonnali javítás.)*
g *Mint ha eltévedt a fiucska, fáradt*
b k₂(1) *sírni már s < megle > dobban a szíve szörnyen: (Azonnali javítás.)*
k₂(2) g *sírni s akkor dobban a szíve szörnyen:*
c k₂ *s tudjon (Azonnal erre javítva:)*
k₂ g *tudja, hogy fusson haza – lelkem anyja,*
d k₂ g *így vagy eszemben.*
8 k₂(1) *hogy legyek isten.*
9 k₂ g(1) *Flóra, karcsú, szép kehely, állsz a fényben*
10 k₂(1) *s mint csokor van tűzve beléd: a pompa*
(2) *nagy csokor van tűzve beléd: a mennybolt*
11–12 k₂(1) *fönt a nap felhők, remegő levélkék*
közt kivirágzik.

Más eltérések: **2** k₂ szólnak **3** k₂ újból **b** g *sírni* **d** g *így* **7** k₂ *ujjaidnak* **9** g(1) *karcsu, [...] fényben,*
10 g *tűzve* **12** k₂ *estnek*

Lelkemen szöktet, paripán, a képed,
épp csak érintvén vizeket, mezőket.
15 Két szemedből füre, bogárra, tiszta
értelem árad.

Este van, mindent körüláll a csillag,
lásd, a mindenség aranyos kalitka,
benne itt vagy, én csevegőm, oh itt vagy,
20 rabmadaracskám!

- 18 k_2 *most a mindenség aranyos kalitka*
19 $k_2(1)$ *s benne itt vagy, szép csevegőm, oh itt vagy*
(2) *s benne itt vagy, víg csevegőm, oh itt vagy*
(3) *s benne itt vagy, kis csevegőm, oh itt vagy*
 $g_1(1)$ *itt csevegsz, benn vagy, soha el se szállhatsz,*
20 $k_2(1)$ *gyöngy <gy> madaracskám.*
(2) *rab-madaracskám.*

14 k_2 *vizeket mezőket* 15 k_2 *s két* $g(1)$ *S két*

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 291. Ceruzával írt vázlatok. Teljes szövegük:

<Fondor elmulás

Az ajkaidról áradó varázslat

lágy lehe teszi

- (1) *hogy hű kutyaként hever lábaddnál, figyelve*
- (2) *hogy hű kutyaként hever lábaddnál s figyelve*
e szimatoló szív s e nyugtalan elme.>

Mintha paraszt volnék s nézném csendesen

a várt lassu, tavaszi esőt,

ugy gondolok rád.

<Mintha eltévedt gyermek volnék,

ki sokat sirógált magában,

de nagyot dobban a szíve hirtelen:

eszébe jut, hogy hol lakik.>

<Flóra, karcsu kehely

pompázik benned a világ

- (1) *beléd van tűzve a fellegek*
- (2) *beléd van tűzve a fellegekkel*
- (1) *e könnyü, remegő levelek*
- (2) *e könnyü, remegő levelekkel*
- (1) *közt (Abbahagyva.)*
- (2) *a nagy, e lehajló fejü virág>*

A világ aranyos kalitkájában,

itt vagy, kis madaram.

Mintha erdő és mező volnék

- (1) *tested a föld, melybe láthatatlan gyökerekkel kapaszkodom*
- (2) *tested a tápláló föld, melybe láthatatlan gyökerekkel kapaszkodom*
s lelked a derűs, levegős, tolongó napfény,
mely boldog virágzásra készlet.

lelkemnek anyja

mint vasuti sinekre hullt sugár,

fogalmaimon ugy szalad át arcod világossága

k₂ PIM JA 276. Ceruzával írt, sok helyen módosított fogalmazvány. Központozása még hiányos. Az áthúzott 5. sorral kezdődik.

g PIM JA 147/14. Ceruzával írt javításokkal. E kiadás alapszövege. A 9–10. sorban az ékezetést a kézirat alapján javítottam.

Németh Andor, 1938. 351. (k₁ két részlete, sok hibával.) – Bálint György, 1940. 446, 481. (Németh Andor kiadásából.) 497. (k₁ *Mintha eltévedt gyermek...* kezdetű szakasza, két másik töredékkal együtt.) – ÖM 1952. II, 204, 422; 302, 441. (*A világ aranyos kalitkájában...* Németh Andor kiadásából.) 305, 442. (*Mintha paraszt volnék...* Bálint György kiadásából.) 312, 443. (*Mintha eltévedt gyermek volnék...* ugyanonnan.) – ÖM 1955. II, 204, 441. (A 13. sor első szava hibásan: *Lelkem*); 320, 472. (k₁ szövege. A 7. sorban hibásan: *tavasz*) – ÖV 1984. 528. sz.

593. Meghalt Juhász Gyula

Szól a telefon, fáj a hír,
hogy megölted magad, barátom,
hogy konokul fekszel az ágyon.
A bolondok között se bírt

5 szíved a sorssal. Sehol írt
nem leltél arra, hogy ne fájjon
a képzelt kín e földi tájon,
mely békén nyitja, lám, a sírt.

Mit mondjak most? Hogy ég veled?
10 Hogy rég megölt a képzelet?
Még nő szép szakállad s hajad.

Fölmondjuk sok szép versedet.
Mosdatnak most. Anyád sirat
s társadtól jön egy sírirat.

A szöveg forrása egy ismeretlen helyen levő kézirat. Kiadva: Szép Szó 1938. november, 126. és Népszava Naptár 1939. [Bp. 1938.] 46. Az utóbbi közlés szerint kelte: *1937 április 5-én éjjel 12 órakor*. (Hibás dátum, mert Juhász Gyula 6-án este halt meg.) A Szép Szó szövegétől az alábbi helyeken tér el: *1 telefon, 2 magad, 7 a földi* (Sh.) *13 sirat*, A Szép Szó szövegét közöljük; a 2. sor *magad* szava után vesszőt tettem.

Lásd még a *Te öngyilkos...* kezdetű töredéket a következő szám alatt, és a *Szól a telefon...* (641) kezdetű verset, a költő utolsó versét.

ÖM 1952. II, 209, 424. – ÖM 1955. II, 205, 441. – ÖV 1984. 529. sz.

594. [Te öngyilkos...]

Te öngyilkos, micsoda példát
adtál nekünk, kik szeretünk!
Megnehezítetted szerepünk.
Hát más nem éppen annyit élt át,

5 mást nem roskaszt-e annyi vélt vád

Kinek a szeme omló könnyü,
elmenni annak ilyen könnyü?
Mért bánts? Én nem bántottalak!

10 Versed csengése mért pereg?
Ugy tettél, mint a kisgyerek
ki becsöngetett s elszaladt.

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 249. Tintával írt fogalmazvány. Kiadásunk főszövege. Az 5. sor után háromsornyi üres hely van. A 3. sor előbb így:

Mi rád most deszkát veretünk.

k₂ ismeretlen helyen. Kiadva: Szép Szó 1938. november, 126. a *Meghalt Juhász Gyula szövege* után, „Változat” címmel, a következő megjegyzéssel: „A Juhász Gyula-szonett hármas strofáihoz.” Teljes szövege.

*Még példát adsz? Kik szeretünk,
megnehezítetted szerepünk.
Tested most eljárás alatt áll.*

*Szép, csengő versed mért pereg?
Úgy tettél, mint a kisgyerek –
becsöngettél és elszaladtál.*

ÖM 1952. II, 424. (A Szép Szó szövege a *Meghalt Juhász Gyula* jegyzetében.) – ÖM 1955. II, 441. (Mindkét változat uo.) – ÖV 1984. 530. sz.

595. Születésnapomra

Harminckét éves lettem én –
meglepetés e költemény

csecse

becse:

5 ajándék, mellyel meglepem
e kávéházi szegleten
 magam
 magam.

10 Harminckét évem elszelelt
s még havi kétszáz sose telt.
 Az ám,
 Hazám!

15 Lehettem volna oktató,
nem ily töltőtoll koptató
 szegény
 legény.

20 De nem lettem, mert Szegeden
eltanácsolt az egyetem
 fura
 ura.

Intelme gyorsan, nyersen ért
a „Nincsen apám” versemért,
 a hont
 kivont

25 szablyával óvta ellenem.
Ideidézi szellemem
 hevét
 s nevét:

30 „Ön, amig szóból értek én,
nem lesz tanár e féltekén” –
 gagyog
 s ragyog.

Ha örül Horger Antal ur,
35 hogy költőnk nem nyelvtant tanul,
sekély
e kéj –

Én egész népemet fogom
nem középiskolás fokon
40 taní-
tani!

Szövegváltozatok:

- 2 g₁(1) *most meglep majd e költemény*
3 g₁₋₂ *kecse*
14 g₁(1) g₂ *nem e töltőtoll koptató.*
15–16 g₁₋₂ *Igaz,
mig az.*
17 g₁(1) *mert nem igaz, hisz Szegeden*
g₁(2) g₂ *De nem az, hiszen Szegeden*
25 g₁₋₂ *szablyával óván ellenem.*
27–28 g₁(1) g₂ *szegény
legényt:*
35–36 g₁(1) *vak éj
a kéj –*

Helyesírási eltérések: 4 g₁(1) *becse*. 14 g₁ *töltőtoll-koptató*. 16 g₁(1) *az*. g₁(2) *az*, – 17 g₁(1) g₂ *De*
27–28 g₁ Előbb így: *hevét, nevét*: 39 g₁₋₂ *tani-*

Szövegforrások:

g₁ PIM JA 468. Hasonmása: ÖM 1952. II, 208. I. után; Szántó J. 1958. 204, 206. A költő ceruzával beírta a gépiraton még hiányzó 2. szakaszt, módosította a 2., 17. és 35–36. sor szövegét; javította a 4. és 16. sor központozását. Később – feltehetőleg g₂ legépelése után – módosította a 14. és 27–28. sor szövegét. (A 27–28. központozását a módosított szövegen is javította.) Végül idegen kéz (amely a *Március* [589] egyik gépiratára is írt) a 3–4., 15–17. és 25. sor szövegét a véglegessel egyezőre változtatta; a 3. sor *kecse* szava után egy írásjelet (valószínűleg gondolatjelet) tett, majd áthúzta; a 14. sor végén levő pontot áthúzta; a 22. sor végén a vesszőt pontra, a 23. sor első betűjét verzálra változtatta. Javításai a 17. sorban zavarosak: a *mert* szót feleslegesen áthúzta, a költő által a *hisz* után beszűrt *en* betűk *n*-jére egy olvashatatlan, *Sz-szel* kezdődő szót írt, majd áthúzta.

g₂ PIM JA 150/75. A bal felső sarokban: *grm*. A Szép Szó szedőpéldánya.

Szép Szó 1937. április–május, 203–204. Kiadásunk főszövege.

Németh Andor, 1938. 279. – ÖM 1952. II, 212, 425. – ÖM 1955. II, 208, 444. – ÖV 1984. 531. sz.

596. [Jön a vihar...]

Jön a vihar, tajtékja ében,
haragos bírák feketében,
villámok szelnek át az égen,
mint fájó fejen a kinok,
5 utánuk bársony nesz inog,
megremegnek a jázminok.

Almaszirmok – még ép a roncs ág –
igyekeznek, hogy szállni bontsák
kis lepkeszárnyuk – mily bolondság!
10 S ameddig ez a lanka nyúl,
a szegény fűszál lekonyúl,
fél, hogy örökre alkonyúl.

Borzongásuk a nem remélt vád –
így adnak e kicsinyek példát,
15 hogy fájdalmad szerényen éld át,
s legyen oly lágy a dallama
mint ha a fű is hallana,
s téged is fűnek vallana.

Szövegváltozatok:

- 1 k_{2,3} *Jön a vihar, mint nem is régen,*
3 k₂ *Villámok szelnek át az éjen,*
4 k₂(1) *mint fájó fejben a kinok,*
7–8 k₃(1) *Még zöldel, ép, virul a roncs ág,
mit földiszített a bolondság*
9 k₃(1) *a lepkeszirmot – mily bolondság*
(2) *a lepkeszirmot – nem bolondság*
k₄(1) *a lepkeszárnyat – mily bolondság!*
11 k₃ *minden kis fűszál lekonyúl,*
12 k₃(1) *oly bek (Abbahagyva és áthúzva.)*

Egyéb eltérések: 2 k₂ *bírók feketében* 5–6 k₂ *inog. Megremegnek* 7 k₃ (*még ép a roncs ág*), 10 k₃ *s*
k₄(1) *Ameddig* (Az S kötőszó beszúrása után az A javítatlan maradt.) 18 k₃(1) *téged [...]* *vallana*

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 471/5. Hasonmása: Tverdota Gy.–Vas I. 1980. 66. Rím-ötletek:

<i>bontsák,</i>	<i>öreg szem</i>	<i>érlel</i>
<i>bolondság</i>	<i>töreksem</i>	<i>ér el</i>
<i>roncs ág</i>	<i>gyerek sem</i>	<i>érrel</i>
<i>hallana</i>	<i>vadon</i>	<i>tervezett</i>
<i>dallama</i>	<i>szavadon</i>	<i>szervezet</i>
<i>vallana</i>	<i>szabadon</i>	<i>elvezet</i>

<i>goromba</i>	<i>gyatra</i>
<i>koromba</i>	<i>elhagyatva</i>
<i>a gomba</i>	<i>kamatra</i>
<i>lanka nyúl</i>	<i>töröm,</i>
<i>lekonyúl</i>	<i>köröm</i>
<i>alkonyúl.</i>	<i>öröm</i>

k₂ PIM JA 471/1. Az 1. versszak ceruzával írt fogalmazványa. A 3. és 5. sor változatával kezdődik:

*Villám cikázik át az éjen
utána bársony nesz inog*

E két sortól vonallal elválasztva az 1. szakasz szövege olvasható. A költő előbb a 3–6. sort írta le, majd fölírta az 1–2. sort. A 4. sorban a *fejben* szó *b*-jét kihúzta.

k₃ PIM JA 471/2, 4. Ceruzával írt fogalmazvány. A 471/2. sz. kézirat hasonmása: Tverdota Gy.–Vas I. 1980. 65. A költő a 7–9. és 11. sort módosította; a 16. sort utólag írta be a 15. és 17. sor közé. (A 471/2. jelzetű lapon az 1–2., a 471/4. jelzetű lapon a 3. szakasz szövege olvasható.)

k₄ PIM JA 471/3. Az 1–2. szakasz ceruzával írt tisztázata. A 9–10. sor módosítva. Az 1–2. szakaszt innen, a 3. szakaszt k₃ alapján adom; az utolsó sor végén a hiányzó pontot pótoltam.

Szép Szó 1938. január–február, 10. (k₃ alapján, két hibával: **10 az 14 a** kicsinyek) – ÖM 1955. II, 226, 429. (A Szép Szóból.) – ÖM 1955. II, 214, 446. – ÖV 1984. 532. sz.

597. Hazám

1

Az éjjel hazafelé mentem,
éreztem, bársony nesz inog,
a szellőzködő, lágy melegben
tapsikolnak a jázminok,

5 nagy, álmos dzsungel volt a lelkem
s háltak az uccán. Rám csapott,
amiből eszméletem, nyelvem
származik s táplálkozni fog,

10 a közösség, amely e részeg
ölbecsaló anyatermészet
férfitársaként él, komor

munkahelyeken káromkodva,
vagy itt töpreng az éj nagy odva
mélyén: a nemzeti nyomor.

Ezernyi fajta népbetegség,
szapora csecsemőhalál,
árvaság, korai öregség,
elmebaj, egyke és sivár

5 bűn, öngyilkosság, lelki restség,
mely, hitetlen, csodára vár,
nem elegendő, hogy kitessék:
föl kéne szabadulni már!

10 S a hozzáértő, dolgozó
nép okos gyülekezetében
hányini-vetni meg száz bajunk.

Az erőszak bűvöletében
mit bánja sok törvényhozó,
hogy mint pusztul el szép fajunk!

A földesúr, akinek sérvig
emeltek tönköt, gabonát,
csákányosokkal pusztát nyit,
szétveret falut és tanyát.

5 S a gondra bátor, okos férfit,
ki védte menthetlen honát,
mint állatot terelni értik,
hogyan válasszon bölcs honatyát.

10 Cicáznak a szép csendőrtollak,
mosolyognak és szavatolnak,
megírják, ki lesz a követ,
hisz „nyiltan” dönt, ki ezer éve,
magával kötve mint a kéve,
sunnyít, vagy parancsot követ.

Szövegváltozatok:

- 3** k₂ k₄ k₅(1) *csákányosokkal – joga tért nyit –*
k₅(2) *csákányokkal – a törvényt tért nyit –*
- 4** k₂ k_{4,5} *szétveret falut, kis tanyát.*
- 5–8** k₁ *De férfit, mint a Veres Pétert,*
ki gondra bátor és okos
és nem szorongva fal be ételt,
a közigazgatás botos.
- 8** k₂(1) *a békebeli katonák*
k₂(2) k_{4,5} *belügyi békekatonák*
- 11** k₁(1) *jól tudják (Abbahagyva és áthúzva.)*
- 12** k₁(1) *Ki megszokta már ezer éve,*
(2) *Nyiltan szavaz, ki ezer éve,*
- 13** k₁(1) *hogyan megkötözve, mint a kéve,*

Egyéb eltérések: **5** k₂ *A gondra bátor s* **7** k₅(1) *mint állatot,* k₅(2) *– mint állatot –* k₂ k_{4,5} *értik* **8** k_{4,5} *békekatonák.* **11** k₁ *követ:* **13** k₄ *kötve,* **14** SZSZ *sunnyit* k₁ k_{4,5} *sunnyít,* k₁ *követ*

Sok urunk nem volt rest, se kába,
 birtokát óvni ellenünk
 s kitántorgott Amerikába
 másfél millió emberünk.

5 Szíve szorult, rezgett a lába,
 acsargó habon tovatűnt,
 emlékezően és okádva,
 mint aki borba fojt be bünt.

10 Volt, aki úgy vélte, kolomp szól
 s társa, ki tudta, ily bolondtól
 pénzt eztán se lát a család.

Multunk mind össze van torlódva
 s mint szorongó kivándorlókra,
 ránk is úgy vár az új világ.

2 k₃(1) *birtokát óvni ellenünk*
 (2) *birtokon ülni ellenünk [Így!]*

11 k₃ *otthon se telhetett ki vád.*

12 k₃(1) *S mert multunk össze van torlódva,*

1 k₃ kába 6 k₃ tovatűnt, 8 k₃ bünt. 9 k₃ ugy 12 k₃ torlódva, 13 k₃(1) mint 14 k₃ ugy [...] uj

A munkásnak nem több a bére,
mint amit maga kicsikart,
levesre telik és kenyérre
s fröccsre, hogy csináljon ricsajt.

5 Az ország nem kérdi, mivégre
engedik meggyűlni a bajt
s mért nem a munkás védelmére
gyámolítják a gyáripart.

10 Szövőlány cukros ételekről
álmodik, nem tud kartelekről.
S ha szombaton kezébe nyomják
a pénzt s a büntetést levonják:
kuncog a krajcár: ennyiért
dolgoztál, nem épp semmiért.

Retteg a szegénytől a gazdag
s a gazdagtól fél a szegény.
Fortélyos félelem igazgat
minket s nem csalóka remény.

5 Nem adna jogot a parasztnak,
ki rág a paraszt kenyerén
s a summás sárgul, mint az asztag,
de követelni nem serény.

10 Ezer esztendő távolából,
hátán kis batyúval, kilából
a népségből a nép fia.

Hol lehet altiszt, azt kutatja,
holott a sírt, hol nyugszik atyja,
kellene megbotoznia.

2 k₁ fél a gazdagtól a szegény.
3 k₂(1) valódi félelem igazgat
5–6 k₃(1) Fél jogot adni a parasztnak,
ki él a paraszt kenyerén
7 k₃ s a paraszt sárgul, mint az asztag,
10 k₃(1) a hátán batyúval kilából
11 k₃ a nép közül a nép fia.
14 k₃₋₄ meg kellene botoznia.

1 k₁₋₂ gazdag, 2 k₂ szegény, 3 k₂ fortélyos 4 k₃₋₄ „csalóka” 9 k₃ távolából 10 k₃ batyúval k₄ batyúval,

S mégis, magyarnak számkivetve,
 lelkem sikoltva megriad –
 édes Hazám, fogadj szivedbe,
 hadd legyek hűséges fiad!

5 Totyogjon, aki buksi medve
 láncon – nekem ezt nem szabad!
 Költő vagyok – szólj ügyészedre,
 ki ne tépje a tollamat!

10 Adtál földmívest a tengernek,
 adj emberséget az embernek.
 Adj magyarságot a magyarnak,
 hogy mi ne legyünk német gyarmat.
 Hadd írjak szépet, jót – nekem
 add meg boldogabb énekem!

2 k₄ *lelkem sikoltva felriad –*
 9–14 k₃ *Szólj a csendőrrre, Veres Pétert,*
 (1) *és mást se verjen, meleg ételt*
 (2) *s mást se verjen, adj meleg ételt*
 (Azonnali javítás.)
a gyerekeknek, hisz nem mernek
 (1) *már játszani sem, az embernek*
 (2) *így játszani sem, az embernek*
 (1) *adj emberséget: s így (Abbahagyta, de nem húzta át.)*
 (2) *munkásnak munkát s énnekem*
 (3) *munkásnak munkát s így nekem*
 (4) *adj emberséget: énnekem*
add meg boldogabb énekem!
 E hat sor bekarikázva, alatta a véglegessel csaknem teljesen egyező szöveg.

1 k₃ számkivetve 2 k₄ A *felriad* szó *e*-je *ö*-ből javítva. 5 k₃₋₄ *medve*, 6 k₄ *láncon*, k₃ k₄(1) *szabad*: k₄(2) *szabad*, – 7 k₃₋₄ *költő* 9 k₃ *tengernek* 10 k₃ *Adj [...]* *embernek* k₄ *embernek!* 12 k₄ *gyarmat!* 13 k₃ *írjak*

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 287/1 (3. rész), JA 287/4 (6. rész). Ceruzával írt fogalmazványok. A 287/1. jelzetű lapon az 5–8. sor, majd lejjebb, később leírva a 9–14. sor, a 287/4. jelzetű lapon mindössze az 1–2. sor olvasható. A központozás még hiányos. A 3. rész 11–13. sorát a költő módosította.

k₂ PIM JA 287/2 (3. rész), JA 287/3 (6. rész). Ceruzával írt fogalmazványok. A 287/2. jelzetű lap az 1–4. és 5–8. sort tartalmazza (valószínűleg nem egy időben leírva), a 287/3. jelzetű lap csak az 1–4. sort. A 3/8. és 6/2. sor szövegét a költő módosította.

k₃ PIM JA 14 (4. rész), JA 287/5 (6. rész), JA 287/6 (7. rész). Ceruzával írt tisztázatok, számos szövegmódosítással.

k₄ PIM JA 287/7 (3. rész), JA 3 (6. rész), JA 15/2 (7. rész). Hasonmása: Szántó J. 1958. 210–212. Tintával írt tisztázatok. A 7/2. sorban az ő tintával, a 7/6. sor központozása ceruzával javítva.

k₅ PIM JA 15/1 (3. rész). Tintával írt tisztázat. A 3. sor szövege ceruzával, a 7. sor központozása tintával módosítva.

A vers egyes részeinek tehát a következő kéziratai maradtak meg:

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
		k ₁			k ₁	
		k ₂			k ₂	
			k ₃		k ₃	k ₃
		k ₄			k ₄	k ₄
		k ₅				

Szép Szó 1937. június, 3–10. Kiadásunk alapszövege. A 3. rész utolsó sorát a kéziratok alapján javítottam. Utánközlései: Brassói Lapok 1937. szept. 26.; Amerikai Magyar Világ 1937. nov. 16.

Németh Andor, 1938. 289. – ÖM 1952. II, 217, 426. (Az 1. rész 4. sorában hibásan: tapsikolzak) – ÖM 1955. II, 215, 447. (Mint ÖM 1952, két újabb hibával: az 1. rész 11. sorában: férfitársként; a 4. rész 10. sorában: kir) – ÖV 1984. 533. sz.

598. [átizzadt fekvő helyeden...]

átizzadt fekvő helyeden
föülve, halkan, betegen
– emlékszel? – azt mondtad nekem,
hogy ne hozzak virágot.

A PIM JA 566. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról. A 2. sor előbb így:

gyötörten, dühhel, betegen

Majd így:

gyötörten, halkan, betegen

Bálint György, 1940. 491. – ÖM 1952. II, 277, 436. – ÖM 1955. II, 292, 464. – ÖV 1984. 568/e. sz.

599. [Az én szívem sokat csatangolt...]

Az én szívem sokat csatangolt,
de most már okul és tanul.
Aki halandó, csak halandót
szerethet halhatatlanúl.

A PIM JA 206. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról.

Szép Szó 1938. január–február, 15. – ÖM 1952. II, 301, 441. (A Szép Szóból.) – ÖM 1955. II, 317, 472. – ÖV 1984. 568/f. sz.

600. [Nem ér szerencse...]

Nem ér szerencse, nem árt balsiker sem –
szavam szerelem kérte.
Bocsássatok meg, hogyha jó a versem
és szeressetek érte. –

Ismeretlen szövegforrásról Szélpál Árpád közölte, Népszava Naptár 1939. 48.

ÖM 1967. IV, 166, 301. – ÖV 1984. 568/ff. sz.

601. [Én azt akarom...]

Én azt akarom, bár ostobának látszik
a vágy, mely elmém kockáival játszik,
5 hogy úgy szeressen az egész világ
téged s engem, mint anya kisfiát,
egyetlen kisfiát, vagy kisleányát.

A PIM JA 100. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról.

Bálint György, 1940. 488. – ÖM 1952. II, 303, 441. – ÖM 1955. II, 318, 472. – ÖV 1984. 568/k. sz.

602a. [Nyugalom, szerelem...]

Nyugalom, szerelem,
szerelem, nyugalom –
kedvesem betegen
szuszog e hajnalon.

5 Mit tehet szellemem?
Fölsír a fájdalom –
nyugodj most, szerelem,
szeress most, nyugalom.

10 Az okos gyermeket
facsarja buta láz.
S jaj, nem én szenvedek,
engem csak megaláz.

15 Mint aki orvosért
vágat vad utakon –
ugy dobog a szívem.
Hallgatom, hallgatom.

20 Rombolj csak lelkemen,
akárhogy fájlalom –
te légy most szerelem
s építsd őt, nyugalom.

602a. [Nyugalom, szerelem...]

Szövegváltozatok:

- 4 (1) *alszik e hajnalon.*
- 11 (1) *S én mit sem tehetek*
- 17–21 E szakasz két változatban olvasható. Az első változatban két sor helye üresen van hagyva, majd ez a két sor következik:
*Rombolj csak lelkemen
s építsd őt, nyugalom!* Alatta a teljes szakasz.

A szöveg forrása a PIM JA 39. jelzetű kézírata. Ceruzával írt fogalmazvány. A 3. szakasz jobb-oldalt, utólag van odairva a negyedik mellé. A 4. és 11. sort a költő módosította. A 9. sor első szava valószínűleg tollhibából: *Ez*

602b. [Nyugodj el, szerelem...]

Szövegváltozat:

- 4 (1) *szuszog e hajnalon.*

A szöveg forrása a PIM JA 148/19. jelzetű gépirata. A költő a 4. sort ceruzával módosította. (Éppen fordítva, mint a kézirat megfelelő helyén!)

602b. [Nyugodj el, szerelem...]

Nyugodj el, szerelem,
szeress meg, nyugalom.
Kedvesem betegen
alszik e hajnalon.

5 Az okos gyermeket
facsarja buta láz,
s – jaj – nem én szenvedek,
engem csak megaláz.

10 Mint aki orvosért
vágat vad utakon,
ugy dobog a szívem.
Hallgatom, hallgatom.

15 Hogy nincsen istenem,
beh nagyon fájlalom!
Nyugodj most, szerelem,
szeress most, nyugalom.

602c. [Kedvesem betegen...]

Kedvesem betegen
szunnyad e hajnalon.
Nyugodj most, szerelem,
szeress most, nyugalom.

5 Az okos gyermeket
facsarja buta láz
s vele nem szenvedek,
engem csak megaláz.

10 Mint aki orvosért
vágat vad utakon,
ugy dobog a szívem.
Hallgatom, hallgatom.

15 Mért fekszel betegen?
Mi kéne? Két pofon?
Nyugalom, szerelem.
Szerelem, nyugalom.

A szöveg forrása a PIM JA 150/49. jelzetű gépirata.

Szép Szó 1938. január–február, 9. – ÖM 1952. II, 336, 449. (A Szép Szó alapján.) – ÖM 1955. II, 235, 456. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 548. sz.

603. [Csak az olvassa versemet...]

Csak az olvassa versemet,
ki ismer engem és szeret,
mivel a semmiben hajóz
s hogy mi lesz, tudja, mint a jós,

5 mert álmaiban megjelent
emberi formában a csend
s szívében néha elidőz
a tigris meg a szelid őz.

A kézirat szövegváltozatai:

- 3 *aki a semmiben hajóz,*
6 A sor után két áthúzott sor:
s mint ismeretlen jótevő
szólt: aludj kedves szenvedő.
8 *a tigris és a szelid őz.*

A kézirat egyéb eltérése: 4 *tudja*

Szövegforrások:

k PIM JA 136. Ceruzával írt fogalmazvány.

g PIM JA 236. A lap alsó felén az *Én nem tudom...* (605) gépirata. Kiadásunk főszövege.

Németh Andor, 1938. 265. (A kézirat alapján.) – ÖM 1952. II, 191, 419. (Németh Andor kiadásából. Az 5. sorban hibásan: álmaimban) – ÖM 1955. II, 219, 448. (A gépirat alapján; az utolsó sor a kézirat szerint.) – ÖV 1984. 534. sz.

604. [A kínhoz kötnek kemény kötelek...]

A kínhoz kötnek kemény kötelek,
be vagyok fonva minden oldalon
és nem lelem a csomót, amelyet
egy rántással meg kéne oldanom.
5 És szenvedek, de nem lesz kegyelem,
ha megszabadít, aki egy velem, –
amazon lesz minden fájdalom.

A PIM JA 204. jelzetű, ceruzairású kéziratáról. Az utolsó sor első szava a kéziratban: *amazok*. Az értelmetlen szót az eddigi kiadásokkal egyezően javítottam.

Bálint György, 1940. 427. – ÖM 1952. II, 302, 440. (Bálint György kiadásából. Az 1. sorban hibásan: kötelek,) – ÖM 1955. II, 319, 472. – ÖV 1984. 568/b. sz.

605. Én nem tudom...

Én nem tudom, mi fenyeget
az estek csipkés árnyain;
mint romló halról a legyek,
szétszállnak tőle álmaim.

- 5 És nem tudom, mily dajkahang
cseng a szívembe csendesen:
nyugodj, hiszen csak este van
s mitől is félnél, kedvesem?

Szövegváltozatok:

- 4 $k_1(2) k_2 g(1)$ *szerterebbenek álmaim.*
g(2) *szétszállnak róla álmaim.*
g(3) *A véglegesre javítva.*
6 $k_2 g(1)$ *szól rá szívemre édesen:*

Egyéb eltérések: Cím k_3 *tudom* 2 k_1 *árnyain* $k_{2,3}$ g *árnyain*, 3 k_1 *Mint* (A sor módosításakor az *M* javítatlan maradt.) 4 k_{1-2} *álmaim* 7 k_2 g *van*, 8 k_2 g(1) *mitől*

Szövegforrások:

k_1 PIM JA 214. Cím nélküli, ceruzával írt fogalmazvány. A költő előbb ezt a szakaszt írta le:

*Mint a halról a legyek,
szétrebbenek álmaim
horgas vénség fenyeget
bukásaimnak halmain.*

Ezután módosította az első két (a véglegesben 3–4.) sort, (a 3. sor szövegét a véglegesre) és föléírta az 1–2. sort. Az 5–8. sor még nincs meg.

k_2 a Makai család tulajdonában. Xeroxmásolata: Int. Arch. Szeged. Cím nélküli, ceruzával írt tisztázat.

g PIM JA 236. Cím nélkül. A 4., 6. és 8. sor ceruzával módosítva. (A 4. sor kétszer.) A lap felső részén a *Csak az olvassa versemet...* (603) kezdetű vers.

k_3 PIM JA 134. Tintával írt tisztázat.

A Reggel 1937. jún. 7. Kiadásunk alapszövege. A 6. sor *szívembe* szavát a kéziratok alapján rövid *i*-vel írtam.

Bálint György, 1940. 498. – ÖM 1952. II, 221, 427. – ÖM 1955. II, 220, 448. – ÖV 1984. 535. sz.

606a. [Száradok, törődöm...] [I.]

- Száradok, törődöm,
korán előregszem,
a kiszáradt földön
álmatlanul fekszem.
- 5 Éltető friss nedvek
nagy erü husomba
nem öntenek kedvet,
epedek busongva.
- 10 Szemem is öregbül –
vén kutyaként járok.
Könnyes bölcsesség ül
rajta mint a hályog.
- 15 Gyors árnyék-pojácák
forgatnak meg ébren –
százszor újra játszák,
mily bolondul éltem.
- 20 Ölelni jót, forrót,
velem már nehéz lesz –
az én rózsám kórót
szorít a szívéhez.

A javított sorok korábbi szövegei:

- 5 (1-2) *Az éltető nedvek*
6 (1) *kiszállnak husomból*
(2) *nem szállnak husomba*
19 (1) *a kedvesem kórót*
Az a kedvesem szavak nincsenek áthúzva.

A szöveg forrása a PIM JA 42. jelzetű, ceruzával írt, cím nélküli fogalmazványa. A költő az 5–6. és 19. sort módosította; a 6 sort kétszer. Az 5. sor *éltető* szavának kezdőbetűje a sor átdolgozásakor javítatlan maradt; a 13. sor végén egy felesleges vessző áll; a 14. sorban a *forgatnak* szó *rg* betűi *go* betűkből vannak javítva. A lap verzóján a [*Minden s mindenki szeret engem...*] (588) kezdetű töredék olvasható.

Szép Szó 1938. április, 237. „Vers” címen.

606b. Száradok, törődöm [II.]

- Száradok, törődöm,
korán előregszem.
A sivatag földön
álmatlanul fekszem.
- 5 Éltető, friss nedvek
nagy eres husomba
nem öntenek kedvet
s epedek busongva.
- 10 Szemem is öregbül,
árnyékolja árok.
Könnyes bölcsesség ül
rajta mint a hályog.
- 15 Gyors emlékpójácák
fogatnak meg ébren
s alva újra játsszák,
mily bolondul éltem.
- 20 Nehéz ez a bánat,
nem bírja az elme.
Ifjíts meg, bocsánat!
Flóra szép szerelme!

Helyesírási eltérések: **2–3** g *előregszem*, a **6** g *nagy-eres* **8** SZÉ *búsongva*. **10** g *árok*, **11** g *könnyes* SZÉ *bölcsesség* g *bölcsesség* **12** g *rajta*, **13** g *emlék-pójácák* (A kötőjel ceruzával.) **18** g *lesz*. (A következő sor módosítása után is így maradt.) **19** g *bocsánat*,

Szövegforrások:

g PIM JA 148/25. Cím nélkül. A 4. vsz. után egy géppel írt, majd áthúzott vsz., a 606a. szám alatt közölt variáns-szöveg utolsó versszakának változata (3. sora ceruzával módosítva):

- 17–18** *Ötletni jót, forrót,
velem már nehéz lesz,*
- 19** (1) *gyöngye szépem kórót*
(2) *A [!] szép Flóra kórót*
- 20** *szorit a szívéhez.*

Tintával van alája írva a véglegessel csaknem teljesen egyező szöveg. Az i-u-ü (a tintával írt szövegrészekben is) mind rövid.

Színházi Élet 1937. jún. 20–26. Kiadásunk alapszövege. A 8. sor *búsongva* szavát a variáns kézírata alapján rövid *u*-val, 11. sor *bölcsesség* szavát a kéz- és gépirat alapján egy *s*-sel írtam.

Németh Andor, 1938. 292. (A gépirat szövege.) – ÖM 1952. II, 205, 422. (A gépirat szövege.) – ÖM 1955. II, 221, 449. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 536. sz.

607a. [Micsoda óriás sas...] [I.]

Micsoda óriás sas
lendül a zengő mennynek!
Hogy ilyet csak csodálhass,
tisztítsd magát a szennyet.

5 A fogoly világ hullat
vércseppes pihe-tollat
azt mondják, ez a hajnal

Milyen sas, milyen szellem!
10 Mily árnyat vet lebegve!
Az éjt, a kéjt. Szerelmem
a tűzpiros egekbe!

a mindenséget falja
ragyogó azurcsőre.
15 vaskarmaival marja,
mi sem menekül tőle.

Az egyik szárnya lelke,
a másik szárnya Flóra
én őt váltom és engem
20 ő vált örök valóra

607b. [Micsoda óriás sas...] [II.]

Micsoda óriás sas
száll le a zengő mennybolt
szikláira! E szárnyas
a semmiből jött, nem volt.

5 A mindenséget falja
ragyogó azurcsőre.
Vaskarmaival marja.
Mi sem menekül tőle.

A fogoly világ hullat
10 hideg üveg szemekkel
vércseppes pihe tollat.
Ez a pirosló reggel.

Milyen sas! Milyen szellem!
Mily árnyat vet lebegve:
15 az éjt, a kéjt! Szerelmem
a parázsló egekbe.

Az egyik szárnya lelke,
a másik szárnya Flóra –
én őt váltom és engem
20 ő vált így új valóra.

607a. [Micsoda óriás sas...] [I.] módosított sorának korábbi szövege:

- 19 (1) *szerelme, ő, ki engem*
(2) *igy én őt ő meg engem*

Egyéb eltérések: 2 A *zengő* z-je n-ből, a *mennynek* utolsó n-je talán b-ből javítva. 19 és ő, engem (Az ő, kihúzatlan maradt.)

607b. [Micsoda óriási sas...] [II.] szövegváltozatai:

- 2 k₁(1) *lendül a zengő mennynek*
(2) *ül le a zengő mennybolt*
3–4 k₁(1) *szikláira! Ily szárnyas*
a semmiből lett, nem volt.
6–7 k₂(2) Azonos a *Sas* (607c) szövegével.
8 k₂(2) *tépi a húst belőle.*
(3) Azonos a *Sas* (607c) szövegével.
9–10 k₂(2) Azonos a *Sas* (607c) szövegével.

Egyéb eltérések: 6 k₂ *tépi marja.* (A pont ott maradt.) 9 k₂ *S A* (Az A javítatlan maradt.) 10 k₂ *üveg-*
szemekkel 11 k₂ *pihetollat.* 20 k₂ *valóra!*

607c. Sas

Micsoda óriás sas
száll le a zengő mennybolt
szikláira. E szárnyas
a semmiből jött, nem volt.

5 A mindenséget falja
csilló azuri csőre.
Vaskarma tépi, marja
a meleg húst belőle.

10 S a fogoly világ hullat
könnyes üvegszemekkel
vércseppes pihetollat.
Ez a pirosló reggel.

15 E madár könnyű röpte
a létet elragadta.
Nincs magasság fölötte
és nincs mélység alatta.

20 Az egyik szárnya lelkem,
a másik szárnya Flóra.
Én őt váltom és engem
ő vált így új valóra.

607a. [Micsoda óriás sas...] [I.] szövegforrása a PIM JA 72/2. jelzetű, ceruzával írt, cím nélküli fogalmazványja. Az utolsó szakaszt a költő a papírlap jobb felső sarkába írta. A 2. és 19–20. sor szövegét módosította, a 19. sorét kétszer. A 6. sor helyét üresen hagyta. A központozás hiányosságait nem pótoltam.

607b. [Micsoda óriás sas...] [II.] szövegforrásai:

k₁ PIM JA 72/1. Ceruzával írt, cím nélküli tisztázata. A 2. sor kétszer, a 3–4. sor egyszer módosítva. A 607/b. sz. főszövege.

k₂ PIM JA 271. k₁ szövegének ceruzával írt, cím nélküli tisztázata. A 6–10. sor szövege a Sas (607c) szövegével egyezőre javítva.

607c. Sas szövegforrása:

Színházi Élet 1937. jún. 20–26. A 6. sor *azúri* és a 20. sor *így új* szavait a kéziratok alapján rövid *u*-val és *i*-vel írtam.

Pesti Napló 1938. máj. 8. (k₁ szövege „Látomás” címmel.) – Németh Andor, 1938. 305. (A Pesti Naplóból.) – ÖM 1952. II, 206, 423. (Németh Andor kiadásából.) – ÖM 1955. II, 222, 450. – ÖV 1984. 537. sz.

608. [Csak most értem meg az apámat...]

Csak most értem meg az apámat,
aki a zengő tengeren
nekivágott Amerikának.

5 Utnak eredt – nem új jelenség, –
 hogy lefűlelje bátoran
 a természetes jószerencsét.

El is keserült, meg is csappant
érdeke itt, az óhazán,
unta főzni a szagos szappant.

10 Csak most értem meg az apámat,
 aki az ingó tengeren
 nekivágott Amerikának.

15 Az urak locsogtak, fecsegtek,
 ő batyut kötött. Odaszállt,
 hol jó munkást szép pénz kecsegtet.

Az erdön nem volt egy szál bokra,
egész uton emlékezett
és hányt a hempergő habokra.

20 Elhagyta bölcsen a családját –
 azért, mert keményen keres,
 a csemetéi őt ne áldják,

mert megátkozzák, ha felnőnek.
Nem volt erkölcsi példatár
s nem hűse hazugság-felhőnek.

25 Csak most értem meg az apámat,
 aki a csalárd tengeren
 nekivágott Amerikának.

30 Csak most, hogy új világba tartok.
 Flórám az én Amerikám.
 Elenyésztek a régi partok,

nem ödöngök zajuk-bajukban:
az emberarcok mélyiről
uj értelem szegélye bukkan.

35 Ahogy az apám nekivágott –
ha százszor nincsen, akkor is
Istenre bízom a világot.

Én nem a tusától szabódom:
szerelmemért csalog, ölok –
bár lehetőleg korrekt módon.

Az átdolgozott sorok korábbi szövege:

- 7–9 *Unta főzni a szagos szappant
ahol esznek s ő nem eszik
hétköznapi tyúkot, kövér kappant.*
- 13–15 *Míg itt az urak csak fecsegték,
kicsi batyuval odaszállt,
hol jó munkát szép pénz kecsegtet.*
- 16 *Ő nem fanyalodott p
(Abbahagyva és áthúzva.)*
- 28 *Mert én is új világba tartok.*
- 32 *a régi arcok mélyiről*
- 36 *Istenre hagyom a világot.*

Egy ceruzával írt fogalmazványról. (PIM JA 208.) A szöveget a költő több helyen módosította. A központozás még hiányos; a 10., 16., 21., 24. és 27. sor végén, valamint a 13. sor *locsogtak* szava után a hiányzó írásjelet pótoltam. Javítottam a 14. sor *odaszállt* szavát is, melynek első betűjét a költő a sor átdolgozásakor elfelejtette *O*-ra javítani.

Németh Andor, 1938. 334. (A 23–24., 31–33. és 37–39. sor híján; az utolsó szakaszok sorrendje felcserélve; két hibával: **22** megátkoznak **30** s elenyésznek) – ÖM 1952. II, 306, 442. (Németh Andor kiadásából. A 22. sorban hibásan: megátkoznak – ÖM 1955. II, 223, 451. (A 38. sorban hibásan: szerelmért) – ÖV 1984. 538. sz.

609. Tudod, hogy nincs bocsánat

Tudod, hogy nincs bocsánat,
hiába hát a bánat.

Légy, ami lennél: férfi.

A fű kinő utánad.

5 A bűn az nem lesz könnyebb,
hiába hull a könnyed.
Hogy bizonyosság vagy erre,
legalább azt köszönjed.

10 Ne vádolj, ne fogadkozz,
ne légy komisz magadhoz,
ne hódolj és ne hódíts,
ne csatlakozz a hadhoz.

15 Maradj fölöslegesnek,
a titkokat ne leسد meg.
S ezt az emberiséget,
hisz ember vagy, ne vesd meg.

20 Emlékezz, hogy hörögtél
s hiába könyörögtél.
Hamis tanúvá lettél
saját igaz pörödnél.

Atyát hivatál elesten,
embert, ha nincsen isten.
S romlott kölkökre leltél
pszichoanalízisben.

25 Hittél a könnyü szóknak,
fizetett pártfogóknak
s lásd, soha, soha senki
nem mondta, hogy te jó vagy.

30 Megcsaltak, úgy szerettek,
csaltál s így nem szerethetsz.
Most hát a töltött fegyvert
szorítsd üres szivedhez.

610. [Szolgának állítod magad...]

Szolgának állítod magad,
akárha urad volna.
Csak hazudd, hogy nem vagy szabad.
Én nem hiszem el egy szavad,
5 te szolga!

Rád les az ifjak hadsora
te szolga!
Egyke karikás ostora,
nem is vagy olyan ostoba.

A módosított sorok korábbi szövege:

- 2 *te szolga!*
6 (1) *Nem is vagy olyan ostoba*
(2) *Rád néz az ifjak hadsora*

A PIM JA 253. jelzetű kéziratáról. Ceruzával írt fogalmazvány, javításokkal. Az 5. sor később került leírásra, mint a 6. első változata, s a 4. sor végén levő pont javítatlan maradt.

ÖM 1952. II, 350, 452. (A 3. sorban hibásan: *hazudod*) – ÖM 1955. II, 367, 483. – ÖV 1984. 566/m. sz.

611. [És ámulok...]

És ámulok,
hogy elmulok

Szövegforrása a PIM JA 582. jelzetű, ceruzával írt kézírata. Fölötte *A vásártéren...* (437) kezdetű korábbi töredék szövege olvasható.

ÖM 1952. II, 310, 443. (Az 1. sorban hibásan: *Én*) – ÖM 1955. II, 324, 473. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 567/f. sz.

612a. [Mint a Tejút...] [I.]

Mint a Tejút a vonuló
egek táguló
boltozatán
s mint a valóság heveny láz után

5 ugy ragyog és világít
 lelkemben, mely világot áhít
 az emberi fölszabadulás.

A mindenség oly tisztán és üdén
csillog, mint harmatcsepp a menny levelén.

A PIM JA 256. jelzetű ceruzakéziratáról. Az utolsó előtti szó írásképe: *meny*

Németh Andor, 1938. 358. (Az utolsó két sor híján.) – ÖM 1952. II, 286, 438. (Németh Andor kiadásából.) – ÖM 1955. II, 301, 467. (Az utolsó sor *menny* szava helyére a kiadók három pontot tettek.) – ÖV 1984. 566/l. sz.

612b. [Mint a Tejut...] [II.]

Mint a Tejut a vonuló
egek táguló
boltozatán
és mint valóság heveny láz után,

5 ugy csillog, ugy világít
 lelkemben, mely világot áhít,
 és értelem –
 az ut, az emberi
 történelem.

A szöveg forrása az a gépirat, amely József Etelkától Kiss Ferenchez került. A 7., értelmetlennek tűnő sor így!

613a. [Világokat igazgatok...] [I.]

Világokat igazgatok
üveggolyókkal játszom
nem szeretnek a gazdagok,
mert ily szegényen élek.

613b. [világokat igazgatok...] [II.]

világokat igazgatok:
üveggolyókkal játszom.
Nem szeretnek a gazdagok:
árva gyerekek látszom

Mindkét változat ugyanazon a ceruzával írt fogalmazványon olvasható. (PIM JA 252.) Az első változatnál a 3–4. sort előbb írta le a költő, majd fölírta az 1–2. sort, s az 1. sort áthúzta.

Németh Andor, 1938. 357. (Az utolsó sorban hibásan: gyermeknek) – ÖM 1952. II, 288, 438. (Németh Andor kiadásából.) – ÖM 1955. II, 326, 474. (A kéziratból, de az utolsó sorban itt is: gyermeknek) – ÖV 1984. 567/e. sz.

614. [Miként a tiszta űrben...]

Miként a tiszta űrben a világok,
lebeg keringve bennem a hiányod
majd árnyék leszek s te szorongva félsz:
óh hát ne hagyj meghalnom, amig élsz.

A PIM JA 224. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról. A 2. és 3. sor között több sornyi üres hely. A 2. sor előbb így:

ugy lebeg keringve bennem hiányod

A 4. sor *ne* szava *nagy*-ból javítva.

ÖM 1955. II, 325, 473. – ÖV 1984. 566/i. sz.

615. [s ha nem volt még halálos szerelem...]

s ha nem volt még halálos szerelem,
azt akarom, ez halálos legyen,
értelmes kín: mert nincs értelme annak,
ha embernek üres kínjai vannak,
5 s ha nem szeretsz úgy, mint tenmagadat,
én meg fogom majd ölni magamat,
nem hogy szerelmem vagy bosszúm mutassam,
de jobban fájna elsorvadni lassan,
s árnyék leszek, melytől szorongva félsz,
10 bíró, kitől büntetést nem remélsz:
Vigyázz! Ne hagyj meghalnom, amíg élsz!

A 7. sor szövege k₁-ben a módosítás előtt:

nem hogy bosszúm, vagy szerelmem mutassam,

k₁ egyéb eltérései: **5** S [...] *ugy*, **7** *szerelmem*, **8** *lassan*

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 112. Az 5–8. sor ceruzával írt szövege. A 7. sor módosítva.

k₂ ismeretlen helyen. Kiadta Szélpál Árpád, Népszava Naptár 1939. 47. („Halálos szerelem” címmel.) Kiadásunk főszövege. A cím feltehetőleg Szélpál Árpádtól származik.

ÖM 1952. II, 292, 439. (k₁ szövege.) – ÖM 1955. II, 308, 469. (Mint ÖM 1952.) – ÖM 1967. IV, 165, 301. – ÖV 1984. 565/a. sz.

616. Könnyű, fehér ruhában

Ignotus Pálnak

Mindent, mi nem ennivaló,
megrágtam és kiköptem.
Magamtól tudom, mi a jó
s hogy egyremegy, szappangolyó,
5 vagy égbolt van fölöttem.

És tudom, mint a kisgyerek,
csak az boldog, ki játszhat.
Én sok játékot ismerek,
hisz a valóság elpereg
10 és megmarad a látszat.

Nem szeretnek a gazdagok,
mig élek ily szegényen.
Szegényeket sem izgatok,
nem állok én vigasznak ott,
15 ahol szeretni szégyen.

Megalkotom szerelmemet...
Égítستن a lábam:
elindulok az istenek
ellen – a szívem nem remeg –
20 könnyű, fehér ruhában.

A kézirat szövegváltozatai:

- 3 *Tudom s magamtól, mi a jó,*
6–7 *Tudom én, mint a kisgyerek:
csak az boldog, ki játszhat.*
8 (1) *A valóság elpereg (Azonnal erre javítva:)
Ami valóság, elpereg,
(2) én (!) sok játékot ismerek*
9 (1) *belőle semmit nem nyerek,*
(2) *hisz a valóság elpereg,*
10 (1) *de megmarad a látszat*
12 *amíg szegényen élek.*
15 *ahol remél a lélek.*
16 *Zsömlémre még vaját kenek,*
17 (1) *vékonyul mind puhábban*
(2) *bekapom s visz a lábam*

A kézirat egyéb eltérései: 4 *hogy egyre megy: szappangolyó* 5 *A vagy szó gy betűje n-ből javítva.* 6 *Tudom<>* 18 *<s> elindulok*

Szövegforrások:

k PIM JA 266. Cím és ajánlás nélküli, ceruzával írt fogalmazvány. A 8–10. és 17–18. sor módosítva. (A 8. sor kétszer.) A központozás még hiányos.

Szép Szó 1937. július–augusztus, 10–11. Főszövegként ezt közöljük.

Németh Andor, 1938. 295. – ÖM 1951. II, 223, 427. – ÖM 1955. II, 225, 452. – ÖV 1984. 539. sz.

617. [Ne légy szeles...]

Ne légy szeles.
Bár a munkádon más keres –
dolgozni csak pontosan, szépen,
ahogy a csillag megy az égen,
5 úgy érdemes.

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 423. Ceruzairás. A 3–4. sor előbb fordított sorrendben. Eltérései a főszövegtől:

- 2 *Bár a munkáddal más keres.*
3 *Dolgozni csak pontosan, szépen*

k₂ PIM JA 202. Ceruzairás. Hasonmása: Kat. [11.] mell. Főszövegként ezt közöljük.

Németh Andor, 1938. 349. – ÖM 1952. II, 299, 441. (A 2. sorban kimaradt a névelő.) – ÖM 1955. II, 315, 471. – ÖV 1984. 568/ee. sz.

618. [Ha elhagysz, mint az ég alján a nap...]

Ha elhagysz, mint az ég alján a nap,
mit is tehetnék, hogy ne szánjanak

ki fogná föl szívével énekem,
ha te sem érzed, hogy ki vagy nekem

A PIM JA 98. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról. A 4. sor előbb így:

ha te sem tudod, hogy ki vagy nekem

Bálint György, 1940. 492. – ÖM 1952. II, 309, 443. – ÖM 1955. II, 323, 473. (A 2. sorban hibásan: mit s tehetnék.) – ÖV 1984. 566/j. sz.

619. [Ha lényed erős, derítő levegőjét...]

Ha lényed erős, derítő levegőjét
nem szívja szívem közeledbe merülten
mint vércse, reám lecsap a lebegő ég
s fuldoklik a lelkem az űrben.

A PIM JA 97. jelzetű ceruzakéziratáról. A 3. sorban tollhibából *bebegő* áll. A 2–3. sor előbb így:

*nem szívja szívem szerelembe merülten
mint vércse, lecsap re (Azonnal javítva.)*

Németh Andor, 1938. 352. – ÖM 1952. II, 302, 441. – ÖM 1955. II, 317, 472. – ÖV 1984. 566/k. sz.

620. Az árnyékok...

Az árnyékok kinyúlanak,
a csillagok kigyúlanak,
föllobognak a lángok
s megbonthatatlan rend szerint,
5 mint űrben égitest kering
a lelkemben hiányod.

Mint tenger, reng az éjszaka,
növényi szenvedély szaga
fojtja szoruló mellem.
10 Végy ki e mélyből engemet,
fogd ki a kéjt, merítsd szemed
hálóját mélyre bennem.

A kézirat szövegváltozata:

11 *fogd ki a kint, merítsd szemed*

Helyesírási változatok: **3** k *lángok*, **5** SZSZ *űrben* k *űrben égitest*, **9** k *mellem* – **10** k *vég* [...] *engemet* –

Szövegforrások:

k PIM JA 102. Ceruzával írt tisztaát, cím nélkül. A költő a lap verzőjára a 4. sor változatát írta:

csillagok törvénye szerint

Szép Szó 1937. július–augusztus, 11. Főszövegként ezt közöljük. Az 5. sor *űrben* szavát a kézirat szerint hosszú *ű*-vel írtam.

Németh Andor, 1938. 294. – ÖM 1952. II, 222, 427. – ÖM 1955. II, 226, 452. – ÖV 1984. 540. sz.

621a. [Ha nem leszel...] [I.]

Ha nem leszel most azé, ki szeret
ne félj, majd leszel másé.

Egy ország porába irom neved.

Vigyázz, belőled is lehet

5 N. Mórné, X Tamásné.

Nem vagyunk erdőn lapuló vadak,
mondd hangosan, ha kellek.

Vagy fölkel s falhoz veti a harag,

mint a részeg a poharat,

10 e szesztelen szerelmet.

k₁ szövegváltozatai:

2 *majd leszel akkor másé.*

6 *Ne méricskéld tovább magad,*

7 (1) *nyögdécseld ki, ha kellek.*

(2) *nyögd ki végre, ha kellek.*

10 (1) *ez esztelen szerelmet.*

Egyéb eltérések: 1 k₁ *szeret*, 7 k₁(2) A margóra írva, majd áthúzza, mellette kérdőjel. 9 k₁ *poharat*
10 k₁(2) A költő az *e szesztelen* szavakat zárójelbe tette, melléje kérdőjelet írt, majd a zárójelet és a
kérdőjelet áthúzta.

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 64. Ceruzával írt fogalmazvány, cím nélkül. A 7. és 10. sor módosítva.

k₂ PIM JA 258. Cím nélkül, ceruzával. A vers után, attól vonallal elválasztva a *Ha nem ölelsz...*
(622a) kezdetű vers. Kiadásunk főszövege.

621b. Ha nem leszel... [II.]

Ha nem leszel most azé, ki szeret,
majd leszel akkor másé.

Egy ország porába irom neved.

Vigyázz, belőd is lehet

5 N. Pálné, X. Tamásné.

Ne méricskélj, ne latold magadat.

Ölj öledbe, ha kellek.

Vagy fölkel s falhoz veti a harag,

mint a részeg a poharat,

10 e szesztelen szerelmet.

A gépirat szövegváltozata:

6 (1) *Ne méricskélj ezután magadat.*

Szövegforrások:

g PIM JA 147/19. A cím tintával. A 6. sor ceruzával módosítva. Kettétépett ív alsó felén. Feltehető, hogy a Szép Szó szedőpéldánya volt, s a lap elveszett felső felére *Az árnyékok...* (620) szövege volt gépelve, s ott volt a szokásos nyomdai utasítás (grm) is.

Szép Szó 1937. július–augusztus, 11. Kiadásunk főszerzője.

Németh Andor, 1938. 297. – ÖM 1952. II, 224, 427. – ÖM 1955. II, 227, 452. – ÖV 1984. 541. sz.

622a. [Ha nem ölelsz...]

Ha nem ölelsz, falsz, engem vernek
a fák, a hegyek, a habok.
Én ugy szeretlek, mint a gyermek
s épp olyan kegyetlen vagyok.
5 Elsötétítem azt a termet,
lelkem, hol alakod ragyog.

Ha nem szoritsz ugy kebeledbe,
mint egyetlen tulajdonod
engem, mig álmodol nevetve,
10 szétkapkodnak a tolvajok.
S majd sírva dőlsz a kerevetre:
mily árva s mily bolond vagyok!

Ha minden percben nem kecsegtetsz,
15 hogy boldog vagy, mert nekem élsz,
görnyedő árnyadnak fecseghetsz,
hogy gyötör a magány s a félsz,
nem lelsz cérnát a szerelmedhez,
mely ugy kifoszlott, mint a férc.

A javított sorok korábbi szövege:

7 *Ha nem szoritsz vadul szivedre,*
11 *S majd sírdogálsz (Azonnal javítva.)*

Más változatok: 3 A *szeretlek* szóban az *l* *n*-ből javítva. 8 A *tulajdonod* utolsó betűje *k*-ből javítva.

A szöveg forrása a PIM JA 258. jelzetű ceruzakézírata. A 7. és 11. sor módosítva. Előtte a *Ha nem leszel...* (621) című vers.

622b. [Ha nem szoritsz...]

Ha nem szoritsz ugy kebeledbe,
mint egyetlen tulajdonod,
engem, mig álmodol nevetve,
szétkapkodnak a tolvajok
5 s majd sirva dőlsz a kerevetre:
mily árva s mily bolond vagyok!

Ha minden percben nem kecsegtetsz,
hogy boldog vagy, mert nekem élsz,
görnyedő árnyadnak fecseghetsz,
10 hogy gyötör a magány s a félsz.
Nem lesz cérna a szerelmedhez,
ha ugy kifoszlik, mint a férc.

Ha nem ölelsz, falsz, engem vernek
a fák, a hegyek, a habok.
15 Én ugy szeretlek, mint a gyermek
s épp olyan kegyetlen vagyok:
hol fényben fürdesz, azt a termet
elsötétítem – meghalok.

A javított sorok korábbi szövege:

5 *s zokogva dőlsz a kerevetre:*
10–12 *ha gyötör a magány s a félsz.*
Nem lelsz cérnát a szerelmedhez,
mely ugy kifoszlik, mint a férc.

A szöveg forrása a PIM JA 147/20. jelzetű gépirata. Az 5. és 10–12. sort a költő ceruzával módosította. A 13. sor *falsz* szavát áthúzta, de nincs helyette más. A 17–18. sor mellé – feltehetőleg a befejezetlenség jeleként – egy függőleges vonást húzott.

Bálint György, 1940. 333. – ÖM 1952. II, 185, 418. (Két hibával: 1 kebeledre 10 *ha* gyötör) – ÖM 1955. II, 228, 452. (Az 1. sor hibája kijavítva.) – ÖV 1984. 542. sz.

623a. [Majd...] [I.]

Majd eljön értem a halott,
ki szült, ki dajkált énekelve.
Kitágul, mint az úr, az elme
s a hős hűség eloldalog
5 a csöndbe térnek a dalok
és elmulik szívem szerelme.
Kitetszik, mily üres dolog,

világ visszajaként bolyog
bennem a lélek, a lét türelme.
10 Széthull a testem, mint a kelme,
mit összerágtak a molyok.
Vonaglanak a mosolyok
az alvók arcán éjjelente,
kiknek adtam a boldogot.

623b. [Kiknek adtam a boldogot...]

Kiknek adtam a boldogot,
alvó arcukról éjjelente,
mint a viharba került lepke,
elrántatnak a mosolyok.
5 Mert eljön értem a halott,
ki szült, ki dajkált énekelve.
Kitágul, mint az úr, az elme.
A csöndbe térnek a dalok.
A hűség is eloldalog
10 és elmulik szívem szerelme.
Kitetszik, mily üres dolog,
mily világ visszája bolyog
bennem, mint lélek, a lét türelme.
Széthull a testem, mint a kelme,
15 mit összerágtak a molyok.

623c. Majd... [II.]

- Majd eljön értem a halott,
ki szült, ki dajkált énekelve.
És elmulik szívem szerelme.
A hűség is eloldalog.
- 5 A csöndbe térnek a dalok,
kitágul, mint az úr, az elme.
Kitetszik, hogy üres dolog
s mint világ visszája, bolyog
bennem a lélek, a lét türelme.
- 10 Széthull a testem, mint a kelme,
mit összerágtak a molyok.
S majd összeszedi a halott,
ki élt, ki dajkált énekelve.

623a. [Majd...] [I.]

Szövegváltozatok:

- 4 k₁ s a hűség eloldalog
5 k₁ k₂(1) és csöndbe fagynak a dalok
9 k₂(1) bennem, a bel (Abbahagyva és azonnal javítva.)
12 k₂(1) örvénylenek a mosolyok.

Más eltérések: 3 k₁ elme, 4 k₁ Az s utólag a sor elé írva. 5 k₂ csöndbe 6 k₁ szerelme. k₂ szerelme (A következő sor átdolgozása után pont nélkül maradt.) 7 k₂(1) s kitetszik, 8 k₂ A világ szó v-je m-ből, a visszájaként i-je a-ból javítva. 9–10 k₂(1) türelme, széthull 12 k₂ vonaglanak a mosolyok. 13 k₂ éjjelente 14 k₂ boldogot, 14 k₁ <s> kiknek

623b. [Kiknek adtam a boldogot...]

Szövegváltozat:

- 5 (1) Majd eljön értem a halott,

Egyéb változatok: 1 (1) S kiknek 7 elme; (A következő sor központozásának módosítása után a pontotvesztő javítatlan maradt.) 8 (1) a [...] dalok, 9 (1) a

623c. Majd... [II.]

A kézirat szövegváltozatai:

- 3 (1) És elmulik szívem szerelme.
(2) Majd elmulik szívem szerelme.
(3) Visszajavítva a főszöveggel egyezőre.
12 (1) és összeszedi a halott,
(2) s majd összeszedi a halott,

A kézirat egyéb eltérései: Cím Majd 3 szívem 5 dalok 6 s kitágul, 8 visszája 9 bennem, 11 molyok;

623a. [Majd...] [I.]

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 74. Az 1–6. sor ceruzával írt szövege.

k₂ PIM JA 121. Ceruzával írt fogalmazvány, két hétsoros szakaszban. A költő az 5., 9. és 14. sor szövegét módosította; javította a 7., 9–10. és 12. sor központozását is. Az utolsó három sor elé 3 2 1 számjegyeket írt, de a szöveget nem javította tovább, s a központozást is javítatlanul hagyta. 623a. sz. alatt ezt a változatot közlöm; az utolsó három sor központozását javítottam.

623b. [Kiknek adtam a boldogot...]

A szöveg forrása a PIM JA 129. jelzetű, ceruzával írt tisztázata. Az 1–4. sor eredetileg a 15. után következett. E négy sort a költő nyíllal a vers elejére utalta, és módosította az 1. és 5. sort. Javította a 8–9. sor központozását is. A 623b. sz. darabot ennek a kéziratnak az alapján közlöm; a 7. sor végére pontosvessző helyett pontot tettem.

ÖM 1952. II, 225, 428. – ÖM 1955. II, 229, 453. – ÖV 1984. 543. sz.

623c. Majd... [II.]

Szövegforrások:

k Hajnal János (Róma) tulajdonában. A költő egy Neményi nevű gyűjtő számára tisztázta le a szöveget. A 3. sort kétszer, a 12. sort egyszer módosította.

Szép Szó 1937. július–augusztus, 12. Kiadásunk alapszövege. A 6. sor *ür* szavát a kéziratos változatok alapján *ű*-vel írtam.

Németh Andor, 1938. 321. – ÖM 1952. II, 428. (A *Kiknek adtam a boldogot...* jegyzetében.) – ÖM 1955. II, 454. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 545. sz.

624. [Majd csöndbe fagynak a dalok...]

Majd csöndbe fagynak a dalok,
a hősiség eloldalog,
irgalmat kérnek a balog
és kapzsi szenvedélyek.
5 Ugye jobb, hogyha nem csalok?
És mert én úgyis meghalok,
azt se kívánd, hogy éljek.

Szövegforrása a PIM JA 261. jelzetű kézírata. Ceruzával írt tisztázat. A 3. sorban a *kérnek* szó leírás közben beszúrva.

Szép Szó 1938. november, 128. (Az 1. sorban hibásan: *csöndben fogynak*) – ÖM 1952. II, 428. (A Szép Szóból, a *Kiknek adtam a boldogot...* jegyzetében. Az 1. sor javítva.) – ÖM 1955. II, 453. (A kézirat alapján, a *Kiknek adtam a boldogot...* jegyzetében.) – ÖV 1984. 544. sz.

625. Gyönyörút láttam

Gyönyörút láttam, édeset,
elképzelttem egy gyenge rózsát.
Elbáméskodtam s rám esett,
mint nagy darab kő, a valóság.

5 Ám ez a kő is képletes.
A legjobb, ha mindent kimondok.
Igy oktatnak ügyeletes
és tanulságos napi gondok.

10 Lám, ösztönöm helyes nyomon
járt, amikor bejött az ember.
„Kikapcsolja a villanyom” –
ez zúgott bennem, mint a tenger.

15 A kés ott volt az asztalon
– éppen a ceruzám hegyeztem –
ha ezt az embert leszurom,
tudom, mindennel kiegyeztem.

20 El voltam keseredve. Hát.
Minden sötét és szomorú lesz.
Állat védheti otthonát;
hanem másfajta háború ez.

Fegyvert ragadni gyengeség:
megöl az ellenség és megver
s elszáll rólam a kedves ég.
Jogállamban a pénz a fegyver.

25 A hadviselés itt ma más.
A hős a kardot ki se rántja.
Bankó a bombarobbanás
s mint fillér, száll szét a szilánkjá.

30 Így okoskodtam s jónapot
kívánva elhúzódtam oldalt
s este a nyájas csillagok
rámnevettek a teli holddal.

Szövegváltozatok:

Cím	k ₃	<i>Kaland</i>
1	k ₁ (1)	<i>Szépet láttam és kéteset:</i> (Idegen kéz erre javította:)
	(2)	<i>Gyönyörűt láttam kéteset: –</i>
	k ₂ (1)	<i>Szépet láttam, kéteset, –</i>
	(2)	<i>Gyönyörűt láttam, kéteset, –</i>
3	k ₁ (1)	<i>s amíg tűnődtem</i> (Abbahagyva és erre javítva:)
	k ₁ (2) k ₂₋₃ g	<i>eltűnődtem és rám esett,</i>
5	k ₃	<i>Ámde ez a kő képletes.</i>
12	k ₁ (1)	<i>ez áradt bennem, mint a tenger.</i>
15	k ₁	<i>ha azt az embert leszurom,</i>
22	k ₁ (1)	<i>elfog az ellenség és megver</i>
28	k ₁ g(1)	A sor után még egy versszak:

*Az üres tölcserű zsebek
gránátlyukak a termőföldön.
Ki itt kap tátongó sebet,
az csak pénzért s csak ilyet költson.*

31–32	k ₃	<i>s ablakomban a csillagok égték este a teli holddal.</i>
32	k ₁ g	<i>körém ültek a teli holddal.</i>

Egyéb eltérések: **1** g *édeset* – **2** k₁ *gyöngye* k₁₋₂ *rózsát* **3** g k₃ *Eltűnődtem* **10–11** g *ember*: „kikapcsolja a villanyom!” – **12** k₁ *zugott* **13** k₃ *asztalon*, **14** k₃(1) *éppen* k₁ g k₃(2) (*éppen* k₁ *hegyeztem*) k₃(1) *hegyeztem*, g k₃(2) *hegyeztem*. **15** g k₃(2) *Ha SZSZ leszurom*, k₁ k₃ *leszurom*, **17** SZSZ *Hát* (Sh.) k₁ g k₃ *Hát*. **19–20** k₁ g k₃ *otthonát*. *Hanem* **21** k₁ g *gyengeség* – k₃ *gyengeség*, **22** g k₃ *megver*. **23** g k₃ *S SZSZ kedvesség*. (Sh.) k₁ g k₃ *kedves ég*. **25–26** k₁ g *más*, a **28** k₁ *fillér* **30** SZSZ *kívánva elhúzódtam* k₁ *kívánva elhúzódtam* g k₃ *kívánva, elhúzódtam*

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 268. Ceruzával írt fogalmazvány, cím nélkül. Az 1., 3., 12. és 22. sor módosítva. (Az 1. sor idegen kézzel.) A vers itt még kilenc szakaszból áll.

k₂ PIM JA 269. k₁ abbahagyott, tintával írt tisztázata, az 1. sorban javítással. Csak az 1–6. sort és a 7. sor első szavát tartalmazza.

g PIM JA 267. Cím nélkül. Az írógépen hiányzó hosszú ékezetek nincsenek pótolva. Az utolsó előtti szakaszt a költő áthúzta.

k₃ 1. lapja (1–6. szakasz) a Makai család tulajdonában. (Xeroxmásolata: Int. Arch. Szeged.) A 2. lap (a két utolsó szakasz): PIM JA 425. Tintával írt tisztázata. A költő javította a 14–15. sor központosítását; utóbb ceruzával föléírta a címet.

Szép Szó 1937. szeptember, 109–110. Kiadásunk alapszövege. A 17. sor végén a hiányzó pontot pótoltam; a 15. és 30. sorban az *í* és *ú* betűket a kéziratok alapján rövid ékezettel írtam; a 23. sor sajtóhibáját javítottam.

Németh Andor, 1938. 316. – ÖM 1952. II, 230, 430. (A 18. sor első szava tévesen erre javítva: minden) – ÖM 1955. II, 231, 455. – ÖV 1984. 546. sz.

Siesta szanatórium 1937. augusztus–október

626. [Szaggatlak, mint a fergeteg...]

Szaggatlak, mint a fergeteg az erdőt.
Zugj és nyögj. Vigyázz: ez küzdelem.
Bele ne törjél, nehogy keserü könnyem
csorogjon majd a csonka gyökeren.

- 5 Fölszív a vágy, mint patakot a hőség.
Mind mélyebbről bugyog e szerelem.
El nem apadnék, nehogy keserü könnyed
gyüljön tengerré szilaj öleden.

Szövegváltozatok:

- 1 SZSZ *Szaggatlak, mint fergeteg az erdőt,*
3 k(1) *Meg ne törjél, nehogy keserü könnyem*
7 SZSZ *Lásd, én vigyázok, nehogy keserü könnyed*

Egyéb eltérések: 2 SZSZ *Zúgj, és nyögj, vigyázz:* k A *Zugj* szó olvashatatlan betűkre írva: *Ser* (?) 5 SZSZ *Fölszív* [...] *hőség* 6 SZSZ *S mind* 8 SZSZ *tengerre* (Sh.)

Szövegforrások:

Ismeretlen szövegforrásból kiadva: Szép Szó 1938. január–február, 8. Címe („Vers”) valószínűleg a közlőtől származik. Mindegyik sor nagybetűvel kezdődik. Az ÖM szerkesztői e változat eltéréseit hibáknak minősítik, szerintük a közlés a kézirat alapján történt. A 7. sor ellenére ez a vélemény nem teljesen alaptalan.

k PIM JA 109. Ceruzával írt fogalmazvány. A 3. sor szövege módosítva. Kiadásunk főszövege.

ÖM 1952. II, 233, 430. (Két hibával: 3 *törj,* 7 *apad,*) – ÖM 1955. II, 237, 456. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 550. sz.

627. [A nap még füstölög...]

A nap még füstölög
a hamvadó hegyek fölött.
A homály inge mögött
dereng a rét.

A PIM-ben őrzött kéziratról. (JA 93.)

Szép Szó 1938. január–február, 15. – ÖM 1952. II, 281, 437. (A 3. sorban hibásan: *üvege*) – ÖM 1955. II, 298, 466. – ÖV 1984. 567/b. sz.

628. [Három vak holló...]

Három vak holló kerengett a fán

A PIM JA 562. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról.

ÖM 1952. II, 299, 441. – ÖM 1955. II, 315, 471. – ÖV 1984. 567/d. sz.

629. [Szóljon e költemény...]

Szóljon e költemény arról, aki ápol
s nem feledkezik meg soha önmagáról

Szövegforrása a PIM JA 576. jelzetű kézírata. Kitépett noteszlapon, ceruzával. A 2. sor előbb így kezdődött: *és nem*

ÖM 1952. II, 308, 443. – ÖM 1955. II, 323, 473. – ÖV 1984. 567/a. sz.

630. Költőnk és kora

Hatvany Bertalannak

Ime, itt a költeményem.

Ez a második sora.

K betűkkel szól keményen

címe: „Költőnk és kora”

5 Ugy szállong a semmi benne,
mintha valaminek lenne
a pora...

Ugy szállong a semmi benne,

mint valami: a világ

10 a táguló űrben lengve

jövőjének nekivág;

ahogy zúg a lomb, a tenger,

ahogy vonítanak éjjel

a kutyák...

15 Én a széken, az a földön

és a Föld a Nap alatt,

a naprendszer meg a börtön

csillagzatokkal halad –

mindenség a semmiségbe’,

20 mint fordítva, bennem épp e
gondolat...

Úr a lelkem. Az anyához,

a nagy Úrhöz szállna, fönn.

Mint léggömböt kosarához,

25 a testemhez kötözöm.

Nem való ez, nem is álom,

ugy nevezik, szublimálom

öszönöm...

Jöjj barátom, jöjj és nézz szét.

30 E világban dolgozol

s benned dolgozik a részvét.

Hiába hazudozol.

Hadd most azt el, hadd most ezt el.

Nézd ez esti fényt az esttel

35 mint oszol...

Piros vérben áll a tarló
s ameddig a lanka nyúl,
kéken alvad. Sír az apró
gyenge gyep és lekonyúl.
40 Lágyan ülnek ki a boldog
halmokon a hullafoltok.
Alkonyúl.

Szövegváltozatok:

Cím	$k_2(1)$	<i>Ime...</i>
17	$k_2(1)$	<i>és a naprendszer a börtön</i>
30	$k_2(1)$	<i>Te a kertben dolgozol</i>
	(2)	<i>Te a házban dolgozol</i>
32	$k_2(1)$	<i>bár talán hazudozol.</i>

Egyéb eltérések: **1** SZSZ *Íme*, k_2 *Ime* **4** SZSZ *Kora*” k_2 *kora*” **5** SZSZ *Úgy* k_2 *Ugy* **7** k_2 *a pora*. **8** SZSZ *Úgy* k_2 *Ugy* **10** SZSZ *ürben* k_2 *ürben* **16** k_2 *alatt* **21** k_2 *gondolat*. **22** SZSZ *Űr* k_2 *Űr* **23** SZSZ *Űrhöz* k_2 *Űrhöz* (Az *Ű* azonnal *ü*-ből javítva.) $k_2(1)$ *fönn*, **24** k_2 (1) *s mint* **27** SZSZ *úgy* k_2 *ugy* **28** $k_2(1)$ *öszönöm*. **31** $k_2(1)$ *részvét*, **35** k_2 *oszol*.

Szövegforrások:

k_1 PIM JA 265. Ceruzával, cím nélkül, az első három sor változata. Hasonmása: Tverdota Gy.–Vas I. 1980. 28. (Az 1. sor végén előbb vessző volt.) Szövege:

*Ime, itt a költeményem:
ez a második sora.
Szabály szerint költi kényem*

k_2 PIM JA 95. Ceruzával írt tisztázat három blokkból kiszakított papírlapon. Hasonmása: Tverdota Gy.–Vas I. 1980. melléklete. A bal felső sarokban: *grm*. A 17. és 30. sor szövegét, valamint a 23–24. sor központozását a költő módosította. Ignotus Pál a költő által írt címet (*Ime...*) áthúzta, és alája írta a 4. sor alapján a címet mindhárom lapon. (A *Kora* szó nagybetűje Ignotus Pál olvasási hibájából keletkezett; a költő ekkori kéziratain a kis *k* és a nagy *K* között alig van különbség. Lásd Tverdota, 1987. 362.) Ignotus a cím alá írta „pt” nyomdai utasítással az ajánlást; a véglegesen javította a 30–32. sor szövegét és központozását. – A Szép Szó szedőpéldánya.

Szép Szó 1937. október, 203–204. Kiadásunk alapszövege. Az i-u-ü betűk hosszúságát-rövidségét az 1., 5., 8., 10., 22–23. és 27. sorban a kézirat szerint jelöltem. A cím és a 4. sor *kora* szavát a fentiek alapján kisbetűvel írtam. Elhagytam a címben az idézőjelet is, mivel a költő a 4. sorban „idézi” a címet.

Németh Andor, 1938. 275. – ÖM 1952. II, 236, 431. (A 34. sorban hibásan: *az esti*) – ÖM 1955. II, 240, 457. (Mint ÖM 1952; a 29. sorban hibásan: *néz*) – ÖV 1984. 551. sz.

631a. Miben hisztek...

- Miben hisztek ti makacs égitestek,
hogy föllobogva
lángokkal egymásnak nem estek,
csak kerülitek egymást óvakodva?
- 5 Szerelem tart-e, béke és igazság
titeket féken,
vagy pislá, hunyorgó ravaszság,
mely farkasszemet néz az ürességben?
- 10 A tömegvonzás?... Lámpámba az éjnek
pilléje repdes,
gyász vergődik a falon. Félnék
emlékeim, mert messzi van a kedves.

Az utolsó sor javítás előtti szövege k₂-ben:

reményeim, mert odavan a kedves.

Egyéb eltérések: 1 k₂ SZSZ *égitestek* k₁ *égitestek*, 3 k₂ *estek* 8 k₁ *fakasszemet* (Th.)

Szövegforrások:

k₁ PIM JA 220. Az 1–8. sor ceruzával írt, cím nélküli, abbahagyott tisztázata.

k₂ PIM JA 221. Ceruzával írt tisztázata, két noteszlapon, az utolsó sorban javítással. Az első lap bal felső sarkában: *grm.* A 2. lap tetejére Ignótus Pál ezt írta: „Miben hisztek – 2 –” A Szép Szó szedőpéldánya.

Szép Szó 1937. október, 204. Kiadásunk alapszövege. Az 1. sor végére k₁ alapján vesszőt tettem.

Németh Andor, 1938. 308. – ÖM 1952. II, 234, 430. (A 11. sorban hibásan: *verdődik*) – ÖM 1955. II, 238, 457. – ÖV 1984. 552. sz.

631b. [Miben, miben hisztek...]

Miben, miben hisztek, makacs égitestek,
hogy föllobogva,
lángokkal egymásnak nem estek,
csak kerülitek egymást óvakodva?

5 A szerelem tart-e, béke és igazság,
titeket féken,
vagy pislá, hunyorgó ravaszság,
mely farkasszemet néz az ürességben?

10 Lámpámba kis pille, a falon nagy árnya,
puha gyász repdes,
a léleknek ily gyász a szárnya,
és vergődik, ha odavan a kedves.

A javított sorok korábbi szövege:

- 1 (1) *Miben hisztek ti makacs égitestek,*
5 (1) *Szerelem tart-e, béke és igazság*
9 (1) *Lámpám körül pille, a falon nagy árnya,*

Egyéb eltérések: 1 (2) A *Miben* szó *b* betűje *k*-ből javítva; th. javítása. 10 *rep<e>des*, Th. azonnali javítása.

Szövegforrása egy tintával írt kézirat: MTAK Ms 4311/277. (Mihályfi Ernő hagyatékából.) Az 1., 5. és 9. sort a költő módosította; az 1. és 10. sorban egy-egy tollhibát azonnal javított. A kéziratot F. Csanak Dóra ismertette, ItK 1989. 443–445.

632. [Le vagyok győzve...]

Le vagyok győzve, (győzelem ha van)
de nincs, akinek megadjam magam.
Úgy leszakadtam minden más világról,
ahogyan lehull a gyümölcs az ágról.

5 Szurkálnak, óvnak tudós orvosok,
irnak is nékem, én hát olvasok.
S „dolgozom”, imhol e papírhalom –
a működésben van a nyugalom.

10 Én állat volnék és szégyentelen,
nélkületek, kik játszottok velem –
Köztetek lettem bolond, én a véges.
Ember vagyok, így vagyok nevetséges.

Ismeretlen szövegforrásból kiadva: Szép Szó 1938. április, 235.

ÖM 1952. II, 238, 431. – ÖM 1955. II, 242, 458. – ÖV 1984. 555. sz.

633. [Szól a szája szólítatlan...]

Szól a szája szólítatlan,
gondja kél a gondolatban

erőlködik ám az erkölcs
zsigereim zsugorgatja
5 ne bolondozz a belemben
ne kopogj a kebelemben
babos vesémet ne vesd ki

ne lankaszd a lábaimat
ne szakaszd a száraitam
10 ne kanyarogj a karomban
ráncom-redőmben ne rejtezz

ne lúgosítsd a savamat
ne szorongasd a szavamat

*

ráncom ne rángasd, redőmben ne rejtezz

15 ne torlaszd el a torkomat
ne lapulj meg a lépemen
ne kiáltozz a képemen
csigolyáim ne csikorgasd
fürtöm tövét ki ne forgasd

*

20 Mintha égnék, láng jár végig,
lábujjamról lobog égig
ne nyisd meg az oldalamat
kicsurran a forralt könek
vasból való váladék

A PIM JA 592. jelzetű, ceruzával írt kéziratáról. Három noteszlapon, sorrendjük bizonytalan. A 3. sor végén egy zárójelbe tett *e* betű.

Szép Szó 1938. január–február, 14–15. – ÖM 1952. II, 296, 440. – ÖM 1955. II, 312, 470. – ÖV 1984. 567/c. sz.

634. Egy költőre

Téged szeretnek: könnyen értenek,
nem kérdezed, ha félni kell, hogy félj-e;
én tulmagasra vettem egemet
s nehéz vagyok, azért süllyedtem mélyre.

5 Lásd, öt és fél kilósnak szült anyám,
de elviselte. Azért kell kivármom,
ki innen vesz föl s elvisel magán,
hogy szabad lélek legyek a világon.

Szerencséd volna? Én azt nem hiszem.
10 Majd előtűnik mögüle az érdem,
vagy összetörsz s a tél vizeiben
kemény szavakért könyörögsz majd térden.

Nekem sikerült (*s ez is szégyenem,*
hisz nem egyéb az ember-áruháznál)
15 hogy csupán száraz kenyeret egyem
az isten testén való osztásánál.

Szövegforrása a PIM JA 211. jelzetű, tintával írt tisztázata. Az utolsó versszak, a költő neve a vers után és a bal felső sarokban a „garm” nyomdai jelzés Ignótus Pál írása. Ugyanő a költő által írt címet áthúzta, majd ugyanazt föléírta. Tollhibáját a 14. sorban (*ember-arulásnál*) javítottam.

Szép Szó 1938. január–február, 8. (A 3. sorban hibásan: *magamat*) – Németh Andor, 1938. 316. (A Szép Szóból.) – ÖM 1952. II, 227, 429. (Németh Andor kiadásából.) – ÖM 1955. II, 230, 454. – ÖV 1984. 553. sz.

635. [Az isten itt állt a hátam mögött...]

Az isten itt állt a hátam mögött
s én megkerültem érte a világot

- 5 Négykézláb másztam. Álló Istenem
lenézett rám és nem emelt föl engem.
Ez a szabadság adta értenem,
 hogy lesz még erő, lábraállni, bennem.
- 10 Ugy segített, hogy nem segíthetett.
Lehetett láng, de nem lehetett hamva.
Ahány igazság, annyi szeretet.
Ugy van velem, hogy itt hagyott magamra.
- 15 Gyöngye a testem: óvja félelem!
De én a párom mosolyogva várom,
mert énvelem a hűség van jelen
az üres űrben tántorgó világon.

A módosított sorok korábbi szövege:

- 5 *Négykézláb másztam. Igaz Istenem*
9–12 *Ugy segített, hogy nem segíthetett.*
Ugy van velem, hogy itt hagyott magamra.
Ahány igazság, annyi szeretet.
Lehetett láng, de nem lehetett hamva.
13 *Csak testem óvja már a félelem!*

Szövegforrása a PIM JA 118. jelzetű, tintával írt kézírata. A költő módosította az 5. és 13. sor szövegét, valamint a sorok elé írt számokkal a 3. szakasz sorainak sorrendjét. Ignotus Pál írta a bal felső sarokba a nyomdai utasítást: „garm.”; az 1–4. sort, a költő nevét a vers alatt és a 3. szakasz mellé a margóra: „Nyomda! A sorok sorrendje ez!”

Szép Szó 1938. január–február, 7. (Az 1–4. sor híján.) – ÖM 1952. II, 235, 430. (Mint a Szép Szó.) – ÖM 1955. II, 239, 457. (Mint ÖM 1952.) – ÖV 1984. 554. sz.

636. [Vak, vak, vak...]

Vak, vak, vak
a kutyák így ugatnak,
az öreg csósz kivénhedett
eljárogál még egy hetet
5 nem sújt oda fütykösével
nem pöröl már istenével
nem káromol, nem is éber,
szeretne ő tán valamit,
de ha ő sem tudja, hogy mit,
10 cseléd volt, az istenfáját,
néha megtömi pipáját,

Ismeretlen szövegforrásból kiadva a Szép Szó 1938. áprilisi számában. (234.)

ÖM 1952. II, 301, 440. – ÖM 1955. II, 317, 472. – ÖV 1984. 568/oo. sz.

Balatonszárszó 1937. november

637. [Talán eltűnök hirtelen...]

Talán eltűnök hirtelen,
akár az erdőben a vadnyom.
Elpazaroltam mindenem,
amiről számot kéne adnom.

5 Már bimbós gyermek-testemet
szem-maró füstön szárítottam.
Bánat szedi szét eszemet,
ha megtudom, mire jutottam.

10 Korán vájta belém fogát
a vágy, mely idegenbe tévedt.
Most rezge megbánás fog át:
várhattam volna még tiz évet.

15 Dacból se fogtam föl soha
értelmét az anyai szónak.
Majd árva lettem, mostoha
s kiröhögtem az oktatómat.

20 Ifjuságom, e zöld vadont
szabadnak hittem és öröknek
és most könnyezve hallgatom,
a száraz ágak hogy zörögnek.

Ismeretlen szövegforrásból kiadva a Pesti Napló 1938. máj. 8-i és A Toll 1938. máj. 10-i számában.
Az utóbbit követem; a 18. sor sajtóhibáját (Szabadnak) javítottam.

Németh Andor, 1938. 310. – ÖM 1952. II, 241, 431. – ÖM 1955. II, 245, 459. – ÖV 1984. 557. sz.

638. [Drága barátaim...]

Drága barátaim, kik gondoltok még a bolonddal,
nektek írok most, innen, a tűzhely oldala mellől,
ahova húzódtam melegedni s emlékezni reátok.
Mert hiszen összevegyült a novemberi est hidegével
5 bennem a lassúdan s alig oldódó szomorúság.
Emlékezzetek ott ti is, és ne csupán hahotázva
rám, aki köztetek éltem s akit ti szerettetek egykor.

Ismeretlen szövegforrásból kiadva a Szép Szó 1938. január–februári számában. (15.)

ÖM 1952. II, 313, 444. Az 1. sorban hibásan: gondoltak) – ÖM 1955. II, 328, 474. – ÖV 1984. 558. sz.

639. [Karóval jöttél...]

Karóval jöttél, nem virággal,
feleseltél a másvilággal,
aranyat ígértél nagy zsákkal
anyádnak és most itt csücsülsz,

5 mint fák tövén a bolondgomba
(igy van rád, akinek van, gondja),
be vagy zárva a Hét Toronyba
és már sohasem menekülsz.

10 Tejfoggal kőbe mért haraptál?
Mért siettél, ha elmaradtál?
Miert nem éjszaka álmodtál?
Végre mi kellett volna, mondd?

15 Magadat mindig kitakartad,
sebedet mindig elvakartad,
híres vagy, hogyha ezt akartad.
S hány hét a világ? Te bolond.

20 Szeretted? Magához ki fűzött?
Bujdokoltál? Vajjon ki űzött?
Győzd, ami volt, ha ugyan győződ,
se késed nincs, se kenyered.

Be vagy a Hét Toronyba zárva,
örülj, ha jut tüzelőfára,
örülj, itt van egy puha párna,
hajtsd le szépen a fejedet.

Ismeretlen szövegforrásból közölve a Szép Szó 1938. január-februári számában, „Vers” címmel. A 10. sor sajtóhibáját (*mért*) javítottam. A 4. szakaszt Németh Andor is idézi az Újság 1937. dec. 5-i számában, a 15–16. sort eltérő központoszással: [...] *akartad, | s hány hét a világ, te bolond?* A Szép Szó hasábkorrektúrája Mándy Stefánia tulajdonában. (József Attila és a Szép Szó. Bp. 1987. 66.) Közölte Horváth Iván a „2000” című folyóiratban. (1990/1, 48.) A korrektúrában az 1. sorban hibásan *Kó*-róval áll, s a vers alatt ez a hibás dátum van kisedve: „Balatonszárszó, 1937 december”. A megjelent Szép Szóban az 1. sor hibáját kijavították, s a dátumot elhagyták.

ÖM 1952. II, 240, 431. – ÖM 1955. II, 244, 458. – ÖV 1984. 556. sz.

640. [Ime, hát megleltem hazámat...]

Ime, hát megleltem hazámat,
a földet, ahol nevemet
hibátlanul írják fölém,
ha eltemet, ki eltemet.

5 E föld befogad, mint a persely.
Mert nem kell (mily sajnálatos!)
a háborúból visszamaradt
húszfilléres, a vashatos.

10 Sem a vasgyűrű, melybe vésve
a szép szó áll, hogy uj világ,
jog, föld. – Törvényünk háborús még
s szebbek az arany karikák.

15 Egyedül voltam én sokáig.
Majd eljöttek hozzám sokan.
Magad vagy, mondták; bár velük
voltam volna én boldogan.

20 Így éltem s voltam én hiába,
megállapíthatom magam.
Bolondot játszottak velem
s már halálom is hasztalan.

Mióta éltem, forgószélben
próbáltam állni helyemen.
Nagy nevetség, hogy nem vétettem
többet, mint vétettek nekem.

25 Szép a tavasz és szép a nyár is,
de szebb az ősz s legszebb a tél,
annak, ki tűzhelyet, családot,
már végképp másoknak remél.

Az átdolgozott sorok korábbi szövege:

- 3** *hibátlanul fölém írják,*
11 (1) *jog és szabadság, munka, kedvelik*
 (2) *jog föld szabadság, kedvelik*
12 *jobban az arany karikát.*
15 *Egye (Abbahagyva és törölve.)*
21 (1) *Nem vétettem én senkinek*
 (2) *Forgószél közepében álltam,*

A PIM JA 475. jelzetű kéziratáról. A ceruzával írt szöveget a költő a 3., 11–12., 15. és 21. sorban módosította. (A 11. és 21. sort kétszer.) A 11. sor *jog* szava után vesszőt tettem, a 21. sor *Forgószélben* szavát kisbetűvel kezdtem. (Ezek a helyek az átdolgozáskor javítatlanul maradtak.)

Szép Szó 1938. január–február, 12–13. („Vers” címmel.) – ÖM 1952. II, 242, 432. – ÖM 1955. II, 246, 459. – ÖV 1984. 559. sz. (A 11. sor variáns-szövege hibásan: *szabadság, béke,*)

641. [Szól a telefon...]

Szól a telefon, fáj a hír,
hogy megölted magad, barátom,
és konokul fekszel az ágyon.
A bolondok között se bírt

- 5 szived a sorssal. Sehol írt
 nem leltél arra, hogy ne fájjon
 a képzelt kín e földi tájon,
 mely békén nyitja most a sírt.

A vers tintával írt kéziratát a költő a Cserépfalvi Imrének 1937. dec. 3-án írt leveléhez mellékelte. (Lev. 368. sz.) Hasonmása: A Könyv 1974. 67.

ÖV 1984. 529. sz. (A *Meghalt Juhász Gyula* [593] jegyzetében.)

CÍM- ÉS KEZDŐSORMUTATÓ

A bábok között... (298)	I, 488
A bánat (80)	I, 95
A báránybunda árnyakat... (373)	II, 86
A bátrak (106)	I, 134
A betűk sivatagában (119)	I, 159
A boldogság nyitott könyv, tessék, olvassák (464)	II, 218
A boldogságunk némán meghúzódott... (45)	I, 52
A bolygó fények rajta, mint ha kertben... (137a/6)	I, 204
A bögrét két kezébe fogta... (394)	II, 120
A bőr alatt halovány árnyék (317a)	I, 519
A bús biborkirályfi, naplemente... (83)	I, 98
A búzát vágja sok szilaj legény... (12)	I, 16
A bűn (506)	II, 294
Acélgömbbe tömítettett egyedülvalóság... (276)	I, 458
Acélgömb föl, föl! Emelkedj! (276)	I, 458
A cipő (431)	II, 170
A csapat (271)	I, 452
A csengetyűcsinálást... (308)	I, 505
A csillám szememből kihagy... (467/b)	II, 226
A csipogó árnyakból... (470)	II, 233
A csoda (212)	I, 354
A csodaszarvas (388)	II, 112
A csorda megjött... (76)	I, 91
A csendes hajnali égről... (61)	I, 75
Adjonisten, Jézusunk, Jézusunk... (380)	II, 98
A dombon... (271)	I, 452
A döglött dombok homlokából... (184)	I, 313
Ad sidera (105)	I, 133
A Dunánál (526)	II, 334
Ady emlékezete (385)	II, 106
Ady Endre helyett mondom (110)	I, 141
A fák megálltak mozdulatlan... (242)	I, 396
A fák susognak illatokkal telten... (137a/3)	I, 200
A fán a levelek... (489)	II, 268
A fergeteg ormán (220)	I, 366
A föld alól a gyors csirák... (516)	II, 319
A földeken néhány komoly paraszt... (149)	I, 237
A földesúr, akinek sérvig (597/3)	II, 452
A földön semmi nem örök... (24)	I, 28
A földtől eloldja az eget...(473/I)	II, 236
A fürgeteg... (350)	II, 38
A füst (58)	I, 71
A gép elkapta... (13)	I, 17
A gép megállt... (63)	I, 77
A gondolkodó szonettje (137/c)	I, 218
A gót s latin betűk sivatagában... (119)	I, 159
A gyenge szűz, a patyolat... (346)	II, 31

A gyerekszemű élet-tavon (26)	I, 31 31
A gyolcs ködökben puha varjak ülnek... (379b)	II, 97 97
A gyolcs ködön át puha varjak szállnak... (379a)	II, 96 96
A halálról (9)	I, 13 13
A hallgatag gép... (483)	II, 260 60
A hangok ömlenek a zongorából... (43)	I, 50 50
A három kovács (336)	II, 18 18
A hetedik (423)	II, 160 60
ahol a szabadság a rend... (591)	II, 440 40
A holdas fények rajta, mint ha kertben... (137a/6)	I, 204 04
Ahol nincsen villanylámpa... (319)	I, 522 22
A hullámok lány tánca... (535)	II, 342 42
A jámbor tehén (76)	I, 91 91
Ajándék (25)	I, 30 30
Ajkam hiába is haraptad... (109)	I, 140 40
Ajtót nyitok (492)	II, 275 75
Ákácokhoz (376)	II, 90 90
A kakas forgó szavakat szól (238b)	I, 390 90
A kanász (426)	II, 165 65
Akár egy halom hasított fa... (473/IV)	II, 239 39
A kártya ki van osztva... (494)	II, 278 78
A kedvesem (253)	I, 427 27
A kelő korongba hajítom... (277)	I, 459 59
A kenyeret s a csókot hirdetem... (161)	I, 277 77
A kert (A fák megálltak mozdulatlan...) (242)	I, 397 97
a kert (Új borzongást gondolt ki a kert...) (310/1)	I, 507 07
A kerten... (459)	II, 207 07
A keserűség száll bús éji órán... (124)	I, 169 69
Aki balszivemet adta... (331/3)	II, 12 12
A kínba még csak most fogunk, mi restek... (549b)	II, 365 65
A kínhoz kötnek kemény kötelek... (604)	II, 462 62
Aki szegény, az a legszegényebb (207)	I, 344 44
...aki szeretni gyáva vagy (548)	II, 362 62
Akkor (18)	I, 21 21
A koldusszegénynek krajcárt adtok... (153a/8, 153g)	I, 248, 258 58
A Kozmosz éneke (137a)	I, 198 98
A költő olyan, mint a kisgyerek... (564)	II, 398 98
A kövezeten... (475)	II, 250 50
A kukorica-földön ülök, várok... (79)	I, 94 94
A kutya (209)	I, 348 48
A küszöbön (367/7)	II, 70 70
A láng ellibbent a sötétben... (509)	II, 302 02
a lányok csak hordják a kenyereket... (325/1)	I, 531 31
Áldalak búval, vigalommal (329)	II, 8 , 8
A legutolsó harcos (129)	I, 179 79
A lelkem életért zugó tavában... (27)	I, 32 32
Alkalmi vers a szocializmus állásáról (477)	II, 252 52
Alkohol (140)	I, 223 23
Alkotni vagyunk, nem dicsérni... (170)	I, 293 93

Állás nélkül... (402)	II, 134
Állok, lábamnál tócsa nő (370)	II, 80
Állok, hol állok, tócsa nő (370)	II, 81
Álomban enyém vagy (42)	I, 52
A lombok közt (460)	II, 208
A lovak... (151)	I, 239
Alszik a vár, elhagyatott... (36)	I, 43
Altató (493)	II, 276
Aludj... (281)	I, 466
Alvó tavu békeséggel... (331b)	II, 13
A lány ahogy a pólyából kilép... (166a)	I, 286
A meddő dombok homlokából... (184)	I, 313
A mennyei páncélvonat (288)	I, 474
A mellékudvarból a fény (420)	II, 155
Amíg fiatal volt a legény (525)	II, 333
Amikor verset ír az ember... (524)	II, 333
Amint kihül, lehull az éjt e esve... (137a/10)	I, 208
Amióta... (8)	I, 12
Amit szivedbe rejtész (521)	II, 329
A munkásnak nem több a bére... (597/5)	II, 454
A műterem... (235)	I, 383
A nagy városokat (257)	I, 434
A napba bámul sebtiben... (375)	II, 89
A nap kigyulladt vonata elrobogott... (263)	I, 441
A nap még füstölög... (627)	II, 491
Anya (486)	II, 265
Anyám (394)	II, 120
Anyám a mosásban gyászkoszorú (312)	I, 510
Anyám, ki már a messzi végtelen vagy... (105)	I, 133
Anyám meghalt... (285)	I, 471
Anyám meghalt... (312) = Anyám a mosásban gyászkoszorú]	I, 510
Anyám melle... (348)	II, 34
A nyárfák közt... (460)	II, 208
Apáink mindig robotoltak... (62)	I, 76
A pályaudvar hídja még emeg... (552)	II, 372
Apám és anyám (525)	II, 333
A pap mosolyog (306)	I, 502
A paradicsom életté lesz (242)	I, 396
A patron sosem kelt föl jeggel... (318)	I, 521
A patyolat, a patyolat... (346)	II, 31
A pipafüst lenyúl a földi... (407)	II, 140
A pohár friss, tiszta növény... (290)	I, 476
Április 11 (243)	I, 398
Apró, kemény kontyú ángyom (424)	II, 163
Áradat (398a)	II, 126
A rák (270)	I, 450
A rakodópart... (526)	II, 334
A raktár előtt poros lámpa ég... (435)	II, 179
Arany (378)	II, 94

Aranybojtú (399)	II, 130
Arany hajad, mint a nap sugára... (7)	I, 11
Arany kalásztól... (50)	I, 60
Aranyos lapály, gólyahír... (383)	II, 102
Aratásban (12)	I, 16
Aratás előtt (83)	I, 98
Arcodon könnyed ott ragadt... (441)	II, 190
Arcuk egy-egy kis külváros... (419)	II, 154
A rengő lomb virágban ég... (517)	II, 320
A rétek, utak csendesen... (315c)	I, 517
A rózsakötőjú nap... (140)	I, 223
Arról, hogy belőlem, aki szarvas voltam, farkas lesz (389)	II, 113
Ars poetica (573)	II, 408
A sírás nekem nem kenyerem... (110)	I, 141
A sötét szoba sarkában zokog... (450)	II, 196
A számokról (169)	I, 292
A számed (98c)	I, 119
A Szent Jobb ünnepén... (69)	I, 84
A szerelmes szonettje (137b)	I, 216
A szeretők hallgatva álltak... (275)	I, 457
A szigeten (476)	II, 251
A szívem hoztam el... (25)	I, 30
A szívem ócska, istenes, remek... (48)	I, 56
A szív érez, a szem kutat... (5)	I, 9
A szív s a szem (5)	I, 9
A szobakonyhán félhomály van... (491)	II, 271
A szolnoki hidon (2)	I, 6
Asszonyra várok, aki vággyal telve... (113)	I, 146
Asszonyvárás asszonyszobor mellett (113)	I, 146
Asszonyvárás holdfényes szobor mellett (113)	I, 147
A talló kalászait hányva... (243)	I, 398
A tavi torony harangozója (264)	I, 442
A távol új s új egeket szór (238)	I, 388
A tegnapiak és öregapáitok... (153a/7)	I, 247
A tegnapiak s öregapáitok... (153g/1)	I, 258
A te hajad... (255)	I, 430
A teherpályaudvaron... (473/V)	II, 240
átizzadt fekvő helyeden... (598)	II, 458
A tó jegét... (405)	II, 137
A tókések hasznáról (438)	II, 185
A törvény (473/VII)	II, 242
Attila, ejh, mi van veled... (467a)	II, 225
A tükör előtt öltözik... (166b)	I, 287
A város peremén (432)	II, 172
A vásártéren... (437)	II, 183
Avas (371a)	II, 82
Avas szalonnán élt... (371)	II, 82
A vekker nem tud semmiről... (337)	II, 19
A vén diványon hentereg a Nap... (38)	I, 45

A vergődő diák (34)	I, 40
A világ ha elbujdostat (289)	I, 475
A világ megteremtése (196)	I, 328
A világrészek csöndesen... (315b–c)	I, 516
A villámok szeretője (165)	I, 285
A virág (313)	I, 512
A virág elfáradt már szagosodni... (313)	I, 512
Az árnyakból – csipogva fiókáit... (470)	II, 233
Az árnyékból elindul lassan... (470)	II, 233
Az árnyékok (620)	II, 479
Az a szép, régi asszony (542b)	II, 355
Az asztal alól fölnyúlnak emlékeim... (221)	I, 367
Az Édesanyjának (360)	II, 53
Az égen ha felhő volna... (398b)	II, 128
Az égre néz szorongva sok bolond... (512a)	II, 308
Az éjjel hazafelé mentem... (597/1)	II, 450
Az elmúltba szemem tétován tekint... (11)	I, 15
Az eltaposott (367/12)	II, 75
Az ember él... (499)	II, 282
Az ember végül homokos... (452)	II, 201
Az én ajándékom (25)	I, 30
Az én falkám olyan falka... (426)	II, 165
Az én szívem sokat csatangolt... (599)	II, 458
Az érc-oroszlán üstökét csóválva... (2)	I, 6
Az erdőben elülnek már a varjak... (128)	I, 178
Azért jöttem, hogy följelentsem... (518)	II, 321
Azért vagyok, hogy virág nőjjön... (245)	I, 402
Az „Eszmélet” előzményei (467)	II, 224
Az idő lassan elszívárog... (573a)	II, 408
Az Isten a földet puhán becsavarta... (381)	II, 100
Az isten itt állt a hátam mögött... (635)	II, 499
Az meglett ember, akinek... (473/X)	II, 245
Az oroszlán idézése (279)	I, 462
Az oroszlán megtörli orrát (441)	II, 190
Az örök elmulás (24)	I, 28
Az örült hajótörött (141)	I, 225
Az őszi eső szürke kontya... (486)	II, 265
Az őszutói barna alkonyat... (91)	I, 109
Azt a szép, régi asszonyt... (542)	II, 354
Azt hiszik, ha ők karikáznak... (193)	I, 324
Azt mondják (558)	II, 384
Azt olvastam... (523)	II, 332
Az uccán a téren és a mezőn is... (239)	I, 392
Az udvarban (474a)	II, 248
Az udvar vörös téglakocka... (474a)	II, 248
Az Úristen minket nagyon szeret... (94)	I, 112
Az utolsó harcos (129b)	I, 181
Az üvegöntők nagy tüzeket raknak... (153a/5, 153f)	I, 245, 257

Baál (75)	I, 90
Babits egy versszakának átírásai (381)	II, 100
Balatonszárszó (537)	II, 344
Balga költő (247)	I, 406
Ballada (456)	II, 206
Ballagok lassan hazafelé... (287)	I, 473
Bánat (Futtam, mint a szarvasok...) (389)	II, 113
Bánat (Hát kijöttem ide...) (414)	II, 145
Barátaim, a Pilátusok megfürödtek... (208)	I, 346
Baráttal (325/1, 367/9)	I, 530, II, 72
Bátorság! Ejh, mi van veled... (467a)	II, 225
Bátyám, ki bortól mámoros éneket... (42)	I, 49
Be jó az éjben bátoran menni... (23)	I, 26
Békességért való harcolás (144)	I, 231
Bennem betöltetlen szomorúság tátong... (28)	I, 33
Berlin, Párizs, Moszkva és Szeged... (181)	I, 309
Bérmunkás-ballada (439)	II, 186
Beszél a tej (397)	II, 124
Beteg vagyok... (284)	I, 470
Bethlen István (375)	II, 89
Betlehem (379)	II, 96, 97
Betlehemi királyok (380)	II, 98
Bevezető (321)	I, 525
Bezárva okos örültek közé... (233)	I, 380
Bibliai (255)	I, 431
Bizony a szirmok összeborulnak este... (167)	I, 289
Bizony nem voltam én sem az... (543)	II, 356
Biztató (Csomagodat ne bontsd ki...) (520)	II, 328
Biztató (Kínában lóg a mandarin...) (316)	I, 518
Bocsássátok meg... (545)	II, 360
Bogár lépjen nyitott szemedre... (556)	II, 380
Boldog hazug... (507c)	II, 299
Boldogság (473/XI)	II, 246
Bolyongás a kertben (23)	I, 27
Bolyongók (14)	I, 18
Boros keserűség (82)	I, 97
Borostyánkőbe... (366, 367/8)	II, 63, 71
Bor, te dús örömelixir... (73)	I, 88
Boruljatok csak össze bennem... (131b)	I, 189
Bosszuság (193)	I, 324
Bödülj torony (292)	I, 479
Bölcs, vén könyvekben áll... (153a/14)	I, 251
Börtöncella (473/VIII)	II, 243
Bukj föl az árból (590)	II, 434
Bús énekhívás (92)	I, 110
Bús fejetekbe üzve jöttem... (103b)	I, 129
Bús magyar éneke (39)	I, 46
Busulj-e, mondd. (514)	II, 313
Busulsz-e, Pista... (514)	II, 312

Buza (403)	II, 136
Buzgóság (581/4)	II, 421
Chant de prolétaire (315a)	I, 515
Csak a tenger jött el (273)	I, 455
Csak az olvassa versemet... (603)	II, 462
Csak egy éjjelre... (338)	II, 20
Csak éjfélután (137a/5)	I, 203
Csak most értem meg az apámat... (608)	II, 468
Családunkban a jó a jövevény... (501)	II, 286
Csend (37)	I, 44
Csendes, kérébe kötött reggel... (408)	II, 141
Csengő (308)	I, 505
Cseveg az olló... (478)	II, 254
Csin-bin (369b)	II, 78
Csudálkozás (188b)	I, 319
Csudálkozó bogarak közt... (295)	I, 483
Csókjaidat hadd viszem oda (293)	I, 481
Csökkérés tavasszal (52)	I, 62
Csókolj, csókolj... (6)	I, 10
Csomagodat ne bontsd ki... (520)	II, 328
Csöndes estéli zsolttár (59)	I, 72
Csöpp, gyenge, csetlő-botló reggel... (397b)	II, 125
Csudálkozunk az életen (188a)	I, 318
Csupasz fák gémberedő ágát... (381)	II, 100
Csüngője voltam (332/5, 333b)	II, 14
Dacos, vad erdő sűrű nagy hajam... (100)	I, 122
Dagadt hentes... (410)	II, 143
Dagassz gázlángnál kenyéret... (438)	II, 184
Dagassz villanynál kenyéret... (438)	II, 185
Dal (339)	II, 22
Dalocska (278c)	I, 461
Dalol a madársereg... (65)	I, 80
Das glas schimmert im gras... (290)	I, 476
De majd kihül s lehull az éjbe esve... (137a/10)	I, 208
Derekamban tizenhétéves izmok ringatóznak... (44)	I, 51
Derengő rózsa (355)	II, 47
Derús (339)	II, 22
De szeretnék gazdag lenni... (1)	I, 5
Dicsérlek hát... (218)	I, 364
Dicsértessék (232)	I, 378
Disznó (367/5)	II, 68
disznó de akin jáspis a csülök... (325/3)	I, 530
Diványon fekszem... (468)	II, 228
Dolgaim elől rejtegetlek... (248c)	I, 415
Dongó ödöng az erdő szélénél... (428)	II, 167
Dors... (281)	I, 466

Dörmögő (371b)	II, 83
Drága barátaim... (638)	II, 502
Dudoló (315c)	I, 517
Dübörgő gépváros zugó agyam... (137a/4, 137c)	I, 201, 218
Ebben a csendes, uri, idegen... (528)	II, 339
Édesanyám, egyetlen, drága (580)	II, 417
Edit (548)	II, 363
Egeres (386)	II, 109
Egész testében reszket... (503)	II, 289
Eggyélelődés vágya (108)	I, 138
Egy asszony s egy leány (101)	I, 124
Egy átlátszó oroszlán... (317a)	I, 519
Egy büntetőtörvényszéki tárgyalás irataiból (518)	II, 321
Egyedül (16)	I, 19
Egy éjjelre, padra, kőre (338a)	II, 20
Egy életem, – igazat mondok... (466)	II, 222
Egy ifju párta (511)	II, 306
Egy kisgyerek sír (450)	II, 196
Egy költőre (Sakált kiált...) (384)	II, 104
Egy költőre (Téged szeretnek...) (634)	II, 498
Egy nagyon tiszta vízcseppet... (327)	II, 6
Egy pszichoanalitikus nőhöz (522a)	II, 330
Egyre várlak... (41)	I, 48
Egy részeg ember fekszik a síneken... (78)	I, 93
Egy spanyol földműves sírverse (536)	II, 343
Egyszer, ha nem veszi észre... (326a)	II, 5
Egyszerű ez (206)	I, 342
Egyszerű vers (30)	I, 36
Egyszerű volt és természetes... (157)	I, 266
együgyü ének (241)	I, 394
Egy vak ember sír (528)	II, 339
Éhség (63)	I, 77
Ejh! hopp!... (369a)	II, 78
Éji dal (338b)	II, 21
Éjjel (111)	I, 142
Éjjel, mikor a fáradt harcosok... (288)	I, 474
Éj van s te szemed lesütöd... (473/VIII)	II, 243
Ekrazittömeg (222)	I, 368
Elefánt (367/1)	II, 64
Elégia (Busulsz-e, Pista...) (514)	II, 313
Elégia (Mint ólmos ég alatt...) (451)	II, 198
Elernyedés (347a)	II, 32
Éles a szeme a vadnak... (422)	II, 159
El innen (142)	I, 227
Eljön az az éjjel, melynek... (296)	I, 484
Elköszönő szelíd szavak (127)	I, 176
Elmaradt ölelés miatt (560)	II, 388
Előtte sívár halom mered... (34)	I, 40

Előttetek egy ember ment el... (153a/6)	I, 246
Elsirattam – sírni szabad... (336)	II, 18
Elszomorodott szózat (110)	I, 141
Éltem, így érdemeltem én meg... (582)	II, 424
eltűröm és szeretnek nagyon... (311a)	I, 508
Emberek (501)	II, 286
Emberiség (510b)	II, 305
Ember is, magyar is, magam is (115)	I, 151
Ember, ne félj... (467/b)	II, 226
Emlék (424)	II, 163
Én az Istenem úgy szeretem... (249)	I, 417
Én azt akarom... (601)	II, 459
Én dobtam (225)	I, 371
Ének 1923-ban (112a)	I, 144
Ének 1924-ben (112b)	I, 145
Énekelni oly nehéz... (433)	II, 177
Ének, hajolj ki ajkamon... (576)	II, 415
Éneklek a tavaszt, a fényt... (49)	I, 58
Ének magamhoz (71)	I, 86
Énektestü és ismeretlen... (234)	I, 382
Én fölnéztem az est alól... (473/VII)	II, 242
Engem nem hívnak Párisok, Velencék... (40)	I, 47
Engem küldtek mindig boltba... (309)	I, 506
Engem temetnek (306b)	I, 503
Én hazám, fajom és emberiségem... (529)	II, 339
Én, ki emberként... (592)	II, 441
Én, ki férfiként... (592)	II, 441
Én költő vagyok... (574)	II, 414
Én már fiatalember lettem... (248a/4)	I, 411
Én nem tudom... (605)	II, 463
Én nem tudtam (504)	II, 290
Én óvakodva szürcsölöm... (482a)	II, 258
Én úgy hallgattam mindig, mint mesét... (504b–c)	II, 290
Eperfa (395)	II, 122
Épp 1000 korona, hajón megyek Pestre... (194)	I, 325
Erdő vagy, ifju lombos... (154)	I, 260
Érik a fény (224)	I, 370
Erőének (44)	I, 51
Erősödik (283)	I, 468
Érted haragszom, nem ellened (293)	I, 480
Érzem, hogy mulik az idő... (511)	II, 307
Érzitek-e? (208)	I, 346
És akkor zuhogott... (18)	I, 21
És ámulok... (611)	II, 472
És csak csudálkozunk az életen (188a)	I, 318
És csudálkozunk az életen (188a)	I, 318
Esik (Állok, lábamnál tócsa nő...) (370)	II, 80
Esik (Esik esik...) (303)	I, 496
És keressük az igazságot (159)	I, 272

És most nem tudom, mit tegyek... (467/d)	II, 227
Eső (427)	II, 166
és testem végül megbetegedett... (498)	II, 281
Este volt s a nyári égről... (203)	I, 339
Este volt s a bőrünk összeért (203)	I, 339
Esti felhőkön (223)	I, 369
Eszmélet (473)	II, 236
Ettem-ittam fekete, undok... (466)	II, 222
Eveztem én az élet kék taván... (26)	I, 31
E világon ha ütsz tanyát... (423)	II, 160
Ez éles, tiszta szűrökület... (485)	II, 262
Ezerfárosznyi végzet (125b)	I, 172
Ezernyi fajta népbetegség... (597/2)	II, 451
Ez mind csak játék... (395)	II, 122
Ezt a széket odább tolni... (300)	I, 490
Ezüst élet (244)	I, 400
Fagy (417)	II, 150
Fagyon veszek, vagy éhen... (443)	II, 191
Fájás, nyomor és jószág hajtott össze... (302)	I, 495
Fák (429)	II, 168
Fák közt... (477)	II, 252
Fakó köntösben, hőszin ménlován... (72)	I, 87
Falak (33)	I, 39
Falu (469)	II, 229
Falvát megörült népe lerombolá... (107)	I, 137
Farsangi lakodalom (392)	II, 118
Favágó (377)	II, 92
Fegyverben réved... (363)	II, 58
Fegyvertelen (395)	II, 123
Fehérruhában átszalad... (482b)	II, 259
Fejem forró, de büszke templom... (85)	I, 101
Fejünkre tapodták a multat... (162)	I, 278
Fekete égboltban (453a)	II, 202
Félek. Nem érdemeltem én meg... (582)	II, 424
Félek, nem tudod megbocsájtani... (586/II)	II, 428
Feleségem (309)	I, 506
Félidő: 0-0 (262)	I, 440
Férfiszóval (Énektestü és ismeretlen...) (234)	I, 382
Férfiszóval (Erdő vagy, ifju lombos...) (154)	I, 260
Fiatal asszonyok éneke (256)	I, 432
Fiatal életek indulója (62)	I, 76
fiatalember húszesztendő... (241)	I, 394
Fiatal rák (270)	I, 451
Fiatalságom éneke (283)	I, 469
Figyel a kancsal (214)	I, 357
Flóra 1-5. (581)	II, 418
Flóra I-II. (586)	II, 428
Flóra, csináljunk gyereket... (584)	II, 425

Flórának (591)	II, 437
Fohászcodó ének (48b)	I, 57
Forduló (195)	I, 326
Forgolódnak a modern birodalmak... (415)	II, 147
Forgolódnak a tőkés birodalmak... (415)	II, 146
Fosztja az ősz a fákat... (544)	II, 358
Földmadár (157)	I, 266
Földtől eloldja az eget... (473/I)	II, 236
Företeg (350)	II, 38
főzz neki lüsz huslevest... (328)	II, 7
Franco tábornok besorolt ádáz katonának... (536)	II, 343
Friss, daloló szerelemmel elődbe... (57)	I, 70
Frisses (208)	I, 347
Fuldoklik már a széternyedt szoba... (51)	I, 61
Furcsa fohász a sinek között (135)	I, 194
Furcsák és betegek... (177)	I, 303
Futtam, mint a szarvasok... (389)	II, 113
Fülett a csend – egyet ütött... (473/VIII)	II, 243
Fürtöm szállókhöz volt hasonló... (361)	II, 54
Fürtös, láncos, táncos, nyalka... (425)	II, 164
Füst (382)	II, 101
Füstöl a víz, lóg a káka... (406)	II, 138
Gazdag boglyák közt éhen sorvadok... (395)	II, 123
Glas (290)	I, 476
Gondolj a ravasz csecsemőre... (467/a)	II, 224
Godom földörögő tankja alatt a föld... (144)	I, 230
Gögössen, egymagamba jöttem... (103a)	I, 128
Guggolva ringadoz... (372b)	II, 85
Gyász és patyolat (346)	II, 31
Gyémánt (171)	I, 294
Gyenge muharos mezőt... (409)	II, 142
Gyereksírás (348)	II, 34, 35
Gyere, menjünk édesapádhoz... (259)	I, 437
Gyere Úristen, nézd meg, itt vagyok... (53)	I, 64
Gyermekké tettél (522)	II, 330
Gyertek fürödni hozzám, gyertek... (137a/8)	I, 206
Gyöngy (349)	II, 36
Gyöngysor (68)	I, 83
Gyönyörút láttam (625)	II, 488
Ha a hold süt... (519)	II, 326
Ha az Isten íródiaák volna... (207)	I, 344
Ha bolygók és világok mind kihűlnek... (137a/12)	I, 210
Hadd öllek által (125b)	I, 173
Ha elhagysz, mint az ég alján a nap... (618)	II, 478
Ha elmegyek, ha szólítanak... (29)	I, 34
Hahó, te gálya... (141)	I, 225

Hajad az ujjamé... (299)	I, 489
Hajnal (473/I)	II, 236
Hajnalban kel föl mint a pékek (253)	I, 427
Hajnali vers (238a)	I, 389
Hajnali vers kedvesemnek (61)	I, 75
Hajnalvárás (132)	I, 190
Hajón megyek Pestre (194)	I, 325
Ha jó a sápadt ifjú Éjjel... (31)	I, 37
Ha ki erős ember... (294)	I, 482
Ha könny csorog... (22)	I, 25
Halál, terítsd rám köntösöd... (84)	I, 100
Ha lelked, logikád... (462)	II, 213
Ha lényed erős, derítő levegőjét... (619)	II, 478
Halkan hörög végsőt a lámpa... (111)	I, 142
Hallottam sírni a vasat... (473/IX)	II, 244
Háló (430)	II, 169
Ha már nagyon kell imádkozni... (153a/15)	I, 252
Ha megszeretlek, kopogtatás nélkül... (282)	I, 467
Ha mosolyog (188)	I, 318
Ha nem leszel... (621)	II, 480
Ha nem ölelsz... (622a)	II, 482
Ha nem szorítsz... (622b)	II, 483
Ha nem veszik észben... (126)	I, 174
Hangya (298b)	I, 488
Ha olyan buzgó volnék, mint szerelmes... (581/4)	II, 421
Harag (514)	II, 312
harapj az égbe nyers húshajnalom... (325/2)	I, 530
Harc a békeségért (144)	I, 230
Ha reggeli fényben elindul a táj... (587)	II, 430
Harmatocska (372b)	II, 85
Harminchat fokos lázban... (561)	II, 390
Harminckét éves lettem én (595)	II, 446
Három vak holló... (628)	II, 491
Haszon (438)	II, 184
Határ (428)	II, 167
Hát huszonötév rút robotja kellett... (145)	I, 232
Hát kijöttem ide, az erdőbe... (414)	II, 145
Hazám (597)	II, 450
Hé, emberek, hova, hova... (398a)	II, 126
Hegyes fogakkal mard az ajkam... (99)	I, 120
Hej haj, mégis (159)	I, 273
Herz Henrik Öméltóságának (564)	II, 398
Hétért... (472)	II, 235
Hét napja (185)	I, 314
Hexaméterek (581/1)	II, 418
Híába gyúl ki nagy szemedbe máglya... (108)	I, 138
Híába, hogy tegnap sem ettem... (369b)	II, 78
Híd alatt (133)	I, 192
Hivogató (272)	I, 454

Hizlalt eső... (471)	II, 234
Hogyan volt, azt már nem tudom... (81)	I, 96
Hogyha golyóznak a gyerekek... (248a/2, 248b)	I, 409, 413
Hol a tiszta szavak nem dadognak... (142)	I, 227
Holttest náddal ringat (334)	II, 16
Holttest az uccán (60)	I, 74
Holt vidék (406)	II, 138
Hol vagy erős pogány sereg... (55)	I, 67
Hol van az a kis ház... (14)	I, 18
Homály borult az erdőre... (3)	I, 7
Hont Erzsinek (314)	I, 514
Hoppsz, hopp! Mint bő parasztleányok... (369b)	II, 78
Hordunk vinnyogó kosarat... (439)	II, 186
Hosszú az Úristen (364)	II, 60
Hosszú sorban jönnek, mennek... (174)	I, 300
Hová forduljon az ember... (434)	II, 178
Hozzá! (7)	I, 11
Hull a hajam, nincs kenyérem... (430)	II, 169
Huszonhárom (367/11)	II, 74
Hűség (116)	I, 152
Hüvösödik (356b)	II, 49
Hymnus a Borhoz (73)	I, 88
Hymnus az Élethez (74)	I, 89
Ide újra a szeretet jön (162)	I, 278
Idill (65)	I, 80
Ifjúmunkás (259)	I, 437
Igaz-e, hogy érzek most is... (202)	I, 338
Igaz ember (186)	I, 315
Igaz, őszinte búcsú (103b)	I, 129
Igazságnak gyujtván hűs fényt, az Úrnek... (137a/13)	I, 211
Igen, tudom, még nem volt a világ... (196)	I, 328
Ijessz meg engem, Istenem... (590b)	II, 435
Illyés Gyulának (343)	II, 28
Imádság megfáradtaknak (170)	I, 293
Im – a hús udvar téglakocka... (474b)	II, 249
Ime, hát megeltem hazámat... (640)	II, 504
Ime, itt a költeményem... (630)	II, 492
Ime, már megvan az egysejtű ember... (205)	I, 341
Imhol őzike-lépésekben... (330ab–b)	II, 10
Im itt a szenvedés belül... (473/VI)	II, 241
Indiában, hol éjjel a vadak... (446)	II, 194
Invokáció (433)	II, 177
Írásjel (395)	II, 122
Írásjelek (395)	II, 123
Irgalom (543b)	II, 357
Irgalom, édesanyám... (578)	II, 417
Ismeretlen érveket ki győz... (305)	I, 500
Isten (Dolgaim elől rejtegetlek...) (248c)	I, 416

Isten (Én az Istenem úgy szeretem...) (249)	I, 417
Isten (Bukj föl az árból...) (590a)	II, 434
Isten (Hogyha golyóznak a gyerekek...) (248b)	I, 413
Isten (Láttam Uram...) (265)	I, 443
Isten (Mikor a villamos csilingel...) (248a)	I, 408
Istenem (248c)	I, 415
Istenem, adj két megvakult szemet... (104)	I, 131
Istenem, én nagyon szeretlek... (248a/3, 248c)	I, 410, 416
Istenhegyi László (368a)	II, 77
Isten! Kiáltunk hozzád... (155)	I, 262
Istenjárás (94)	I, 112
Isten országát hirdetem néktek... (153a/9)	I, 249
Istentelen bú sarkvidékén... (131a)	I, 188
Istentelen fohászzkodás (48a)	I, 56
Iszonyat (491)	II, 271
Itt egy fa, ott egy fa (216)	I, 360
Itt hűvösebb (356b)	II, 49
Itt kuksolok a szilvafák között... (374)	II, 88
Itt nyugszom. Franco besorolt ádáz katonának... (536)	II, 343
Itt pusztít köztünk az ellenség... (572)	II, 407
Itt ülök csillámló sziklafalon... (461)	II, 209
Jaj azoknak... (152)	I, 240
Jaj, majdnem... (539)	II, 348
Jaj, szeresetek szilajon... (562)	II, 396
Jelen, Mult, Jövő (11)	I, 15
Jónál jobb (181)	I, 308
Jóról és rosszról nem gondolkozom... (357)	II, 50
Jó volna-e, ha megdermedne fönt... (454)	II, 204
József Attila (József Attila, hidd el...) (229)	I, 375
József Attila (Vidám és jó volt...) (340)	II, 24
Jöjj testvérkém (139)	I, 220
Jön a vihar... (596)	II, 448
Jött, megfogott és áthajított (213)	I, 356
Jövendő férfiak (153e)	I, 256
Judit (544b)	II, 359
Juhász Gyulához (42)	I, 49
Juhász Gyula nótája (145)	I, 233
Juhász Gyulának (136)	I, 196
Juhász Gyuláról való nóta (145)	I, 232
Jut az ember (307)	I, 504
Jutkám, csapódj... (527)	II, 339
Jutka verse (274)	I, 456
Jut most elég virág (294)	I, 482
Kakuk Marci (182)	I, 310
Kakukkos isten rakott... (182)	I, 310
Kaland (625)	II, 489
Kalózkapitány indulója (124)	I, 169

Karácsony (158)	I, 268
Kardhegyen pörg a világ... (292)	I, 479
Karóval jöttél... (639)	II, 503
Kár volna magamat eladnom... (212)	I, 354
Kásásodik a víz... (460)	II, 208
Kaszák villannak az egen... (427)	II, 166
kazánt súroltam... (301)	I, 492
Kedvesem (Bizony a szirmok...) (167)	I, 289
Kedvesem (Kedvesem erősderekú...) (253)	I, 427
Kedvesem betegen... (602c)	II, 461
Kedvesem erősderekú, karcsú asszony... (253)	I, 427
kedvesem erőskétkaru karcsu asszony (253)	I, 427
Kedves Jockó! (1)	I, 5
Kedveském... (481)	II, 257
Kegyetlen bánat marja meg szívét... (96)	I, 115
Kék, piros, sárga, összekent... (473/II)	II, 237
Kelj már életre istenem... (590a)	II, 434
Keményderékú gyárbörtön dús füstje... (58)	I, 71
Kép a tükörben (81)	I, 96
Képedet halk ritmusok ősi habján... (123)	I, 166
Kerek asztal (344)	II, 29
Kerekék lehettek a talpán... (179)	I, 306
Kerengő bolygó friss humusza lelkem... (137a/2, 137b)	I, 199, 216
Keresek Valakit (20)	I, 23
Keresztény (395)	II, 122
Keresztények, ti hajtsatok fejet... (69)	I, 84
Kertemben érik a leveles dohány... (462)	II, 213
Kertész leszek... (250)	I, 418
Kései sirató (561b)	II, 391
Keserű (228)	I, 374
Keserű nekifoháskodás (53)	I, 64
Kész a leltár (559b)	II, 387
Két dal (338–339)	II, 20
Két dalocska (334)	II, 16
Két gyerek, csöpp gyerek... (271)	I, 452
Két hexameter (551)	II, 371
Két keserves (369b)	II, 78
Két költemény (476)	II, 251
Két tulsó part közt cirógatta annyit... (101a)	I, 124
Két vázlat (326)	II, 5
Két vers (336)	II, 18
Két vers, kertről (310)	I, 507
Kiáltozás (562)	II, 396
Kiáltunk Istenhez (155)	I, 262
Kiáltvány Istenhez (155)	I, 263
Ki-be ugrál... (557)	II, 382
Kibomlik végül minden szövevény... (501a)	II, 286
Ki gyáván várja a halált... (106)	I, 134
Kigyulladt a repülőgép a világ alatt... (286)	I, 472

Kik csak hallották a szerelem hírit... (530)	II, 340
Kiknek adtam a boldogot... (623b)	II, 484
Ki lesz a madár, ha meghalunk... (222)	I, 368
Kilómetérekkel (230)	I, 376
Kínában lóg a mandarin... (316)	I, 518
Kínában sír a mandarin (316)	I, 518
Kínos, szögletes mulásom (361a)	II, 54
Kirakják a fát (552)	II, 372
Kirakom röggel (311b)	I, 509
Kis Asszonyom... (102)	I, 127
Kislány ő még... (274)	I, 456
Kis nedves, csetlő, botló reggel... (397a)	II, 124
Kis, nyurga füst virágzik hold előtt... (382)	II, 101
Kispolgár (393)	II, 119
Kiszaladt a vér ereinkből... (217)	I, 362
Kiszombori dal (320)	I, 524
Ki tiltja meg, hogy elmondjam, mi bántott... (515)	II, 314
Ki verné föl lelkünkben a lelket? (184)	I, 313
Kívül-belől... (550)	II, 366
Klárások (354)	II, 46
Koldus (87)	I, 104
Koldusok (187)	I, 316
Komoly, komor, magányos, bús templomkert vagyok... (120)	I, 160
Komoly lett már (172)	I, 296
Komor bolygóm a legszebben lobog... (137a/14)	I, 212
Komor búcsúzás (103a)	I, 128
Kopár szobám – kopárabb négy fala... (33)	I, 39
Kopaszodsz és öszülsz te... (368)	II, 77
Kopogtatás nélkül (282)	I, 467
Koromorrú bikát fejtem... (387)	II, 110
Kosztolányi (549)	II, 364
Kovács (269)	I, 449
Kovács, kovács, fölgyürted jól az inget... (269)	I, 449
Ködből, csöndből (246)	I, 404
Költőnk és kora (630)	II, 492
Költőszerelem teremtő estje (128)	I, 178
Költő szerelme szalmaláng... (480)	II, 256
Költő vagyok – mit érdekelne... (573b)	II, 409
Költő vett föl, pici lábán... (431)	II, 170
Köntösök (47)	I, 54
Könnyű emlékek... (541)	II, 353
Könnyű, fehér ruhában (616)	II, 476
Köt a karcsu füst már, e szelid virág... (378b)	II, 95
Kövek (160)	I, 274
Kövér kazlak közt éhen sorvadok... (395)	II, 122
Kristály (171a)	I, 294
K. S. † tbc-ben (336)	II, 18
Kuka kakuk mekegett... (392)	II, 118
Kukorica-föld (79)	I, 94

Kultura (313c)	I, 513
Külön bolygó világ vagyok magam... (137a/1, 14)	I, 198, 213
Külön világ vagyok zuhant magam... (137a/1, 14)	I, 198, 213
Külön világot alkotok magam... (137a/1, 14)	I, 198, 213
Külvárosi éj (420)	II, 155
Lábonjáró szomorúfűz... (180)	I, 307
Lábunk elkophat hónaljig... (159)	I, 272
Laci bá' (368b)	II, 77
Lágy (389)	II, 113
Lágy tájék, csendes est... (372a)	II, 84
Langy, permeteg eső szemerkél... (589)	II, 432
Lányszépség dicsérete (Valaki másnak kéne mostan jönni...) (118)	I, 156
Lányszépség dicsérete (Dicsérlek hát...) (218)	I, 364
Lassan (489d)	II, 269
Lassan, tűnődve (452)	II, 201
Lassu álmódásaiból... (531)	II, 340
Látod? (263)	I, 441
Láttam a boldogságot én... (473/XI)	II, 246
Láttam Uram, a hegyeidet... (265)	I, 443
Lázadó Krisztus (130)	I, 184
Lázadó szentek (164)	I, 282
Le a kapitalizmussal... (400)	II, 131
Leánykérő ének (57)	I, 70
Leányszépség dicsérete (118)	I, 156
„Lebukott” (391)	II, 116
Legalább 20 fok hideg van... (156, 158)	I, 264, 268
Légy fegyelmezett... (436)	II, 180
Légy ostoba (502)	II, 288
Lehet, hogy (325/4, 367/4)	I, 531, II, 67
Lehunnya kék szemét az ég... (493)	II, 276
Lélekszirteken (27)	I, 32
Lelkedet halk ritmusok ősi habján... (123)	I, 167
Lelkedet szűz ritmusok ősi habján... (123)	I, 167
Lelkedet szűz verseim iktusán... (123)	I, 167
Lelked valami különös csoda... (136)	I, 196
Lelkem, részeg szavak örök-mogorva csősze... (92)	I, 110
Leltár (559a)	II, 386
Lement a nap nyugaton... (206)	I, 342
Lépte könnyü... (458)	II, 207
lesz lány hús (496)	II, 280
Lesznek, akik majd kinevetnek... (153a/1)	I, 241
Leülepszik... (500)	II, 284
Le vagyok győzve... (632)	II, 496
Levegőt! (515)	II, 314
Le verre resplend dans l'herbe... (290)	I, 477
Lidi nénémnek öccse itt... (321)	I, 525
Lírám földörögő tankja alatt a föld... (144)	I, 231
Lombozott a por még, ám elült a zaj... (378)	II, 94

Lopók között szegényember (173)	I, 298
Lovas a temetőben (31)	I, 37
Luca (329, 330a, 331a, 332)	II, 8, 10, 12, 14
Lucához (335)	II, 17
Lucám, hiába válok tőled... (335)	II, 17
Lucie nénémnek fénye itt... (321)	I, 525
Lyány (166a)	I, 286
Magad emésztő... (463)	II, 214
Magamban bízam eleitől fogva... (559)	II, 386
Magány (556)	II, 380
Magyar Alföld (365)	II, 62
Magyarok (Bezárva okos örültek közé...) (233)	I, 380
Magyarok (Mínek magunkat lassan ölni...) (112b)	I, 145
Magyarok (Ó jaj, mi igazán tiszták vagyunk...) (198)	I, 332
Magyarország messzire van... (261)	I, 439
Magyar vagyok, de európai... (254)	I, 429
Majd... (623)	II, 484, 485
Majd csöndbe fagnak a dalok... (624)	II, 487
Majd eljön értem a halott... (623)	II, 484
Majd emlékezni jó lesz (512b)	II, 308
Majdnem szétfeszít a szerelem... (539a)	II, 348
Majd megöregszel (553)	II, 374
Május (517)	II, 320
Májusi ének (138)	I, 219
Mama (490)	II, 270
Mamám melle... (348a)	II, 34
Mámor (17)	I, 20
Mancinak (és Miskának) (161)	I, 277
Ma nektek tornyozó akaratból... (88)	I, 105
Már arra gondolok nem egyszer... (440)	II, 188
Március (A föld alól...) (516)	II, 319
Március (Langy, permeteg eső...) (589)	II, 432
Már elhagyom tizennyolc évemet... (127)	I, 176
Már egy hete csak a mamára... (490)	II, 270
Már félig készen, büszkén állt a fal... (60)	I, 74
Margaréta (374)	II, 88
Margitsziget, hol joghurtot söröztem... (476)	II, 251
Már két milliárd... (581/3)	II, 420
Már nem képzelt ház üres telken... (581/5)	II, 422
Már régesrég... (567)	II, 401
Már sokszor alszom úgy... (532)	II, 340
Márta, hajad... (52)	I, 62
Ma újfent üdvözöl szívem... (90)	I, 108
Medália (369b)	II, 78
Medáliák [I.] (325)	I, 530
Medáliák [II.] (367)	II, 64
Medvetánc (425)	II, 164
Megfáradt ember (149)	I, 237

Meg fogjuk alkotni csiszolt kövön... (483)	II, 260
Meggy a kórón (362a)	II, 56
Meghalt? Hát akkor mért ölik naponta... (385)	II, 106
Meghalt Juhász Gyula (593)	II, 444
Még hazatalálsz (325/4)	I, 531
Mégis elveszem (287)	I, 473
Megméréssél! (581/5)	II, 422
Még nem volt olyan disznó... (449)	II, 195
Még ne utazz el, Sárrikám... (566)	II, 400
Megöregszel és bálni is fogod... (553)	II, 375
Megőrized-e lángvirágom... (345)	II, 30
Még példát adsz... (594)	II, 445
Megrázhatom fáimat... (224)	I, 370
Megsemmisülés vágya (104)	I, 132
Megvallattak, hogy vérzett a húsunk... (391)	II, 116
Megy a mező, mint a víz (386)	II, 109
Melled két pólusa közt... (273)	I, 455
Mély szürkeségbe szédült át a reggel... (97b)	I, 117
Mennybemenetel (490)	II, 270
Menyasszony-mulásban... (332/4)	II, 14
Mert ellenség rombol köztünk... (572)	II, 407
Mért hagyta el, hogyha kívánsz (202)	I, 338
Mert Ismeretlenünknek tetszik (115)	I, 150
Mért legyen én tisztességes... (551)	II, 371
mert megoszlik, mint az egy-élet... (468)	II, 228
Mesterszonett (137a/15)	I, 213
Miben hisztek... (631a)	II, 495
Miben, miben hisztek... (631b)	II, 495
Micsoda óriás sas... (607)	II, 466
Mi emberek, sötét erők... (467c)	II, 226
Miért mondottál rosszat nékem (163)	I, 280
Miként a tiszta űrben... (614)	II, 474
Mikor a szeretők... (278)	I, 460
Mikor a villamos csilingel... (248a/1)	I, 408
Mikor az uccán átment a kedves (251)	I, 420
Mikor dolgozol csendesen... (442)	II, 191
Mikor fölkel a nap (293)	I, 480
Mikor már minden sötét... (30)	I, 36
Mikor nagyokat ütnek rajtunk... (199)	I, 334
Mikor raktok parazsakat... (153a/13, 153g/3)	I, 250, 259
Mikor születtem, a kezemben kés volt... (558)	II, 384
Milyen jó lenne nem ütni vissza (199)	I, 334
Mily szép vagy, milyen gyönyörű... (445)	II, 193
Minden hiába, nem fogy el bajom... (500a)	II, 284
Mindenkor idejük van a zsoldároknak... (171)	I, 294
Minden rendű emberi dolgokhoz (215)	I, 358
Minden s mindenki szeret engem... (588)	II, 431
Mindent hagyok (211)	I, 352
Mindent, mi nem enivaló (616)	II, 476

Mindig figyel valaki... (214)	I, 357
Mindig jótanácsot sziszegnek... (297)	I, 487
Minek magunkat lassan ölni... (112)	I, 144
Minket, Gyuszi, szeretni kell... (343)	II, 28
Mint a mezőn... (554)	II, 376
Mint a motor... (546)	II, 360
Mint a Tejút... (612)	II, 473
Mint börtön ablakára hajnal... (132)	I, 191
Mint egy tányér krumplipaprikás... (469)	II, 229
Mint feledésbe hulló verssorok... (137/a/11)	I, 209
Mint földet sivatag homok... (571)	II, 405
Mint gyerek a páncélos bogarat... (395)	II, 122
Mint gyermek... (505)	II, 293
Mint gyermek, aki már pihenni vágyik... (568)	II, 402
Mint hajnal börtön ablakára... (132)	I, 190
Mínta szerelmes béka (125)	I, 171
Mint holt leánynak örült szeretője... (116)	I, 152
Mint hű talajt izzó homok... (571)	II, 405
mint locspocs-fényben... (565)	II, 399
Mint loholó bolond... (148)	I, 236
Mint ólmos ég alatt lecsapódva, telten... (451)	II, 198
mint oroslán... (497)	II, 281
Mint tenger alól... (150)	I, 238
Mint vad, részeg legény... (114)	I, 148
Mióta egyéb nagy írók... (413)	II, 144
Mióta elmentél (356)	II, 48
Modern szonett (499b)	II, 283
Mondd, mit érlel... (418)	II, 152
Most a jövőző férfiakról szólok... (153a/4)	I, 244
Most a teremtés kezdetén vagyunk (205)	I, 341
Most azon muszáj elmerengnem... (591)	II, 437
Most fehér a tűz (226)	I, 372
Most fölnezek a gőz alól... (473/VII)	II, 242
Most fölnezek az ég alól... (473/VII)	II, 242
Most már nem tudom, mit tegyek... (467/d)	II, 227
Múlhatatlan (492)	II, 275
Munkás (260)	I, 438
Munkáshalál (13)	I, 17
Munkások (415)	II, 146
Munkások Kórusa (337)	II, 19
Munkát! kenyeret! (390)	II, 114
Műterem (235)	I, 383
Művészet az emberek között (179)	I, 306
Nagy ajándékok tora (46)	I, 53
Nagy bánatomnak égő csipkebokrán... (146)	I, 234
Nagy, ezüst halak... (270)	I, 450
Nagy hitvallás a nem-akarással... (64)	I, 78
Nagy, mély szemed reámragyog sötétben... (98)	I, 118

Nagyon fáj (550)	II, 366
Nagyon útálkozhatott az Isten... (211a)	I, 353
Nagy szíveimből a keserűség torka... (115)	I, 150
Nagy szürkeségbe szédült át a reggel... (97b)	I, 116
Nagy városokról beszélt a messzi vándor (258)	I, 436
Nappal mint földet vad homok... (571)	II, 405
Napszonett (38)	I, 45
Ne bántsatok... (244)	I, 400
Ne bántsád (555)	II, 378, 379
Nedvesedik mélán... (484)	II, 261
Négyen ugrottunk vízbe (304)	I, 499
Négykézláb másztam... (635)	II, 499
Ne hadd el magad, öregem (465)	II, 220
Néhány éjjelre padra, kőre (338)	II, 20
Néha szigetek (227)	I, 373
Nekem mindegy (231)	I, 377
Ne legyen bennetek kegyetlenség... (153a/3)	I, 243
Ne légy szeles... (617)	II, 477
Nem adatott meg mindenkinek... (247)	I, 406
Nem emel föl (585)	II, 426
Nem én kiáltok (192)	I, 323
Nem ér szerencse... (600)	II, 459
Németh Andor (327)	II, 6
Nem, nem igaz, nem, nem igaz... (464)	II, 218
Nem! nem! kellene kiáltoznom... (575)	II, 414
Nem! Nem! Soha! (32)	I, 38
Nem találok szavakat... (457)	II, 206
Nem tudják a lányok (283)	I, 469
Nem tudunk élni (28)	I, 33
Nem várom már az életet... (246)	I, 404
Nemzett József Áron (341)	II, 25
Névnapi dícséret (56)	I, 68
Nézem a lámpát (35)	I, 42
Nézz a furfangos csecsemőre... (467/a)	II, 225
Niddy Impekovemnek (179)	I, 306
Nincsen apám, se anyám... (237)	I, 386
Nincs itt semmi szép, mert nincs igazság... (143)	I, 228
Nincs közöm senkihez... (570)	II, 404
Nő a tükör előtt (166b)	I, 287
Nyár (383)	II, 102
Nyári délután (478b)	II, 255
Nyári délután a szobában (51)	I, 61
Nyári, könnyű szellők... (479)	II, 256
Nyár volt (168)	I, 290
Nyolcesztendő lányok (174)	I, 300
Nyugalom, szerelem... (602a)	II, 460
Nyugodj el, szerelem (602b)	II, 460

Nyüzösög a boldogság... (359)	II, 52
Ó bánat ne érij el... (322)	I, 526
Óda (A város peremén) (432)	II, 172
Óda (Itt ülök csillámló sziklafalon...) (461)	II, 209
Ó, emberiség, kit törött anyám... (510a)	II, 304
ó európa hány határ... (324b)	I, 529
Ó Európa hány redő... (324a)	I, 528
Óh boldog az... (507)	II, 298
Óh emberiség, kit törött anyám... (510b)	II, 305
Óh kerek világ kerek asztala... (344)	II, 29
Óh, köd a lelkem, ködben áll... (355)	II, 47
Óh szeressetek szilajon... (562)	II, 396
Óh szív! nyugodj! (363a)	II, 58
Ó jaj, mi igazán tiszták vagyunk... (198)	I, 332
Ó jajgató, bús hangok... (93)	I, 111
Olyan bolond vagy (267)	I, 446
Oly friss (183)	I, 312
Oly lány az este... (533)	II, 341
Oly lompos volt és lucskos... (209)	I, 348
Oly sok zavart okoztál... (320)	I, 524
ombrage pâlot sous la peau (317b)	I, 519
Ó messzi, messzi két szép Asszonyok... (101b)	I, 125
Ó, örökszép Nap, Te erős, hatalmas... (67)	I, 82
Ó rádióaktivitás... (228)	I, 374
Ordas (422)	II, 159
Orgonaszó (153g)	I, 258
Ó szőke csókok partja... (147)	I, 235
Osztás után (494)	II, 278
Ott alszunk a száraz fában... (252)	I, 423
Ó, Uramisten, ne légy te a Jóság... (130)	I, 184
Ó, Uram, nem bírom rimbe kovácsolni... (59)	I, 72
Ó zordon Szépség... (89)	I, 106
Öblös mellel szeptemberbe... (82)	I, 97
Ők lesznek az erő és szelidség... (153e)	I, 256
Ökölnyi nagy rubinkövet adok... (46)	I, 53
Önarckép (100)	I, 122
Ördög farába... (358)	II, 51
Ördög röhög és Isten sír belőle... (165)	I, 284
Öregem, ejh, mi van veled... (467a)	II, 225
Öregem, no, mi van veled... (467a)	II, 224
Öreg, én eztán lopni fogok... (187)	I, 316
Öreg eperfa áll az út felén... (395)	II, 122
Öreg itt minden (352)	II, 42
Öreg kövek, ne haragudjatok... (160)	I, 274
Öreg minden (352b-c)	II, 43
Örjöngök, Rád ha néznek... (54)	I, 66
Örökélet (341)	II, 26

Örökkön háborog a tenger... (323)	I, 527
Örökre látlak szépség-verte szemmel... (87)	I, 104
Örök reménység istenajka csókol... (138)	I, 219
Örült szerelem (116)	I, 154
Ősapám (72)	I, 87
Ősi ellenség rombol köztünk... (572)	II, 407
Ős patkány... (572)	II, 406
Ősz (A fán a levelek...) (489a)	II, 268
Ősz (Tar ágak-bogak rácsai között...) (513)	II, 310
Őszi alkonyat (91)	I, 109
Összetört szívem... (4)	I, 8
Öt szegény szól (398b)	II, 128
Páncélvonat (286)	I, 472
Pap a templomban (85)	I, 101
Parasztányóka (77)	I, 92
Parasztlábaikról... (178)	I, 304
Párbeszéd (401)	II, 132
Páris, Berlin, Madrid és Szeged... (181)	I, 309
Páris, Berlin, Moszkva és Szeged... (181)	I, 308
Párizsi anzix (318)	I, 521
Patkány, szeretlek: tégedet szerelmes... (133)	I, 192
Perc (65)	I, 80
Pernyetáncra (351)	II, 41
Petőfi Sándor, Tégedet <i>ünnepel</i> ... (107)	I, 137
Petőfi tüze (107)	I, 137
Pharao, Élet, örök Nagyúr!... (74)	I, 89
Pihés, ártatlan, fehér galambot öltem... (117)	I, 155
Pihés, huncut, görbe állunk... (256)	I, 432
Pillantásomtól az almák... (283)	I, 468
Pilóta (268)	I, 448
Piros hold körül (362)	II, 56
Piros labdámát föl-fölhajigálom... (122)	I, 164
Pirosszemű (266)	I, 444
Pogányos hitvallás magyarul (55)	I, 67
Pohár (290)	I, 476
Porszem (367/2)	II, 65
Pöttyös (330b)	II, 11
Prédikáció (64)	I, 78
Proletárdal (315b)	I, 516
Proletárok! (88)	I, 105
Prologus (Arany kalásztól...) (50)	I, 60
Prologus minden rendű emberi dolgokhoz (215)	I, 359
Prózavers (30)	I, 36
Pucér csapat dobog... (280)	I, 465
Puha szántások esővert, leves (429)	II, 168
Pusztába viszi csókjait magával... (176)	I, 302
Pütkösd előtt (134)	I, 193

Ragyog (367/6)	II, 69
Ragyog az ég... (404)	II, 137
Rajzás és nyüzsögés szivemben... (360)	II, 53
Reggeli (238b)	I, 390
Reggeli fény (587)	II, 430
Regös ének (387)	II, 110
Regülejtem, regülejtem... (387)	II, 111
Rejtelmek (581/2)	II, 419
Remegni kell a vérsötét... (47)	I, 54
Reménytelenül (452–453)	II, 201
Rend és szabadság (515a)	II, 314
Rengő csoda Tenger... (21)	I, 24
Repedt kályhám... (416)	II, 149
Részeg a síneken (78)	I, 93
Retteg a szegénytől a gazdag (597/6)	II, 455
Riának hívom (219)	I, 365
Riasztó, mint a fölmorajló tenger... (37)	I, 44
Ringató (334)	II, 16
Rimánkodik az éghez sok bolond... (512b)	II, 308
Ritkás erdő alatt (421)	II, 158
Rokkantak (178)	I, 304
Roncsolt lábaikról... (178)	I, 305
Roskad a kásás hó... (581/1)	II, 418
Roskad a kormos hó... (579)	II, 417
Rossz volt, elszéledt szivemből (221)	I, 367
Rózsa, rózsza, szállj és énekelj... (232)	I, 378
Rózsás ajkaidon mámoros élet él... (56)	I, 68
Rög a röghöz (139b)	I, 221
Röpül a rigó... (272)	I, 454
Rövid óda a kelő Naphoz (67)	I, 82
Sacrilegium (114)	I, 148
Sakált kiált, hollót hörög... (384)	II, 104
Sárga füvek (455)	II, 205
Sas (607c)	II, 467
S az én apám, az én anyám... (583)	II, 425
Segítsetek, hogy meg ne öljem... (547)	II, 361
Semmi (563)	II, 397
s ha nem volt még halálos szerelem... (615)	II, 475
Simon Jolán (326)	II, 5
Sírdomb a hegycsúcson (204)	I, 340
S kereng a bolygó, mint fáradt agy este... (137a/9)	I, 207
S mégis, magyarnak számkivetve... (597/7)	II, 456
Sóhaj (22)	I, 25
Sokan voltak és körülvettek... (508)	II, 301
Sok gondom közt (353)	II, 45
Sok szárnyad alatt melengeted... (266)	I, 444
Sokszinü lucsokban, hunyorgó csatákban... (475)	II, 250
Sok urunk nem volt rest, se kába... (597/4)	II, 453

Somogyi Lolinak (313b)	I, 513
Sovány vagyok, csak kenyeret... (473/III)	II, 238
Sötét hitem szent, hömpölygő folyam... (137a/8)	I, 206
Spleen (84)	I, 100
Sur les eaux fraîches et immenses... (315a)	I, 515
Szabados dal (319)	I, 522
Szaggatlak, mint a fergeteg... (626)	II, 490
Szakállam (367/10)	II, 73
Száll az ének a mezőnek... (39)	I, 46
Szállj költemény... (577)	II, 416
Szállt a daru... (393)	II, 119
Számár szélel... (412)	II, 144
Számvetés (466)	II, 222
Szappanosvíz (474)	II, 248
Száradok, törődöm (606)	II, 464
Száz éjszakán... (569)	II, 404
Száz göbbedő odvas falunkba... (376)	II, 90
Szeged alatt (66)	I, 81
Szegényember a XX. században (236a)	I, 384
Szegényember balladája (190)	I, 321
Szegényember, hát már megint lázadsz... (236)	I, 384
Szegényember, hogy adod a bölcsőt... (190)	I, 321
Szegény ember hova menjen... (411)	II, 143
Szegényember szeretője (191)	I, 322
Szegénység szennylepleiben... (488)	II, 267
Szél csapta... (396)	II, 123
Szelid, búcsúzó asszony (176)	I, 302
Szélkiáltó madár (236b)	I, 385
Szemeim, ti fényfejő parasztnők... (186)	I, 315
Szent, éhes lelkem, pünkösdi ünnepére... (134)	I, 193
Szenvedni még csak most kezdünk, mi restek... (549a)	II, 364
Szép, ártatlan, fehér galambot öltem... (117)	I, 155
Szép csöndesen aludj (240)	I, 393
Szépen beszélj... (467/e)	II, 227
Szép este van... (240)	I, 393
Szépét láttam és kéteset... (625)	II, 489
Szép kincses Kolozsvár... (32)	I, 38
Szép lobogóval, vagy anélkül (245)	I, 402
Szép, nyári este van (197)	I, 330
Szép proletár, hova mégj (401)	II, 132
Szépség-fák állnak illatokkal telten... (137a/3)	I, 200
Szépség koldusa (87)	I, 104
Szép szál legény vagy... (268)	I, 448
Szeptember 1 (390)	II, 114
Szép, tévedt bolygó friss humusza lelkem... (137a/2, 137b)	I, 199, 216
Szerlem ez? (54)	I, 66
Szerelmes keserű hazafiság (40)	I, 47
Szerelmes kiszólás (96)	I, 115

Szerelmes vers (Hegyes fogakkal...) (99)	I, 120
Szerelmes vers (Míntha szerelmes béka...) (125b)	I, 173
Szeretem és szeretnek nagyon... (311)	I, 508
Szeretném felverni lelkem dalával... (17)	I, 20
Szeretném, ha vadalmafa lennék! (10)	I, 14
Szeretnének (357)	II, 50
Szeretni gyáva (548)	II, 362
Szeretni kell a csalfa köd-eget... (71)	I, 86
Szeretők (177)	I, 303
Szeretők lázadása (296b)	I, 484
Szétkujtorognak részeg-boldogan... (137a/5)	I, 202
Szívémmel hogyha megelégszel... (89)	I, 106
Szocialisták (Fájás, nyomor...) (302)	I, 495
Szocialisták (Le a kapitalizmussal...) (400)	II, 131
Szól a szája szólitatlan... (633)	II, 497
Szól a telefon, fáj a hír (593, 641)	II, 444, 505
Szolgának állítod magad... (610)	II, 472
Szólj hát, mit tegyek én, hogy szeress... (546)	II, 360
Szóljon e költemény... (629)	II, 491
Szólnom kell akármit is... (220)	I, 366
Szólt az ember (200)	I, 336
Szomorú (221)	I, 367
Szomorúfűz (180)	I, 307
Szonett (Én úgy hallgattam...) (504b)	II, 290
Szonett (Kerengő bolygó...) (137b)	I, 217
Szonett (Óh boldog az...) (507b)	II, 298
Szonett (Óh, emberiség...) (510a)	II, 304
Szonettkoszorú (137a)	I, 198
Szonett, te drágakő, te antik... (68)	I, 83
Szőke hajam... (175)	I, 301
Szűk fejetekbe tártan jöttem... (103b)	I, 129
Születésnapomra (595)	II, 446
Szürkület (485b)	II, 263
Takarékos emberhez illőn... (264)	I, 442
Talán eltűnök hirtelen... (637)	II, 501
Táncba fognak (305)	I, 500
Tanítások (153a)	I, 241
Tanulmányfej (97)	I, 116
Tanultatók-e a számokat... (169)	I, 292
Tar ágak-bogak rácsai között... (513)	II, 310
Tavaszi ének (49)	I, 58
Tavaszi labdajáték (122)	I, 164
Tavaszi sár (239)	I, 392
Tavas van! Gyönyörű! (189)	I, 320
Tavas van, tavasz van, gyönyörű tavasz... (189)	I, 320
Távoli ének (109)	I, 140
távol tar ágak szerkezetei... (484)	II, 261
Távol, zongora mellett (43)	I, 50

Te a lelkek összessége... (135)	I, 194
Tedd a kezed (342)	II, 27
Tedd le kissé a szerszámokat... (260)	I, 438
Téged siratlak... (95)	I, 114
Téged szeretnek: könnyen értenek... (634)	II, 498
Tehervonatok tolatnak... (435)	II, 179
Tej (397a)	II, 124
Tél (86)	I, 102
Tele vágyakkal zokog a lelkem... (20)	I, 23
Téli éjszaka (436)	II, 180
Temetés után (509)	II, 302
Templom, hulla, rózsa (120)	I, 160
Tengerhez (21)	I, 24
Tenyeremre tettem... (201)	I, 337
Te öngyilkos... (594)	II, 445
Te rongy, aki szeretni gyáva vagy... (548)	II, 362
Testvérek! (88)	I, 105
Testvérek ott lenn! (88)	I, 105
Testvér, segítsd a lebukottakat! (391)	II, 117
Te tüzkazal, mint pernye... (351)	II, 41
Te vagy a lelkek összessége... (135)	I, 195
Thomas Mann üdvözlése (568)	II, 402
Ti jók vagytok mindannyian... (153a/2, 153b–d)	I, 242, 253
Tintába mártom tollamat... (185)	I, 314
Tiszánk, ifjú folyónk, e nyári estén... (66)	I, 81
Tiszazug (373)	II, 86
Tiszta szívvel (237)	I, 386
Tizenöt éve írok költeményt... (447)	II, 195
Tollászkodik a sárga lomb... (487)	II, 266
Tószunnyadó (331b)	II, 13
Totyog, totyog (367/3)	II, 66
Tovább én nem birom (104)	I, 131
Tőkehaszon-ballada (438)	II, 185
Tömeg (390)	II, 114
Töprengett ősszel szilajon... (417)	II, 150
Tréfás személyek... (314)	I, 514
Tudnál-e, Flóra, annyira szeretni... (586/I)	II, 428
Tudod, hogy nincs bocsánat (609)	II, 470
Tudtam én (347)	II, 32
Tünődő (395)	II, 122
Tünődve (452)	II, 201
Tüntetés (217)	I, 362
Tűzek éneke (252)	I, 423
Tűz van! (210)	I, 350
Ugy élsz szivemben, Erzsí... (534)	II, 341
Ugy-e, pajtás! (70)	I, 85
Ugy érzem, hogy mulik az idő... (511)	II, 306
Ugy vártalak... (560)	II, 388

Új borzongást gondolt ki a kert... (310/1)	I, 507
un lion transparent... (317b)	I, 519
Uram! (146)	I, 234
Útrahívás (123)	I, 166
Útrakészség (29)	I, 34
Üdvözlés (90)	I, 108
Ükös ükünk, ősök őse... (388)	II, 112
Ülni, állni, ölni, halni (300)	I, 490
Ülök én újfent dögrovást a porban... (164b)	I, 283
Ülök én újra dögrovást a porban... (164)	I, 282
Ülünk egymás mellett (15)	I, 18
Üveghegy ez... (204)	I, 340
Üvegöntők (153f)	I, 257
vadász szemünkre... (495)	II, 280
Vágom a fát hűvös halomba... (377)	II, 92
Vágymagam a Hold alatt (23)	I, 26
Vagyok, kinek kell, legyen kedve! (301a)	I, 492
Vak, vak, vak... (636)	II, 500
Valami forró nyári éjszakán... (129)	I, 179
Valamikor volt a tett... (448)	II, 195
Valami nagy-nagy tüzet kéne rakni... (86)	I, 102
Változások nehéz szagát görgeti a szél... (195)	I, 326
Van egy színház, végtelen és mibennünk lakik... (215)	I, 358
Várakozás (36)	I, 43
Várlak (41)	I, 48
Város: az agy (137c)	I, 218
Vas-öltönyben előttem áll... (9)	I, 13
Vas-színű égboltban... (453b)	II, 203
Vasútnál lakom... (473/XII)	II, 247
Végtelen óta (19)	I, 22
Végül (301b)	I, 493
Vén Baál, te kapzsi... (75)	I, 90
Vén ráncos arca majdnem fekete... (77)	I, 92
verettetvén (301a)	I, 492
Verre (290)	I, 477
Vers (Hiába gyúl ki...) (108)	I, 139
Vers a szemedről (98a–b)	I, 118
Versek végére (93)	I, 111
Versem komor... (121)	I, 162
Versemmel hogyha megelégszel... (89)	I, 106
Vidám és jó volt s tán konok... (340)	II, 24
Vigasz (465)	II, 220
Vigasztald meg (540a)	II, 350
Vigasztaljátok a szenvedő alkonyokat... (226)	I, 372
Vigasztaló (465)	II, 221
Vihar (A láng ellibbent...) (509)	II, 302
Vihar (Mint gyerek...) (395)	II, 122

Világ (473/IV)	II, 239
Világbogárkák szárnya csókra rebben... (137a/7)	I, 205
Világ megokolt útálata (143)	I, 228
világokat igazgatok... (613)	II, 474
Világosítsd föl (540)	II, 350
Világ van a szegényember vállán... (191)	I, 322
Villámok szeretője (165)	I, 284
Virág (A virág elfáradt...) (313a)	I, 512
Virág (Megőrized-e lángvirágom...) (345)	II, 30
Virágos (291)	I, 478
Viszem a földem (254)	I, 429
Vizcsepp az ég... (456)	II, 206
Volt az ember... (200)	I, 336
Volt fogam közt már szivar... (279)	I, 462
Vörös dresszünkön elmaradt nyarak... (262)	I, 440
Zajtalanul és félelmesen (301a)	I, 492
Zord bűnös vagyok... (506)	II, 294
Zöld napsütés hintált... (538)	II, 347
Zúdul a szél a rétekre... (403)	II, 136
Zúg már az ősz, gyűlik és kavarog... (537)	II, 344
Zúgó, fehér... (444)	II, 192
Zuzmara (361b)	II, 55

TARTALOM

1927. szeptember–1928. december

326.	a. simon jolán	5
	b. Két vázlat 1. Simon Jolán	5
327.	a. németh andor	6
	b. Két vázlat 2. Németh Andor	6
328.	[főzz neki lüsi huslevest...]	7
329.	a. Luca 1. (Áldalak búval, vigalommal...)	8
	b. Áldalak búval, vigalommal	9
330.	a. [Luca] 2. (Imhol őzike-lépésekben...)	10
	b. Pöttyös	11
331.	a. [Luca] 3. (Aki balszívemet adta...)	12
	b. Tószunnyadó	13
332.	[Luca] 4. (Menyasszony-mulásban...)	14
333.	a. [Luca] 5. (Csüngője voltam...)	14
	b. Csüngője voltam	15
334.	Ringató	16
335.	Lucához	17
336.	Két vers	
	K. S. † tbc-ben	18
	A három kovács	18
337.	Munkások Kórusa	19
338.	a. Néhány éjjelre, padra, köre	20
	b. Éji dal	21
339.	a. Dal [I.]	22
	b. Dal [II.]	23
340.	József Attila	24
341.	Nemzett József Áron	25
342.	Tedd a kezed	27
343.	Illyés Gyulának	28
344.	Kerek asztal	29
345.	Virág	30
346.	Gyász és patyolat	31
347.	a. Elemnédés	32
	b. Tudtam én	33
348.	a. Gyereksírás [I.]	34
	b. Gyereksírás [II.]	35
349.	Gyöngy	36
350.	Förgeteg	38
351.	Pernyetáncra	41
352.	a. [Öreg itt minden...]	42
	b. Öreg minden [I.]	43
	c. Öreg minden [II.]	43
353.	Sok gondom közt	45
354.	Klárások	46
355.	Derengő rózsa	47
356.	a. [Mióta elmentél...] [I.]	48

	<i>b.</i> Mióta elmentél [II.]	49
357.	Szeretnének	50
358.	[Ördög farába...]	51
359.	[Nyüzösög a boldogság...]	52
360.	Az Édesanyjának	53
361.	<i>a.</i> Kínos, szögletes mulásom	54
	<i>b.</i> Zuzmara	55
362.	<i>a.</i> Meggy a kórón	56
	<i>b.</i> Piros hold körül	57
363.	<i>a.</i> Óh szív! nyugodj!	58
	<i>b.</i> Fegyverben réved...	59
364.	Hosszú az Úristen	60
365.	Magyar Alföld	62
366.	[Borostyánkőbe...]	63
367.	Medáliák	
	1. Elefánt	64
	2. Porszem	65
	3. Totyog totyog	66
	4. Lehet, hogy	67
	5. Disznó	68
	6. Ragyog	69
	7. A küszöbön.....	70
	8. Borostyánkőbe	71
	9. Barátommal.....	72
	10. Szakállam	73
	11. Huszonhárom.....	74
	12. Az eltaposott.....	75

1929. április–1930. augusztus

368.	<i>a.</i> Istenhegyi László	77
	<i>b.</i> Laci bá'	77
369.	<i>a.</i> [– Ejh! hopp!...]	78
	<i>b.</i> Két keserves	
	Csin-bin.....	78
	Medália.....	78
370.	Esik	80
371.	<i>a.</i> Avas	82
	<i>b.</i> Dörmögő	83
372.	<i>a.</i> [Lágy tájék...]	84
	<i>b.</i> Harmatocska	85
373.	Tiszazug	86
374.	Margaréta	88
375.	Bethlen István	89
376.	<i>a.</i> Akácokhoz!	90
	<i>b.</i> Ákácokhoz	91
377.	<i>a.</i> Favágó [I.]	92
	<i>b.</i> Favágó [II.]	93
378.	<i>a.</i> Arany [I.]	94

	<i>b.</i> Arany [II.]	95
379.	<i>a.</i> Betlehem [I.]	96
	<i>b.</i> Betlehem [II.]	97
380.	Betlehemi királyok	98
381.	[Babits egy versszakának átírásai]	100
382.	Füst	101
383.	<i>a.</i> Nyár [I.]	102
	<i>b.</i> Nyár [II.]	103
384.	<i>a.</i> Egy költőre [I.]	104
	<i>b.</i> Egy költőre [II.]	105
385.	Ady emlékezete	106
386.	Egeres	109
387.	Regös ének	110
388.	A csodaszarvas	112
389.	Bánat	113

1930. szeptember–1932. október

390.	Tömeg	114
391.	„Lebukott”	116
392.	Farsangi lakodalom	118
393.	Kispolgár	119
394.	Anyám	120
395.	Tünődő	
	Vihar	122
	Eperfa	122
	Keresztény	122
	Írásjel	122
396.	[Szél csapta...]	123
397.	<i>a.</i> Tej	124
	<i>b.</i> Beszél a tej	125
398.	<i>a.</i> Áradat	126
	<i>b.</i> Öt szegény szőlő	128
399.	Aranybojtu	130
400.	Szocialisták [II.]	131
401.	Párbeszéd	132
402.	[Állás nélkül...]	134
403.	Buza	136
404.	[Ragyog az ég...]	137
405.	[A tó jegét...]	137
406.	Holt vidék	138
407.	[A pipafüst lenyúl a földig...]	140
408.	[Csendes, kérébe kötött reggel...]	141
409.	[Gyenge muharos mezőt...]	142
410.	[Dagadt hentes...]	143
411.	[Szegény ember hova menjen...]	143
412.	[Szamár szélle...]	144
413.	[Mióta egyéb nagy írók...]	144
414.	Bánat	145

415.	Munkások	146
416.	[Repedt kályhámon...]	149
417.	a. Fagy [I.]	150
	b. Fagy [II.]	151
418.	Mondd, mit érlel...	152
419.	[Arcuk egy-egy kis külváros...]	154
420.	Külvárosi éj	155
421.	Ritkás erdő alatt	158
422.	Ordas	159
423.	A hetedik	160
424.	Emlék	163
425.	Medvetánc	164
426.	A kanász	165
427.	Eső	166
428.	Határ	167
429.	Fák	168
430.	Háló	169
431.	A cipő	170
432.	A város peremén	172

1932. november–1934. december

433.	Invokáció	177
434.	[Hová forduljon az ember...]	178
435.	[Tehervonatok tolatnak...]	179
436.	Téli éjszaka	180
437.	[A vásártéren...]	183
438.	Haszon	184
439.	Bérmunkás-ballada	186
440.	[Már arra gondolok nem egyszer...]	188
441.	[Arcodon könnyed ott ragadt...]	190
442.	[Mikor dolgozol csendesen...]	191
443.	[Fagyon veszek, vagy éhen...]	191
444.	[Zúgó, fehér...]	192
445.	[Mily szép vagy, milyen gyönyörű...]	193
446.	[Indiában, hol éjjel a vadak...]	194
447.	[Tizenöt éve írok költeményt...]	195
448.	[Valamikor volt a tett...]	195
449.	[Még nem volt olyan disznó...]	195
450.	Egy kisgyerek sír	196
451.	Elégia	198
452.	Reménytelenül (Lassan, tűnődve)	201
453.	a. Fekete égboltban	202
	b. Vas-színű égboltban...	203
454.	[Jó volna-e, ha megdermedne fönt...]	204
455.	Sárga füvek	205
456.	Ballada	206
457.	[Nem találok szavakat...]	206
458.	[Lépte könnyű...]	207

459.	[A kerten...]	207
460.	[A nyárfák közt...]	208
461.	Óda	209
462.	[Ha lelked, logikád...]	213
463.	[Magad emésztő...]	214
464.	A boldogság nyitott könyv, tessék, olvassák	218
465.	Vigasz	220
466.	Számvetés	222
467.	[Az „Eszmélet” előzményei]	
	a) [Öregem, no, mi van veled...]	224
	b) [Ember, ne félj...]	226
	c) [Mi emberek, sötét erők...]	226
	d) [Most már nem tudom, mit tegyek...]	227
	e) [Szépen beszélj...]	227
468.	[Diványon fekszem...]	228
469.	Falu	229
470.	[A csipogó árnyakból...]	233
471.	[Hizlalt eső...]	234
472.	[Hétért...]	235
473.	Eszmélet	
	I. Hajnal [Földtől eloldja az eget...]	236
	II. [Kék, piros, sárga, összekent...]	237
	III. [Sovány vagyok, csak kenyeret...]	238
	IV. Világ [Akár egy halom hasított fa...]	239
	V. [A teherpályaudvaron...]	240
	VI. [Im itt a szenvedés belül...]	241
	VII. A törvény [Én fölnéztem az est alól...]	242
	VIII. Börtöncella [Fülelt a csend...]	243
	IX. [Hallottam sírni a vasat...]	244
	X. [Az meglett ember...]	245
	XI. Boldogság [Láttam a boldogságot én...]	246
	XII. [Vasútnál lakom...]	247
474.	a. Az udvarban	248
	b. Szappanosvíz	249
475.	[A kövezeten...]	250
476.	A szigeten	251
477.	Alkalmi vers a szocializmus állásáról	252
478.	a. [Cseveg az olló...]	254
	b. Nyári délután	255
479.	[Nyári, könnyű szellők...]	256
480.	[Költő szerelme szalmaláng...]	256
481.	[Kedveském...]	257
482.	a. [Én óvakodva szürcsölöm...]	258
	b. [Fehérruhában átszalad...]	259
483.	[A hallgatag gép...]	260
484.	[távol tar ágak szerkezetei...]	261
485.	a. [Ez éles tiszta szürkület...]	262
	b. Szürkület	263
486.	Anyá	265

487.	[Tollászkodik a sárga lomb...]	266
488.	[Szegénység szennyleiben...]	267
489.	a. Ősz	268
	b. [A fán a levelek...] [I.]	268
	c. [A fán a levelek...] [II.]	269
	d. A fán a levelek [III.]	269
490.	Mama	270
491.	Iszonyat	271

1935. január–1936. december

492.	Ajtót nyitok	275
493.	Altató	276
494.	Osztás után	278
495.	[vadász szemünkre...]	280
496.	[lesz lány hús...]	280
497.	[mint oroszlán...]	281
498.	[és testem végül megbetegedett...]	281
499.	a. [Az ember él...]	282
	b. Modern szonett	283
500.	a. [Leülepszik...] [I.]	284
	b. [Leülepszik...] [II.]	285
501.	a. Emberek [I.]	286
	b. Emberek [II.]	287
502.	Légy ostoba	288
503.	[Egész testében reszket...]	289
504.	a. [Én nem tudtam...] [I.]	290
	b. Szonett	290
	c. Én nem tudtam [II.]	291
505.	Mint gyermek	293
506.	a. A bűn [I.]	294
	b. A bűn [II.]	294
	c. A bűn [III.]	295
507.	a. [Óh boldog az...]	298
	b. Szonett	298
	c. Boldog hazug...	299
508.	[Sokan voltak és körülvettek...]	301
509.	Temetés után	302
510.	a. Szonett	304
	b. Emberiség	305
511.	Egy ifju párra	306
512.	a. [Az égre néz szorongva...]	308
	b. Majd emlékezni jó lesz	308
513.	Ősz	310
514.	Harag	312
515.	a. Rend és szabadság	314
	b. Levegőt!	315
516.	Március	319
517.	Május	320

518.	Egy büntetőtörvényszéki tárgyalás irataiból	321
519.	Ha a hold süt	326
520.	Biztató	328
521.	Amit szivedbe rejtesz	329
522.	a. Egy pszichoanalitikus nőhöz	330
	b. Gyermekké tettél	331
523.	[Azt olvastam...]	332
524.	[Amikor verset ír az ember...]	333
525.	Apám és anyám	333
526.	A Dunánál	334
527.	[Jutkám, csapódj...]	339
528.	Egy vak ember sír	339
529.	[Én hazám, fajom és emberiségem...]	339
530.	[Kik csak hallották a szerelem hírit...]	340
531.	[Lassu álmodozásaiból...]	340
532.	[Már sokszor alszom úgy...]	340
533.	[Oly lány az este...]	341
534.	[Ugy élsz szivemben Erzsi...]	341
535.	[A hullámok lány tánca...]	342
536.	Egy spanyol földműves sírverse	343
537.	Balatonszárszó	344
538.	[Zöld napsütés hintált...]	347
539.	a. [Jaj, majdnem...] [I.]	348
	b. Jaj, majdnem [II.]	349
540.	a. Vigasztald meg	350
	b. Világosítsd föl	351
541.	[Könnyű emlékek...]	353
542.	a. [Azt a szép, régi asszonyt...]	354
	b. Az a szép, régi asszony	355
543.	a. [Bizony nem voltam én sem az...]	356
	b. Irgalom	357
544.	a. [Fosztja az ős a fákat...]	358
	b. Judit	359
545.	[Bocsássátok meg...]	360
546.	[Szólj hát, mit tegyek én, hogy szeress...]	360
547.	[Segítetek, hogy meg ne öljem...]	361
548.	...aki szeretni gyáva vagy	362
549.	a. Kosztolányi [I.]	364
	b. Kosztolányi [II.]	365
550.	Nagyon fáj	366
551.	Két hexameter	371
552.	Kirakják a fát	372
553.	Majd megöregszel	374
554.	Mint a mezőn	376
555.	a. Ne bántsd a kuruzslót...	378
	b. Ne bántsd	379
556.	Magány	380
557.	Ki-be ugrál...	382
558.	a. Azt mondják [I.]	384

	<i>b.</i> Azt mondják [II.]	385
559.	<i>a.</i> Leltár	386
	<i>b.</i> Kész a leltár	387
560.	Elmaradt ölelés miatt	388
561.	<i>a.</i> Harminchat fokos lázban... ..	390
	<i>b.</i> Kései sirató	391
562.	Kiáltozás	396
563.	Semmi	397
564.	Herz Henrik Óméltóságának	398
565.	[mint locspocs-fényben...]	399

1937. január–július

566.	[Még ne utazz el, Sárikám...]	400
567.	[Már régesrég...]	401
568.	Thomas Mann üdvözlése	402
569.	[Száz éjszakán...]	404
570.	[Nincs közöm senkihez...]	404
571.	[Nappal mint földet vad homok...]	405
572.	[Ős patkány...]	406
573.	<i>a.</i> Ars poetica [I.]	408
	<i>b.</i> Ars poetica [II.]	409
574.	[Én költő vagyok...]	414
575.	[Nem! nem! kellene kiáltoznom...]	414
576.	[Ének, hajolj ki ajkamon...]	415
577.	[Szállj költemény...]	416
578.	[Irgalom, édesanyám...]	417
579.	[Roskad a kormos hó...]	417
580.	[Édesanyám, egyetlen, drága...]	417
581.	Flóra	
	1. Hexaméterek	418
	2. Rejtelmek	419
	3. Már két milliárd	420
	4. Buzgóság	421
	5. Megméressél	422
582.	[Éltem, így érdemeltem én meg...]	424
583.	[S az én apám, az én anyám...]	425
584.	[Flóra, csináljunk gyereket...]	425
585.	Nem emel föl	426
586.	Flóra	428
587.	Reggeli fény	430
588.	[Minden s mindenki szeret engem...]	431
589.	Március	432
590.	<i>a.</i> Isten	434
	<i>b.</i> Bukj föl az árból	435
591.	Flórának	437
592.	[Én, ki emberként...]	441
593.	Meghalt Juhász Gyula	444
594.	[Te öngyilkos...]	445

595.	Születésnapomra	446
596.	[Jön a vihar...]	448
597.	Hazám	450
598.	[átizzadt fekvő helyeden...]	458
599.	[Az én szívem sokat csatangolt...]	458
600.	[Nem ér szerencse...]	459
601.	[Én azt akarom...]	459
602.	a. [Nyugalom, szerelem...]	460
	b. [Nyugodj el, szerelem...]	460
	c. [Kedvesem betegem...]	461
603.	[Csak az olvassa versemet...]	462
604.	[A kínhoz kötnek kemény kötelek...]	462
605.	Én nem tudom...	463
606.	a. [Száradok, törődöm...] [I.]	464
	b. Száradok, törődöm [II.]	465
607.	a. [Micsoda óriás sas...] [I.]	466
	b. [Micsoda óriás sas...] [II.]	466
	c. Sas	467
608.	[Csak most értem meg az apámat...]	468
609.	Tudod, hogy nincs bocsánat	470
610.	[Szolgának állítod magad...]	472
611.	[És ámulok...]	472
612.	a. [Mint a Tejút...] [I.]	473
	b. [Mint a Tejút...] [II.]	473
613.	a. [világokat igazgatok...] [I.]	474
	b. [világokat igazgatok...] [II.]	474
614.	[Miként a tiszta úrben...]	474
615.	[s ha nem volt még halálos szerelem...]	475
616.	Könnyű, fehér ruhában	476
617.	[Ne légy szeles...]	477
618.	[Ha elhagysz, mint az ég alján a nap...]	478
619.	[Ha lényed erős, derítő levegőjét...]	478
620.	Az árnyékok	479
621.	a. [Ha nem leszel...] [I.]	480
	b. Ha nem leszel... [II.]	481
622.	a. [Ha nem ölelsz...]	482
	b. [Ha nem szorítasz...]	483
623.	a. [Majd...] [I.]	484
	b. [Kiknek adtam a boldogot...]	484
	c. Majd... [II.]	485
624.	[Majd csöndbe fagnak a dalok...]	487
625.	Gyönyörűt láttam	488

Siesta szanatórium 1937. augusztus–október

626.	[Szaggatlak, mint a fergeg...]	490
627.	[A nap még füstölög...]	491
628.	[Három vak holló...]	491
629.	[Szóljon e költemény...]	491

630.	Költőnk és kora	492
631.	a. Miben hisztek	494
	b. [Miben, miben hisztek...]	495
632.	[Le vagyok győzve...]	496
633.	[Szól a szája szólítatlan...]	497
634.	Egy költőre	498
635.	[Az isten itt állt a hátam mögött...]	499
636.	[Vak, vak, vak...]	500

Balatonszárszó 1937. november

637.	[Talán eltűnök hirtelen...]	501
638.	[Drága barátaim...]	502
639.	[Karóval jöttél...]	503
640.	[Ime, hát megleltem hazámat...]	504
641.	[Szól a telefon...]	505
	Cím- és kezdősormutató	507

Balassi Kiadó
Felelős kiadó Kőszeghy Péter igazgató
Felelős szerkesztő Ruttkay Helga
Műszaki szerkesztő Harcsár Magda
A borítót Szák András tervezte
A nyomás a Danár Nyomdában készült
Felelős vezető Dancsó Árpád
A kötészeti munkálatokat az Orient Szövetkezet,
Nagykőrös végezte

